APARE SUB EGIDA
UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA

POEZIA

revistă de cultură poetică/ trimestrială
nr. 1 (111)/ primăvară 2025

111

Tema numărului
POEZIE ȘI LIMBĂ
primăvară 2025

Editor: FUNDAȚIA CULTURALĂ POEZIA
Număr apărut cu sprijin de la bugetul local

REDACȚIA:
DIRECTOR FONDATOR: Cassian Maria SPIRIDON
REDACTOR ȘEF: Marius CHELARU
REDACTORI: Liviu PAPUC
SECRETARIAT DE REDACȚIE: Doina BUCIULEAC

COLEGIUL:
Güner AKMOLLA (Constanța)
Lucian ALEXIU (Timișoara)
Diana Dobrița BÎLEA (Constanța)
Cristina CHIPRIAN
Teo CHIRIAC (Chișinău)
Dragoș COJOCARU (Iași)
Ion HADÂRCĂ (Chișinău)
Olimpia IACOB (Satu Mare)
Mircea PLATON (Iași)
Mircea M. POP (Germania)
Cristina RUSU (Iași)
Christisan W. SCHENK (Germania)
Luan TOPCIU (Albania, România)

Pe coperta 1: lucrare de **Ciprian ROMANIUC**

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
Str. I.C. Brătianu nr. 22, etaj 1
700037, Iași
Tel.: 0744 629591; 0799 987449
e-mail: *poezia95@yahoo.com*
www.poezia.usriasi.ro
RO53RNCB0175033618300001– BCR IASI CUI 11850040

ABONAMENTE pe adresa **REDACȚIEI** sau în **contul** revistei
(cu condiția expedierii pe adresa revistei a documentului de plată precum și a adresei poștale complete unde să fie expediată revista).
Costul unui exemplar este 15 lei.
Costul unui abonament anual este 60 lei + 20 lei taxe poștale.

*Tipărit la **ALL BLUE SRL Iași***

ISSN 1582-0890

SUMAR 111

Cassian Maria SPIRIDON: *Muzica limbii, poezia* / 5

Simbioze românești în concordanță cu suflul și pulsul general-european – Ognean STAMBOLIEV în dialog cu Leo BUTNARU / 18

„Dacă viața unui om este un cuvînt..." – Dumitrița Raluca PARFENTIE în dialog cu Traian VASILCĂU (Traianus) / 27

***POEME* de:** Coman ȘOVA (33), Echim VANCEA (34), Nicolae MAREȘ (35), Radu Sergiu RUBA (37), Elena VULCĂNESCU (39), Indira SPĂTARU (43), Cristina SCARLAT (45), Mihaela ALBU (47), Nicolae SILADE (49), Cristina RUSU (50), Daniela ANDRONACHE (53), Ion PACHIA TATOMIRESCU (54), Mihaela CRISTESCU (56), Adara BLAGA (58), Oana Mioara ARHIP (60), Bogdan PASCAL (62)

***TINERI AUTORI*:** Dragoș Andrei DRĂGHICI (64)

POEZII DE IERI PENTRU AZI: Ioan CANTACUZINO / 67

ARTE POETICE LA ROMÂNI: Nicolae IORGA – *Poezia realistă* / 69

***POEME ROMÂNEȘTI* de:** Mihai EMINESCU (74, 81), Lucian BLAGA (81), Tudor ARGHEZI (82), Nicolae LABIȘ (84), Nichita STĂNESCU (86), Grigore VIERU (87), Ana BLANDIANA (88), Viorel HORJ (89), Daniel TURCEA (90), Adi CRISTI (91), Niculina OPREA (93), Constantin MĂRĂSCU (94), Constantin GURĂU (96), Marius CHELARU (98)

Traduse de: Nicolae MUȘA, Constanța NIȚĂ, Mircea M. POP, Ana Maria FEIER WORM, Jette KASPEREN, Edith GUIP COBILANSCHI, Ilse HEHN, Ana VRĂJITORU

Marius CHELARU – *BIBLIOTECA HAIKU*/ 101

***POEZIA la IAȘI*:** Rita PETRO (107), Zeki ALI (109)
Traduceri de: Luan TOPCIU, Marius CHELARU

P O E Z I E de: Li Bai (112), Fikret Demirağ (117), Ümit INATÇI (118), Hans REIMANN (120), Peter HAMMERSCHLAG (120), Ernst JANDEL (120), Victor HUGO (122), Émile VERHAEREN (123), Oscar Vladislas de LUBICZ (127), Francesco PETRARCA (131), Odisseas ELITIS (137), Aleilton FONSECA (138), Vladimir QUEIROZ (139), Danilo KIŠ (141), Miroslav BIELIK (144)

În românește de: Constantin LUPEANU, Marius CHELARU, Mircea M. POP, Cătălina FRÂNCU, Mihaela PARASCHIV, Ana VRĂJITORU, Lucian ALEXIU, Slavomir GVOZDENOVICI, Dagmar Mária ANOCA,

POEZIE ȘI LIMBĂ
Radu ȘERBAN – *Haiku și limbă. Trăiri transpuse în cuvinte ca florile în eternele* / 147
Maria TRANDAFIR – *Limbă și poetică arghezian*ă / 151
Daniela ANDRONACHE – *Despre limbă, patria poeziei și a poeților* / 157

Diana Dobriţa BÎLEA – *Mărturisiri* / 166
Cristina RUSU – *Interpretări comparative teologico-lingvistice ale strigătului mesianic de pe cruce* / 168
Emilia STAJILA – *Grigore Vieru: de la* poesis – *la* revenirea acasă *a limbii române* / 173
Mihaela I. RĂDULESCU – *Poezie şi limbă* / 178

ARHITECTURA IDEILOR
Christian Wilhelm SCHENK – *Inspiraţie şi filosofie în spatele unor opere literare celebre* / 183

ESEU
Teodor MUTESCU – *Trăirea vieţii. O seamă de cuvinte dintr-o perspectivă creştină* /186
Hei FENG – *Reflecţii. Fototropismul uman* (trad: Constantin Lupeanu) / 190
Victoria FONARI – *Libertatea – o coordonată în poezia Leonidei Lari* / 194

CRONICI ŞI RECENZII
Marius CHELARU – *Biblioteca de poezie*/ 200
Radu ŞERBAN – *O carte de paremii împerecheate* / 209
Diana Dobriţa BÎLEA – *O „lucrare a dragostei"* / 211
Marius MANTA – *Tincuţa Horonceanu Bernevic* / 213
Daniel CORBU – *Aura Creiţaru şi viziunile sale orfice* / 216
Lucian ALEXIU – *Constantin Novăcescu sau despre decalogul poeziei* / 218
Vasile Baghiu – *Echilibristică po(i)etică deasupra „hăului"* / 220
Mircea M. POP – *Un volum de versuri bilingv* / 222
Ion CODRESCU – Cealaltă libertate *din spaţiul poetic* / 223
Raluca FARAON – *Dorina Vîrlan şi ipostazele lui Bendis* / 225
Marina CUŞA – *Ion Codrescu* – Pagini de haibun / 228
Vasile LEONTE – *Gheorghe Bacalbaşa, de data aceasta Singur* / 231
Toma GRIGORIE – *O lirică viguroasă şi combatantă* / 234
Anastasia DUMITRU – *Poezia ca o umplere a golului existenţial* / 237

ÎNSEMNĂRI
Florentina NIŢĂ – *POEZIA DIASPOREI – Italia* (XXXIII) / 241

PAGINILE AFORISMULUI
Vasile Ghica / 246
Cosmin Darius MISIR/ 247

Cristina CHIPRIAN – *PRIMA VERBA* / 248

Mihai EMINESCU: *De ce nu-mi vii* / 250

Cassian Maria SPIRIDON

Muzica limbii, Poezia

Metafizica Stagiritului (traducere St. Bezdechi, Ed. Academiei, 1965), în cartea I-a, se deschide cu următoarele afirmații: „Toți oamenii au sădit în firea lor dorința de a cunoaște. Dovada acestui lucru stă în plăcerea pe care le-o procură activitatea simțurilor. Ei resimt această plăcere pentru ea însăși, chiar când nu e vorba de urmărirea unui folos".

Afirmații preluate și de Dante în primele rânduri din *Convivio* (*Ospățul,* traducere și comentarii Oana Busuioceanu, Univers, 1971, *Opere minore*). *Convivio* este o înălțătoare pledoarie în favoarea limbii vulgare, mai exact, a limbii italiene, limbă pe care a impus-o poetul (fiind recunoscut în Italia drept creatorul idiomului național care se folosește și în prezent în contrapondere la limba latină, folosită de altfel și de creatorul *Divinei Comedii*, dar considerată, cu multiple argumente, ca lipsită de mlădierile și potențele limbii vulgare, folosită în comunicarea curentă dintre locuitorii peninsulei. Trei sunt motivele pentru care alege o limbă în refuzul celeilalte: „Primul izvorăște din teama unei nepotrivite alcătuiri; al doilea, din dorința ca darul meu să fie prielnic; al treilea, din fireasca dragoste pentru graiul părintesc".

Toate, să recunoaștem, dificil de combătut. În continuarea acestor argumente, anunță o viitoare *cărțulie*, cum o supranumește, în care și la care vom face și noi trimitere, va vorbi mai pe larg *Despre arta cuvântului în limba vulgară*.

În primul *Tratat* din *Convivio*, capitolul II, pune în paralel cele două idiomuri cu înălțimile și scăderile care le însoțesc, prin care întemeiat își justifică opțiunile: „... Graiul, care are rostul de a reda gândirea omenească, este vrednic atunci când izbutește s-o facă și este cu atât mai vrednic cu cât o face mai bine. Prin urmare, devreme ce latina poate reda mai multe lucruri concepute de minte decât o poate face vulgara, după cum bine știu cei ce stăpânesc și o limbă, și cealaltă, este mai mare vrednicia ei decât aceea a vorbirii vulgare.

În sfârșit, comentariul latin n-ar fi fost supus, ci suveran, prin frumusețe. Noi spunem despre un lucru că este frumos când părțile lui se îmbină potrivit, drept care armonia lor provoacă plăcere. De aceea, omul pare frumos atunci când membrele sale sunt îmbinate armonios; iar despre cântare spunem că este frumoasă când vocile, urmând cerințele

artei, se potrivesc între ele. Deci graiul este cu atât mai frumos cu cât în el se îmbină mai potrivit cuvintele; şi mai potrivit se îmbină în latină decât în vulgară, deoarece limba vulgară se călăuzeşte după folosinţă, iar latina după artă, fapt pentru care se socoteşte a fi mai frumoasă, mai vrednică şi mai nobilă.

Cu aceasta se încheie principala concluzie, şi anume, că un comentariu latin n-ar fi fost supus canzonelor, ci suveran".

Marele florentin ne oferă o pledoarie în favoarea poeziei, a *Canzonelor*, după numele epocii.

Ne spune şi care este *folosul dărniciei* întru folosirea vulgarei şi nu a latinei: „Primul este de a dărui multora; al doilea, de a dărui lucruri folositoare; al treilea, de a dărui fără să ţi se ceară". Şi fiecare dintre aceste *dărnicii* sunt pe larg prezentate cu observaţii şi comparaţii de toată frumuseţea, care însoţeşte totdeauna harul şi inteligenţa, iar în cazul marelui poet sunt îmbelşugate.

„Afară de asta, vulgara va dărui fără a i se fi cerut, ceea ce n-ar fi făcut limba latină; căci se va dărui pe sine însăşi drept comentariu, lucru care n-a fost impus niciodată de către nimeni. Aceasta nu se poate spune însă despre latină, care a fost impusă în comentariile şi glosele atâtor scrieri, aşa cum bine se poate vedea în multe din introducerile lor. Şi astfel e limpede că dorinţa de a face un dar prielnic m-a îndemnat mai degrabă spre limba vulgară decât spre cea latină".

Dezavuează interesul şi admiraţia multor conaţionali pentru *limbile vulgare* ale altora, meteahnă pe care o aflăm şi la mulţi dintre contemporanii noştri. Cu o voce profetică înalţă o diatribă *spre veşnica înfierare şi umilire a acelor oameni răi din Italia care laudă limba vulgară a altora, iar pe a lor proprie o disprețuiesc, voi spune că pornirea lor izvorăşte din cinci pricini josnice. Prima este orbirea puterii de discernământ; a doua, justificarea de rea-credinţă; a treia, setea de glorie deşartă; a patra, imboldul invidiei; a cincea şi ultima, josnicia sufletească, adică mişelia. Şi fiecare din aceste răutăţi are o ceată atât de mare de adepţi, încât puţini sunt cei nerobiţi lor*.

Pentru Dante cea mai importantă între limbi este limba în care te-ai născut, ea fiind *prima şi singura în mintea noastră, înaintea oricărei alteia; şi suntem legaţi de ea nu numai prin natura ei însăşi, dar şi în mod întâmplător, întrucât e legată de fiinţele cele mai apropiate nouă, ca de pildă rudele, concetăţenii şi cei ai casei. Acesta este deci graiul propriu, care fiecăruia îi este nu apropiat, ci cât se poate de apropiat. Drept care, dacă apropierea e izvor de iubire, cum s-a spus mai înainte, este vădit că ea a fost printre cauzele dragostei ce o port graiului meu, care îmi este mai apropiat decât oricare altul*.

Şi este cu atât mai de lăudat cu cât limba are marea calitate de redare a gândului, fiind pentru poet una dintre *cauzele iubirii* ce-o poartă graiului său, cauză firească ce ar trebui să anime pe fiecare asupra idiomului în care s-a născut.

„Fraza, ne spune Aristotel în *Retorica* sa, nu-şi îndeplineşte funcţia dacă nu redă gândul".

Este admirabilă poziţionarea celui care a scris *Vita nova* faţă de propria limbă, despre care ne spune: „... Este învederat că acest grai a contribuit la zămislirea mea, fiind, în felul acesta, o cauză a existenţei mele.

Apoi, acest grai mi-a deschis drumul cunoaşterii, care este extrema desăvârşire, deoarece prin el m-am apropiat de limba latină şi prin el am învăţat-o, care latină a fost apoi calea pe care am mers mai departe. Şi astfel, e lucru vădit şi de mine bine ştiut că el mi-a fost un mare binefăcător.

Afară de asta, strădaniile noastre au fost comune, iar aceasta se poate dovedi precum urmează. Fiecare lucru se străduieşte în chip firesc pentru propria lui conservare; deci, dacă limba vulgară s-ar putea strădui pentru sine, aşa ar face, iar aceasta ar însemna să se înzestreze cu o mai mare stabilitate".

Avem o mirabilă declaraţie de iubire de necontestat faţă de graiul său, una spre luarea aminte a conaţionalilor noştri care nu ştiu a-şi vorbi corect limba în care s-au născut şi trăit.

În viziunea florentinului perenitatea limbii este asigurată graţie poeziei: „O stabilitate mai mare n-ar putea dobândi decât legându-se prin ritmuri şi rime; ori tocmai aceasta a fost şi strădania mea, lucru atât de cunoscut încât nu mai necesită dovezi. Drept care, una şi aceeaşi a fost strădania mea şi a ei, iar prin această potrivire, dragostea s-a întărit şi a crescut".

În desluşirea scrierilor avem patru sensuri, primul este cel *literal*, ce se rezumă la înţelesul exact al cuvintelor cuprinse în ficţiune, *aşa cum sunt născocirile poeţilor*, al doilea este cel *alegoric*, prin care accesăm *un adevăr învăluit*, următorul este cel *moral*, de descoperit în scrieri, după modelul Evangheliei, şi ultimul este *anagogic*, prin care avem acces la *lămurirea spirituală a unei scrieri*, la *supra-sens*.

Sensul literal este cel mai important, *ca unul în al cărui înţeles sunt cuprinse şi celelalte, şi fără de care ar fi cu neputinţă şi neraţional să te gândeşti la ele, şi mai cu seamă la cel alegoric*.

În *Convivio*, exilatul de la Ravenna propune şi o lecţie de semantică, aplicabilă *în orice expunere*, cu trimitere la poezie: „... Valoarea şi frumuseţea sunt separate şi deosebite; căci valoarea stă în cuprins, iar frumuseţea în meşteşugirea cuvintelor; şi una, şi alta desfată, numai că

valoarea aduce mult mai multă desfătare. De aceea, dat fiind că valoarea acestei canzone era mai greu de înțeles – din pricina diferitelor personaje puse să vorbească – și care necesită multă pătrundere, în vreme ce frumusețea era ușor de văzut, mi s-a părut că e spre binele canzonei ca ceilalți să ia aminte mai mult la frumusețea decât la valoarea ei".

Chiar și în situația în care nu ai acces la valoarea operei prin bogăția ei de înțelesuri, rămâne frumusețea la care ai putea avea acces: „... O, oameni care nu puteți pătrunde tâlcul acestei canzone, n-o respingeți însă; ci luați aminte la frumusețea-i căci e mare și prin alcătuirea ei, care ține de gramatică, și prin rânduiala expunerii, care ține de retorică, și prin îmbinarea numerică a părților sale, care ține de muzică".

Avem și o veritabilă lecție de poetică. *Ospățul* lui Dante ne vorbește și despre *autoritatea imperială și cea filosofică*, urmărind să explice cât mai limpede *ce-o vrea să zică acest cuvânt*, cu accent pe înțelesul de *autor* – cuprinzător al vocalelor: „Trebuie știut așadar, că «autoritate» nu înseamnă altceva decât «act de autor». Cuvântul acesta, adică «autor» – fără c drept a treia literă – poate avea două rădăcini: una este de la un verb aproape ieșit din uz în gramatică și care înseamnă «a lega cuvinte», adică, «auieo». Iar cine se uită bine la prima lui formă, va vedea că dovedește prin sine însuși aceasta, căci e făcut numai din legături de cuvinte, adică numai din cinci vocale, care sunt sufletul și legătura oricărui cuvânt, și e alcătuit din ele șerpuit, pentru a închipui imaginea de legătură. Căci începând de la A, se răsucește apoi prin U și merge drept prin I la E, apoi se răsucește și se întoarce la O, astfel că închipuise de fapt această alcătuire: A.E.I.O.U., care este alcătuire de legătură".

Cuvântul autor este folosit ca provenind de la verbul *auieo*, suntem atenționați, *doar când e vorba de poeți, care și-au legat cuvintele prin arta muzelor*.

Celălalt înțeles în care este folosit vine din grecescul *autentin*, echivalat în latină cu demn de încredere și ascultare: „Astfel «autor», derivat din acesta, se folosește pentru orice persoană vrednică de a fi crezută și ascultată. Și de aici vine acel cuvânt despre care vorbim acum, adică «autoritate»; drept care se poate vedea că «autoritate» e tot una cu «act demn de încredere și ascultare»".

Între anii 1304-1307, Dante își finalizează *Convivio* și, cum consemnează în prima parte a lucrării, unde își anunță intenția de a scrie *De Vulgari eloquentia* (*Despre arta vorbirii în limba vulgară*), în 1305 finalizează o mare parte a lucrării, fără, din păcate, să o finalizeze. (Tratatul este tradus de Petru Creția și apare la Univers, 1971, în *Opere minore*).

Un adevărat tratat polifonic, în care sunt şi se oferă lecţii de a versifica şi compune literar, fiind şi o sumă a propriilor experienţe literare privind misiunea limbii şi practicarea stilului, a ceea ce se va numi *Dulcele stil nou*, cale de a impune limba „vulgară", recte italiană, care va triumfa în faţa limbii latine, graţie şi argumentaţiei sale, dar mai ales a geniului său liric. „Deoarece, se justifică poetul, nu găsim pe nimeni care, înaintea noastră, să fi tratat întrucâtva învăţătura artei cuvântului în limba vulgară şi deoarece vedem că tocmai de o astfel de artă are toată lumea adâncă nevoie, căci năzuiesc spre ea nu numai bărbaţii, ci chiar femeile şi copiii nevârstnici, atât cât le îngăduie firea; voind să luminăm cumva judecata celor care umblă prin largul pieţelor ca orbii, crezând aproape totdeauna că au în urmă ceea ce au în faţa lor, ne vom strădui, ajutaţi de suflarea din cer a Cuvântului, să aducem folos limbii celor care vorbesc în vulgară şi aceasta nu numai scoţând apa iscusinţei noastre pentru a umple un atât de mare pahar, ci şi amestecând ce este mai bun din ce primim şi adunăm de la alţii, pentru a fi în stare ca, din acestea toate, să dăm de băut un foarte dulce hidromel".

Între cele două limbi, vulgara este cea mai nobilă, limbă învăţată de la naştere, una cu mari potenţialităţi, inclusiv lirice, *de folosinţa ei*, ne spune florentinul, *se bucură întreaga omenire, deşi este împărţită în rostiri şi cuvinte felurite, precum şi pentru că ea este pentru noi firească, pe când cealaltă e mai degrabă o alcătuire meşteşugită*.

Raţiunea şi sensibilitatea sunt interdependente, omul acţionează sub imperiul raţiunii, definită ca *putere de cunoaştere, de judecată sau de alegere*. Pentru a intercomunica e necesar un *semn legat şi de raţiune şi de simţuri*: „... Având de primit ceva de la o raţiune şi de dat unei alte raţiuni, trebuia să fie raţional; iar nimic neputând fi dus de la o raţiune la alta fără mijlocirea simţurilor, trebuia să fie sensibil. Într-adevăr, dacă ar fi doar raţional, n-ar putea să treacă într-o altă minte; dacă ar fi doar sensibil, n-ar putea nici să primească de la minte, nici să aşeze în minte. Şi acest semn este tocmai nobilul lucru despre care vorbim: este sensibil în calitatea lui de sunet; iar în măsura în care se dovedeşte în stare să însemne ceva, după voie, este raţional". (Dante).

Este în fapt un postulat în care este cuprinsă şi comunic*a*rea curentă între vorbitorii unei limbi, dar şi ceea ce defineşte poezia ca fapt sensibil prin sunetul, care după voia celui care-l percepe se îmbracă raţional.

Nu este neglijată nici gramatica, prin care se impune o anume neclintită statornicie a limbii, în pofida diverselor schimbări în timp şi de loc, o statornicire peste mode şi timp/ Olimp.

Canzonele, poezia este pentru cel care a scris *Vita nova*, calea prin care limba se înalţă, se înnobilează: „... Vorbirea despre care spunem aici,

înălțată fiind de învățătură și putere, totodată îi înalță pe ai săi în cinstire și slavă. Și într-adevăr înălțată de învățătură se arată dacă din atâtea vorbe italienești necioplite, din atâtea întorsături încâlcite, din atâtea rostiri greșite, din atâtea accente țărănești, o vedem că s-a ales atât de nobilă, atât de ne întortocheată, atât de desăvârșită și atât de domnească cât arată în canzonele lor Cino da Pistoia și prietenul său. Iar că este înălțată de putere se vede limpede. Și ce are mai mare putere decât ceea ce poate schimba inimile omenești, astfel încât să facă pe cel ce nu vrea, să vrea, iar pe cel ce vrea, să nu vrea, precum vorbirea aceasta a făcut și face? Iar că înalță în cinstire, sare în ochi. Oare slujitorii ei nu biruie în faimă pe toți regii, marchizii, conții și pe toți oamenii puternici? De prea puțină dovadă are nevoie lucrul acesta. Și la cât slavă îi duce pe ai săi, știm noi înșine, cărora, mângâiați de dulceața acestei glorii, nu le pasă de surghiun. De aceea pe drept cuvânt trebuie s-o proclamăm ilustră".

În paranteză fie spus, prietenul lui Cino da Pistoia era Dante, nimeni altul.

În arta cuvântului poezia este *pilda de neclintit* și nu proza, prozatorii fiind cei care o iau de model: „Să trecem așadar întâi prin daracul minții graiul ilustru așa cum este el în versuri [...], cum nu se găsește podoabă mai mare decât vulgara ilustră, s-ar părea că orice poet are căderea s-o folosească".

Într-adevăr, orice poet are îndreptățirea de a folosi graiul în care s-a născut, dar cu un amendament, adesea uitat cu program, dar nu și în cazul ilustrului exilat, pentru care importanța harului este esențială în poezie, cu exemplificări în negativ pe măsură: „...gândurile cele mai frumoase nu pot fi decât acolo unde este știință și dar; deci vorbirea cea mai frumoasă nu se potrivește decât celor care au știință și dar. Și astfel nu tuturor poeților li se potrivește vorbirea cea mai frumoasă, pentru că cei mai mulți poeți sunt lipsiți de știință și lipsiți de dar; prin urmare nici vulgara cea mai frumoasă. De aceea, dacă nu tuturora li se potrivește, nu toți trebuie s-o folosească, pentru că nimeni nu trebuie să săvârșească ceea ce nu este pe potriva lui. Și când se spune că fiecare trebuie să-și împodobească versurile atât cât îi stă în putință, mărturisim că e adevărat; dar nici boul cu valtrap, nici porcul cu chingă nu zicem că poartă podoabă, ci mai degrabă râdem de ei văzându-i astfel pociți, căci podoaba este adăugarea unui lucru potrivit".

Sunt precizate și cele care merită spuse în limba vulgară de cei mai buni poeți, de cei care au dar, sunt plini de har: „Trebuie însă arătat care anume sunt lucrurile cele mai mari. și mai întâi în ce privește folosul: în privința acestuia, dacă cercetăm cu agerime năzuința tuturor celor care caută folosul, vom găsi că nu este nimic altceva decât scăparea de rău. În al

doilea rând, în ce privește plăcerea: în privința acesteia, spunem că cel mai plăcut este ceea ce desfată datorită țintei celei mai scumpe a dorinței, iar acest lucru este dragostea. În al treilea rând, în ce privește binele: în privința acestuia, nimeni nu se îndoiește că ținta este virtutea. De aceea aceste trei, adică scăparea de rău, dragostea și virtutea, se arată a fi acele lucruri minunat de mari care trebuie tratate în chipul cel mai mare, adică cele care în măsura cea mai mare sunt îndreptate către aceste țeluri, cum sunt vitejia armelor, văpaia dragostei și voința dreaptă. Numai despre acestea, dacă ne aducem bine aminte, am găsit că au scris poezii oamenii cu faimă și anume Bertrando del Bornio despre arme, Arnaldo Daniello despre dragoste, Giraldo di Borneill despre dreptate; Cino da Pistoia despre dragoste, prietenul său despre dreptate".

Între formele de exprimare în poezie, pentru Dante, în arta sa poetică prioritară este canțona, peste baladă, sonet etc. Vedem că în canțonă vibrează cea mai nobilă și înaltă formă de exprimare lirică: „... Canțonele aduc autorilor lor mai multă cinstire decât baladele; deci sunt mai nobile și prin urmare forma lor e cea mai nobilă dintre toate. Mai mult: lucrurile cele mai nobile sunt păstrate cu cea mai mare grijă, iar dintre toate cântările poetice, canțonele sunt cele păstrate cu cea mai mare grijă, cum știu prea bine cei ce citesc multe cărți; deci canțonele sunt cele mai nobile; și prin urmare forma lor este cea mai nobilă. Pe lângă acestea: dintre lucrurile făcute cu artă, cele mai nobile sunt cele care cuprind în ele întreaga artă; cum deci cântările poetice sunt alcătuite cu artă și cum numai în canțone este cuprinsă întreaga artă, canțonele sunt cele mai nobile și astfel forma lor e cea mai nobilă dintre toate. Iar că în canțone este cuprinsă întreaga artă a cântării poetice se arată limpede în faptul că orice trăsătură a artei se găsește în toate celelalte, se găsește și în canțone, dar nu și dimpotrivă. Iar dovada a ceea ce spunem ușor sare în ochi: căci orișice a curs spre buze din piscul strălucitelor minți ale poeților se găsește numai în canțone".

Și recomandă în atingerea perfecțiunii în însușirea artei poetice cunoașterea marilor poeți, practicarea lecturii, sfat pe care îl dau toți marii creatori.

Pentru a fi dăruit cu inspirație se cere mai întâi a fi băut din apele Heliconului, apă ce izvorăște din muntele sacru al Muzelor. „Dar a avea cum se cuvine această pază și această chibzuință este o strădanie și o caznă, pentru că nu poate niciodată să ia ființă fără puterea talentului, fără studiul statornic al meșteșugului și fără deprinderea cu științele". Nu puțin lucru se cere celui care vrea să acceadă în nobila Cetate a poeziei.

Avem și o inspirată și plină de har disertație privind alegerea cuvintelor întru nașterea canțonei.

Și având astfel *gata bețe și curmeie pentru mănunchi*, suntem pregătiți întru nașterea cânțonei, care neîndoielnic *nu este nimic altceva decât lucrarea îndeplinită de cineva care îmbină cu artă cuvintele pentru a fi însoțite de muzica potrivită; de aceea atât cânțonele, de care vorbim acum, cât și baladele și sonetele și toate cuvintele, în orice formă metrică, care sunt alcătuite frumos în limba vulgară sau regulată, vom spune că sunt cânțone*.

Sunt puse împreună muzicalitatea și buna așezare a cuvintelor, întru desăvârșirea cânțonei, a poeziei.

Întreaga artă, a cânțonei bineînțeles, se arată alcătuită din trei părți. Întâi, în împărțirea melodică, al doilea, în potrivirea părților, al treilea, în numărul versurilor și al silabelor. Despre rimă nu pomenim, pentru că nu face parte din arta proprie cânțonei. Căci e îngăduit să reînnoiești rimele în oricare dintre stanțe sau să le reiei pe aceleași, după voie. Ceea ce nu ar fi câtuși de puțin cu putință dacă rima ar face parte din arta proprie cânțonei, cum s-a și spus. Iar dacă trebuie pomenit despre rimă ceva în legătură cu arta, apoi vom cuprinde acest lucru acolo unde vorbim de potrivirea părților.

Așadar, putem aduna la un loc, din cele spuse până acum, părțile definiției și să zicem că stanța e o îmbinare de versuri și de silabe între hotarele unei anumite melodii și ale unei potriviri a părților. (D.).

Cu apel la *Fizica Stagiritului*, pentru care omul este un animal rațional, unul alcătuit din suflet simțitor și trup, fără a le cunoaște pe fiecare-n parte nu avem acces la *o deplină cunoaștere a omului*, aceeași cale propune a fi urmată întru cunoașterea cânțonei.

Marele poet, prin tratatul său nefinalizat asupra artei cuvântului, oferă și un manual de inițiere, de învățătură a artei poetice pentru tinerii aspiranți la gloria literară.

În *ABC-ul lecturii* – 1935 – (traducere Radu Vancu, *Opere II*, Humanitas, 2019), Ezra Pound, cu apel la începuturile istoriei, ne atenționează că *există limbă vorbită și limbă scrisă, și că există două feluri de limbă scrisă, una bazată pe sunet, cealaltă, pe vedere*.

Mai există limbi primitive, practicate în unele triburi africane, *care sunt încă întrețesute cu mimică și gesturi*. Cam cum procedăm cînd ne aflăm într-un alt spațiu lingvistic pentru a ne înțelege cu un vorbitor al unei limbi pe care nu o cunoști.

Poetul *Cantos*-urilor sintetizează: „«Literatura mare e pur și simplu limbă încărcată cu sens în cel mai înalt grad posibil» (E.P., *Cum se citește*).

Nu uită a preciza că limba a fost creată și folosită pentru comunicare, iar *literatura e noutate care RĂMÂNE noutate, „un canzone*, ne spune Dante, citat de Pound, *e o compoziție din cuvinte puse pe muzică*.

Rolul social al scriitorilor este direct legat de performanţele lor axiologice, totodată fundamental ei *sunt*, subliniază şi Ezra Pound, *cei care păstrează eficienţa limbii. Altfel spus, îi păstrează precizia, îi păstrează limpezimea. Nu contează dacă scriitorul bun vrea să fie folositor sau dacă scriitorul prost vrea să provoace rău.*

Limba e principalul mijloc uman de comunicare. Dacă sistemul nervos al unui animal nu transmite senzaţii şi stimuli, animalul intră în atrofie.

Dacă literatura unei naţiuni intră în declin, naţiunea se atrofiază şi decade.

Legislatorul tău nu poate legiui pentru binele public, comandantul tău nu poate comanda, populaţia ta (dacă vrei să fie o ţară democratică) nu-şi poate instrui „reprezentanţii" decât prin limbă.

Pledoaria poetului în favoarea limbii şi perpetuării ei la forme excelente întru comunicare este admirabilă şi totodată un semnal asupra efectelor catastrofice provocate de *înceţoşarea* ei de către cadrele politice, cu iluzia supunerii şi derutării vorbitorilor acesteia, se înţelege, în final, spre paguba lor.

Apelul la dictonul latin: *Ubicumque lingua romana, ibi Roma* (Oriunde se vorbeşte limba romană, acolo e Roma) este un argument de necontestat: „Grecia şi Roma au civilizat PRIN LIMBĂ". În consecinţă: „Limba ta e în grija scriitorilor tăi". Cele două civilizaţii s-au ridicat prin idiomul practicat de marii lor scriitori şi poeţi şi *a decăzut într-un talmeş-balmeş retoric, „limba de ascuns gândirea" a diplomaţilor şi aşa mai departe.*

Omul care înţelege nu mai poate sta tăcut şi resemnat, în vreme ce ţara lui îşi lasă literatura să decadă şi lasă scrisul bun să fie întâmpinat cu dispreţ, nu mai mult decât ar putea un doctor bun sta tăcut şi mulţumit, în vreme ce un copil ignorant se infectează cu tuberculoză, având impresia că nu face decât să mănânce tarte cu gem.

E foarte dificil să-i faci pe oameni să înţeleagă indignarea impersonală pe care decăderea scrisului o poate cauza celor care înţeleg ce implică ea, şi sfârşitul către care duce. E aproape imposibil de exprimat orice grad al unei asemenea indignări, fără să fii etichetat drept „acrit", sau ceva asemănător.

Şi totuşi, „omul de stat nu poate guverna, savantul nu-şi poate comunica descoperirile, oamenii nu pot conveni pentru acţiuni înţelepte fără limbă", şi toate faptele şi condiţiile lor sunt afectate de defectele şi virtuţile idiomului.

Un popor care se obişnuieşte cu scrisul şleampăt e un popor pe cale să-şi piardă controlul asupra propriului imperiu şi asupra lui însuşi. Iar

prolixitatea și stângăcia de felul acesta nu sunt deloc în aceeași măsură de simple și de scandaloase ca o sintaxă abruptă și dezordonată. (Ezra Pound).

Cunoașterea, întreaga cunoaștere nu poate fi cuprinsă într-un singur idiom. O realitate greu de acceptat, dar națiunile vorbitoare ale unei limbi, au viziuni, temperamente, interese care nu converg și diferențele nu sunt spre pagubă, ci favorabile diversității. „Literatura mare, reclamă sentențios și îndreptățit poetul, e pur și simplu limbă încărcată cu sens în cel mai înalt grad posibil".

Iar dintre formele de expresie literară, poezia este *cea mai concentrată formă de expunere verbală*. În germană *Dichter* e verbul care în familia sa flexionară cuprinde și substantivul *Dichtung* – poezie, iar în varianta italiană verbul înseamnă *a condensa*: „Încărcarea limbii se face în trei feluri principale: primești limba așa cum ți-a lăsat-o rasa, cuvintele au sensuri care au «crescut în pielea rasei»; germanii au vorba *wie in der Schnabel gewachsen*, așa cum crește în cioc. Iar scriitorul bun își alege cuvintele pentru «sensul» lor, dar sensul nu e un lucru dat, definit, ca mișcarea unui cal ori a unui pion pe tabla de șah. Vine la pachet cu rădăcini, cu asociații, cu moduri și locuri în care e folosit în mod familiar, sau în care a fost folosit în mod remarcabil sau memorabil".

Pentru Pound, cel care a reușit să enunțe un set de categorii pentru cuvinte apreciate drept obiective este Dante, la care am făcut deja trimitere și l-am citat mai sus.

Elementele pure în literatură au fost create, în opinia celui care a scris *Cum se citește*, de următoarele clase de persoane: „1. Inventatorii. Oameni care au descoperit un nou proces, sau a căror operă ne dă primul exemplu cunoscut al vreunui proces.

2. Maeștrii. Oameni care au combinat un anumit număr de asemenea procese și care le-au folosit la fel sau mai bine decât inventatorii lor.

3....Diluatorii. oameni care au venit după primele două feluri de scriitori și nu au putut face treaba la fel de bine.

4. Scriitori buni, fără calități frapante. Oameni care sunt îndeajuns de norocoși să fie născuți atunci când literatura unei țări se află într-o bună stare de funcționare, sau când o anume ramură a scrisului e «sănătoasă». De exemplu, oameni care scriau sonete în timpul lui Dante, oameni care scriau poeme scurte în vremea lui Shakespeare sau la câteva decenii după, sau care scriau romane și povestiri franțuzești după ce Flaubert le arătase cum se face.

5. Scriitori de *belle-lettre*. Adică oameni care nu au inventat nimic cu adevărat, ci s-au specializat într-o direcție particulară a scrisului, și care nu

pot fi consideraţi «mari oameni», sau autori ce încearcă să dea o prezentare completă a vieţii sau a epocii lor.

6. Iniţiatorii de mode".

Oferă şi câteva sfaturi în preluarea unor opinii afirmate în absenţa cunoaşterii realizărilor primelor două categorii: *Inventatorii* şi *Maeştrii*, şi îndemnul de a te păzi şi evita acceptarea unor păreri venite *de la oameni care nu au produs ei înşişi vreo operă onorabilă; de la oameni care nu şi-au asumat riscul de a tipări rezultatele propriei cercetări şi analize, chiar dacă lucrează la aceasta în chip serios*.

Ca o concluzie abruptă, de care puţini ţin seama, este îndemnul de a merge direct la texte, astfel vei avea cu atât *mai puţină nevoie să asculţi ce spun eu sau orice alt critic vorbă-lungă*.

Pune în paralel poezia şi drama, unde *mediul poeziei e reprezentat de CUVINTE, mediul dramei e reprezentat de oameni mişcându-se pe o scenă şi folosind cuvinte. Altfel spus, cuvintele sunt numai o parte din mediu, iar breşele dintre ele sau deficienţele din sensul lor pot fi compensate de „acţiune"*.

În capitolul al optulea propune o sinteză recapitulativă a celor cercetate.

Mulţi autori de poezii proaste desconsideră poezia ca artă, aşteptându-se ca ea să *curgă de la sine*. Paradoxul este, cum remarcă şi poetul anglofon, *cele mai bune opere chiar curg probabil de la sine, însă fac asta DUPĂ ce obişnuinţa cu mediul a devenit „a doua natură", scriitorul nu mai e nevoit să se gândească la FIECARE DETALIU, nu mai mult decât e nevoit tenismanul Tilden să se gândească la poziţia fiecărui muşchi, la fiecare lovitură. Forţa, impulsul etc. urmează intenţia principală, fără să dăuneze unităţii actului*.

Pune cu acurateţe în evidenţă capacităţile suprasensibile ale poeţilor, adevăraţi receptori ai unor fenomene la care mulţimile nu rezonează: „... Artiştii sunt antene; un animal care îşi neglijează avertismentele propriilor percepţii are nevoie de o capacitate foarte crescută de rezistenţă, dacă vrea să supravieţuiască.

Simţurile cele mai rafinate îţi sunt protejate, ochiul de către orbita de os etc.

O naţiune care neglijează percepţiile artiştilor ei intră în declin. După o vreme încetează să mai acţioneze şi doar supravieţuieşte.

Nu are probabil nici un rost să spui asta unor oameni care nu pot s-o vadă singuri.

Artiştii şi poeţii sunt, fără îndoială, excitaţi şi «supraexcitaţi» de anumite lucruri, cu mult înaintea marelui public.

Înainte de a hotărî dacă un om e nebun sau un artist bun, ar fi bine să ne întrebăm nu numai: «E excitat fără temei?», ci şi: «Oare vede ceva ce noi nu vedem?».

I se datorează oare purtarea ciudată presentimentului despre un cutremur care se apropie, sau faptului că adulmecă incendiul unei păduri pe care noi nu-l putem însă simţi sau mirosi?".

Devine reducţionist când consideră că educaţia reală se impune a se limita *la oamenii care INSISTĂ să cunoască, restul e pur şi simplu oierit*.

Suntem în totală consonanţă cu afirmaţia sa: „Tot ce ştiu despre asta (e vorba de literatură) am învăţat citind".

Limba oferă o varietate infinită de combinaţii posibile între cuvinte, fapt pentru care creatorul este într-o constantă ezitare întru finalizarea poemului în care sunet şi sens să fie într-un fericit echilibru, doar astfel versul capătă rezonanţe magice.

„Să luminezi soarele, să întuneci noaptea – spune Paul Valéry în *Caietele* sale – traducere Marius Ghica, Humanitas, 1921 – muncă de poet. Cuvintele, care nu fac parte din noi înşine, luminează gândirea sau o întunecă. Uneori o avantajează, alteori o fac vulgară. Dar o schimbă întotdeauna".

Voltaire consideră că poezia nu este făcută decât din frumoase amănunte, prin care cuviinţele sub cupola emoţiei dau sens muzicii limbii.

„Ceea ce este făcut din *elemente frumoase* şi numai din astfel de elemente, aceasta este poezie.

Dar ce sunt aceste elemente? Sunt elementele de limbaj care *din ele însele se regenerează şi sunt reexcitate de* propriul lor efect". (Paul Valéry).

Poemul redă limbii muzicalitatea pierdută în vorbirea curentă. Cercetate diferenţele între problemele poetului şi cele ale compozitorului, constatăm că în cazul al doilea muzica este anterioară muzicianului, gamele, instrumentele, acordurile etc. le are oricând la dispoziţie, are a se ocupa doar de muzică, de alegerea sunetelor. Alta este problematica poetului: „...Poetul este constrâns să creeze poezia în fiecare clipă, să facă în fiecare moment din zgomote sunete, să oblige cititorul să cânte fără voia lui şi să lucreze ideile pentru *a le face poetice*, adică demne de un cântec şi inseparabile de acesta, când, dimpotrivă, cuvintele şi frazele sunt *în mod natural* lucruri de uz, şi uzate – şi când întreaga folosire continuă a vorbirii tinde să o deosebească pe aceasta de propriul ei cântec – să înţeleagă parcă în tăcere". (P.V.).

Şi tot poetul *Cimitirului marin*, propune a defini poezia drept *încercarea de a reprezenta, prin intermediul limbajului articulat, acele* lucruri *sau acel* lucru *pe care încearcă, în mod obscur, să le exprime strigătele, lacrimile, liniştea, mângâierile, sărutările, suspinele etc. şi care*

par a voi să exprime obiectele în ceea ce au ele ca aparență de viață sau ca scop presupus. Acest lucru nu poate fi definit altfel. El este de natura energiei – a excitației, adică a consumării. Este energia aureolată magic, în care limba capătă sensuri prin care cititorul are acces la muzica sferelor, în care cuvintele, cuprinse în vers, înalță graiul așezându-l în armonie cu sufletul.

SIMBIOZE ROMÂNEȘTI ÎN CONCORDANȚĂ CU SUFLUL ȘI PULSUL GENERAL-EUROPEAN

Convorbire cu poetul **LEO BUTNARU**

Care a fost momentul în care ați avut primul contact cu literatura/ poezia?

Odată ce basmele, poezia obiceiurilor populare, a sărbătorilor de iarnă, folclorul oral în general, sunt considerate și, pe drept cuvânt, literatură, înseamnă că acel contact s-a întâmplat de când mă țin minte, de când am primele amintiri. Dar nu este exclus minunea/ taina (...împărtășaniei cu literatură) să se fi întâmplat mai de demult, deoarece cântecele de leagăn țin și ele de folclor, de arta rostirii și a scrisului, iar melodiile de liuliuit intră, probabil, în conștiința încă... inconștientă a copilului, chiar din primele sale zile, săptămâni, luni de viață pământească. Așa se face că și până astăzi îmi răsună în... amintiri acele prime secvențe de literatură incipientă, pură, care mi-au aureolat copilăria, fie îmbietoarele vorbe rostite cumva... artistic ale părinților sau ale bunicii Catinca, în seama căreia rămâneam, când mama și tata erau plecați de acasă: „Tăpușele, tăpușele, mititele, frumușele!", „Huța, huța cu căruța până la lelea Măriuța", „Gâd, gâd, gâdilici, gâdilici tot pe-aici!", „Crenguță, dă-mă huța!", „Lună nouă, lună nouă, taie pâinea-n două, ia-ți și ție, dă-mi și mie!", „Joacă bine, Moș Martine, că-ți dau pâine și măsline", „Iepuraș cu coada scurtă, a venit și el la nuntă, s-a așezat în capul mesei și a mâncat turat miresei", „Melc, melc codobelc, scoate coarne boureşti!", „Cocostârc, stârc, n-ai văzut pe lelea-n târg?", „Susai, susai, fă-te dulce, că te tai!", „Auraș, păcuraș, scoate apa din urechi!", „Cioară, cioară, cu făina-n poală, n-ați un dinte de os și-mi dă altul de oțel!", „Vine moșu' de la vie cu cireșe-n pălărie"... – Să vedeți – și să auziți! – deloc puțin folclor, poezie sadea ne-a pigmentat intrarea în lume!... Îți spun asta în românește, fiind sigur că există analogii și în folclorul bulgar, pe care le poți utiliza aici. În genere, copilăria mi se pare vârsta cea mai... internațională!

Da, e multă literatură, poezie adevărată în/ din acea epocă în care, odată în viață, cum s-ar spune, îți este dat să fii mai mult decât om – să fii Copil! Cel care, în genialitatea lui de până la 3 ani, deprinde, învață, însușește, în mare, lumea: se zice că, până la 36 de luni de existență, pruncul „acaparează" cu aviditate, cu nesaț cam 60 la sută din toată știința care-i va fi necesară în viața de om matur. Apoi mai era și o literatură nescrisă, nerostită, care îmi oferea mai mult spațiu, mai multă acțiune, mai multă aventură, mai mult bine și frumos! – ea se întâmpla din abundență pe tavanul iatacului în care îmi aveam patul – pe ecranul de var al acelui dreptunghi de sus fantezia și-a proiectat miile de filme!

O, cinemateca mea de aur!... Cinemateca fanteziei şi viselor copilăriei!... Iar, precum se ştie, şi „cinematografia" are la bază un scenariu, un fel de literatură... Aveau multă literatură în ele – teme, subiecte, dialoguri etc. – şi jocurile copilăriei noastre, nu?

Erau şi ele nişte scenarii sau mici piese în care noi, gâgâlicii, eram şi autori, şi personaje. Dar parcă nu erau impregnate, să zic, de literatură şi şezătorile celor vârstnici, la care, până să ne prindă somnul, asistam şi noi, copiii? În mare, conform... literaturii, dramaturgiei, se desfăşurau şi horele, nunţile, cumetriile, înmormântările din satele copilăriei noastre.

Apoi a fost ziua oficială, în care am pornit la cartea – carte: 1 septembrie a anului 1955 când, cu nesigurele învăţăminte ale propriei mele experienţe de viaţă, venisem în faţa celor dintâi pripoare ale ştiinţei de carte... conştiente, nu aşa, la întâmplare, din pretutindenea liberalei şi liberei infantilităţi; trepte pe care, mai întâi, încerci să salţi, după care învăţătorul te îndeamnă să le asaltezi. Prin urmare, mamele şi taţii, ţărani crescători de pâine, îşi încredinţau odraslele învăţătorilor, meniţi a fi crescători de oameni. Deci, primul contact cu literatura scrisă mi l-a asigurat chiar Abecedarul care, şi azi, prin consecinţe directe sau implicite, are darul să rămână un bun curent, la zi. De acolo pornea scrisul, cititul! Ţin minte cum, sub creionul meu – aşa se începea atunci, cu mina bine ascuţită, nu cu stiloul (până la pix nu se ajunsese; pur şi simplu, atare unealtă încă nu fusese inventată) – fixam, urmăream cu atenţie de ceasornicar acele câteva clipe în care litera pe care o încondeiam era un fel de... desen animat dat ralanti. Da, caligrafierea unei litere – cel mai scurt film de desen animat, căruia tu, copilul, îi eşti regizorul, făptuitorul. Sigur că îmi amintesc, în unele cazuri – foarte explicit, de primele cărţi pe care le-am citit deja... niţel şcolit: „Ghiocel-voinicel", „La balul coţofenelor", „Andrieş", „Prinţ şi cerşetor" de Mark Twain. Citisem Koţiubinski – o proză despre filoxeră în Basarabia („Pe cuptor" – tot el), „Motanul încălţat" de Jukovski, „Cetatea albă", „Golgota", „Nicoară Potcoavă" de Sadoveanu, ceva din Brovka, „Păsări aptere" (Vilis Lācis), Gorki (nu mai ţin minte ce anume), „Ciuk şi Ghek", fabule de Krîlov, Donici, Ostrovski (Nikolai; peste ani, aveam să aflu că romanul „Aşa s-a călit oţelul" este „istoria succesului unui handicapat..." Crudă definiţie!...)... Iar în biblioteca, deja personală, intraseră şi două volume de versuri, piese şi vodeviluri ale lui Vasile Alecsandri, „Istoria ieroglifică" a lui Dimitrie Cantemir (mda, nu prea pentru priceperea lui Lică cel de 8-9 ani), pe care tatăl, ca mecanizator, le primise premiu. Cărţile erau editate superb, în imitaţie piele, cu ornamente în relief. Adică, primele cărţi mi-au consolidat contactul cu literatura, chiar relaţiile cu ea.

Vă rog să ne povestiţi pe scurt despre cariera Dvs. de scriitor de până în prezent – debut, premii etc.

Autorii primului meu volum de bibliografie, apărut în anul 1998 (al doilea, 2005), iniţial îşi anunţaseră ambiţia de-a înregistra cam tot ce a

publicat cel ce-ţi vorbeşte, de la primele până la cele mai recente texte ale sale. Însă zeci de titluri au rămas în afara celor 160 de pagini de „contabilitate" biografică, printre ele fiind şi 3-4 articolaşe – primele – pe care, prin 1963, pare-se, le acceptase ziarul raional din Sângerei. Respectivele file de „jurnalistică" erau nişte relatări oarecare despre unele întâmplări din comuna mea de baştină. Însă primele versuri le-am scris la Chişinău, prin 1964; eram elev la şcoala medie „Ion Creangă". Iar la începutul anului 1967, mi-au fost publicate şi primele versuri, în ziarul republican Tinerimea Moldovei.

În luna iunie a aceluiaşi an, la Chişinău, am participat la un colocviu al tinerilor scriitori, unde sosisem direct de la balul de absolvire... După aceea, studentul ce eram, publicam în ziarele şi revistele Cultura, Moldova, în aceeaşi Tinerimea Moldovei.

Scriu şi primele nuvelete cărora, din varii motive, le amân publicarea, până ajung să le pierd prin căminele studenţeşti sau, pur şi simplu, mă dezic de ele. Am editat circa o sută de cărţi, ceva mai puţin de jumătate din ele fiind traduceri. Iar pentru a fi laconic şi, concomitent, pentru a se înţelege, implicit, un răspuns mai amplu, pot spune că, printr-o împrejurare imprevizibilă şi benefică, am ajuns să-mi reeditez creaţia în colecţia „Opera omnia", la Iaşi, unde deja am publicat antologiile personale: „Poeme din secolele XX-XXI", „Proze din secolele XX-XXI", „Eseuri din secolele XX-XXI", „Interviuri din secolele XX-XXI" (astea, pe care le-am acordat eu; cele pe care le-am luat eu altor colegi, mulţi din ei – iluştri în contextul literaturii române, le-am publicat în cinci cărţi aparte). Plus „Traduceri din secolele XX-XXI", în care am adunat textele pe care le-am românizat timp de peste patru decenii din autori din 36 de ţări, inclusiv de unii din Bulgaria.

Vă rog să vă referiţi la poeţii de la care aţi învăţat anumite lucruri...

Aş putea spune că sunt coleg de destin literar cu Mircea Dinescu care spunea că a învăţat să scrie poezii citind proză de Caragiale şi comentarii critice la poezia modernă. În tinereţe, eu citeam altceva decât Caragiale. Într-o enumerare restrictivă, aş aminti de Tolstoi, Dostoievski, Gogol, Bunin şi Şklovski. Ei bine, citind în original, adică, începusem a pricepe că diferenţa între un Maiakovski (post-futurist) şi Mandelştam sau Esenin ar fi cam cea dintre un tam-tam (revoluţionar!), o mandolină sau balalaică. (În cazul lui Mandelştam, s-ar potrivi şi vioara ori pianul, iar în cel al lui Esenin – armonica, bineînţeles...). Începând cu 1967, când devin student, cantitatea de eseistică şi critică literară pe care am citit-o a fost copleşitoare (revista Secolul 20!). Deopotrivă cu poezia, „devorată" şi ea în cantităţi apreciabile. Pe atunci, la Bucureşti apărea celebra colecţie editorială „Luceafărul", dar şi altele, de-a dreptul renumite: „Cele mai frumoase poezii", „Poesis", „Orfeu". Spre exemplu, „Poesis" dădea mari autori universali, cum ar fi Ruben Dario, Bertolt Brecht, Paul Celan, Arthur Rimbaud, Emily Dickinson, Eugenio Montale... Şi totuşi, aş îndrăzni să cred că stilul tinereţilor mele s-a orientat, cvasiconştient, spre

poezia spaniolului Juan Ramon Jimenes şi spre cea a lui Paul Celan. Nu i-aş exclude din prim-planul preferinţelor nici pe Desnos, Vallejo, Quasimodo, Ritsos, Apollinaire ori B. Fundoianu. Iar o anumită „mutaţie" sau, poate, completare, a pledoariilor mi s-a întâmplat după ce am cunoscut modernismul rus, în special pe cubofuturistul Velimir Hlebnikov, din care, peste ani, am şi tradus, şi studiile lui Viktor Şklovski. Menţionez cu acribie aceste detalii, pentru că, la sfârşitul anului '69, în capitala Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti a fost interzisă realizarea cărţii româneşti şi abonarea la presa din dreapta Prutului. În acea „foarte democratică" URSS, românii transpruteni fuseseră închişi într-un fel de rezervaţie, precum indienii din preriile americane. Însă marea poezie, marii autori trec prin orice impedimente, ajungând la cel care îi caută, îi aşteaptă, îi venerează.

Activitatea Dvs. de scriitor este legată de celebra Avangardă rusească. De ce? Cu ce v-a impresionat ea atât de mult?

Dragă Ognian Stamboliev, cu această întrebare îmi oferi şansa să continui răspunsul de mai sus, amintind că din fascinanta literatură a avangardismului rus am editat în România mai multe antologii de gen: poezia, proza, dramaturgia, manifestele; apoi o antologie intitulată „Avangarda – jertfa Gulagului", în care am inserat pagini din creaţia a 52 de poeţi ruşi care au murit în lagărele staliniste de concentrare sau au trecut prin ele, supravieţuind ca prin minune. Am publicat antologii şi cărţi aparte din celebri autori, cum ar fi Velimir Hlebnikov, Vladimir Maiakovski, Leonid Dobîcin (proză), Marina Ţvetaeva, Osip Mandelştam, Aleksei Krucionîh, Nina Habias, unii cu câte 2-3 volume, apărute la Bucureşti sau Iaşi, Constanţa sau Nădlac. Apoi antologia „100 de poeţi ai avangardei ruse". Îşi aşteaptă momentul editării cărţile lui Boris Pasternak, Annei Ahmatova, Tatianei Veciorka, Boris Poplavski etc., etc.

Cum s-a întâmplat apropierea mea de avangarda rusească?... Pe la 14-15 ani, deprinsesem ceva ruseşte. Şi uite aşa, ca din senin, mă pomenesc ispitit de dorinţa de a traduce un poem de Serghei Esenin – „Beriozka" („Mesteacănul"). Mi se părea simplu, dar, trebuie să recunosc, nu mi-a ieşit pasienţa. La acea vreme, la ţară, nu dispuneam barem de un dicţionar rus-român. Pe atunci, nu eram la curent că, provizoriu, şi Esenin se încadrase avangardei literare, împreună cu Anatoli Mariengof lansând, în 1914, manifestul imagismului. Iar când am devenit student la jurnalism şi filologie, împreună cu unii colegi recitam, sacadat, din metaforele futuriste ale lui Maiakovski:

На чешуе жестяной рыбы / прочел я зовы новых губ. / А вы / ноктюрн сыграть / могли бы / на флейте водосточных труб?

Aceste şi alte versuri pe care aveam să le traduc peste aproape patruzeci de ani:

Pe solzii peştelui, lucios, de tablă / am citit chemări de buze diafane. / Dar voi / nocturne aţi putea cânta / la flautul / înaltelor burlane?

Apoi, prin 1967, unele memorii despre avangardă şi avangardişti le-am citit în cartea lui Valentin Kataev „Trava zabvenia" („Iarba uitării"). La acea vreme, şi revista „Secolul 20" publicase texte despre şi din avangardele europene... Cam de pe acolo, de pe atunci a pornit ataşamentul meu pentru fenomenologia novatoare, nonconformistă, verbocreatoare a avangardismului. Dar, în mod concluziv, ar fi de constatat că motivaţiile necesităţii avangardei în preocupările tale, în destinul tău le identifici prin intuiţii, lecturi, studiu, empatie, în retro(per)spectivele istorice, dar, ce este important de reţinut, le sesizezi şi în prezentul propriilor atitudini şi predispoziţii creatoare, preferinţe şi ataşamente artistice afine autorilor, lumii de până la tine. Implicit... explicit vorbind, eu sunt dintre cei care cred în validitatea percepţiei, modului-metodei (ambele la plural) de a crea şi în contemporaneitatea noastră în spiritul (şi spectrul) novatoarelor stilistici imprevizibile, surprinzătoare. În genere, avangarda mi se pare a fi dinamica necesară unei perpetui contemporaneizări a conştiinţei şi creativităţii umane.

Traduceţi din mai multe limbi. Ce ne puteţi spune despre arta traducerii?

Cred că am teoretizat suficient de mult despre arta traducerii în unele eseuri inspirate de această temă, iar, rezumativ, ce aş putea spune? Să-mi încep şi eu răspunsul cu o întrebare: Ce ar fi traducerea, artă sau meşteşug? E o interogaţie ce suscită şi astăzi tot alte şi alte răspunsuri, unele dintre ele fiind pur şi simplu poetice, bazate pe comparaţii ingenioase sau pe paradoxuri. Cineva susţinuse că a citi poezia în traducere ar fi de parcă a-i săruta o femeie printr-un voal. Sau că e un sărut mai... rece, mai insensibil, prin sticlă. Sau, ca să rămânem la doamne, s-a emis părerea că traducerea ar fi ca femeia: dacă e fidelă, nu e frumoasă, iar dacă e frumoasă, nu e fidelă. Cercetându-i-se descendenţa literară, s-a afirmat că o traducere reuşită ar fi mai curând sora decât fiica originalului, deoarece şi una şi cealaltă acced spre o singură idee transcendentală care ar fi adevărata mamă a ambelor. Există şi constatări eminamente... artistice, cu evidente calităţi literare, atunci când se afirmă, să zicem, că traducerea ar semăna cu ornamentul de pe cealaltă parte a broderiilor pe canava ori că nu ar fi decât o gravură, coloritul rămânând ceva de nereprodus. Apoi, în unele asociaţii mai dure, aproximându-se că traducerea ar fi „un atac armat cu condeiul" sau un duel fatal în urma căruia este înfrânt ori cel care traduce, ori cel tradus. „Mai aproape de temă", s-a afirmat că traducerea nu e decât un comentariu sau că nu ar fi, de fapt, o operă, ci doar o cale spre operă. Iar eu sunt de partea celor care concep traducerea ca aparţinând organic procesului literar propriu-zis, fiindcă şi ea presupune actul de creaţie. Este creaţie în limbaj, prin limbaj, un proces constructiv în baza unui proiect – cel al originalului.

Ca şi cum s-ar realiza un fenomen/ eveniment artistic paralel şi, parcă, totuşi acelaşi, însă fiind definitiv exclus cazul ideal când originalul s-ar vedea „în oglindă" în altă limbă, putându-se contempla pe sine însuşi ca mărime

valorică egală, „dincolo”. În principiu, sarcina traducătorului e de a transmuta, cu cât mai puține pierderi, armonia, frumusețea, tensiunea semantică, mesajul ideatic, plasticitatea metaforică, fiorul liric – în aria altui sistem lingvistic. Deci, sub oricare aspect teoretic sau practic ar fi cercetată traducerea, ea trebuie înțeleasă drept depășire a limitelor printr-un act de coparticipare a unui coautor la plasarea creatoare a operei unui coleg într-un alt mediu, în atenția altor cititori, toate astea însemnând extinderea ariei de viabilitate și influență a creației respective. Când traduci, e ca și cum ai fi implicat într-un atașament față de opera ce te-a atras, te-a convins, determinându-te s-o re-plăsmuiești în limba națiunii (și... noțiunii!) tale. E un legământ, tacit și implicit, cu un camarad de strădanie creatoare. De nu este așa, traducătorul ajunge – precum s-a tot spus italienește, și nu numai – „traditore”.

Jean Paul Sartre spunea: Trebuie să creăm, să reflectăm sau să descoperim? Dumneavoastră, ca poet, ce preferați?

Consider că în actul plăsmuirii artistice există o simbioză, ce reiese tocmai din concomitența și „conlucrarea” creației, reflecției, descoperirii. Fiecare din astea, nu pot exista separat, autonom, când e vorba de nașterea artei din spuma eternității, dar și a marelui mister al ființării umane. Misterul existenței cu componenta sa obligatorie: angajare în conlucrare cu opera ziditoare a naturii, a cosmosului. La dimensiuni infime, omul este calfa creatoare a Marelui Creator. Infimă, dar, totuși, existentă.

Credeți că Subconștientul lucrează în Poezie?

Este incertitudinea cea mai... certă, este subiectivitatea cea mai... obiectivă că poezia apare la suprafața conștientului pe aripile inconștientului. Eu sunt dintre cei (puțini, mulți?) care mai cred în inspirație. Sunt în stare să mă mir ca pentru prima oară la a mia apariție a unei sau altei poezii așa, ca din senin, ca din neant, ca din mister! Deoarece, după o astfel de înfățișare a unui poem, ad hoc, de stai și meditezi puțin, îți dai seama cu siguranță că, acum câteva clipe, tu nici bănuiai că porți în adâncurile firii tale acel poem. În adâncurile tale ca ceea ce numim inconștient.

Vă simțiți legat de generația Dvs. în poezie?

La începuturile afirmării unui sau altui grup de tineri scriitori, aceștia se simt făcând parte dintr-o „structură” biologică, dar și spirituală, căreia i se spune generație. Și eu am fost într-o grupare relativ omogenă, unită cât de cât, lansată încă la cenaclurile „Eminescu” de la Universitatea din Chișinău și „Luceafărul” de la ziarul „Tinerimea Moldovei”. Ne înțelegeam, ne susțineam reciproc, îndârjindu-ne să nu facem concesii banalității. Nu doream să ne împăcăm cu gândul de a ne lăsa răpuși de nenorocosul circuit de piedici, pus la cale de supraveghetorii lipsiți de cultură și de elementară omenie, și asta ne ținea oarecum inimă lângă inimă. Apoi nimbul biologic și cel de creație al

generației a prins a se segmenta, lucru ce nu mi se pare tragic, ci firesc. Am început să ne căutăm nu numaidecât colegi de generație, ci de formație. Iar ca să fiu ceva mai personal, pot spune că mă consider a face parte din generația Iluziei necesare (am publicat o carte, la Iași, apoi o antologie cu acest titlu, la editura „Eminescu" din București). Din această generație... fără frontiere au făcut, fac și vor face parte mulțimi întregi de scriitori... singulari, personalizați. Pentru că de ce n-am cădea de acord cu cei care apreciază scriitorul din punctul de vedere al particularităților acestuia, nu din cel al așa-ziselor generații; scriitorul ca personalitate, în afara școlilor, curentelor? Poate că indiferent de acestea sau în pofida lor, scriitorul drept conștiință și talent irepetabile.

Apoi, ca și mulți colegi care au astăzi între 20 și 90 de ani, aș fi, și sunt chiar, un scriitor *trans-regimistic*, care a trăit și trăiește în diverse regimuri politice, sociale, unul al cenzurii, altul al libertății. Cu alte cuvinte, noi, cei între 20 și 90 de ani, am fi niște euribionți – organisme ce suportă mari variații ale condițiilor de mediu (social). Statornicia, însă, mi-o văd în modul de-a exista ca persoană ce scrie literatură.

Sub jugul sovietic si rusesc Moldova a fost separată de România și Europa... Ce credeți despre poezia tânără din Moldova? Pe cine ați putea aminti din reprezentanții ei?

Mă bucur pentru mai tinerii mei colegi care, de mai mulți ani deja, au fost remarcați și apreciați pentru talentul lor ingenios, creator, de a schimba ceva din paradigma prozodică pan-românească. Au remarcat-o exegeți, mai în vârstă, mai tineri, de la București și Cluj, Iași și Timișoara, etc. S-a vorbit și se vorbește despre suflul altfelului introdus în poezia română din autorii din stânga Prutului, cum ar fi Emilian Galaicu-Păun, Vasile Gârneț, Mihail Vakulovski, Dumitru Crudu, alții. Un alt argument forte: anul acesta, în urma unei concurențe general-românești, Premiul Național pentru debut i-a fost acordat tânărului poet din Chișinău Anatol Grosu. Iar Maria Pilchin, tot din stânga Prutului, a câștigat cea mai mare distincție a concursului tradițional panromânesc „Porni Luceafărul" de la Botoșani.

Ați tipărit multe cărți. Care vă e totuși cea mai dragă? Nu cât să mizați totul pe ea, ci cât să vă regăsiți cel mai mult în ea ca suflet și existență.

Ar fi greu să aleg o singură carte, deoarece am volume la care țin și care consider că mă reprezintă nu numai în poezie, ci și în proză, în eseu. Prin urmare, hai să dau câteva titluri din întregul... Leo Butnaru: *Iluzia necesară* (prima carte de poeme pe care mi-a publicat-o o editură din România, în 1993), *Gladiatorul de destine* (de asemenea poeme); proză: romanul memorialistic *Copil la ruși* și volumul de nuvele *Ruleta românească*; eseuri: *A*

opta zi. Dar, sigur, aş putea trece şi în ariile jurnalelor, interviurilor, traducerilor, unde de asemenea am cărţi la care ţin mult.

Ce muzică vă place? Care e compozitorul dvs. preferat?

Nu poţi să nu aminteşti de Beethoven sau Mozart, Enescu sau Chopin... Dar şi de genialul estonian Arvo Part, de „Spiegel im spiegel" a lui. Mereu mă cheamă spre el jazzul, univers muzical infinit. Am scris despre el, inclusiv poeme. Am tradus şi poemele inspirate de jazz ale avangardistului Valentin Parnah. Ascult şi muzica de estradă, în special cea italiană şi franceză, plus ceva latinoamericană. Retro românească. Uneori, dar mai rar, muzica populară (folclor). Dar şi ea, firește Însă cine poate mărturisi, aminti cât de cât echitabil omagiul său pe care ar vrea să-l aducă atâtor şi atâtor mari compozitori ai lumii?!

Ce citiţi acum cu plăcere? Ce scrieţi acum cu plăcere?

Lecturile sunt diverse şi relativ multe. Cărţi tradiționale, de hârtie, cărora, astăzi, li se adaugă şi „suratele" lor audio, care îţi înlesnește deloc uşoara muncă a unei lecturi atente, creatoare. Şi într-un domeniu/ compartiment şi în celălalt de lectură (ca formă), sunt în momentul unor relecturi, la fel de captivante şi antrenante, de parcă acele cărţi le-aş citi pentru prima oară. Din prozatori (audio): Dostoievski, Cehov, Viktor Erofeev, Kobo Abe. Poezie (aici, numai varianta cărţii *paper*): Fernando Pessoa (în românește, dar şi în rusește), poezia contemporană americană (am la îndemână câteva antologii), poezia franceză şi italiană şi, bineînţeles, avangarda, poezia rusă în general. Eseu – Marcel Raymond, „De la Baudelaire la suprarealism", Hans Robert Jauss, „Experienţa estetică şi hermeneutica literară". Plus Umberto Eco, inclusiv a treia sau a patra recitire a „Operei deschise". Apoi ţin să mai adaug că, azi, prin minunea internetului, care ne deschide atâtea posibilităţi de informare şi instruire, găsesc şi vizionez multe filme excelente, care au la bază opere literare celebre din întreaga lume. Cititorul şi cinefilul din mine se împacă de minune, colaborează.

În ce privește ce scriu cu plăcere... Sunt un scriitor liber profesionist şi nu scriu decât din plăcere, ceea ce-mi creează plăcere. Permanent, rămân în fidelă legătură cu poezia. Aş dori să revin la volumul de proză abandonat, din motivul că unele fericite întâmplări editoriale m-au solicitat pe mai mult timp pentru redactarea finală a unor cărţi sau antologii, care au apărut sau sunt pe cale să apară. Scrise în anii trecuţi, ele şi-au aşteptat, răbdător, momentul apariţiei pe lume, moment care, iată, a venit. Duc spre final fantastica „Panoramă a poeziei avangardei ruse", care cuprinde peste 200 de autori şi ar trebui să apară în patru volume sau, dacă editorul e ambiţios, în unul singur, monumental.

Spuneți-mi, vă rog, un loc în Chișinău pe care îl iubiți mult. Un trotuar, o stradă, un gang de casă etc.

În primul rând, de ani și ani, aproape zilnic, eu fac o plimbare de circa cinci kilometri, având ca traseu străzile Sadoveanu (pe care locuiesc), Alecu Russo, bulevardul Mircea cel Bătrân, cu biblioteca „Transilvania", unde circa două decenii am ținut cenaclul literar-artistic „Perpetuum", strada Igor Vieru, amonte, casa.

Despre alt spațiu îndrăgit din Chișinău am mai vorbit. În tinerețe, era, indiscutabil, lacul de la Valea Morilor, pe atunci numit al comsomoliștilor. De mult nu am mai fost pe acolo. Azi însă, aș aminti de un tetragon, în cuprinsul căruia se află, concentrată, cea mai mare parte a culturii, arhitecturii (demnă de atenție), frumuseții parcurilor, etcetera. S-o începem de la intersecția străzilor București și Creangă, coborând spre bulevardul Ștefan cel Mare, până la strada Alexandru cel Bun, apoi, în lungul acesteia, până la strada Maria Cebotari și, iar în sus, – până la strada București. În acest spațiu se află câteva teatre dramatice, biblioteci, printre care – cea națională și cea municipală, o universitate, Sala cu Orgă, Teatrul de Operă și Balet, monumentul lui Ștefan cel Mare, Piața Marii Adunări Naționale, palate, Aleea Clasicilor, câteva biserici, muzee și multe altele. Chișinăul merită dragostea noastră.

Credeți că într-o zi Moldova se va uni definitiv cu România?

Din câte înțeleg eu, astăzi, statul național își modifică aspectele sale, și structurale, și spirituale. Mă gândesc la globalizare, la internaționalizarea inevitabile. În cadrul Uniunii Europene, România și Bulgaria sunt deja altfel de România și Bulgarie, față de cele de până la intrarea lor în această comuniune de state. Ele au „cedat" ceva din rigorile statului eminamente românesc sau bulgăresc, primind altceva, care le face, ca state, mai deschise către lume, mai românesceuropeienesc, bulgăresceuropeienesc. Astfel, fiind, în fond, aceeași națiune, aripile românești de pe o parte și cealaltă a râului Prut, în Europa Unită, vor trebui să bată în același ritm, concomitent înălțându-se cu celelalte păsări-state, păsări-patrii, respectând legitățile stolului. Plus că, sub aspect spiritual, inclusiv literar, între România și Moldova s-a reconstituit deja același spațiu entropic, bazat pe istorie, tradiție, dar și pe contemporaneitate. E o simbioză în deplină concordanță cu suflul și pulsul general-european.

A consemnat **Ognean STAMBOLIEV**, PEN– BG

(Dialogul a fost prilejuit de apariția în limba bulgară a antologiei de poezie a lui Leo Butnaru „Jefuindu-l pe Picasso". Interlocutorul este traducătorul si criticul literar Ognean Stamboliev care, decenii în șir, a familiarizat cititorul bulgar cu creația lui Arghezi, Blaga, Slavici, Sebastian, Sorescu, Blandiana, Stănescu, Cioran, Eliade, Vișniec, Dinescu, Paler etc.)

„DACĂ VIAȚA UNUI OM ESTE UN CUVÂNT…”

interviu cu scriitorul **Traian VASILCĂU** (Traianus)

Domnule Traianus, notați undeva că scrieți, dar nu vă citiți. De ce nu vă citiți?

Într-o maximă am scris că regretul meu odată și odată va fi că nu voi putea citi toate bibliotecile existente pe pământ. Mă mai gândesc și la biblioteca din Alexandria, care a ars și atâtea cărți s-au pierdut. Aș fi fost un mare egoist dacă mi-aș mai citi cărțile editate și n-aș citi avalanșa de cărți ce rămân, oricum, necitite, după plecarea terestră a omului. Minimalizez măcar un pic numărul de volume rămas necitit de Dincolo și-l citesc în perioada mea efemeră pe pământ. Cărțile autorilor sunt scrise și tipărite pentru alții. Ca un Dar. De fapt, cărțile mele nici nu se prea vând. Se dăruie pe ele însele cărțile mele. Au venit ca un Dar și trebuie să plece ca un Dar. Și-n felul acesta gândesc că toți autorii ar trebui să-și dăruie cărțile, iar eu ar trebui să citesc cărțile altuia, altcineva ar trebui cărțile mele să le citească și tot așa.

Adică mergem pe principiul că dar din Dar se face Rai și construim un nou paradis?!

Sigur! Chiar și conceperea unei cărți e o corvoadă, iar în momentul când apare pe lume nu te mai bucuri. În perioada facerii ei te bucuri: de la momentul scrierii, la momentul culegerii, redactării, introducerii corecturii întâia, a doua, a treia, iar când apare cartea deja parcă nu-ți mai aparține, parcă nu mai este deloc a ta.

Poate pentru că unele lucruri trebuie privite doar de departe, ca să ne placă.

Cred că o carte apărută trebuie să fie considerată de autor drept o etapă depășită, drept o boală învinsă, iar din momentul apariției cărții trebuie să uite de ea și să se consacre lucrării viitoare.

Ca scriitor, visați și la biblioteci de oameni? Dacă tot ați menționat înainte că vă este frică de faptul că n-o să reușiți să citiți toate cărțile, cel puțin să citim oamenii?

Da, acesta e un mare regret. Întotdeauna când aud că a mai murit cineva, gândesc nu la chipul lui fizic, ci la biblioteca de cunoștințe și de sentimente care se duce. Mai ales din oamenii care au fost nemaipomenite biblioteci de carte! Sunt foarte mulți dintre aceștia. Cum s-a putut risipi o catedrală în felul acesta, ce nu va mai putea fi reînălțată de altcineva, fiindcă orice om este irepetabil. Cu plecarea unui mare om de cultură sau de știință pleacă sub templele de iarbă o academie!

Ce să facem ca toate drumurile să ducă la literatură?

Nu știu dacă toate drumurile trebuie să ducă la literatură, că am fi iarăși prea egoiști. Toate drumurile ar trebui să treacă prin Cultură: drumurile economice, politice, administrative… Cultura ar trebui să fie un fel de pod, care nu poate fi ocolit de nici un domeniu. Acesta e marele paradox: trăim într-o epocă hipermodernă, dar cu un grad de cultură minim. Acesta e lucrul ce mă deranjează. Literatura e un domeniu al celor Aleşi, care o scriu sau care o citesc. Un consumator de literatură e pe jumătate scriitor. În ziua de azi nu fiecare cititor e apt de a percepe actul literar. Acest cititor pe măsură e un Dar foarte rar. De aia când întâlnim un cititor versat, care ne-a citit, ne-a înțeles, ne-a memorat, măcar jumătate din ceea ce-am vrut noi să spunem, dacă nu în totalitate, atunci considerăm că scrierile noastre au sens. Şi merită să continuăm.

Vorbeați despre scrierile de acum. La ce lucrați acum?

Am în lucru trei volume de eseuri, maxime şi poezii inedite. Mai am în lucru două romane, pentru care sufăr şi trăiesc. Lucrez cu minuţiozitate asupra oricărei litere. O caut, o privesc, o înțeleg, apoi o aşez în pagină. Îmi place să lucrez asupra cuvântului şi să caut cuvinte compatibile între ele.

Dumneavoastră cum vă alegeți cuvintele?

Cineva spunea că un scriitor trebuie să caute cuvintele care au demnitate.

Există şi cuvinte care-şi pleacă uneori-deseori capul?

Sunt şi cuvinte smerite, acelea se numesc: psalmi. Am şi un volum de psalmi. M-ai întrebat la ce lucrez. Iată la aste cinci cărţi lucrez, ca să le văd editate. Visez şi la o Integrală Traianus…

O altă minune a lumii, a opta deja.

Poezia cred că este una dintre marile minuni ale lumii. Toate cele 7 minuni pot fi pipăite: o cascadă, un turn… Poezia nu e pipăibilă, ea poate fi doar văzută cu gândul, percepută cu inima sau cu al treilea ochi, al sufletului ori al conştiinţei. Poezia, repet intenționat, pentru mine este una dintre marile minuni ale lumii. Literatura, în fond. Pentru că dacă luăm Biblia, şi ea este o mare lucrare divină de literatură, care-l sfinţeşte pe cel care-o citeşte în fiece zi.

La început a fost Cuvântul. Cuvântul a fost Dumnezeu. Aceasta înseamnă că avem un Dumnezeu pe vârful limbii şi că de fiecare dată, când vorbim urât sau spunem un lucru negativ, murdărim, practic, imaginea lui Dumnezeu?

Corect, corect spus. Eu întotdeauna când aud un cuvânt nelalocul lui, urât, din gura unui scriitor sau Om de cultură, mi se pare că iau parte la o blasfemie. La un scriitor, mai ales, ori Om de cultură, pentru care Cuvântul e unealta lui de orice zi, așa ceva este inadmisibil!

Sunt curioasă: zilele trecute citeam undeva că memoria unui fluture începe de la stadiul de omidă. De unde începe memoria unui cuvânt?

Am impresia că nu noi ne scriem cuvintele, ci ele ne scriu. Încă într-un dialog cu Victor Teleucă filozofam noi așa, în niște seminare neoficiale și am ajuns să-i dau dreptate că nu noi scriem Poezia, ci Poezia ne scrie. Deci, într-un fel, noi suntem memoria cuvintelor, nu ele sunt memoria noastră.

Dar poate fi omul o greșeală ortografică?

Suntem greșeli în totalitate. Suntem o greșeală ortografică, cel puțin o dată în zi, dacă nu mai mult. Suntem și o literă din Dumnezeu, precum e titlul unei cărți de-ale mele, dar suntem și o greșeală ortografică, pe care suntem obligați s-o mai și corectăm.

Scrieți foarte mult despre cer, despre Dumnezeu, despre crini. E o influență din partea lui Cioran sau a mai multor scriitori?

Cioran îmi plăcuse la început, dar mi-am dat seama la junețe că dacă-l urmez mă pot pierde, fiindcă Cioran, pe cât de frumos este, pe cât de metaforic, pe atât și de antidivin.

Ce citește poetul Traianus?

Nu am citit foarte multe romane în viața mea, nici prea multă literatură străină, dar pare-mi-se că am citit cam tot ce s-a publicat în literatura română, de la începuturi și până prin anul 1995. Acum îmi place să citesc ceea ce n-am citit, în internet poți găsi azi orice nu puteai găsi ieri. Îmi place mai mult să citesc lucruri, stări, arbori, chipuri, zâmbete, lacrimi, păsări decât cărți.

Noi, într-un fel, suntem niște imitatori: poeții, pictorii, compozitorii. Imităm lucrurile deja existente în natură. În natura oamenilor și-n natura naturii, a lucrurilor din ea. A citi este o necesitate, dar nu una stringentă, mai ales pentru un om format într-un circuit de valori general-umane și suprem-divine. Să citim ce scriu ceilalți, pe care scabrozitățile nu i-au orbit și să recitim. Vine o perioadă când este mai important pentru un creator, cu c mic, să recitească lucrurile. Chiar recitindu-l pe Eminescu, pe Cioran și pe alții, acum găsești alte noi sensuri. Marele merit al unui scriitor este să treacă timpul peste el și să vină o altă generație sau alte generații de cititori și să găsească în lucrările acelor scriitori Rosturi pe care nici nu le-au bănuit generațiile de până la ele. Să se preteze la noi și noi recitiri și la noi și noi redescoperiri, de ce nu?

Poezia, atunci cînd se scrie, se pune o plombagină asupra realităţii sau asupra viselor poetului?

Nu cred că Poezia este un fel de exprimare a realităţii, eu încerc să fac o simbioză, nu ştiu doar pe cât îmi reuşeşte. Mai ales în pamflete, unde e râsul meu ironic, iar în poezie—plânsul, şi ca să le înglobez, precum scria Nichita Stănescu ori Ion D. Sîrbu despre râsu-plânsu, aceste două faţete şi ale creaţiei mele, nu pot face abstracţie de nici una dintre ele, dar nici să le înglobăm prea mult în literatura noastră. Trecem prin această realitate, dar autograful nostru trebuie să-l lăsăm prilej trecerii. Existăm în realitate, că n-avem încotro, dar un scriitor are obligaţia să demonstreze că este mai presus decât orice realitate.

Câte ore din această (i)realitate o dedicaţi poetului şi câte ore cetăţeanului?

Chiar dacă nu scriu, creierul îmi funcţionează într-o stare poetică, de creaţie, aş spune. Scrii, citeşti, discuţi… Eu şi când scriu un răvaş pe internet nu-l fac sec, vrând ca şi răspunsul de la celălalt om să fie la fel. Încerc să fie creaţie în tot ce fac. Chiar şi într-o formă de salut, de răspuns, de conversaţie la telefon. Şi în felul acesta creatorul cel mic trăieşte într-o stare permanentă de… creaţie.

Muza dumneavoastră are drept la odihnă?

Nu cred că există odihnă pentru omul care scrie cu adevărat. După părerea mea, sunt scriitori cu chemare permanentă şi scriitori de ocazie, care pot să scrie, dar pot şi să nu scrie, ca şi fumătorii: pasivi sau activi. Un scriitor adevărat este cel care nu poate fără să scrie. Un scriitor cronic, bolnav incurabil de această maladie. Este, într-adevăr, o patimă de nedescris. De aceea un scriitor ca Eminescu sau un compozitor ca Chopin, trăind ambii doar câte 39 de ani, au lăsat în urma lor material pentru 15 volume de poezie, publicistică, teatru, poveşti, romane etc., sau o Niagară de simfonii Chopin. Numai până la 39 de ani! Chestia asta nu se explică. Oamenii au trăit, înseamnă că au fost hărăziţi să trăiască doar pentru şi întru actul lor creativ.

Mă gândesc că vin sărbătorile de iarnă şi vreau să vă întreb dacă şi copilăria dumneavoastră a fost tot un fel de Poem?

Chiar gândeam la începutul acestui interviu, cîâd mă întrebai ce anume citesc, să-ţi răspund că citesc poemele zăpezii.

Aştept să ningă. Pentru că cel mai frumos poem pe care nu-l poate scrie nici un poet este ninsoarea. Cea mai frumoasă pictură pe care n-o poate aşterne pe şevalet nici un pictor este ninsoarea.

Cum ar trebui să păşim atunci cînd ninge?

Noi locuim în Poezie, în Artă, dar nu ne dăm seama. Iată, această cădere a frunzelor este Poezie. Noi călcăm prin Poezie. “Să nu pierzi nădejdea, orice-ar

fi să fie:/După întristare vine-o bucurie", scria cândva George Topârceanu.

După această cădere a frunzelor imediat vine ninsoarea. După întristare vine-o bucurie și atunci mai mare bucurie decât să te regăsești în copilărie nu există, pentru că Mircea Eliade în eseul "Elogiu satului românesc" scria că adevărata copilărie, marea copilărie a unui om se întâmplă numai în sat, numai în centrul Universului! Și unde poate fi mai frumoasă această cădere, această muzică a surpării decât într-un sat de unde vin și eu, de pe malul stâng al Prutului, de la Viișoara Edineţului, unde cred că a nins cel mai frumos în cea mai frumoasă copilărie pe care mi-a fost dat să o am eu.

Dacă ar fi să ciocănim acum la ușa trilogiei ce-o avem în față: „Regăsit în cer", apărută la Iași, care poezie ne-ar deschide?

„Zăpezile din cer", dacă suntem în avanpremiera ninsorii.

Sunt omul-poezie și vă scriu
Pe frunza plopilor câte-o mirare,
Tot așteptând la ora ce-am să fiu
Iisus să-mi dea un leac: cel de uitare.

Ceru-mi favorizează orice vers,
Luna-i regina nopții înstelate
Și chipul meu, de veșnicie șters,
Poartă peceți de vise și păcate.

Vai, mult prea trecător e orice domn
Și eu la fel mi-s și privesc stingher
Câinii bătrâni, care, uitați de somn,
Fac pârtii prin zăpezile din cer.

Mi-am adus aminte de săniile care visează copii…

Trase de cerbi sau de reni. La noi n-au fost trase nici de cai, nici de câini. La noi săniile, unde copiii treceau pe post de voievozi, erau trase de părinți sau de niște copii mai mari. Evident că scriitorul are un mare atu în comparație cu ceilalți. Ca nimeni altul, el își poate păstra această copilărie sau alte stări importante ori perioade ale vieții lui, într-o carte.

Iar o carte, ca să-l parafrazez pe Ion Caraion, care spunea, de fapt, o poezie, poate fi mai veșnică decât un imperiu. Scriitorul trebuie să se aventureze a scrie mai departe, pentru că are cel mai mare atu și cele mai mari posibilități să oprească timpul printr-o carte.

Dacă viața ar fi un poem al unui singur cuvânt, care ar fi acel cuvânt?

Fiecare autor va răspunde diferit la această întrebare.

Cum ați răspunde dumneavoastră?

Nu știu… Dacă viața unui om este un cuvânt, atunci acel cuvânt va trebui să fie El sau va trebui să fie Unul, sau va trebui să fie numai Cuvântul!

Vă mulţumesc!

A consemnat **Dumitrița-Raluca PARFENTIE**

Coman ȘOVA

Alergarea

Sunt între două nopți pierdute, sunt între
ziduri și chemare – călătorind pe gânduri
mute, prelungă umbră de-a călare.

Aleargă luna, calul, valul, aleargă
marea și-alergarea de nu se mai
zărește malul – cum nu se mai zărește
zarea.

E rara avis

M-a luat de braț femeia bună, femeia
măr, femeia mană, femeia zi, femeia
lună, femeia dor, femeia ană.

Ea caldul sângelui îmi este
și înflorire poate fi,
e adevăr, e și poveste, e și
plecare și-a veni.

E și a fi în trup subțire
cum se-ntrupează-n fructe vara, ca vorba-n
faptă și iubire,
e rara avis, ana rara.

Spital

Trebuie să port nitroglicerină la mine ca indianul laba
de iepure
Vecinul meu de pat își ia pulsul
Femeia de serviciu a vrut să fie doctoriță
dar s-a luat cu altele
Ninge ca în copilărie
Sunt în miezul unui conflict
Mi-e dragă floarea dintre geamuri Vecinul meu
de pat își ia pulsul Aștept revelionul anului 2017
ascultând un colind
cu flori de măr și lerui-
ler.

Echim VANCEA

opis

(I)
lacrima se apropie de zorii
tot mai bătrâni
piciorul ştirbit simte cum face paşii în van
se face tot mai frig şi îţi e tot mai greu
să păşeşti pe picioarele tale
tot mai dezamăgite
că lacrima nu te lasă să mori
e greu să păşeşti
picioarele dor
şi umbra oboseşte să se lase moartă
de moarte bună
zăpada acoperă urma lupilor negri
în forfota clipelor
în cadenţa
fulgilor veniţi de la marginea marginii
să mă îmbrăţişeze
fără să bage de seamă
câtu-s de mărunţi şi fragili
abandonat în mijlocul drumului
au uitat să-mi închidă ochii
norul intră în umbră
de undeva cade omătul mieilor

(II)
tu care abia de mai poţi privi
statuile publice
priveşte totuşi
la clopotele din turla bisericii
unde se împleteceşte visul tău
căci
moartea poetului e ţinută departe
de poemele sale (w. h. auden)
priveşte fulgii de zăpadă
pe acest cer ruginit
cu tâmple încenuşate
priveşte
măcar –
chiar dacă nu-ţi este plăcut să zâmbeşti –

la foaia albă goală
cu marginile mototolite de atâta tăcere
şi încărcată de semne
priveşte pentru cei care nu sunt în stare
să se apere
de pedeapsa cu moartea abolită
cuvânt fii
pentru şarpele
sacrificat în numele tău

(III)
în plină lumină
privirea cade pe umbra solitarilor
uimire şi nimic altceva
apa de graniţă
se scurge prin gardul de sârmă ghimpată
fără să se ferească
păsări fără de apărare
cu aripile înfundate-n zăpadă
zac cu taina nedivulgată
frunze mistuite de umezeală
de fum şi vigoare
zac suspendate
de-a lungul malurilor doar doar
vor afla căldură în ger
în oraşul din apropiere
adâncite în întuneric
zăpezi sunete şi ger

Nicolae MAREŞ

BĂTRÂNEŢEA
/Varianta II-a/
Distinsului diplomat, poetului Stelian Oancea
Bătrâneţea-i
Un capac desfrunzit
Bătut de năpraznicul crivăţ
Al iernii fără de sfârşit.
Mi-e tot mai greu Doamne

Această povară pe umeri s-o port.
Ia-o Hristoase de pe mine
N-o mai suport.

VIITOROLOGIE

Academicianului Ioan Aurel Pop

1.
Pentru unii viitorul nu există
Oare să n-aibă şi ei
nevoie de el
Să nu simtă şi ei
Tristeţea şi durerea
Care pe om
Îl înconjoară
Să nu vadă şi ei
Schizofrenia
Ridicată
Pe cele mai înalte trepte
Să nu observe mizeria
Omniprezentă
Din lumea de azi.

*
– Eu văd viitorul ca pe o pasăre în zbor
– Cu toate că mâinile îmi sunt ţepene
– Iar pe nepot
– Să-l mai mângâi
– Nu pot.

2.
Viitorul
E numai ce plănuim
Îi admir
Pe cei care spun
Că Prezentu-i plin de Viitor.

3.
Sigur sunt
Că fără oameni hotărâţi
Viitorul nu se va clădi.

- E trist că-n lume

– Omenia-i pe cale de dispariţie
– Iar lacrimile vărsate
– Sunt în creştere.

x

Mi-aş dori să se împlinească
Cele în *Biblie* scrise:
Numai –

Întru Adevăr să umblăm
3 Rg. 2, 4; 3, 6

Radu Sergiu RUBA

CU CAPUL GOL

N-a rămas mare lucru din mine
poate băltoaca asta.
M-a oglindit cândva
şi s-a mutat mai încolo
să se umple de chipurile altora.

M-au judecat.
creştea peste mine clădirea dreptăţii
înaltă şi largă
cât o noapte asupra deşertului.

creştea şi peste alţii
ne ascundeam cum puteam
care mai de care.

S-a pronunţat sentinţa.
aveam şi-o avocată
au rămas din ea şapte cuvinte.

M-au scos cu jandarmii de sub unul din cuvintele alea
şi m-au arătat cu degetul.
Au spus că pălăria oprită la intrare
o să mi-o dea înapoi
dar n-am s-o pot ridica de grea ce e
au turnat în ea o cauţiune.

Am s-o pot purta însă după aceea
scoţând-o în faţa celor despre care visez

că dacă nu după mine
măcar înspre mine
vor întoarce capul.

De depus mărturie
Habar nu am încotro s-o iau!
Mă-nvârt aiurea
încerc să scap
pentru că și poemul mă caută
mă urmărește.

O fi pândind în mine
vreo umbră nemărturisită
De care încă mă-ndoiesc
Nu mi-am zărit-o
n-am desluşit-o.

Dar nici nu-mi amintesc de vreo picătură de sânge
de vreo lacrimă de a mea
pierdută
luată de vânt
din care să se fi-nchegat poemul.

L-oi fi visat
l-am uitat.

Nici nu știu pe unde zace.
Tânjește să vin și să-i umplu golul
și de cum mă simte singur
deschide-n calea mea un ochi ascuns.

Mă măsoară de sus până jos
Cu o privire târâtoare.
Și tot cu ea îmi îngroașă conturul
de parcă m-ar grava pe noianul de aer.

Înaintează amănunt cu amănunt
ca apoi toată viața
să am de depus mărturie
că nu a fost o iluminare.

Elena VULCĂNESCU

...de David nins

Nu-ți știe nimeni frica
din tine ești cea castă îmbălsămând trecutul
în jumătăți de lună te desfrunzești de umbre
aștepți dintre amurguri aripile de spuză
să fâlfâie a îngeri-cobai de-odinioară
gata să-ți moară-n palmă
iluminări de suflet norocul înstrunării
de David nins izvoditor de cântec...

Veneai din bătălia cu muntele supusă
la traiul din câmpie mai sângera
cea veche de grija de-amândouă
te speriau strigoii uituci în agonie
nemărginirea slută contra candorii –
forța pedepselor de sine numai singurătatea
de tot îți aparține din stelele căzute
ies regii împăcării în mantie de lut
de David nins ți-e dorul sărutul
lui mai scurmă făgașuri ca brăzdarul
ce-și uită legământul pe-o margine de câmp...

Ies lumile din clipă faceri îngemănate
visarea retrăiește înceată începuturi
te iei cu noutatea nici somnul nici trezia
nu îngăduie jertfire, aici a fost să fie!
cu David fără temeri febrile mâini te lasă
să-i cuibărești în plete liniștitor ninsoare
prelinsă alinare descântecul învață
dezminte îndoiala greoaie
potrivire imboldul paradigmei...

*

Zorii scapără din vitrina schiorilor
de la coloane gata de start și slalom
ținându-se de mână deasupra zâmbetelor
nedeprinse cu libertatea ochiul rupe lumină
o așterne se ia pe umbră pe tălpi se taie
de cupola Sălii Palatului plutirea topește fulguiala

așteptarea nu dă doi bani pe timpul tău
consimte inimii hârjoana
neonul golește vitrina siluete lăsate
să iasă dintr-un turn mărginaș
de unde ești să le mai vezi o dată...

Față în față cu amintirea nu-i decât
o poză de iarnă aproape surdă de cântec
pe fundalul munților vineți fruntea
cețoasă de temătoare întoarceri
așteaptă surâsul ei de atunci
pletele lui linse în starea de rouă
deasupra creștetului blond promoroaca
de David nins a schiorului prins
din psalmi și creste nisipoase în plasa
de filaliu ce tocmai întremase un luminiș
părelnic deasupra munților risipind
toată uitarea deodată încrezătoare
în fulgii Crăciunului făcuse primii pași
cu talpa goală în calea lui podită cu ninsori...

Atâta de frumos păstorul atlet timid
în mod seducător că marmura se lasă
și dalta îndrăgostită doboară veșniciei
coșcogea filistean! subtilități de sculptor
împacă nerostirii mult prea spăimoasă mâna
cu creștetul necopt! neverosimil jocul
o praștie naivă s-astupe omenirii
un labirint de cruci...

Se miră sinea coaptă de-atâta reverie
oare poemul biblic n-a fost întâi zeiță?
și dac-a fost, rodirea e de mironosiță?
De minte nesătulă vezi noaptea fără ochi
de-i seceră argintoasă ori lună stacojie
cruzime și miracol nu-s tocmai de femeie,
dar slalom răspicat! ceru-i o scară în gând
calama luminează, arcașul știe ținta
și dac-aține norul înfruntă sparte bolți...

*

Învelitori cambrate fuste tremurătoare
triumfător se-avântă în coastele cămilei
lumina chircește-aburită duhnește
a ziua de ieri respiri între două cocoașe
între uitare și privelişti rouă și chiciură
reculeasă imposibil de smuls de la sânul amintirii
credincioasă luminii din anotimpul schiorului
frisonând de suflet fantast îl simți umilit
de neatingeri oglindite, nesigur între bețe fragile
de pe un front pe altul te fură la grămadă
cu viii și cu morții rătăcitori de oase
algoritmii băşicate pe buza profetului
cu straturi groase uitată-ți pari cu David dus
Statuia ta vrăjită fugise din altar...

La ce folos durutele ninsori singurătăți confuze
rănite la strâmtoare nu-i niciun suflu cosmic
mai calic decât al vorbei drămuind ninsoare.

*

Îl vrei pe David înapoi din fluier
nu la harpă! sonuri înfiorate din șiștar
nepoftitor de tron ferit de bănuială
când pietrele cloceau porunci
pe Muntele lui Moise cu el să cârmuiască
din magma pură sfintele ninsori
să întroienească un singur Dumnezeu
cât pentru sine nesecat și-a vrut izvorul
fântânii de la poartă.

Îl vrei pe David tatăl plâns
de când orzoaica făta aur
catârii rupți își cărau morții
și psalmul tremura de vaier.
Cu pletele-aninate în stejăriș
Avesalom gemea când sulițarii
s-au repezit la ultima suflare
himera ultimului vis puterea
fără suflet se prăbușeau
din păru-i scump liană bocitoare

pe sânul regelui învins de neiertări.
De aceea Solomon crescu-n răsfăţ
împodobit cu minte şi cântări
ninsori topeau din struna lui năucă
de forme pure sânge sunător
împiedicat în poale
golise de mister...

Dar mai presus zidise o piramidă-templu
să-şi veşnicească tatăl din calea de la urmă
cu lotuşii mandalei, arcadele înstelate
desferecând luminii şi dâra profeţiei...

*

Din vremuri vremuite alegi să nu spui tot
din rugă şi poveste de unde şi neunde
stârnită-i profeţia când demonii se-înfruntă...
Calama se răzbună cu preoţi şi convoaie
ies lumile din oase, un deget ori călcâiul
se peticesc în plase cât David ţine psalmul
din pâlpâirea tainei, din umbra cea de ieri
cum cea de mâine scade
cum psalmul fierbe fiere
pe-o vatră de păcate...

...de ziua zilei spune îţi sună din cuvânt
noaptea vesteşte nopţii obolul de ştiinţă
nu-s graiuri nici cuvinte să nu fie auzite...
Şi marginea te-aşteaptă
şi sufletu-i ca pânza de păianjen,
umbră tremurătoare de rele împresurată
sporită în neştire ca perii vrăjitoarei
- *Vestit-am şi-am grăit că lumea e în două*

prea multă şi puţină
răpusă-n nedreptate
puterea e de fală
când foametea asmute din talgerele goale
nelegănaţi copiii cad singuri în rigole!
- Sărută, Doamne, buza flămândă să te ierte!

de ritmuri stabilite, *de răfuieli întoarse*
eşti singur în poveste, sătul la adăpost

și fără frici, *auzi-mi, Doamne psalmul*
menirea mângâierii...și de bărbații
vărsători de sânge mă izbăvește
acum și-n veci de veci!...

*

În dor de veșnic freamăt
vârtejuri înțelepte întorc turmele acasă
Statuia ta vrăjită le-așteaptă tot în poartă
leac răscumpărător izvorul întremează
acolo *răzimat-au* calama ta boemă
ecoul lăncii fără frâie
când toamnele ne scot din ritm
bătrâni părelnic șui de aspre legăminte...

Indira SPĂTARU

O dimineață la muzeul medicinei

Iată, expunem o secțiune în creierul unui artist
mă uit în el
precum iepurele pândește varza
când grădinarul pleacă acasă.

Avem un picior de copil amputat
povestea lui nu o știm exact
alerga după cerc
patina pe tristeți
înghețat într-o iarnă a fost pus la cerșit?

Avem și un schelet
rămas de la morgă
are un zâmbet stingher
agățat în cuier
parcă o șapcă-i lipsește
ori mănușa lui Cassius Clay.

De un craniu a rămas agățată o mustață nerasă
sărutată a fost de o florăreasă
scufundată în țapul cu bere, ades.
Planșe, hărți prin corpul uman
manuscrise și mâini suspendate în aer

viu tot ce vedeți
a fost ieri
borcane, gălbejite organe
masa e goală în sală
dacă vreți să intrați,
cu ascensorul vin cadavrele-n zori
tristețea e grea
hai, să bem o cafea!

Primăvara la Praga
Pragul Pragăi treci pragmatic
paradox prins în plasa patronatelor
până în punctul din care
pipăi pletele Vlatvei.

Prosim, Pane, pune pălăria!
pâlnia pâlpâie
prin piață potcoavele pocnesc
precum pralinele pline cu polenul meu.

Telegramă
Strângerea umbrelor anevoioasă
în oceanul revărsat
precum
cada plină de sânge
a lui Marat.
uneori viețile prind un avânt personal
corăbiile sorții
iole purtau vocea ta masculină, peste mare
vânzătorii de lavanda povesteau
ai plecat după o corsicană vicleană
femeie cu trupul de jazz
într-o vară acum 100 de ani
poate mai mult.
Peruci la Luvru
explodează precum conopide cu aspect de craniu
pe câmpiile lui Marte.
Clipe de amor
rumegăm de zor.
Direcția vederii lui Dumnezeu
văd oamenii oare ceva mai înalt, clar
decât propriul interes?

Culturi diferite asimilăm banane
Dansăm – Josephine
răcnim – Tarzan neaoș
sofisticate arme
apoi ne mascăm
buze pline, sprâncene desenate, gene lipite, nișe, silicon
înțelepciunea stă la colț
șofăm, alergăm, pedalăm
cancerul ne cuprinde
mai pe toți
Poezia scuipă în ochi
realitatea duios.

Cristina SCARLAT

PLOILE DIN ARRAS

sâmbătă, 3 august/ vineri, 20 septembrie/ luni, 18 noiembrie 2024, Iași
din volumul în curs de…

I. ce mi-au fost
ce-au rămas
lungi fuioare de cer
despletite-n oraș
II. Arras
III. ce-au rămas

atingeam firele ploii cu ochii cu obrajii cu falange subțiri ca pe harpe lungi cenușii calde în toamna lungă cenușie pluidă care m-a îmbrăcat

IV. eram fluturele din coconul din care se visa evadat în Arras
aşteptând să învețe să zboare uşor cu aripi fragede line uşoare
V. paraşutist care se simte păianjen cărându-şi în spate coconul de pânză paraşuta de protecție cu care se aruncă din vise în gura realității înălțimile sunt rupte sfâşiate de înotul altor paraşutiști care s-au aruncat în hăul realității vrând să scape de coconul de pânză ca de o placentă bolnavă care pregătește o naştere bolnavă a unui făt frumos pregătit să respire curat într-o lume curată care săracă nu mai este curată
VI. din cer se scurg gros lapți de stele
sunt visele stelelor
sunt visele mele
sunt ca lanțurile
aurite

cu cer
aurite cu aer
aurite cu stele
ca strugurii
VII. Arras
un oraș
rămas pe marginea lumii departe în amintire ca o ploaie subțire îmbrăcând un cocon în care un fluture se zbătea să învețe să zboare în lume cu aripi vii cu aripi moi cu aripi luuuungi călătoare
VIII. lumea nu era decât chihlimbarul care a înșfăcat povestea fluturelui care visa că dă din aripi moi în fuioare de cer visând că e fluture și că poate
IX. să zboare
X. Arras
XI. un oraș pe harta lumii vecin cu Paris
XII. alt oraș
XIII. din alte povești din acel punct
XIV.viitoare

TRENURI

luni, 9 decembrie 2024, București

I. trenuri împletesc zarea cu mărgele de ploaie e iarnă decembrie miroase a povești și a cozonac eu alerg cu trenul pe zare să-i prind zilei zorii și zării poalele albe agățate de cer
II. mi-e a poveste a soare mă descos mă descopăr ca și când zarea s-ar fi împletit fir cu fir în povestea mea în fuga mea cu alte trenuri viața mea cu multe trenuri lungi trecătoare
III. mi-e a somn și-a povești cu zăpezi cu uitări revederi fluturi flutuiri căprioare șoapte lungi colorând zarea
IV. nu te-ntreb ce faci taci îți descos povești în spatele tăcerii ca după cortină ghicind
V. în spatele tăcerii care pare a gratii că-ți împletești precum păianjenul coviltir închisoare
VI. te caut în spatele gratiilor
VII. tăcerii
VIII. o poveste doldora de episoade de lumină și reci și amare și episoade greu trecătoare
IX. e un vis sau o pripă o virgulă în destin o haltă un blank ca o ascuțitoare care pregătește cărbunele cu care-mi voi însemna episoadele viitoare
X. te schițez nu știu te-ai născut sau ești doar o proiecție viitoare

XI. e iarnă
XII. şi
XIII. culmea
XIV.alerg cu trenul pe zări
XV. şi
XVI.e
XVII. S.O.A.R.E.

N-AM FUGIT DIN ORAŞ AŞA CUM AM FUGIT DE PE CRUCE

I. eu n-am fugit din oraş cum tu ai fugit din oraş chiar dacă e un oraş nărăvaş giulgiurile lui mi-au învelit anii în valurile lor
II. încă mai caut necunoscute neîncăpute fără amintiri fără nori fără eclipse fără apocalipse
III. eu n-am fugit din oraş încă mai cred că oraşul se poate vindeca acolo unde m-ai lăsat acolo unde m-ai uitat
IV. caut locuri necunoscute în care să nu ştiu de tine să nu-mi amintesc parfumul şi seara stelele cu colţi de argint nu nu mă mint caut şi azi prin oraş un ochi de cer în care să respir în care să mă privesc fără tine luntraş
V. pieptăn harta lumii la poli mi-ar fi bine sau în africa acolo mi-ar încăpea inima care a crescut de când ai plecat s-a cocoţat pe cruce a crescut pe ea dar n-am fugit din oraş încă-i opintesc zarea cu cocoaşa inimii în spate
VI. cu cocoaşa de gânduri citesc lumea
VII crucea de gânduri e o mare de gânduri care mă rupe rânduri tot rânduri cu marea în spate opintind-o cu umerii goi precum culegătorul de perle opinteşte cu sârg marea
VIII. n-am fugit din oraş aşa cum am fugit de pe cruce dar mă mint oraşul mi-e cruce
IX. giulgiurile lui mi-au învelit anii în valurile lor încă mai caut necunoscute neîncăpute fără amintiri fără nori fără eclipse fără apocalipse

Mihaela ALBU

Cărarea

Umblam îmbujorată/umblam palidă/îmbătată de culoare/ arsă/ răcorită/ trează/
adormită pe braţe de vise/ în pijama/ în rochie de seară …
Umblam pe jos – pe poteca îngustă
Mai călcam un pas – doi alături
Capătul drumului mă trăgea vârtos înapoi.
Şi iar drumul drept

– sigur, nu lin –
trecea printre dealuri și văi/ prin prăpăstii tot mai adâncite de neînțelegeri
Nu era deloc ca în basme.
Mă sprijineam de precepte, de idei
preconcepute chiar!
Aveam călăuze pe poteca nemarcată
Sau poate …
da!
existau marcaje!
Mintea mea nu inventase încă
ochelarii care le puteau lumina.
Unde mă duceau?

Cercul
Am vrut să desenez un cerc
cu creta:
mi-a tremurat mâna
și nici asfaltul nu era cine știe ce neted
a ieșit cu poticneli de om nesigur
pe el
pe lume
pe început de primăvară

Am vrut să desenez un cerc
cu creionul:
s-a rupt mina de la prima încercare
și pe hârtie a rămas o urmă din ce-aș fi vrut să fie
viața mea rotundă

Am vrut să desenez un cerc
cu stiloul:
o pată de cerneală i-a acoperit marginile
s-a întins ca un nor amenințător

Am vrut să desenez un cerc pe nisip
cu un băț:
l-a acoperit valul
și s-a pierdut
precum iluziile

Cu compasul era inutil să încerc
Cum să-ți construiești lumea cu instrumente de măsurat!?

Scrisoare
Vă scriu acum cu cerneală simpatică/ unii veţi vedea adâncurile/ alţii – nu!/ Cerul înstelat deasupra noastră înfrăţit cu apa în nemişcarea ei.
Vă scriu *numai* cu cerneală simpatică./ Nu mai am timp să-mi fac noi prieteni/ Nu mai am timp să vă dezleg neînţelesul înconjurător./ Unii îl simt, alţii – nu!/
Tentacule otrăvite se apropie tiptil, tiptil/ Şi-au impregnat şi ele cerneală simpatică/ făcându-se nevăzute ochiului-ochi./
Aş vrea să strig, nu să scriu!
Pustiul îmi opreşte glasul şi voi nu mă auziţi./ Nimeni acum nu mai are urechi/ Toţi umblă surzi, deşi paşii le sunt hotărâţi.
Se va găsi oare cineva să desluşească – dincolo de cerneala simpatică – orizontul pur?

Nicolae SILADE

voinţa
am venit pe lume fără voia mea
voi pleca împotriva voinţei mele
poate că voinţa este să fiu fără voinţă
asemenea ierbii toamna pe dealuri
ori asemenea norului purtat de vânt
poate că voinţa mea este
să rămân cel ce sunt
să rămân singur şi trist
ca un copac în desfrunzire

şi cu toate acestea mi-am trăit viaţa
am făcut-o lungă şi plictisitoare ca un drum
prin deşert am făcut-o şi oază în inima lui
am făcut tot ce se poate face dintr-o viaţă
am făcut-o cuvânt
dar cui foloseşte toată această facere
acum când desfacerea nu-i doar o iluzie
acum când timpul îmi cere să fiu
fără voinţă asemenea ierbii
fără voinţă asemenea norului
purtat de vânt

dincolo de aceşti munţi
tu poate eşti dincolo de aceşti munţi

dincolo de această pâclă
sfâșiată în zori de un mănunchi de raze.
de ce te ascunzi
tocmai acum când te dorim mai mult
tocmai acum când dorul de tine
mistuie sufletele noastre hoinare?

nimic nu zărim dincolo de aceste
aurore și-amurguri ce-n taină se-ngână
dând glas unei fără de margini tristeți.
iar noaptea – noaptea
văduviți de vedenii și vise-ntrebăm
dacă nu cumva cerul însuși e-o lespede
înstelată anume ca moartea să pară

mai tainică. și luptăm cu uitarea.
cu vântul. cu valurile. o, zeule mare
amintește-ți de noi! de acest naufragiu
care nu mai sfârșește.
marea al cărui nume nu-l vom ști niciodată
marea ne poartă în pântecul ei
ne sloboade o clipă și iar ne înghite.
o, marea. când te vom afla și unde?
nu mai sunt țărmuri. nu mai sunt insule.
unde vom poposi acum când se-ntunecă
de jur împrejur?
vom sfârși căutându-te. vom sfârși căutând
celălalt cer cealaltă mare
la țărmul căreia doar tu ai ajuns.

Cristina RUSU

dăinuim în tăcerile de la capătul lumii
undeva noi
/și
o poveste veche

orașul
în care dăinuim

peste pietrele tocite
de la capătul lumii

ne-a dezvelit umbrele
cînd soarele a dat în clocot

neliniști
s-au risipit cînd
iubirea
cu sufletul îmbrăcat în copil
ne-a dăruit clipa

/doar pentru noi/

atunci
tăcerea
s-a așezat cuminte
peste buzele noastre
pleoapele au căzut peste ochii
care visau
firmituri de stele
prin întuneric

un foșnet

respirația mea
atît de aproape
o atingere peste gura ta
absurd de perfectă

roșu/
fragilitate

o pală de vînt, o tresărire
doar în imaginația mea
oare/

sau
amintirile
ce stau cuibărite în căușul palmelor
mîngîind timiditatea noastră

/o
taină aprinsă
care și-a găsit locul
în tăcerile de la capătul lumii

destinul nostru la aceeaşi pagină
acasă/
Dumnezeu are mireasmă de pădure

în trunchiul unui arbore verde
ne creşte liniştea
conturul adormit al dealurilor
străluceşte în galben
de parcă o pîine rotundă
proaspătă
se prăvălise pînă spre vale

noi/
        o poveste scrisă de Dumnezeu
        pe marginea lumii
păşim peste
ultimele raze de lumină
răsfirate
în destinul nostru la aceeaşi pagină
pe care o răsfoim cuminţi

inima ta
un măr copt
învăluit în parfumul
unei veri tîrzii
arşiţa gurii însetate
de tine
muşcă cuvintele nespuse
schiţate doar
de un zîmbet

tîrziu/
clipa
        îşi scutură praful
        molcom
regăsită în albastrul
de-a privi dimineţile
picură infinitul
unde cuvintele se amestecă
fără timp
culorile viselor noastre
dorm

în neuitare

și noaptea curge
ca o iertare nesfîrșită

Daniela ANDRONACHE

Trezvie
Privește
până ce vezi
adâncul de lumină
din noaptea polară
și vântul solar
pictând o aurora
ce-ți taie respirația.

Ascultă
până ce auzi
vuietul ghețarilor
povestind
odiseea nordului
și Duhul plutind
peste ape
ca în ziua întâi
a Creației...

Peste puțină vreme
Rugăciunile călugărilor
se înalță
ca mireasma de tămâie
în faptul serii.

Pacea lor
mă urmează
cu pași sfioși
în afara mănăstirii.

Peste puțină vreme
ne va veghea
din cuibul lunii
și toate lucrurile

se vor liniști
în matca lor.

La adăpostul poveștii
Șuieră bombele în Ucraina.
Mama îi spune băieţelului ei
că sunt dragoni
care suflă flăcări pe nări,
iar când păşesc
se zguduie pământul.

Oameni vii, oameni morţi
copii vii, copii morţi,
răsfiraţi pe străzi
sau printre clădiri prăbuşite
sub cerul mirosind
a praf de puşcă.

Mama şi băieţelul ei trec graniţa
cu inima grea.
În urma lor
aleargă dragonii războiului
căutând pe cine
să mai înghită.

Ion PACHIA-TATOMIRESCU

Glosalm de Gerar
Creier, cap de munte, bradu-n cearcăn-luncă,
neauă de-ochi de pruncă mi-arcuiescu punte...!

Suliţi mai mărunte – ori mai mari – m-aruncă
soarelui poruncă, rază, sau grăunte,
făt-frumoasă frunte, întru sacra-i muncă...

Oul din ieruncă poate că de unt e –
frunze ce-l vând crunte-n argilă s-aruncă,
s-aprind-rug pe urmă cu lemn de gorun, că
stele-s în speluncă şi-n aramă scurmă...

Nu căta în urmă la nicio secundă,
chiar dacă-i pui fundă şi-n deochi se curmă:
treci la trap de gurmă, Pegaşi iuţi ţi-adu-ncă...!

Pe-a sorilor turmă horboteşte-mi undă,
stea-dublă-mi inundă, fulgeru-mi scufundă ;
neauă-albastră-pruncă, în punți multe, pun-te,
de-ai creieri de munte, de-ai brazi-ceruri-luncă...!

Glosalm de Făurar
Trenu-n alba-mi gară, iarna-mi cea mai rece,
zebra – să îşi frece viscolul-negară...!

Joia mă însoară printre cele-aztece –
piramide-s zece, sânge curge-n țară,
plugu-n oase ară: *Ecce Homo*, *ecce*...!

Ei mi-s doisprezece, *Unu*-i focu-n pară,
ceruri mi-s de zară: de-a mă naşte-mi trece –
nu-n lan cu mălură, nu-n iesle-moece,
nici printre toltece de-au răsură-n gură...!

Naşte-mă-n velură, sub viță de vie,
cât natura-i vie, fără chip de ură,
fără tevatură: Hrist-lacrimă-n vii e...!

Vremea asta sură s-aibă must să-nvie,
roi de-albine vie ochilor de mură,
zebre să-mi tot plece-n viscol de negară,
trenuri ducă-n gară fulgii, neaua-mi rece...!

Glosalm de Mărțişor
Grea rază din grâne, rai-gură-de-floare,
Olt de lăcrămioare şi-aprind perle-n zâne...!

Cine urcă oare arca-n zări stăpâne,
cine vrea s-amâne fluvii de sudoare,
ninse mări cu moare, gânduri mult-păgâne...?

Soarta tot de fân e — fân de raze-n soare,
sorburi plutitoare, cosmicele frâne...:
de-i de tot nebună, sugrumați-o-n brâne,
dați-o la cadâne — rană-semilună...!

Iar de-arginți adună ziua-i însorită
şi-n cer de pirită cântecu-i răsună:
prinde-a ei cunună, că-i neţărmurită...!

Orga-n seară sună, steaua se mărită,
rochia-i ferită de-ochi de-aur din lună,
Olt de lăcrămioare perle-aprinde-n zâne,
grele raze-n grâne, raiuri-guri-de-floare...!

Glosalm de Prier
Solz-bobuț de linte, șarpele – ce-n cult e,
baltă, catapulte scapără-n cuvinte...

Viorea cuminte de tine-o s-asculte –
chiar de-s ceruri multe la ea în sorginte,
chiar de sunt morminte zariștile-oculte...

Dar ce-o să rezulte vremii preafierbinte:
mers „tot înainte“, boişti să-ți exulte,
pe-o cuneiformă, pentr-un braț de flinte,
pentru preș și dinte, maț, bere, shaormă...?!

Fu zahariformă ochilor din davă,
scursă în enclavă,-n ghizii de reformă,
când totu-i „la normă“ și-i viața concavă...

Da-i contrareformă – stăvilar de lavă,
da-i cancer, otravă, lumea ni-i diformă:
tai vămi-bălți d-insulte, focuri-necuvinte,
solzi-bobuți de linte, șerpii celor culte...!

Mihaela CRISTESCU

ÎNDEOSEBI NOAPTEA
Îndeosebi noaptea,
Ziua vorbește în catrene,
Fiecare oră se supără și descoperă în cuvintele corăbiilor aeriene
Pe care le urmărim curioși, adormiți și romantici,
Toate în același timp,
Prin filmul ce răzbate în paralel
Cu zorile tridimensionale,
Analizându-și decent demisia
Precum umbra care a înaintat deja în lumină.

Deseori noaptea,
Tragem perdelele opace peste ferestre,
Ne cuibărim în semințe și mesaje online

Pândind răspunsuri de năluci
Auditive.

Îndeosebi noaptea,
Și mai presus de orice, spre miezul nopții,
Cerurile se regăsesc în cele patru puncte cardinale,
Unul agale, altul grăbit,
Al treilea bucuros, iar ultimul trist.

Ne lăsăm noaptea
Să decidă de fiecare dată asupra imaginii,
Ziua să apară ciudat de colorat în desen,
Nouă, graficienilor de serviciu,
Celor care așteaptă cu răbdare.

ÎNTR-UNA DIN NOPȚILE ASTEA
Într-una din nopțile astea
– Aș putea jura că ochii mei spun numai adevărul –
Am pariat pe zăvorul verde,
Plin de rugină
Și vesel precum
Zâmbetul arămiu din toamna
În care am descoperit
Ochelarii tăi pe masă.

Ziceam să strig,
Poate te întorceai în camera
Tapetată cu modele tradiționale
În roșu, alb și negru,
Dar nu a fost să fie așa,
Am tăcut cu gândul la conștiința infim păstrătoare
De plăcere.
Mă simt și acum clarvăzătoare,
Mă port pe mine în fața puterii
Arogante a strigătului nerostit;
În limba engleză aș putea asculta mai bine,
Aș scrie ritmul pe care nu îl poți înțelege
Cu detașare și ambiguitate.

Într-una din serile astea,
Fără importanță sau merit,
Dincolo de clauzele legale are trăirii,
Zic zâmbetul are și el un înțeles,

Așa firav sau cuprins de tăcere;
Numai telefonul sună
Și nu răspund,
Nu răspund fiindcă
Explicația nu există,
În limba română nu o pot rosti,
Am un fel de dojană,
Un abur ce cuprinde încăperea
Abia măsurată
De distanța dintre mine
Și ochelari.

Adara BLAGA

CLIVAJ

îngerul în salopetă de paraşutist roşie
se preface că n-ar fi întocmai el îngerul
aterizează lin
pe acoperişul roşu al casei –

ai grijă îi strig să nu cazi
să nu te rostogoleşti
poți s-o pățești

dar îngerul se preface că nu mă aude
sau că nu ar fi-ntocmai el îngerul
urc pe casă să-l ajut să coboare
dar odată ajunsă sus îl aud cum îmi spune

de ce-ai mai urcat
vezi şi tu că nu eu sunt îngerul
şi dintr-odată izbeşte aerul
cu aripile goale
şi îşi ia zborul

UNSPREZECE

unsprezece
da unsprezece
mi-l amintesc
el e
unsprezece
l-am văzut

cu toga pe umeri
și cu o cruce în mână
cum tremura
după colț
l-am fotografiat
vă asigur
că el era
unsprezece

semănam leit

EPISOD
vă scriu –

ție și lui mozart grifonul
și iepurelui luxemburghez
care zace la mine pe sofa
care se refugiază la mine
în vis

ORBIS TERRARUM
pământul ca o sală
imensă și goală
de așteptare

STAU LA FEREASTRĂ ȘI STRIG
stau la fereastră și strig
să taie copacul din stradă
să planteze cactuși
și să le dea nume de zei

PEISAJ HIBERNAL
se-ncheagă asfaltul topit
în jurul icoanelor cu îngeri
și sfinți
(cresc copaci cu capul
în jos
și păsări le rod
rădăcinile)

trecere
în satul dintre lumi
urmele crapă gerul

respir pe ocolite
fum iute
stuf ars

căldura cu dinţi
măduva uscată
irosire murmurată
pustiu

pe malurile lumilor
uimire
teamă
neliniști
potop

barca ruptă
sprijină o singură vâslă

lemnul nu mai e lemn
putreziciunea-i îngheţată

în primăvară
soarele va curge toate urmele

satul dintre lumi
atlantida
un martor fantomatic
al trecerii
al fricilor
al potopului

va pieri

fiule
înzboară-ţi visul
lasă aripile să umbrească
necuprinderile

leapădă teama

ai în minte toate săgeţile
arlechini sub călcâie
nici măcar unul achilian

caută neobosit
departe

strigă
strigă-n ecou
chemarea visului
din datul tău
fiule

caută departe
neobosit

nu-ţi prinde pietre în privire
nu-ţi pune vămi pieptului

e timpul
e vremea

ia şi aripile mele
sunt pentru tine
le-am păstrat
nu-s de ceară

ia-le

zboară nesfârşit
zguduie ritmuri
cadrane

deschide un cer nou
al tău
şi lasă-mă să mă minunez
la apus
de stelele tale

caută, fiule
unde eu nu mai pot

căută soare

Bogdan PASCAL

Camera timpului
Niciodată nu m-am uitat cât e ceasul
când am iubit,
păstram cu grijă vocea ta în borcane ermetice,
dacă lipseai prea mult începeam să pictez
cu ea, camera timpului, pe dinlăuntru.
Ştiam că te iubesc pentru că lumea mea
avea curajul să se evaporeze treptat şi complet
când te apropiai,
chiar şi văzul îmi devenea o linie imaginară
din îngustimea căreia evadam simţind
cum mă îmbrăţişai
şi timpul creştea pe sub harta
cu zările una într-alta.

Triptic (cu lună şi zmeie)
I.
De gâtul lung al păsării hamsa încă se mai ţin
amestecate în degetele subţiri ale unui pictor pancromatic
luna, cu clinchetul ei galben, cerut noaptea
de rotundul negru al pământului
şi soarta vaporoasă a lumii.
(fă gesturi mărunte/ nu te uita înapoi să vezi/
dacă timpul se împiedică de ele)
Capcana dorinţei împrăştie în aer
o mie de galbeni şi elixiruri
mai ales celor care vor dăinui cu dârzenie
până când înfometata lună va răsări
peste trupurile lor, din nou,
pentru a o mie şi una oară.
(lasă neodihna apei să te ascundă/ mai adânc în amintirile lumii/
vătuind casele plutitoare ale zodiacului)
Nu se anunţă de nicăieri, dar, celor care niciodată
nu au numărat răsăriturile de lună
nu li se va mai promite nimic, nici măcar
viaţa de apoi –
(pe mediafluxuri alunecă ştirea că viaţa pe lună/
e cea mai bună)
aceia vor fi traşi deoparte şi învăţaţi

să se prefacă în pământ, când e nevoie de pământ
și în apă, când e nevoie de apă.

II.
(dacă tu crezi că luna e doar/ o bucată de piatră rotunjită/
de forma ideală spre care tind gândurile oamenilor/
înseamnă că nu ai simțit chemarea ei niciodată/
în noaptea aceasta, luna)

În noaptea aceasta luna, calcă pe pământ
cu tocurile prostituatelor, străzile răsună
de marginile cu care oamenii se împart între ei.

(se aud vorbe nespuse/ atunci când privești pe vizorul lunii/
ca în casa în care vrei să intri)
Circulă prin birturi povești, despre cum a apărut
luna pe stradă, se pariază-
o mie de galbeni pentru cei ascunși
care sădesc și udă răsăriturile de lună
(de hărnicia lor zuruie timpul și ploaia/
în ceasuri).

III.
Pentru cei care, între apă și pământ
au ridicat și colorat și învățat să zboare, sus de tot,
aproape dincolo de penajul convenționalului,
zmeie sunătoare
pasărea hamsa a încetat să mai spună povești-
(pantera lunii se hrănește de milenii/
din tot ce s-a rostit/ mai ales din picioarele vorbite/
ale istoriei)
cei prinși în tragerea propriilor sfori
nu au construit niciodată lumi pentru cei liberi.
Odată cu noaptea, luna răsare din mâna,
din piciorul meu
și încă nu am pășit nicăieri.
(Luna râde, dincolo de văz și de auz
timpul se apropie de noi, cu adierea
sonoră, a zmeielor)

TINERI AUTORI

Dragoș Andrei DRĂGHICI

Poem de alean – The way back home

E decembrie, *again*.
Colindele răsună mai încet prin peisajul de beton,
becurile luminează în tonuri cenuşii,
frigul e mai cald – oamenii de zăpadă se topesc lângă mine.

Mă uit în oglindă şi îl văd pe copilul
cu urechile mult prea mari în comparaţie cu restul feţei:
îl iau în braţe, îl strâng la piept
şi îi promit că nu îl mai las să crească mare vreodată.

Continui să privesc în oglindă şi mă întorc înapoi
sub bradul chel de lângă uşa bucătăriei de vară,
acolo unde erau şi mirosul de cozonac,
şi soba de teracotă maro,
şi mâna bunicii, împletită din aţă galbenă.

(Acolo speram să mă uite ai mei
când se urcau în Loganul albastru al familiei,
când bradul zăcea ciopârţit în curte
şi eu îmi luam rămas-bun, lăsându-i singuri, la capăt de drum.)

Revin asupra unui Crăciun diferit,
un fel de spirit al Crăciunului viitor
rătăcit pe potecile bătătorite din satul cu steluţele şi clopoţeii de buget
uitate pe fiecare al doilea stâlp de pe partea stângă.

***

Crăciun fericit, pentru copilul dintr-un alt decembrie –
unul cu fulgi graşi de zăpadă, cândva înainte să uit de *Moş Crăciun,*
şi înainte ca el să uite de mine.

Achillea millefolium

Războiul, sau distanţa dintre oameni?
Războiul cauzat de distanţa dintre oameni.
Distanţa dintre oameni cauzată de război.

***

Aerul are gust metalic.
Vântul îți flutură rochia cu imprimeu floral și te împrăștie
prin grădina botanică
în cioburi ascuțite de căni aurii.

(ochii tăi au conturul unor bombe)

Mergeai pe trotuarul cu mașinile parcate de-a curmezișul
și te îndreptai spre noi.
Purtai același sacou roșu cu nasturi negri de acum trei ani,
dar privirea ta era ca un pat de spital în ziua priveghiului.

(limba ta are conturul unei baionete)

De când ai plecat, în spațiul liber dintre noi pot zbura avioane de vânătoare.
De când ai plecat, spațiul liber dintre noi a devenit front de luptă.
De când ai plecat, în spațiul liber dintre noi cresc lanuri de mitraliere.

(părul tău are conturul sârmei ghimpate)

De fiecare dată când mă uit la televizor, trebuie să îmi șterg
cu o lavetă portocalie
sângele închegat de pe retină și să adun
oasele sfărâmate din bolul cu alune prăjite.

(corpul tău are conturul unui dușman)

Atunci când dai unui om putere asupra unui grup de oameni,
acesta își va încălța papucii albi cu *spike-uri* albastre de metal.

Everyone except myself

Distanțarea socială contribuie
la reducerea contactului
dintre persoanele sănătoase și cele infectate,
în efortul de a încetini transmiterea
bolilor contagioase.

Vă rugăm să păstraţi distanţa recomandată
de minimum 2 metri, eficientizând, astfel,
protejarea familiei, prietenilor, vecinilor,
oamenilor de la colţ de stradă, bărbaţilor din cârciumi,
femeilor din piaţă, copiilor din parc
şi a altor persoane importante.

(Nu-mi trebuie ruletă ca să îmi dau seama că
te-am lăsat să te apropii prea tare.)

Viscum album

În copacul din faţa casei
e un ghem de vâsc
pe care l-am crezut cuib de cioară.

Azi mi-a murit copacul din faţa casei,
dar stăm sub o crenguţă de vâsc aşa că
braţele mele cu miros de mentă îţi cuprind talia şi –
Azi mi-a murit copacul din faţa casei,
dar stăm sub o crenguţă de vâsc aşa că
ochii tăi 82% cacao desenează triunghiuri pe faţa mea şi –
Azi mi-a murit copacul din faţa casei,
dar stăm sub o crenguţă de vâsc aşa că
degetele mele se joacă cu părul tău castaniu şi –
Azi mi-a murit copacul din faţa casei,
dar stau sub o crenguţă de vâsc aşa că
aştept să dispară căpuşele din iarbă.
Azi mi-a murit copacul din faţa casei
şi tot azi am aflat că vâscul seacă
copacii până şi de ultimul strop de viaţă.

(Premiul revistei *Poezia*
la Festivalul Naţional de Poezie „George Coşbuc”,
Bistriţa, 26 octombrie 2024.)

POEZII DE IERI PENTRU AZI

Ioan CANTACUZINO

Ioan Cantacuzino (1757-1828), cunoscut din biografia pe care i-o face în *Magazin istoric pentru Dacia* (1845, I) N. Bălcescu, a publicat sub inițialele I. C. între 1791 și 1796 un volum de *Poezii noo* sub influența anacreontismului și a clasicismului iluminist franco-englez. A tradus fragmentar *Cîntarea cîntărilor*.

Satiră Omul

[Ver ce-n] lume are stare
[Vită,] pește, zburătoare:
[Or dih]ania cea mai mică,
Nici[oda]tă ia nu-s strică.
Omul, mîndru, să fălește.
Că el toate stăpînește.
Ceriul însuș s-ar fi dresu,
Pentru dînsul, cel alesu
Soare, lună, stele gloată,
Cele dă sus, firea toată,
Lui sunt gata spre slujire,
Și rai are iar gătire.
Să petreacă mult trufos,
Dăcît hirea mai norocos,
Ar fi vrînd și altu lecaș,
Nu ști unde, foarte vrăjmaș,
Iadu numit pă nume bun.
Unde pă cel ce nu dă pun.
Omul face și preface,
Ce glagole și ce tace.
Acu-i zice fericitul,
Dar dă-l știi, zi-i ticăitul.
El în cap e plin dă fum,
Care sfîrșit n-are nici cum.
Inima sa, tot rugină,
Care-l roade p-a sa vină.
El, ce are nu-i ce-i place,
Pofta-i crește, nu-i dă pace,
Or el ceva ce dorește:
Cu sudoare să strădește
Mii dă ani să n-aibă voie
De-a trăi fără nevoie.
Nici acesta n-o gîndește
[Cît tră]iește să trudește.
[Nevo]ia-l poartă mai tot dă nas,

Iar zavistia leac nu-i dă pas
Ciuda foarte îl pişcă rău,
Drag argind stă-n cîrcă-i greu
Frica, spaima şi minciuna,
Fără calea prea nebuna,
Clevetirea şi pîravea,
Cît să mişcă, de acolea.
Iar mîndria frumoasă,
E la dînsul tot dă casă.
Iată multu fericitu
Şi decît bou, mai cinstitu.
Dar boabele fără seamă,
Că-i măreţu nu bag seamă,
Brînci lui dau fără dă veste
Şi lui spun prea rea poveste.
El ce zice că-i iconit,
Asemenea şi nimerit.
Ca fiinţa cea prea naltă,
Ticălosul broască-n baltă.
Nici ruşine, nici simţire,
Să priceapă c-a lui fire
Este nimic, nimic curat,
Să curmeze în lăudat.
El dă va vrea a fi ticnit,
Va vieţui mai nemîhnit.
Părăsească dăşărtăciuni,
Tresuri şi mult minciuni.
Gură cască nu să lase
După rele multe vase.
Fiarbă-s pacea inimii lui,
Prea pă uşor ca pre un pui.
Mulţumească soartei sale,
Ca să afle la cea cale.
Nu cuprinză nici în sine
Gînduri ce nu ies bine.
Cel ce lumea au aşezat
Tot prea bine au vrut d-au dat,
Ca ver care p-a lui fiinţă,
A avea a sa trebuinţă.
Deci vai celui ce s-abate
Şi p-alt colnic gîndu-ş bate.

Poezia română clasică, vol. I, Minerva, 1970

ARTE POETICE LA ROMÂNI

Nicolae IORGA

Poezia realistă

Se vorbește mult, de o bucată de vreme, de o poezie nouă, mai aproape de viață și mai adevărată decît cea romantică, de o *poezie realistă*. Poezia aceasta ar desăvîrși evoluția literaturei către așa-zisa formulă realistă, ea ar înfățișa aceleași caractere pe cari le prezintă romanele brutale, deși puternice, ale lui Zola și ai săi. Pentru poezie, ea ar fi o adevărată renovație, deschizînd orizonturi nouă unui gen literar, care, după fanfara strălucită și colorată a romantismului, după acea înviere energică pe care au pricinuit-o obișnuiții Cenaclului de la 1830, a decăzut necontenit, pierzîndu-se în lupte bizantine cu armoniile cuvintelor, în încercări fără rod de a introduce în vers mai mult decît poate el cuprinde.

În loc a căuta frumosul în anumite țări îndepărtate, în loc să alerge după un pitoresc falș și banal, ea s-ar mulțumi cu zugrăvirea faptelor adevărate, *obișnuite* ale traiului. Exotismul ar trebui lăsat o dată la o parte. Orientul de fantezie și Spania de carnaval sunt așa de învechite, încît, chiar cu un talent covîrșitor, nu mai poți scoate nimic din ele. Poezia romantică, cu toată aparența ei de bogăție, a fost o restrîngere a cîmpului în care poetul poate să-și aleagă subiectele.

Mărginind *frumosul* într-o țară hotărîtă, într-un timp mărginit, ea punea stavilă poetului, nu-i permitea să-și aleagă felul acela de subiecte care se potrivea cu firea lui. O reacție trebuie făcută, spuneau teoreticienii realismului, natura întreagă deschisă poetului care să cînte acele acorduri din armonia generală a lucrurilor, care răsare mai puternic în inima lui. Nu există un singur lucru care să n-aibă frumosul lui; distincția între poetic și nepoetic e o vechitură estetică fără de înțeles astăzi. Nu există favorizați ca frumusețe în lume; fiecare aspect al nesfîrșitei naturi, fiecare atom ce intră în alcătuirea ei, fiecare fenomen ce se petrece în ea au tot atîtea drepturi pentru a fi zugrăvite. Trebuie de lăsat veacului al XVIII-lea distincția copilărească și ridiculă între lucruri „nobile" și „vulgare". Totul e nobil, totul poate sluji ca temă pentru o poezie.

Frumosul există pretutindeni; trebuie să vie însă artistul pentru ca să-l găsească, și cu cît artistul acela va fi mai deplin, mai puternic, cu cît ochii lui vor fi mai „pregătiți" pentru artă și mai fini, cu atîta frumosul aflat în lucruri va ieși la lumină în operele lui mai deplin, mai strălucitor, mai întreg. Cel mai mare poet va fi acela care va vedea mai multă cantitate de frumusețe în lucruri, care va da mai îndrăzneț la o parte vălul care acoperă frumusețile ascunse ale naturei. În sine însă, lucrurile sunt deopotrivă de frumoase, deopotrivă de vrednice de a fi cîntate. Și de aceea, în loc să

dezgroape pe fioroşii cavaleri ai veacului de mijloc, în loc să cînte pe Argus şi ai lui, ca Hugo, în loc să călătorească cu mintea în ţări de poveşti, în ţările acele de coloare splendidă, de lumina neînchipuită în care îi place romantismului să-şi aşeze eroii, poetul modern n-are decît să arunce privirile în juru-i; în orice-i va cădea înainte, el va putea să coboare frumosul pe care, ca o pulbere de aur, el îl aşterne pe indiferenţa estetică a lucrurilor din natură. Cerul roşu, aprins, fără de un singur nour al Orientului de fantezie, e tot aşa de frumos ca şi un cer septentrional, cu albastrul său limpede, şi rece, cu nourii greoi ce lunecă pe întinderile lui, în vreme de furtună. Faţă cu arta, cel dintîi venit, fără să fie senior feudal, căptuşit cui greoaia armură de fier, ori sultan leneş, călcînd peste turmele îndobitocite ale nenumăratelor lui popoare, e tot aşa de accesibil pentru dînsa. Întrucît durerea lui Othello este ea mai adîncă, remuşcarea lui mai aprinsă decît aceea a unui om al veacului nostru, în aceleaşi împrejurări? De ce adică anumite ţări singure şi anumite tipuri să aibă privilegiul de a fi cîntate şi pe ce se reazimă această părtinire? Această aristocraţie estetică a lucrurilor e datorită miopismului poetic al celor ce au decretat-o. Adevăratul poet vede frumosul pretutindenea şi ştie să-l scoată de oriunde, natura întreagă are dreptul de a se oglindi în poezie.

*

Teoria a început să fie pusă în practică de o şcoală întreagă de poeţi, care, sătui de rafinărie de limbă, de exotismul bolnav şi de emfaza goală a romantismului pe drojdii, căutau un nou drum în artă. Cercul *parnasienilor*, cercul care moştenise tradiţia întîiului romantism, începu să vază scăzînd numărul adepţilor săi. Pe cînd Leconte de Lisle singur mai făcea sculptură poetică, Sully Prudhomme dezertă la poezia filosofică pentru a ne da acele sonete ştiinţifice, metafizice şi morale cari au pretenţia de a condensa ştiinţa întreagă în cele patrusprezece versuri ale fiecăruia; Coppée, fără a tăgădui credinţa pe care om păstra încă maestrului său în poezie, dădu cel dintîi exemplu al unei poezii care credea că depărtarea în timp şi în spaţiu nu sunt numaidecît trebuitoare pentru a face o operă frumoasă şi că lacrimile sunt duioase orideunde ar fi acela din ochii căruia le smulge suferinţa. Nu mai întîlneai la dînsul eroi cu nume răsunătoare, oameni superiori cu cuvintele de oracul, cu fruntea palidă şi ochii scînteietori; toate aceste decoruri de feerie el nu le socoate de nevoie şi, fără discursuri antitetice, fără a chema în sprijinul cuvintelor cerul şi nemarginea lumilor, fără să adopte limba inspirată şi hainele multicolore, eroii lui palizi, bieţi oameni ca toată lumea, treziră tot atîtea emoţii ca şi personagiile mîndre ale romantismului. Urmînd poate tendinţele naturale ale spiritului său de flamand, Coppée pune în scenă oameni ordinari, împrejurări banale, cari se petrec în fiecare zi, ceea ce face ca nimenea să

nu să milostivească să le vadă. Şi se întîmplă ca aceea banalitate zilnică şi fără coloare să aibă frumuseţi uimitoare, dureri sfîşietoare, emoţii fără seamăn. Poetul să coboară între aceşti „umiliţi şi apăsaţi" pentru a pune degetul pe rănile lor, pentru a le cînta durerile. Adevărata poezie realistă apăruse. Era un adevărat fenomen literar poezia aceasta. Coppée dădea o notă cu desăvîrşire nouă în poezia franceză a veacului. Între bucăţile primului său volum erau adevărate capodopere: *La Bénédiction*, de pildă, ori *Angélus*. Coloarea sobră, care domnea în zugrăvirile sale, le dădea un farmec neobişnuit pentru oamenii deprinşi cu epilepsismul de mişcări, desfrînarea de coloare şi sublimitatea banală a unora dintre parnasişti. Ce n-ar fi făcut, de pildă Hugo, din tema aleasă de Coppée în *La Bénédiction*? Ar fi adus cerul şi pămîntul înainte-i, ar fi trăsnit sacrilegiul uciderii unui preot slujind înaintea altarului, ar fi făcut o lungă disertaţie morală-filosofică asupra religiei şi armatei, ar fi *umplut* această canava poetică cu oarecare locuri comune care să astupe locurile lăsate slobode prin legătura acestor blocuri mari de poezie, ar fi pus deasupra un mic *vernis* de sublim care să ţie proaspete culorile vii şi puternice, şi am fi avut o poezie „retorică", fără multă emoţie în ea şi incapabilă, prin urmare, de a deştepta emoţie multă în cititori. Cu totul altfel, Coppée: nici proză, nici strigăte prometeene, nici chermesă coloristică. Povestirea începe severă, simplă, liniştită. Cucerirea Saragosei, împotrivirea din case, călugării aruncînd în acest tablou de sînge nota întunecată şi tristă a marilor lor mîntăli negre. Apoi scena de la mînăstire, împuşcarea răsculaţilor, biserica întinzînd tainicele ei spaţii, cu aurituri de tablouri, lumi clipitoare de făclii – şi preotul bătrîn slujind leturghia înaintea altarului împodobit, fără de un nor pe frunte, fără schimbare de expresie în faţa lui bronzată de călugăr războinic. Apoi împuşcătura: înălţarea înceată a potirului de aur de mîna tremurătoare a rănitului, cuvintele liturgice căzînd încet, rar, pierdut, ultimele silabe latine şoptite cu ochii închişi, potirul rostogolindu-se de treptele de marmură, în căderea trupului. Şi cînd versul ultim sună: „Amen! Dit un tambour en éclatant de rire!", rămîi cu impresia adîncă, săpată în creieri de măna poetului, a unui lucru văzut, a unei scene de omor în care tu însuţi ai luat parte.

Începutul acesta de poezie realistă era splendid. Din nefericire, chiar Coppée nu se poate ţinea la înălţimea pe care o atinsese în volumul lui dintîi. Fiindcă, în adevăr, e mai greu să faci o frumoasă poezie romantică de aceeaşi valoare. În cea din urmă, decorul însuşi produce o impresie adîncă, pregăteşte pe cititori pentru frumuseţile ulterioare ale poeziei. Cum a spus-o bine Hugo în toată viaţa lui, cuvintele au şi ele o fizionomie. Sunt cuvinte energice, sonore, pline, care răsună ca o fanfară războinică, altele dulci, alterate, ca un şoptit de frunze în aburitul molatic

al unei nopți de vară. Sunt apoi cuvinte *banale*, indiferente, reci, cari n-au nici o expresie în combinarea lor de sunete – totdeauna va fi trist pentru un erou de poem epic să se cheme Gros Jean sau Doroftei. Cînd în poemele lui Hugo personajul pus în scenă e duce, conte ori sultan oriental, cînd împrejurările se desfăşură în salele ogivale şi tainice ale unui castel medieval, cu portice supţiratice şi ramificări mărunte de coloane, cînd numele lui e Tiphaine, Argus ori Naureddin, singură această neomenclatură şi cadrul acesta al poemului te pun într-o stare de spirit potrivită pentru a vibra armonic cu faptele fioroase, aprige şi splendide ale unei legende romantice. Ori, cînd, mai tîrziu, Leconte de Lisle, în cele trei colecţii ale lui de *Poeme*, îţi aduce înainte pe neînfricatul Cain, pe Aksab, bărbatul sîngeros şi idolatru al Feniciii, cînd îţi reconstituie, cu o precizie de arheolog, cadrul antic şi strein al scenelor biblice ori orientale, singur acest fapt te impresionează din capul locului, îţi dă o impresie de culoare şi lumină care nu poate fi decît favorabilă poetului, deoarece te face *mai receptiv* pentru poezia lui, mai în stare s-o guşti.

La Coppée nimic asemenea: decorul – îl ştie orişicine – e o casă de uvrier, nesănătoasă şi umedă, o bancă uzată de grădină publică sub umbra unui copac subţiratic, în agonie; o stradă zgomotoasă ori un pasaj cenuşiu de foburg, eroul e un *banal*, un om obişnuit cu al cărui nume, fără energie şi răspîndit pretutindeni, nu s-a legat nici un şir de idei măreţe, nici o impresie solemnă. Ajutorul numelui şi decorului, asociaţiilor de idei formate deja, nu le mai are poetul: toată sarcina creării emoţiilor cade asupră-i. Şi, pe urmă, banalul e primejdios, nu se mai vede de la o bucată de vreme de către poet, linia aşa de fină care îl desparte de *nesemnificător*, de *necaracteristic* şi atuncea ajungi a spune lucruri cu desăvîrşire fără noimă, lucruri care nu-i pot trezi nici o emoţie în mintea cititorului. Îţi îneci poezia în *aton*. Pasul acesta plin de pericole, Coppée l-a trecut, din nenorocire, foarte adeseori. Am avut atunci bucăţi ca aceea în care, ducîndu-se la şcoală, o fetiţă şterge nasul degerat al micei sale surori – ceea ce e departe de a fi interesant, şi de a produce o impresie estetică. Partea de sensibilitate fraternă înfăţişată prin actul ştergerii la nas e aproape nulă, şi ceea ce ne-ar lovi într-o pînză a lui Dow, Van Ostade ori Teniers devine cu desăvîrşire ridicul într-o poezie, fie ea cît de reală.

Dacă, prin urmare, un Coppée n-a fost totdeauna fericit în poezia banală a realismului, alţii vor izbuti, firește, încă mai puţin, lipsindu-le talentul covîrşitor al maestrului. Mai ales că toţi ceilalţi poeţi realişti, pe care cu atîta plăcere şi mulţumire sufletească îi înşiră Zola la sfîrşitul uneia din cărţile sale de critică, au găsit cu cale că poezia *cenuşie* şi umbrită a lui Coppée e prea monotonă şi fără răsunet în public. Au venit atunci realiştii noi: Maurice Bouchor, Richepin şi ceilalţi tovarăşi ai firmei. Revenind la

iubirea romantismului pentru scînteietor, colorat şi cu aparenţe de energie, ei au încercat să dea scînteia aceasta luminoasă prin *brutalitatea senzuală* care, de altfel, caracterizează întreaga dezvoltare literară a realismului de la teatrul unde se prezintă tentative de silnicie, pînă la poezia unde se descriu operaţiile fiziologice ale naşterii. Poezia a degenerat, în mîna acestor epigoni fără mult talent, în trivial şi donquijotism. S-a exploatat direcţia literară dată la sfîrşitul veacului trecut de scabrosul Piron; la sfîrşitul romantismului, de Baudelaire. S-au linguşit patimile nesănătoase ale publicului, s-au reînnoit vremile de bacanale murdare ale lui Marţial şi decadenţilor erotici din Roma şi Grecia. Bestială, poezia aceasta nouă a devenit un cîntec violent şi murdar de voluptate nebună, de erotism bolnav, asemenea căruia numai în vremile de civilizaţii putrezite s-a mai văzut ceva.

Din fericire, direcţia e prea pe sfîrşite. Sunt direcţii literare cari nu pot ţinea mult, care sfîrşesc totdeauna prin a dezgusta prin excesul la care ajung. Poezia aceasta realistă, începută aşa de fericit supt condeiul flamand al lui Coppée, s-a prostituit pentru un succes de librărie, pentru o reputaţie momentană, datorită unor curiozităţi nesănătoase ale cititorilor. De la o vreme murdăria dezgustă, şi literaturele bestiale se văd înăbuşite de chiar aceia care aclamau, la început, accentele lor sălbatice de voluptate, desfrînările lor indecente de limbă.

Şi de această oboseală a publicului faţă de pornografie, de acest dezgust, care începe să se simtă, moare poezia realistă în ultima ei fază, senzuală şi violentă. Se ştie ce şcoală nouă a înlocuit senilitatea voluptuoasă a „realismului poetic". Stéphane Mallarmé nu e preferabil, desigur, lui Richepin; unul e neinteligibil, cellalt, dezgustător. Cîştigul nu e mare pentru literatură. Şi – horrendum! – un critic francez spune că şi această şcoală a apocaliptismului poetic ar fi pe drojdii şi că ar fi o sumă de tineri care cred pe Mallarmé prea inteligibil.

*

S-a făcut un prea mare abuz din termenul de „poezia realistă". O poezie realistă, în înţelesul acela că, în loc să vîneze frumosul exotic sau răsuflat de vreme, ar căuta frumosul *modern*, e o direcţie foarte explicabilă şi foarte folositoare poeziei. Modernul are şi el frumuseţile sale şţi n-ar strica să le vedem noi înşine şi să nu lăsăm descoperirea lor pe seama urmaşilor noştri. O mişcare realistă în acest sens, „o mişcare modernistă" mai bine, îşi are rolul său şi însemnătatea sa. Dar atunci, zică-ni-se ceva ca rimele poezii ale lui Coppée şi nu murdăriile lui Richepin.

Din *Poeţi şi critici despre* poezie, Albatros, 1972, p. 48-55.

POEME ROMÂNEȘTI ÎN LIMBI STRĂINE

Mihai EMINESCU (1850-1889)

Les années ont passé
Tant des années qui ont passé, comme les nuages sur les colinnes,
Qui ne vont revenir jamais, me font aujourd'hui penser
Que mon enfance était sublime, avec ses tas de contes de fées...

À l'heure qui est, toutes ces merveilles sont de la poussière très fine...
En écoutant tous les récits j'étais ravi, l'enfant serein ;
Maintenant, je les écoute en vain, de tout cela rien ne brille.

Pour arracher de mon passé un son,
Pour faire en sorte que mon âme vibre
Je touche la lyre, en espérant un doux frisson ;

Mais la jeunesse perdue elle ne me donne
Même pas un mot, elle ne jamais délivre
Mes souvenances d'antan et j'abandonne...

Mon âme est triste
Cette triste âme qui hante mon être
Avec un tas de grosses souffrances
Je l'ai reçue de mes ancêtres
Ça fait longtemps, à ma naissance...

Une malheureuse et sombre âme
Dans une argile inerte –
Qui, après tout les rêves, les drames
Espère dans le désert.

Comment se fait qu'elle ne se sent
Jamais maudite – tant de misère ?
Voyant ses vagues, l'envie me prend
La rendre à la mer.

Dehors, l'automne...
Le vent essuie sur les fenêtres
Pas mal de feuilles, des gouttes de pluie;
Couchée dans ton fauteuil tu lis
D'un air absent, tes vieilles lettres.

Maintenant tu n'as rien à faire –
Tu ne veux pas qu'on te dérange,
Pas loin du feu, assise et sage,
Rêvant dans ton sommeil, tu erres.

Perdu dans mes pensées je tombe
Au vieux conte avec une fée –
Dehors, tant de brouillard se met

J'entends un bruissement d'une robe,
Des pas légers se frottent sur sol
Et, sur mon front, tes mains se collent...

Nombre impair de peupliers
sur ta rue

Les peupliers qui bordent ta rue –
Leur nombre est impair:
J'ai les compté encore hier –
Jamais tu ne m'as vu.

Vers ta fenêtre qui brillait
Je regardais tendu...
Quelqu'un m'a vu et il riait;
Tu ne m'as pas perçu.

Combien des fois j'ai attendu
Un oui venant de toi ;
C'est tout ce que j'aurais voulu:
T'avoir un peu pour moi.

T'avoir une heure petite amie,
Pour faire l'amour une heure
C'est mon profond désir chérie
Même si, après, je meure.

Si tes yeux m'avaient donné
Un tout petit rayon
Dans tout ma vie j'aurais été
Ta belle étoile à l'horizon.

Très rare aujourd'hui je passe ;
Je n'ai aucun regret.

Si on se voit une face à face
Je ne serai même pas navré...

À mes critiques
Parmi des milliers des fleurs
Sont assez peu qui donnent fruit
Même si sont toutes pleines de chaleur
Très peu sont celles qui vont mûrir.

C'est facile écrire des vers,
Quand on n'a rien à dire,
Les mots s'enchaînent sur un longue fil
Ayant sa queue qui va frémir.

Mais si ton cœur est pris d'amour
Et des envies et des désirs
Et tes pensées savent tous les jours
Les écouter quand elles soupirent

Toutes les idées, jour après jour
Vont recevoir leurs avatars
Quand tu va mettre en mots qui durent
Leurs corps fragiles vivants dans l'art.

Vous, les critiques literaires,
Hydratez vos fleurs flétris !
C'est facile écrire des vers
Quand on n'a rien à dire...

Tu n'arrives plus ?
Vois-tu, les hirondelles s'en vont
Dans les noyers sont feuilles qui tombent
Au dessus des vignes, frimas –
Chérie, pourquoi tu ne reviens pas ?

Reviens chérie que je t'embrasse,
Quand je te vois mes sens s'embrasent
De tant d'amour mon cœur est plein,
Ma tête s'endort entre tes seins.

Ô, tous les jours durant lesquels
Je t'ai soulevé de tes aisselles
Dans les forêts, dans les vallées
Tu te rappelles, bien-aimée ?...

Sont dans ce monde autant des femmes
Qui ont dans leurs regards des flammes –
Elles ne sont pas comme toi chérie,
Tu es la seule qui m'as ravi !

C'est toi qui fait mon âme tout bleu
Comme ça, dedans, jamais il pleut
Toi, plus fière que les étoiles,
Mon grand amour, l'amour loyal.

C'est bientôt la fin d'automne
Sur toutes les routes les feuilles s'envolent
Les bois sont vides, les champs sont nus –
Pourquoi, chérie, tu ne viens plus ?...

Ô, maman...

Maman, ô douce maman, dans la nuit des temps, au-delà du ciel
Dans cet automne venteux, parmi les feuilles qui tombent, j'entends comme tu m'appelles
Au-dessus de noire crypte, au-dessus de saint cercueil,
L'acacia va perdre dans tout ce vent ses feuilles ;
Ses branches, quand se balancent, imitent pour moi ta voix
Tu vas dormir sans cesse, elles vont bouger mille fois...

Après ma mort, chérie, tu ne dois pas pleurer
De notre cher tilleul une branche tu vas couper
Et tu vas l'enterrer pas loin de mon tombeau
Tes larmes vont apparaître comme quelques gouttes de l'eau
Et elles vont faire croître son ombre tout autour
Qui va grandir sans cesse lorsque je dors toujours.

Et si la mort va prendre nos êtres en même temps
Il faut qu'ils nous enterrent dehors d'un triste champ
Il faut qu'ils nous enterrent au bord d'une rivière
Dans un caveau, ensemble, au loin d'un cimetière

Quand l'eau, pas loin de nous, sans trêve elle va pleurer
Nous dormirons ensemble, nos bras toujours serrés...

Et si...
Et si les branches tapent mes fenêtres
Et tous les peupliers tremblotent
C'est pour avoir dans mes pensées ton être
Que dans mon cœur toujours je porte.

Si les étoiles brillent dans l'étang
En éclairant les profondeurs
C'est juste pour soulager le vague
De mes profondes tristesses et pleurs.

Si les nuages s'envolent un jour
Et la nuit la lune se voit
Sera pour me rappeler toujours
De mon immense amour, de toi...

Le lac
Le lac bleu de la forêt
Parsemé de nénuphars
Fait de cercles blancs – dorés
Au passage léger d'une barque.

Tout au long de ses rivages,
Attendant, je guette ma reine,
Pour revoir son beau visage
Qui me manque, que je la prenne

Dans une barque il faut que j'aille
Avec elle, flottant sur l'eau,
Tête à tête, sans gouvernail,
Sans les rames du petit bateau.

On va écouter le vent,
Les roseaux, leur frou-frou tendre;
Sous la lune, assez doucement
Dans mes bras je vais la prendre...

Elle n'arrive plus..., l'adorée...
Solitaire, j'ai perdu tous mes éspoires
Près de lac de la forêt
Parsemé de nénuphars...

Adieu
Dorénavant, tu ne veux plus –
Donc, adieu... prends soin de toi !
Le doux chemin que l'on a eu,
S'arrête pour moi sans joie.

Fais ce que tu veux dans le futur
Tu, la plus belle des femmes,
Ça m'est égal même si c'est dur
Quand tu me quittes, madame.

Car je n'ai plus la douce folie
Comme je l'avais avant
De m'enivrer de tout ce qui brille
Et des étoiles filantes.

Tellement de fois gelant dehors
Je regardais vers tes fenêtres
En attendant un réconfort,
De voir parmi les glaces ton être.

Oh, comme j'étais assez heureux
Marchand ensemble sous la lune
Qui caressait deux amoureux
Avec ses lumières nocturnes.

J'aurais voulu marcher maîtresse
Main dans la main et pour toujours
En espérant d'avoir sans cesse
Un grand amour nuit et jour.

Et d'écouter tes doux paroles
C'était un rêve pour moi –

Tant des propos qu'avaient l'air drôle
Je les retrouve maintenant sans joie.

Je me rappelle dans ce triste jour
Notre passée ensemble...
Notre immense histoire d'amour
De tous côtés elle tremble.

La lune éclaire mais pour rien
Notre chemin d'antan,
En espérant que tu viennes
Comme tu faisais avant.

Tout seul je fais le tour du lac,
Je vois la lune, le sentier sableux;
Salut, je dis à vous, chères vagues
À toi, un triste... adieu !

Traduceri de **Nicolae MUŞA**

TRADUTTORE – TRADITORE
sau ÎNTRECEREA cu ORIGINALUL
de pe COORDONATELE LIMBII FRANCEZE.
« ELOGIUL LIMBII » în POEZIA ROMÂNEASCĂ MODERNĂ & CONTEMPORANĂ. EŞANTIOANE LIRICE

Mihai EMINESCU (1850-1889)

IAMBUL / *LE ÏAMBE*

***Motto**: « Dar versul cel mai plin, mai blând şi pudic,*
*Puternic, iar de-o vrea, e pururi **iambul** ! »*

J'ai mis du temps cherchant la bonne mesure
Qui est pleine – comme du miel – les rayons en été,
Afin que je l'enfile dûment dans des rangées,
À même de passer sans pièges, la césure.

Ce vers – c'est lui qui fait mouvoir les flammes,
En éveillant la haine ou la passion dans l'oeil –
Mais, quand timide, le dieu Amour franchit les seuils,
C'est lui qui, d'une voix douce, remplit nos âmes !

S'il est trouvé chez nous ? Qui m'en assure ?
Ou si c'est l'onde chuchotant en son murmure,
Ou bien, si c'est pour lui ce petit exposé –

Moi, seul, toutes ces raisons, je les ignore...
Car le vers plein et doux, pudique et pur comme l'or,
Mais puissant, c'est lui, le ïambe, à jamais !

(*1878*)

(*Poezii,* Editura pentru Literatură, 1967, p. 290)

Lucian BLAGA (1895-1961)

P O E Ţ I I / Les P O È T E S

Motto: «*Prin evii ce se nasc şi mor / cântând,*
Ei mai slujesc un grai pierdut demult...»
« Şi-apoi, sub cântecul privighetorilor,
Izvor se fac în rarişte, izvor sonor. »

Il ne faut pas s'étonner. La peuplade
des Poètes est sans fin, indivisée, unique.
Il y en a beaucoup. Dès l'âge mythique,

Ils servent une langue perdue, comme l'Hellade.

En cheminant, ils viennent et s'élancent
profondément, sur le chemin du coeur.
Ils rivalisent et se séparent à travers mots,
Ils sont toujours pareils dans leur silence.

Quand ils se taisent, ils sont comme les semences
et comme les eaux qui gisent sous le sol;
Pour qu'ils jaillissent, enfin, de leur silence,
en source sonore, en chant de rossignol.

(*Poezii*, II, Editura pentru Literatură, 1968, p. 220)

STIHUITORUL / ***Le VERSIFICATEUR***

Même lorsque j'écris des vers originaux
je ne fais que de traduire.
C'est ainsi que je trouve que c'est juste.
Ce n'est qu'ainsi que mon vers
puisse avoir des assises
afin de s'accomplir en une fleur.
Je traduis toujours. Je traduis
dans la langue roumaine
un chant que mon coeur
me dit en chantonnant
tout doucement
dans sa langue.

(*Poezii*, II, Editura pentru Literatură, 1968, p.113)

Tudor ARGHEZI (1880-1967)

EX L I B R I S

Motto: *« Carte frumoasă, cinste cui te-a scris,*
Încet gândită, gingaș cumpănită...»

Beau livre, à ton écrivain, honneur!
Lentement pensé, pesé en douceur,
Tu es si bien semblable à une fleur
Éclose entre mes mains, telle une lueur!

Tu es semblable à un violon prédestiné
Qui joue sur une seule corde l'amour entier.

Tes pages ne sont que la pure vérité
D'une lettre sainte – écrites et imprimées.

Un homme prend du sommet un peu de boue
Et il en crée un grandissant fantôme
Fait de rêverie, fait d'ombre et d'arôme,
Et il le fait descendre parmi nous.

Mais son offrande paraît vaine, sans raison,
Autant que son vers soit plein de beauté.
Tu es sans bénéfice, toi, livre bien-aimé –
Pourquoi tu ne réponds à mes questions ?

(*Cuvinte potrivite/ Mots bien choisis,* 1927)

ALFABETUL ***/ L'ALPHABET***

Qui vient fier, à cheval blanc, (**M**)
Mais, hélas, le cheval lui manque ?

Quelles oreilles démesurées (**V**)
Pour un âne qui s'est caché !

Un gros ventre si hautain (**B**)
Sans qu'il mange à sa faim !

Qui répond à ma question: (**O**)
Qui est vide et tourne en rond ?

Zézayant à l'infini, (**F**)
Tiens, sa langue s'est raccourcie !

J'ai comme don de mes parents (**E**)
Un petit peigne ayant trois dents.

Sur sa bouche s'est arrêtée (**G**)
Une balle (ou un poil frisé).

Il court toujours après sa queue (**C**)
Mais ne l'attrape jamais, morbleu !

Qui de vous est très semblable (**D**)
À une gousse d'ail impeccable ?

Aux jambes écartées et blême, (**H**)
Quel est ton nom de baptême ?

Sa langue pend jusqu'à la terre – (**R**)
(De chaleur !) dans la poussière...

Le lombric ne sait qu'une lettre (**S**)
Qu'il écrit sans qu'il s'arrête.

Un bâton qui réussit (**I**)
Se tenir droit, faute d'appui...

Sur sa tête: palanche qui pèse. (**T**)
Il se sent quand même à l'aise.

Un boiteux qui marche ainsi: (**N**)
Ce n'est pas un n'importe qui !

3 (Trois **)** a fait un demi-tour (**E**)
Pour compter ses os si durs.

Pour que son coeur ne s'arrête, (**Q**)
Il pédale comme un athlète /
(Elle pédale comme une follette...)

Qui est borgne, à l'oeil caché (**A**)
Justement entre ses pieds ?

Nicolae LABIȘ (1935-1956)

POEZIE DEDICATĂ STRĂMOȘULUI ION CREANGĂ / *POÉSIE DÉDIÉE À L'ANCÊTRE ION CREANGĂ*

Motto: *« Cu mâna lui a dat să înstrunească,*
Precum pe-o cobză, limba românească. »

Il y avait une fois un tel Creangă / La Branche / nommé
Portant dans sa poitrine de grandes flambées ;
Sous les sonnailles, de notre terre est né,
Ce cher ancêtre à moi, ce proche parent...

Et il s'est mis à accorder avec sa main
Tout comme un luth à cordes, la langue roumaine.

Et il a fait tinter avec son doigt durci
De belles chansons uniques et inouïes.

Mais quand sous terre, comme les humains, il est allé,
Sur sa cithare, la rouille s'est installée.
Hier soir, je fus frappé par une idée, voilà:
Cette corde – que je l'accorde – comme il se doit !

(poésie écrite à l'âge de 11 ans, pendant ses vacances
à Humulești, le village de son ancêtre, I.C.)

POETICA / *LA POÉTIQUE*

***Motto**: « Dă-mi, inimă, căldura necesară,*
Peste cuvinte să se facă vară... »

Moi, je passe par la pluie, je me perds dans le vent,
Je déchire des tempêtes, bien que je sois autant –
Me partageant en brûlant vers ce que je reçois
Moi, je parle du feu – mais le feu est en moi !

Je bâtis des couleurs: leur mur se désagrège,
Moi, je frappe les hivers, j'ai pitié pour la neige
Je ne suis que l'épée qui partage mal et bien
Je crains toujours le feu – mais le feu est le mien !

Dans la source, je ne puise que des ondes brisées,
J'arrive toujours trop tard, je glisse sur la pensée,
Mais quelle est donc la flamme qui me retient tout droit ?
Moi, je parle du feu – mais le feu est en moi !

Savez– vous, par hasard, d'un arbre, les supplices
Qu'il fasse, pour une saison, toutes les caprices ?
Mais ses feuilles s'en éloignent en moins de rien...
Je crains toujours le feu – mais le feu est le mien !

Donne-moi, mon coeur, autant de chaleur
Que l'été, sur les mots, s'y installe, en douceur...
Que les cieux s'entrecroisent en chanson, comme une voix
Moi, je parle du feu – mais le feu est en moi !

(*Lupta cu inerţia,* 1958)

Nichita STĂNESCU (1933-1983)

P O E Z I A / *LA POÉSIE*

Motto: « O, voi, prieteni,/ Poezia nu este lacrimă,/ Ea este însuşi plânsul...»

La Poésie c'est l'oeil qui pleure,
Elle est l'épaule qui pleure,
c'est l'oeil de l'épaule qui pleure.
Elle est la main qui pleure,
c'est l'oeil de la main qui pleure.
Elle est le pal qui pleure,
c'est l'oeil du talon qui pleure.

Ô, vous, mes amis,
La Poésie n'est pas larme,
Elle est la plainte même !
C'est la plainte d'un oeil non-inventé encore,
c'est la larme de l'oeil de celui
qui doit être beau,
c'est la larme de celui
qui doit être heureux.

(vol. *Necuvintele*, 1969)

TESTAMENT

Motto: « Limba română este patria mea...
Ce patrie minunată este limba română ! **»**
(Nichita Stănescu **)**

Je me répare à l'aiguille des paroles et des noms,
je suture ma plaie à l'aide d'un verbe:
Ce sont de nobles paléatives
d'un serf.

De mon propre corps, j'écris ta vie
et même l'horaire des astres, je l'inscris.
La plus longue voyelle c'est le fil
dont le mort est cousu tout vif.

Il faut donner des témoignages
car rien ne serait plus autrement,
de cette tardive écriture
qui joint les morts et les vivants.

Toi, vieux nombril d'où se dégage
la langue d'autres bouches altières
sans qu'on sache où elle s'engage
vers quels torrents, dans quelles rivières.

Si bien qu'on ne sait pas qui dure encore:
Il est probable que le Mot, ou bien, le corps,
La neige blanche, ou bien, la trace, probablement,
d'un loup, mon Dieu, qui y laisse, en passant...

(vol. *În dulcele stil clasic*, 1970)

Grigore VIERU (1935-2009)

LIMBA NOASTRĂ, CEA ROMÂNĂ /
NOTRE LANGUE, LA LANGUE ROUMAINE

J'embrasse l'âtre et son nom
Qui assemblent les Roumains,
L'âtre qui a mis au monde
Notre langue, la langue roumaine.

Ma patrie, je chante ton être,
Ta riche terre comme l'Eden,
De tes pleurs, on a vu naître
Notre langue, la langue roumaine.

Sur cette vieille terre magique,
C'est elle mon unique reine,
La langue de ma Gent Dacique,
Notre langue, la langue roumaine.

Dans des langues riche trésor,
Restera en souveraine,
La langue des ”doïna” (chants d'or)
Notre langue, la langue roumaine.

Ana BLANDIANA (n. 1942)

MORFOLOGIE / *MORPHOLOGIE*

***Motto**:* «*...Singura din limbi pe care / O murmur în somn şi-n gând,*
Răscolită declinare / Între leagăn şi mormânt. »

Sans avoir le mal du monde,
Sans avoir le mal de moi,
Noms, pronoms qui surabondent
D'une langue étrangère, je crois.

Dans de douces phrases veloutées
Bien que vieilles et molles, parfois,
Des verbes fermentant l'idée
De rêver dans mon patois.

Langue unique que je chantonne
Dans chaque rêve, dans chaque pensée,
Bouleversante déclinaison
Depuis l'heure où je suis née.

Langue – même par la mer – comprise,
Langue que parlent même les monts,
Une loi douce et non-apprise
D'adjectifs et conjonctions.

Les interjections brûlant
Une pensée en pleine naissance.
Je languis loin des parents
Je soupire après l'enfance.

(*Ochiul de greier,* 1981)

Viorel HORJ (1941-2004)

ÎNTEMEIETORUL / LE FONDATEUR

À Mihai EMINESCU

Motto: «Și-așa, cu fața-ntoarsă spre azururi, / Și armia uitată-n Ipotești,/
Veghează-n piscul gândului de-a pururi / Voivodul poeziei românești! »

Une solitude, une fleur et un tillleul
À l'ombre d'une heure déclinante,
Pour se montrer au monde, ils ne veulent
Qu'un simple oeil intérieur qui chante.

Contrée retournée aux confins soupçonnés
Par la langue, comme le miel, en rayons,
Les voyelles, dans de fins pollens dissipées,
Enviaient, grâce à lui, une nouvelle fondation.

L'histoire avait fleuri sous les paupières
Pour que les trois Pays Roumains puissent choisir
Des eaux verdâtres qui sillonnent la terre
Son chant unique et nostalgique pour les unir.

D'un coup, les mots se sont mis à brûler,
Rayonnant les contrées fraternelles:
Méfiants, doux, tranchants comme la cognée
Héritée et léguée de l'autre Grand Michel.

Ayant le regard vers le ciel azuré
Et l'armée oubliée à l'antipode,
Il veille à jamais au sommet de l'idée
Et de la poésie roumaine en Voïvode !

(*O mie de lucruri*, Ed. Facla, Timișoara, 1980, p. 30)

Version française par **Constanța NIȚĂ**

Flug
Der Himmel
ist ein Vogel
in Gott

Erscheinen
Platanen blühen
ein toter Mann, der lächelt

Abenddämmerung
auslöschend
bleiben
nur
Duften

unberührte
Saiten

fast
wie die Seele

Wintergeschichte
I
Der Himmel
blickend
aber die Seele?

II
in der Nähe weithin
in der Nacht

Stimmen

Ähnlichkeit
ähnlich
Sonnenuntergänge
die Finger
zögern

Anastasia
die Erde des Herzes
soll Himmel werden

ein brennender Himmel.

Traducere în limba germană: **Mircea M. POP**

Adi CRISTI

Die Zerstreuten Israels

„Wenn der Herr Jerusalem bauen würde,
Wird er die Zerstreuten Israels wieder zusammenbringen!"

Obwohl sie die Wüste besiegten

Mit all dem Irreführungen

Und das Wasser des Meeres

durch die Spaltung des Stabs

Die Zerstreuten Israels

Sie mussten die Verirrung ertragen

In allen Ecken der Welt

Aber nicht ihre Seelen

nicht ihre Herzen

Oder den Fußabdrücke

Sondern einfach

Mussten sie ertragen

Die Verbreitung des Gelobten Landes

An so vielen Orten, die berührt werden von

Die Zerstreuten Israels

Dein Volk, Herr,

Jetzt stehst und zusammenbringst.

Wie würde man den Sand der Wüste sammeln?

Kristall mit Kristall

Faden für Faden

Handfläche für Handfläche

Düne für Düne

Wüste für Wüste

Von Seele zu Seele

Tod durch Tod

Bis du siehst

Dass alles, was du gesammelt hast,

Füllt nicht einmal eine Träne

Aus dem Ozean verlorener Tränen

während dein Volk

wurde in Öfen verbrannt

aber nicht in Form von Brot

sondern auch in Form des Todes

während du gezählt hast

Kristall mit Kristall

Faden für Faden

Schlag für Schlag

Düne für Düne

Wüste für Wüste

von Seele zu Seele

Tod durch Tod!

Von jedem herzzerreißenden Schrei

Ein jüdischer Diener wird geboren

als Erinnerung.

Traducere în limba germană: **Mircea M. POP**

Niculina OPREA

Stemmen
grav
grav dybt
inden du når til dronningens luksuriøse galleri
de sorte og grådige myrer
vil ikke længere polere deres sti
på stammen af det blomstrede
kirsebærtræ
under vindens brise
de vil ikke længere grave igennem
majkirsebærrenes saftige kød

grav
grav dybt
endnu dybere
kom på den anden side af dronningens galleri
på den anden side af mudderet som svulmer
dets mave op
gennem de saftige rødder

som i en bøn
synk ned i mørket
en hentydning af lys
bag dig forbliver
belyste forhøjede kanter
ud fra en tågering

grav
grav dybt!

Regnens dans
en ubeslutsom årstid
går lige ved siden af os
regnen og blæsten svier helt nede i leveren

i den kaotiske dans
vrider regndråberne sig
mod uret

men tiden
tiden kommer ned i søvnens hule
uden at efterlade sig spor gennem skovens labyrint
som sniger sig ud til spring

Digteren Dante er forsvundet
tidens bølger
forestiller viser den mysteriøse krop
lader efterlader sig spor på det forberedte bål
i det forbudte overgangsnavn
spor der fodrer rovfugle

digteren Dante er forsvundet
i Firenze sælges det hellige vand
i lerkander med kanter som gemmer
spor af den brændende varme fra læber brændte af tørst

tiden dækker det hele med tavshed
i livgivende vand
leder ni koncentriske cirkler
efter digterens ansigt

Digteren Dante er forsvundet

Oværsat fra rumænsk af **Ana Maria FEIER WORM**
Redigeret af **Jette KASPEREN**

Constantin MĂRĂSCU

DIOGENES
Ich suche einen Menschen; ich will ihn finden,
ich rufe seinen Namen und er antwortet nicht,
der Mensch weiss nicht und glaubt nicht, dass ich ihn suche,
und hört mich nicht, und sieht mich nicht und ich rufe den Wind
und rufe wieder seinen Namen und der Mann hört mich wieder nicht
und kann mir nicht antworten
und ich setzte mich auf den großen Platz

und alle suchen mich und niemand hört mich
und wenn sie mich hören, sieht mich niemand.

DER HONIG AUS DEM GIFT
Was wäre, wenn ich möchte
den Tod vergiften mit deinem Blut?
Was wäre, wenn ich die Wege verdunkeln würde
und in den Höhlen des Himmels Vögel jagen würde?
Was wäre, wenn die wahnsinnigen Pferde im Galopp
die Schatten des Todes mit Staub bedecken würden
und nicht mehr zurückkehren möchten
beim ersten Weinen des Kindes
um es schweigen zu lernen?
Was wäre, wenn ich streichen würde
deine Zahl aus dem Buch des Todes –
Gift aus Gift wird zu Honig.

WARTEN
Ich habe auf dich an allen Toren der Burg gewartet,
auch den Wärtern ist es zuviel geworden,
ich habe auf dich gewartet in allen Häfen der Welt
auch die Matrosen haben mich mit dem Zöllner verwechselt,
unter dem heiteren Himmel habe ich auf dich gewartet
und die gezählten Sterne sind an ihrem Platz geblieben,
ich habe auf dich unter den Füßen der Wolken gewartet
und der Regen hat dir nicht die erwünschte Form gegeben,
ich habe auf dich an dem Rande der Erde gewartet,
nur die Halme des Grases haben am Ende gesagt,
dass du eines Tages aus einer Blume sprießen wirst.

DER DICHTER – DAS OBJEKT
Der Dichter überquert den Park
Mit künstlichen Bäumen und Seidenblumen.
Er will geladen sein bis kann nicht mehr
mit der frischen Luft der Rebutanvelopen
und mit dem Grün des Grases auf den Bänken gemalt.
Möglich, dass die Diva zur genauen Stunde vorbeigeht
mit dem Rock aus Staniol und dem durchsichtigen BH,
und der Poet wird wissen, dass von oben von ihm verlangt wird,
dass er schreiben soll, egal was, damit er nicht verdächtigt wird
der Misogynie, des Herabsetzens oder der Liebe.

ÜBER DIE MUTTER
Wie gut wäre es, wenn ich wüsste,
dass zwischen den Flügeln des Vogels, vielleicht
habe ich auch Platz mit allen Blutungen.
Heute sagt Mutter, sie geht auf 90,
obwohl sie 81 zählt;
ich bin neben ihr, Tornado in der Seele;
ins Gesicht zähle ich Banalitäten auf:
wie fühlst du dich, wer besucht dich,
ich habe dir Essen gebracht und Arzneien.
(der Junge wie jeder Mann
ist ein Friedhof von Gefühlen)

Traducere în limba germană de **Edith GUIP COBILANSCHI**

Constantin GURĂU

VORAN MIT ERLOSCHENEN FACKELN
voran mit blinder Geschwindigkeit
hoffen wir auf das zerfetzte Morgen
drücken ihm den Siegel
der Verzweiflung auf
gleich einem edlen Markenzeichen
all dies tief unter dem
Lied der Amsel
im Dickicht der Drähte
als Strahlenkranz schweben
über uns Löcher der Ozonschicht
in dieser Werkstatt der
Demokratie und der Minen
explosiver Bleistifte

SPÄTES LICHT
es lispeln die Armen im Geiste
ihre Gelassenheit
übertroffen bloß von
ihren schmutzigen Füßen
die, umhüllt von
alten Schuhen, gleich Reliquien in
Bernsteinsärgen ruhen

AN DER WAND
dein Schatten
Spinne im
Netz der Tage
verstrickt
bis das eine leichte
Hand sie
zerdrückt

IN DER STILLE DES RAUMES
öffnet sich das
Wunder
der Strauch voller Beeren

ÜBER DEM GEWITTER
wechseln
Wolken von
Hang zu Hang

Einsamkeit erblüht
zum Apfelbaum

DER KRÜPPEL
schwimmt
in einer grünen
Plastickschüssel über
diese Welt
die im Staub
ertrinkt

AM MORGEN
sind wir von Licht bewohnt
Wege strömen zielsicher
aus uns der Fluß meidet den
Wald
Melancholie
ewigen Erwachens

Übersetzung ins Deutsche von: **Ilse HEHN**

Marius CHELARU

na minha casa
outrora
minha casa
na aldeia da minha avózinha
era um lugar onde ninguém morria
a relva era verde como os olhos do paraíso
o tempo não significava nada
media-se entre o primeiro respiro das campainhas brancas
e o sabor das cerejas de Maio

outrora
a noite era quando estavas sonhando
o alvor quando o cheiro das uvas maduras passava às escondidas
por entre os dedos do Sol até você

outrora
o paraíso era um lugar como na minha casa
só que os anjos tinham os rostos daqueles ao redor

outrora

à margem da aldeia no Verão
o jardim da última casa
um pouco dispersada da aldeia
em cores pendurando do vento
viscosas

no caminho que parece feito de pó
os bálsamos das maçãs amadurecidas no ardor do Sol
escorregam amolecidos
não sendo esbarrados
de algum traço do ser humano

à margem da vala
uma ameixa miuda assaltada pelas formigas
o calor corta o ar em lascas ferventes

no ardente meio-dia nenhum barulho
bem que

por entre as lascas de luz nascem
contornos estranhos
de desconhecidas criaturas
de azul e fogo

no canto dum ladrido
afastado no calor de longe
alguns fios de pó levantados
por uma onda fina solitária de vento
fugida de sob crina da floresta

na sombra duma árvore
com os braços em verde cru
estenderam-se sombras de gente e cães

a margem da aldeia
é abrangida num instante petrificado
como numa lembrança
da qual ninguém necessita mais

os cãos sem dono
os cãos sem dono ladram o vazio das almas
eles defendem até a morte as casas desertas
parecem que se nutrem de solitude
ou do silêncio que escorre
das paredes dos quais pendem frias lembranças

há alguns dias
o vento e a chuva
juntaram a poeira um montão
aqueles poucos passos dos velhos
amassaram-no
como uma pasta com lembranças
não crescidas
ressumar a escuridão
(…)
é Outono
sobre a aldeia flutuam
bálsamos dos frutos selvagens
junto com o silêncio

um silêncio profundo
só algum cão destripa-lo
de vez em quando
com uma voz cada vez mais solitária
mais velha

alguns tufos de fumo
transpassam o entardecer como pensamentos sem dono
na encruzilhada de duas solitudes velhas
onde ficam tagarelar
as sombras de algumas palavras
esquecidas dum viajante desde há muito tempo

a tarde
cai amarga como uma ultima estação
sobre a ruela vazia
que apanha as gotas da chuva
mastigando-las lentamente

a aldeia
com as suas casas deformadas
é um Outono
emvelhecido por esperar

os cãos sem dono ladram
defendem contra a morte as casas abandonadas
parece que se nutrem de solidão
ou do silêncio que escorre
das paredes

(din volumul *Sat părăsit,* 2020)
Versiunea portugheză: **Ana VRĂJITORU**

BIBLIOTECA HAIKU

Marius CHELARU

„Ginyu", nr. 104, 25.10.2024

Ultimul număr al anului 2024 al „Pelerinului" (Ginyu), care apare la Fujimi, Saitama, în Japonia, editor şef fiind Ban'ya Natsuishi cuprinde partea de critică, deschisă de acelaşi Ban'ya. Apo: Book Review, Meeting Report, Event Report (The 5th Star Haiku Contest Report), poeme haiku, eseuri –n deschidere *Fragmente speculative*, a lui Ban'ya, apoi Sayumi Kamakura, din nou poeme haiku; Sayumi Kamakura, Pierre Hamel şi Georges Friedenkraft – Franţa, Partha Sarkar –India, ca de obicei un grup consistent de autori japonezi, toţi cunoscuţi deja din numerele anterioare. În final, Ginyu Haiku Gallery, unde regăsim din nou numele Lavanei Kray (pseudonimul unui autor din România).

Un număr în care semnează, ca de obicei, mulţi autori, cei mai mulţi japonezi, şi care, pe de altă parte, reflectă şi modul de a vedea ce înseamnă azi haiku în viziunea lui Ban'ya Natsuishi, şi, pe cale de consecinţă, în bună măsură, WHA. Nefiind nici un autor pe care să nu-l fi tradus deja în acest număr, oferim cititorilor noştri două poeme, unul al lui Ban'ya Natsuishi: „Un copul/ ca o papaya/ sub acoperişul triunghiular"; şi altul al lui Toshio Kimura: „şarpe în grădina din spatele casei/ amintirea/ penelor pierdute".

Angela Hondru, *888 proverbe şi vorbe înţelepte din bătrâni. Dicţionar japonez-român şi român-japonez,* Editura Yume, Constanţa, 2024, 362 p.

Angela Hondru este, fără îndoială, cel mai cunoscut nume din domeniul niponologiei noastre. Etnolog, profesor universitar, a publicat studii/ articole despre folclorul, cultura şi mitologia japoneză, a tradus (dacă vorbim numai de literatura niponă) multe cărţi de rezonanţă din japoneză (semnate de Yukio Mishima, Sōseki Natsume, Kōbō Abe, Haruki Murakami, Shusaku Endō, Fumiko Enchi, Osamu Dazai, Murasaki Shikibu, *Povestea lui Genji (Genji Monogatari*) ş.a.), a realizat dicţionare, cursuri ş.a.. Parte le-am semnalat aici sau/ şi în „Convorbiri literare".

De data aceasta semnează o lucrare (citim pe coperta interioară că pentru realizare a colaborat cu Shunusuke Okunishi, Mayo Nishiike, a primit sugestii de la Shuichi Kuramata, Andrei Nica, comentarii de la Florin Ganea, Yoshinori sato, Miho Stănescu, redactor: Cornelia D. Lupşă, corectura fiind efectuată de Andreea Cinteză, tehnoredactarea de Radu Stelian Ştefan) pe care o considerăm, de asemenea, din mai multe motive, de interes. Este vorba despre un dicţionar de „proverbe şi vorbe înţelepte din bătrîni" în care (citim într-o notă), în ce priveşte metoda de lucru, în coloana din stânga, pe verticală, este redat proverbul în japonez, apoi traducerea literală în română şi explicaţiile necesare. Pe coloana din dreapta sînt proverbele noastre. La final,

sunt, ca dicționar, așezate proverbele românești în ordine alfabetică, cu indicarea numărului proverbului japonez „corespondent".

Am ținut, aici, dat fiind că publicăm și o cronică semnată de Radu Șerban, fostul nostru ambasador în Arhipelag, să semnalăm apariția acestui volum, succint, la „Biblioteca haiku", pentru a reveni, mai amplu, cel mai probabil în „Convorbiri literare".

Lê Văn Truyền**,** *Tuyển Tập – Haiku Romania, Antologie română de haiku*, ediție trilingvă: română, engleză, vietnameză, Introducere: Cristina Romila, ambasador extraordinar și plenipotențiar al României în Vietnam, Editura NXB Hội Nhà Văn, Hà Nội, 2024, 96 p.

Sub egida Clubului vietnamez de haiku (Câu Lạc Bộ Haiku Việt – Hà Nội) la finele anului trecut a apărut, grație președintelui acestuia, poetul Lê Văn Truyền (fost student în România, la București, la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davilla") în selecția și traducerea sa în vietnameză o antologie cu poeme de gen ale autorilor de la noi din țară. De altfel, Lê Văn Truyền scrie: „Pot spune că mi-am petrecut o parte din tinerețea mea în această frumoasă țară, de care mă leagă multe amintiri nepreţuite, cu profesori, prietini și colegi…".

Cartea se deschide cu o *Introducere*, semnată de: Cristina Romila, ambasador extraordinar și plenipotențiar al României în Vietnam, apoi este reprodus un text, *Haiku in Romania*, preluat de pe site-ul „Haiku Foundation", semnat de V. Moldovan și tradus de Magdalena Dale. Apoi sînt selectate poeme semnate 11 autori dintre cei mai cunoscuți (în țară, dar mai ales peste hotare) de haiku de la noi, în viziunea antologatorului (în ordinea în care apar în antologie): Marius Chelaru, Magdalena Dale, Vasile Moldovan, Oprica Pădeanu, Ecaterina Neagoe, Valentin Nicolitov, Ana Drobot, Mirela Brăilean, Letitia Lucia Iubu, Radu Șerban, Mona Iordan.

„Cred că sunt singurul vietnamez haijin care cunoaște limba română. Din acest motiv, prin acest mic volum, aș dori să prezint haijinii români autorilor vietnamezi (...). De asemenea, aș dori ca această mică publicație să fie privită ca un gest sincer de gratitudine pentru țara și poporul român", scrie Lê Văn Truyền. Așa îl și privim, drept pentru care îl semnalăm în paginile revistei noastre, la „Biblioteca haiku", mulţumind domnului Lê Văn Truyền, în primul rînd, dar și tuturor celor despre care domnia sa spune că l-au ajutat, într-un fel sau altul, să ajungă la tipar cu această carte în această formulă: doamna Cristina Romila, ambasadorului Nguyen Van Xuong – fost student la Facultatea de Literatură a Universității din București, domnului profesor Tran Anh Tho, domnului Tran Hưu Hien, Doamnei Le Thi Ha Giang – absolventă de studii universitare la Cluj.

Încheiem, subliniind încă o dată efortul remarcabil al domnului Lê Văn Truyền, dar și felul aparte în care își amintește de România, și în care scrie despre țara, cultura, personalitățile de la noi.

Ion Codrescu, *Pagini de haibun*, ediție bilingvă română-engleză, ilustrațiile și versiunea engleză aparțin autorului, Prefață: Rich Youmans, Cuvânt înainte: Itō Isao, Postfață: Liviu Franga, cuvinte pe coperte: Gabriela Creția, Mihai Zamfir, Joan Prefontaine, James Kirkup, Vladimir Devidé, Angelo Mitchievici, editura Eikon, București, 2024, 270 p.

Semnalăm, acum doar în cîteva rînduri, avînd însă în vedere o abordare detaliată, o lucrare deosebită și ca realizare editorială, tipografică, și în ce privește felul în care este scrisă, ilustrată ș.a., semnată de Ion Codrescu, un autor cu o activitate remarcabilă, despre care am vorbit în multe numere și în revista „Poezia", dar și în altele.

Spuneam că semnalăm succint acum aceste *Pagini de haibun*, asta și pentru că merită comentarii elaborate, dar și pentru că, atît în revista noastră cît și în altele, au fost publicate deja o serie de cronici semnate de diverși autori – în acest număr al „Poeziei": Marina Cușa.

De remarcat este nu numai cum scrie Ion Codrescu, poet, grafician și editor (și) de antologii haibun, ci și felul în care descrie cum anume a fost drumul său pînă la acest tip de creație, felul în care o înțelege și de ce așa, cum trebuie scris, lecturat, ilustrat în pagină ș.a. Astfel, „textul unui haibun valoros îmi dă impresia că are două *energii*: una a prozei, (desfășurată pe o suprafață amplă) și una a poemului haiku (apărută după o pauză, ca un ecou, concentrată pe un spațiu foarte mic, *finalizată* pe un detaliu." De aici, cititorul va avea „două *regimuri de lectură* cu intensități și ritmuri diferite...".

Deloc în ultimul rînd sînt de interes și paginile/ cuvintele însoțitoare ale cărții, felul în care îl înțeleg pe autor, îi înțeleg creațiile cei care le semnează.

Citesc cu interes astfel de cărți, semnate de autori care au un cuvînt de spus cu adevărat, din mai multe motive, parte plecînd de la creațiile lor în sine, parte și cu gîndul la felul în care s-au schimbat lucrurile în „lumea haiku", generic vorbind, atît din punct de vedere tematic, cît și al percepției asupra a ce înseamnă acest tip de creații azi, cînd, practic, se confruntă în mare două trenduri: cel clasic și cel al „noului" sub diversele lui forme, de la „inovații" (fie ele de vocabular, subiect/ tematice ori formale ș.a.) de o mai mică sau mai mare anvergură, pînă la experimente deformatoare. Cred că, din multe puncte de vedere, această carte a lui Ion Codrescu poate fi privită și ca una, în general, sub semnul căutării echilibrului între „clasic" și „azi", între elementele care țin de structura clasică și cele care aduc și altele, „locale", ținînd fie de spațiu fie de cutume/ tradiții ale noastre. Așadar, cu certitudinea că vom reveni fie aici, fie în altă revistă cu un text mai amplu, semnalăm aceste *Pagini de haibun*, „aceste proze aflate la granița dintre narativ și poetic, în căutarea frumuseții din natură, oameni și lucruri", cum îmi scrie autorul lor, invitînd la lectura acestora cît mai mulți autori de gen, cititori în general.

Radu Şerban, *The Zebra of time*, haikus, ediţie în limba engleză, traducerea aparţinînd autorului şi lui Vasile Poenaru, „Note" de început: R. Şerban, Vasile Poenaru, Coresi Publishing House, Bucureşti, 2024, 192 p.

Despre Radu Şerban, diplomat, fost ambasador al României şi în Japonia – fapt care i-a prilejuit şi o altfel de apropiere de civilizaţia, cultura, poezia japoneză – şi contribuţia sa în ce priveşte lirica de sorginte niponă, în genera, haiku în particular am mai scris. De altfel, de ceva timp este colaborator constant al revistei noastre. Am comentat, nu o dată, şi despre maniera în care îşi scrie dar şi structurează volumele Radu Şerban. Acesta la care facem referire acum, cu un concept interesant, pornind de la zebră, nu doar ca animal, ci şi ca o „zebră a timpului", o „trecere" între alb şi negru, bine şi rău, pace – război, între o etapă şi alta a vieţii ori trup-suflet, de pildă, ş.a., ş.a., cuprinde (după Nota autorului, Nota translatorului) secţiunile: I. On the Time Crossing, II. Natural Diptych, III. Human Nature, IV. Binary Pluralities. În total, 167 de poeme în care autorul explorează pe un diapazon larg de nuanţe tematica expusă din titlu.

Doar trei poeme (aşa cum sînt, în engleză), spre exemplificare, din carte: „We're turning the page: / this is a time of crossing—/ switch from white to black"; „Shyly traversing/ the pedestrian crossing:/ jointly, life and death; „On the word's cold stone,/ mortar made of silences—/ ivy-cloaked old wall".

O abordare interesantă, un volum al unui autor cunoscut şi prin consideraţiile sale despre lirica niponă, şi prin poemele sale, remarcate în în ţară şi peste hotare. Un alt subiect pe care îl discută autorul în „Nota" sa de început (şi amintit în rubrica noastră şi cu alte ocazii, legat de alţi autori, între care Şerban Codrin) este dacă se poate sau nu haiku românesc „pune" pe muzică... Aşadar, şi o invitaţie la lectură pentru a citi poemele în primul rînd, dar şi opiniile sale şi ale domnului Vasile Poenaru.

Dan Doman, *Prima stea, ultima stea*, fotohaiku şi alte poeme vizuale, ediţie bilingvă română engleză, versiunea engleză: Vasile Moldovan, Editura Pim, Iaşi, 2024, 210 p.

Dan Doman, alt autor despre am scris ades în rubrica noastă, fie despre volumele sale fie despre activitatea lui în general, ne propune aceste foto-haiku şi alte poeme vizuale, unele beneficiind şi de versiunea lor japoneză, altele fiind inspirate („descoperite" cum scrie Dan Doman) în volume semnate de Sadoveanu, Constantin Chiriţă, Ibrăileanu. De altfel, despre aceste interesante „note" de lectură puse în haină de haiku,/ „descoperiri ale lui Dan Doman am scris de mai multe ori. De altfel, ca mai de fiecare dată, dincolo de elemente care ţin de alte meleaguri („Cele trei mulsuri", Fuji, Cercul de Foc al Pacificului ş.a.) epoca pe care o trăim (smartphone etc.), notăm şi puternica amprentă „locală" in poeme, fie că vorbim de locuri (Izvorul Alb, Ceahlău, Munţii Măcin, Ţebea ş.a.) fie de alte elemente caracteristice nouă (Ziua

Bujorului, prepeleac, povarnă, rachie, sau, pe un alt palier, cum e la noi după alegeri) ori personale (Uica Mihai – tală autorului, de ex.). De asemenea, în care este și o secvență fotorengay (*Sâni de manechin*), semnată împreună cu Cezar Florin Ciobîcă, un alt autor cu o bună carte de vizită.

Fotografiile aparțin fie autorului, fie altora, notați, după caz, la poemele respective, grupate în secțiunile: Anul Nou, Primăvară, Vară, Toamnă, Iarnă.

O carte variată tematic/ din punct de vedere al subiectelor, cu atenție realizată și editorial, a unui autor cunoscut și în țară și peste hotare. Încheiem, și ca exemplu, cu două poeme (din păcate nu putem reproduce și fotografiile însoțitoare): „de vânzare/ vin de streașină –/ preț convenabil"; „zăpadă nouă –/ păstrăvii se ascund/ pe sub pietre.

Cristian Matei, *Așteptînd să vii*, ediție trilingvă română – franceză – engleză, versiunile engleză și franceză: Iulia Matei, prefață de Vasile Moldovan, Editura Amurg sentimental, București, 2023, 182 p.

Un nume pe care l-am mai întîlnit cu precădere legat de revista „Haiku" sau de activitățile cenaclului SRH (societate din care face parte din 2022), „Florin Vasiliu", găzduit la Casa Centrală a Armatei din București, este cel al lui Cristian Matei. Debutat în 2002, cu volumul *Într-o margine de gînd*, cu ceva timp în urmă a început să scrie haiku și, în 2023, a publicat volumul la care facem referire acum.

Faptul că este însoțit și de semnăturile lui Valentin Nicolițov și Vasile Moldovan (actualul și fostul președinte SRH) nu îmi pare a fi întîmplător, mai ales dacă avem în vedere și maniera favorabilă în care comentează, cu temei, cei doi cunoscuți autori de lirică de sorginte niponă unele din poemele din carte, fie ele haiku ori senryu.

Este, într-adevăr, un volum variat tematic, scris cu notabile amprente personale. Cîteva poeme în scop de exemplificare: un poem pe o temă îndeobște extrem de rar regăsită în haiku, cel puțin la noi: „Noapte la adăpost –/ au deschis încet ușa/ s-asculte greierii"; Și un altul, pe o temă, de asemenea, nu foarte des regăsită în haiku, care, personal, mi se pare simptomatic pentru țara noastră azi, cînd pare că familiile „tradiționale", cu bunici, copii, nepoți se regăsesc laolaltă, mult mai puțin, avînd parte de viață în comun, sau sprijinindu-se unii pe alții, mai rar ca odinioară: „Bătrîn la azil –/ o candelă luminînd/ poza soției". De altfel, sînt mai multe poeme despre singurătate, casă, familie – context în care notăm că traducerile, reușite, în franceză și engleză, sînt semnate de soția autorului, Iulia Matei. Apoi un „cvasi-instantaneu" reușit: „Fluture în zbor –/ caut repede pensula/ să-l pun pe pînză"; un poem despre un fenomen, din păcate, caracteristic României de azi – satele fără de număr în care casele mor de singurătate: „Scîrțîie poarta –/ dar în cutia poștei/ numai fulgi de nea. Sau putem discuta despre o altă prolemă, care vine (și) în legătură cu acest fenomen al părăsirii satelor: „Nimeni la slujbă –/ doar lîngă crucea veche/ un fluture alb".

Aşadar, un autor pe care îl aşteptăm să vedem cum va evolua, şi în colaborările la reviste, dar şi în ce fel va arăta eventualul său viitor volum. Semne bune sînt, cert.

Alte cărţi ale autorilor de haiku

Şerban Codrin, *Teatru românesc contemporan*, prefaţă (*Teatrul lui Şerban Codrin – o poetică a ideii*) de Daniela Varvara, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2024, 450 p.

Dincolo de faptul că este unul dintre autorii cei mai cunoscuţi de lirică de sorginte niponă, cu o activitate îndelungată şi remarcabilă în domeniu, Şerban Codin (pseudonimul lui Denk Şerban Ioan) este, fapt pe care poate mai puţini confraţi întru haiku îl ştiu, şi membru al Uniunii Scriitorilor, secţia dramaturgie, drept pentru care, iată, apare ca justificată şi apariţia, sub sigla cunoscutei editură a prestigioasei instituţii a Academiei Române, a acestei cărţi care cuprinde fragmente selectate din piesele sale: *Paradisul*, teatru scurt, antologie, editată în 2023, *Pe drumul Parisului*, teatru din culise, 2023, *Horeadele*, 2005, *Mesagerul* – inedit. Dat fiind că prezentăm această carte, succint, la „Biblioteca haiku", ne mărginim, acum, la a spune că studiul Danielei Varvara este o introducere care poate ajuta cititorul, mai mut sau mai puţin avizat, să pătrundă mai lesne în aceste texte în care, conchide autoarea, Şerban Codrin transpune „magistral Ideea în jocul teatral, în cuvintele şi rolurile personajelor sau chiar în detalii de recuzită, de interpretare scenică", „să poetizeze totul" şi să „intercepteze cele mai fine şi adânci potenţe ale limbajului".

Aşadar, şi o altă latură a scrierilor autorului Şerban Codrin.

*

Încheiem cu poeme ale unor autori din *WHA Anthology 2024*, ca de obicei, care nu au mai fost traduşi/ publicaţi în „Poezia":

Naseh Rahimi (1993–) Kurdistan/ Iran: „pe fusta mamei/ părul alb al bărbatului/ zăpada toamnei",

Soundi (1987–) India: „În poala mamei/ un copil plînge după lapte/ un câine varsă lacrimi";

Trần Chiến (1956–) Vietnam: „Pacea minţii/ un rîu al vieţii/ plin de schimbări"; Trần Thị Ánh Thu (1963–) Vietnam: „Minunat/ fredonând/ inima mea în faţa mării";

Trần Chí Trung (1954–) Vietnam: „Vântul/ leagă cele patru anotimpuri/ îmi pare rău".

Şi, din secţiunea *Patience and Hope*,

Srivi Muthuvel (Dubai/ India): „Lîngă copacul mot/ un pom viu cu flori şi fructe/ tăcere... tăcere..."

P O E Z I A la I A Ș I

Rita PETRO

Rita Petro (1962, Tirana, Albania) e o scriitoare de renume din Albania. Locuiește în Tirana, unde conduce editura Albas. Cu o contribuție remarcabilă în poezia albaneză contemporană, se distinge printr-un stil modern, care se îndepărtează de tradiția poetică clasică. Una din cele mai apreciate cărți ale sale, volumul de poeme *Vrima*, a fost tradus în limba română și publicat de editura Corint Books sub titlul *Originea lumii*. De asemenea, această carte a fost tradusă în franceză, germană, greacă, macedoneană ș.a. Rita Petro este o prezență constantă la întâlnirile cu cititorii, în paneluri de discuții și la târguri de carte organizate atât în Albania, cât și în alte țări. De-a lungul carierei sale a fost distinsă cu numeroase premii naționale pentru operele sale de poezie și proză. Romanul său *„Lindur së prapthi/ Născută cu picioarele înainte"* a fost nominalizat la Premiile Europene pentru Literatură 2024 (EUPL).

Vei veni, iubitul meu?
Vei veni să lunecăm
În liniștea serii
Pe râul cel negru
Ce duce spre peștera
Unde viețuiește balaurul?
Ea e gravidă
Și va naște
Șapte balauri mititei
Ce se hrănesc cu flăcări de iubire
Din cele șapte guri ale mamei.
Vei veni, iubitul meu?
Ea ne așteaptă.
Zice că orașul
Va rămâne fără apă
De nu înghite un cuplu de îndrăgostiți.
Nimeni nu mai apără iubirea,
Dar tu?!

Prietenul meu
Te-au tăiat în două
Trădătorii de cuvânt,
Prietene drag.
Nu pot să te văd
Îngenuncheat,

Cu mâinile adunate
Pe pântec,
De unde-ți curge verde fierea amărăciunii.
Ridică-ți capul,
Prietene,
Nu te rușina
De chipul desfigurat
De durere,
Mâini prietenești
S-au întins spre tine.
Tu i-ai iubit pe toți,
Pe cei nefericiți și pe cei norocoși,
Pe potrivnici i-ai lăsat
Să-și înmoaie pâinea
În farfuria ta,
Le-ai deschis o ușă
Pe care au intrat,
Doar tu ai ieșit,
Condus cu un zâmbet
Imoral.
Prietene,
Nu cădea niciodată în capcana
De a trăi cu visul răzbunării,
Lasă-i pe trădători și pe nerecunoscători
Să se sfâșie între ei.

***
Tu nu mi-ai spus adio.
Ne vedem la sfârșitul săptămânii, – mi-ai zis.
Nu era nevoie de săruturi, îmbrățișări, lacrimi.
Dar săptămâna nu s-a sfârșit.
Săptămâna nu se va sfârși niciodată.
Casa a rămas cu ușa deschisă,
Măslinul – cu ramurile întinse,
Iar mie mi-au înghețat brațele deschise.

Fratele meu,
Acesta va fi sfârșitul lumii,
Orgasmul pământului, izbucnind afară,
Întreaga lume va arde mistuită
De un vulcan

Ce şade tăcut sub pământ,
Ascuns sub cenuşa unui vulcan stins.
Îl simt fremătând sub tălpi,
L-am cunoscut,
(L-am trăit cândva
Pe Io, exploziva lui Jupiter).
S-a cutremurat pământul,
Iar lava a măturat totul:
Copaci, pietre, temple, săbii şi aşternuturi,
Bărbaţi, bătrâni, copii, femei… turme întregi,
Mii de embrioni, încă nenăscuţi.
Am fugit să sting focul în ocean,
Dar şi acolo apa clocotea…
Îmi amintesc ca şi cum ar fi azi:
Celulele mele s-au topit în orgasmul lavei,
Oasele au rămas acolo – pietre negre,
Carnea – cenuşă
Pe care vântul a risipit-o în cosmos
Şi m-a readus aici,
Renăscut dintr-un vulcan nou…

În ceartă
În ceartă
Fugim unul de altul,
Fugind,
Ne gândim cum ne vom întoarce,
Întorcându-ne,
Ne dorim să iertăm,
Iertând,
Pierdem ceva din noi înşine,
Pierzând,
Ne regăsim din nou unul pe altul.

Traducere şi prezentare: **Luan Topciu**

Zeki ALI

S-a născut în 1951, în Nicosia, Cipru. A locuit în Canada cu familia între 1973-1992. Implicarea sa în literatură s-a accentuat după reîntoarcerea în Cipru. Este una dintre vocile cele mai individualizate din poezia turcă, publicînd 11 volume de versuri (primul în 1970). Este și curatorul *Antologiei morții*, cu poezie cipriotă pe tema morții. A fost și editorul revistei literare, „Pygmalion", și unul dintre editorii revistei „İnsanzamanmekan". A apărut în diverse antologii, publicații, fiind tradus în multe limbi străine, între care greacă, engleză, germană, spaniolă, portugheză, persană etc., și, acum, română. A fost de două ori președintele „Uniunii artiștilor și scriitorilor ciprioți". Scrie și în engleză, traduce poezie, este activist pentru pace și a format un grup muzical „bi-comunal",„ Poetz4Peace" cu Haji Mike, poet și muzician din partea greacă a insulei (cum se spune acolo, de dincolo de „linia verde").

COPAC ALBASTRU

Uită-te la stelele îngerul meu: totul este sub ele,
deasupra, în interiorul și în exteriorul lor:
toate înghit pe celălalt pentru a renaște.

În timp ce ascultăm vântul sălbatic sub Copacul Albastru
Mă pierd în privirea pură a ochilor tăi
și mă multiplic din nou.

Ascultă zumzetele îndepărtate fără să-mi dai drumul mâinii.
Fiecare existență e conectată
cu frica sau dragostea față de celălalt.

Cultivăm fiece frumusețe sub acest copac.
Coborâm până la rădăcinile Copacului Albastru cu sevele dragostei noastre
Urcăm pe ramuri pentru a hrăni fructele.

Trupurile noastre un singur râu,
privirile noastre o singură melodie...
Draga mea: reverberăm în infinit!

Ultima pană neagră

Atenție la cei legați la ochi
Aruncător de cuțite
Nu este legat la ochi
ci s-a născut orb

Trăgătorii de elită și
funambulii
Toți se supun semnelor.

Sunt 40 de sticle de ploaie
Și 40 de camere care spală minți murdare
Există un drum care împarte o carte
în bine și rău
un ceas care măsoară
dacă inima ți-e slăbită
sau puternică

Toată lumea o ia în direcția greșită
În acest desen absurd
Toată lumea moare înainte de a citi
Semnul final

Dar.....
(stai... nu-ți arunca cuțitul)

Unul se naște în fiece minut
E un pas nedescoperit
Care separă viitorul de acum
Există un cuvânt negăsit
Asta îți dezvăluie de ești real
Sau o vacă sfântă inexistentă.

sparge oglinda
află altă ușă

Arcul e perpetuu încordat
Și săgeata-ți străpunge inima.
O floare nu știe
Că îți trăiești viața pe culoarul morții
așa că iubește, fii iubit
Și rămîi întotdeauna îndrăgostiți
Fii liber, inspiră lumina
Scuturîndu-ți
Atinge-ți vârful
Găsește o nouă înălțime.

Traducere și prezentare: **Marius Chelaru**

P O E Z I E S T R Ă I N Ă ÎN TRADUCERE ROMÂNEASCĂ

POEZIE CHINEZĂ CLASICĂ

LI BAI 李白

ŞASE POEZII

诗仙Zeul Poeziei Nemuritorul, fără îndoială cel mai cunoscut poet al antichităţii chineze, dublat de un caligraf de geniu, este **李白** Li Bai (19.5.701 – 30.11.762). De doi ani, graţie strădaniilor Redactorului Şef al Revistei „Poezia", Marius Chelaru, am prezentat deja câteva zeci de poezii, alegând dintr-o antologie din China, care cuprinde 938 din cele peste 3000 lăsate moştenire de neasemuitul poet.
Cele şase poezii de astăzi sunt scrise în stilul clasic *gufeng*. Acest cuvânt a desemnat, prin Dinastia Han, înaintea erei noastre, Departamentul imperial al culturii, cu menirea de a strânge creaţiile folclorice din orice sector artistic. Ulterior, a căpătat o înţelegere abstractă asupra a ce înseamnă cultura tradiţională, cultura clasică a Chinei, şi priveşte nu numai poezia, ci şi pictura, caligrafia, muzica, şahul etc.

98. 古风其五十·宋国梧台东 LA EST DE WUTAI

宋国梧台东，野人得燕石。
夸作天下珍，却哂赵王璧。
赵璧无缁磷，燕石非贞真，
流俗多错误，岂知玉与珉。

La est de Wutai, în principatul Song,
Cineva a găsit o piatră ca o rândunică.
O socotea lucru de preţ
De fapt nu era nimic.
Prelucrat, jadul nu-şi pierde striaţiunile, culoarea,
Piatra rândunică, în schimb, se pătează.
Astfel aleg greşit cei vulgari,
Ei nu disting jadul de bolovan.

Note:

Poezie în stilul antic, cu cinci caractere în vers. Strigăt de revoltă în faţa tratamentului nedrept de care poetul a avut parte în capitala imperiului. Poezia este inspirată după o relatare a cărturarului Li Xian pe marginea Cronicii Dinastiei Han: Un prost din Dinastia Song a găsit o piatră la est de Wutai, s-a întors acasă

şi a ascuns-o, crezând că are mare valoare. Aflând povestea, un călător din Zhou a mers s-o vadă. El a spus, râzând: „Această piatră nu este diferită de o ţiglă ordinară." Cărturarul Xiao Shiyun din Dinastia Yuan a scris: „Aceasta este o satiră a faptului că oamenii nu cunosc adevăratul confucianism, crezând că falsul confucianism, aşa cum îl înţeleg ei, este capabil să servească lumea. Cuvintele sunt concise şi sensul este clar. Poetul se foloseşte de trecut pentru maladiile timpului său"

100. 上李邕 PENTRU LI YONG

大鹏一日同风起，扶摇直上九万里。
假令风歇时下来，犹能簸却沧溟水。
世人见我恒殊调，闻余大言皆冷笑。
宣父犹能畏后生，丈夫未可轻年少。

Pajura măreaţă s-a ridicat într-o zi pe vânt,
S-a-nălţat în slavă la *li* nouăzeci de mii.
Când vântul a-ncetat, s-a lăsat la pământ,
Dar a stârnit apa din mări şi din fluvii.
Unii văd în mine mereu un nesupus,
Ei strâmbă din nas fiindcă-s îndrăzneţ.
Sunt cei de după noi de temut? spunea Confucius,
Cum putem şti că ei nu vor fi la fel ca noi?
Faţă de tineri, omul cel nobil nu dovedeşte dispreţ.

Note:

Pajura, pasărea *peng* sau *kun* din poveste îl reprezintă aici pe poet, simbol al idealurilor şi aspiraţiilor rare. Încredere în sine, curaj, neînfricare şi evidentă distanţare de vulgaritate.

În anul 725, tânărul Li Bai a plecat să viziteze plaiurile natale Shu, în provincia Sichuan din sud-vestul Chinei de azi. Întâlnindu-se cu faimosul taoist Sima Chengzhen, acesta a declarat că Li Bai „are spiritul nemuririi şi al taoismului şi poate călători cu zeii la cele opt extreme". Li Bai i-a răspuns, scriind poezia aceasta.

În Yuzhou, l-a vizitat pe guvernatorul Li Yong, mandarin capabil, dar prea mândru de buna sa reputaţie şi cu o atitudine rezervată faţă de oamenii tineri şi de cei cu performanţe slabe. Li Bai a făcut în faţa acestuia o incursiune în istorie, făr să atragă atenţia acestuia. Ultimele patru versuri sunt replică la atitudinea rezervată a guvernatorului.

Filozoful Zhuang Zi: „În Întunecimile Nordului, se găseşte un peşte al cărui nume este *kun* şi care este mare de nu se ştie câte mii de *li*. Peştele acesta se preschimbă în pasăre, pe nume peng, a cărei spnare este lungă de nu se ştie câte mii de *li*. Atunci când pasărea *peng* se îndreaptă spre Întunecimile Sudului, valurile urcă, înalte de trei mii de *li*, iar vârtejul stârnit o ridică sus, la nouăzeci de mii de *li*, pentru un zbor de şase luni. Un *li* este jumătate de kilometru.

110. 少年子TÂNĂR BĂRBAT

青云少年子，挟弹章台左。
鞍马四边开，突如流星过。
金丸落飞鸟，夜入琼楼卧。
夷齐是何人，独守西山饿。

Un tânăr bogat cu un viitor strălucit,
Vânează sub Zhangtai, cu glonţ aurit.
Calul înşeuat năvalnic galopează,
El trece cât ai clipi, ca o sfârlează,
Doboară păsări cu gloanţe ce ard,
Noaptea şi-o petrece în Turnul de Jad.
Iar Boyi şi Shuqi, prinţii cu cel mai înalt rang,
Cum de pier, înfometaţi şi singuri, pe Muntele Shouyang?

Note:

Această poezie este un omagiu vechilor înţelepţi Boyi şi Shuqi, fii de împărat, care s-au retras în pustietate. Tatăl lor, împăratul Guzhu Jun din dinastia Shang, l-a numit prin testament pe Shuqi moştenitorul său. Socotindu-se nevrednic, Shuqi i-a cedat locul fratelui său Boyi. Acesta a refuzat şi el poziţia înaltă. În cele din urmă, pentru a se sustrage falselor onoruri din lumea prafului, ei au fugit împreună pe muntele Shouyang, petrecând-şi zilele în sălbăticie. Mai târziu, au fost socotiţi modelul omului virtuos.

Titlul este preluat după o poezie în stil popular *yuefu* scrisă în dinastiile precedente.

115. 古风其三十三·北溟有巨鱼 PEŞTELE URIAŞ

北溟有巨鱼，身长数千里。
仰喷三山雪，横吞百川水。
凭凌随海运，烜赫因风起。
吾观摩天飞，九万方未已。

Există un peşte uriaş în extremitatea nordică a lumii,
Corpul lui e lung de mii de *li*.
Când saltă capul, împroşcă zăpada a trei munţi,
Când deschide gura, soarbe sute de ape.
Apele curg peste oceane,
El urcă în slavă odată cu vântul.
Îl văd călărind cerul la nouăzeci de mii de *li*,
El îşi urmează zborul.

Note:

Poezie în stil antic, inspirată din aceiaşi fabulă de Zhuang Zi. O imagine desăvârşită a păsării din poveste, pasăre atunci când se ridică la cer şi peşte uriaş când trăieşte în apă. Substitut pentru puterea sa nemăsurată de creaţie.

119. 古风其五十八·我行巫山渚PĂŞESC PE INSULA MUNTELUI VRĂJILOR

我行巫山渚，寻登古阳台。
天空彩云灭，地远清风来。
神女去已久，襄王安在哉！
荒淫竟沦替，樵牧徒悲哀。
Ajung la poalele Muntelui Vrăjilor,
Pe Terasa Solară de odinioară.
Pe cer nu se mai văd nori purpurii,
Uşoară briză vine de departe.
Zeiţa, vai, a dispărut demult,
Unde odihneşte regele Xuan nimeni nu ştie.
Desfrâul duce în cele din urmă la ruină,
Văd azi doat tăietorii de lemne, păstorii.
Ce trist!

Note:

Cel de-al cincizeci şi optulea poem în stil antic, satiră la viaţa de plăceri a împăratului Imperiului chinez din timpul său, prin aducerea în amintire a unei istorii străvechi privitoare la regele principatului Chu. Judecând după lucrările complete ale lui Li Bai, Li Bai a vizitat acest loc istoric de trei ori. Prima dată a fostîn tinereţe, vizitându-şi meleagurile natale, a doua oară într-un moment de restrişte, când probabil a scris poezia, iar ultima dată în timpul pribegiei şi a detenţiei.

Verdictul pentru mai marii zile este explicit: „Desfrâul duce în cele din urmă la ruină."

120. 古风其五十三·战国何纷纷HAOSUL DIN EPOCA STATELOR ÎN LUPTĂ

战国何纷纷，兵戈乱浮云。
赵倚两虎斗，晋为六卿分。
奸臣欲窃位，树党自相群。
果然田成子，一旦杀齐君。
Epoca Statelor în Luptă a însemnat haos,
Oştenii şi armele rătăceau pretutindeni, ca norii.
Zhao se baza în luptă pe doi tigri,
Jin a fost împărţit între şase mandarini.
Trădătorii care râvneau la tron
Îşi alcătuiau propriile grupări.
Cum era de aşteptat, Tian Chengzi
L-a ucis pe regele ţării Qi.

Note:

Poezie în stil antic. Li Bai descrie savant haosul care a cuprins China în Epoca numită Statele în luptă – ultimele secole ale Dinastiei Zhou, 475 – 221 î.Hr. Imperiul se divizase între nouă, apoi şase mari state, care se luptau între ele pentru hegemonie şi, în cele din urmă, principatul Qin le-a cucerit pe toate, pe rând, şi a reuşit să unifice imperiul. Cuprinzând în câteva versuri seci o stare de lucru din trecut, Li Bai îl avertiza pe împărat să nu slăbească puterea centrală. Temerile lui Li Bai s-au adeverit, în ultimii ani de viaţă Dinstia Tang a fost cuprinsă de o răzemeriţă fără precedent, poetul fiind chiar închis, din pricina alegerii unei facţiuni care a pierdut.

Comentarii şi versiunea română: **Constantin Lupeanu**

P O E Z I E din CIPRUL de NORD

Fikret DEMIRAĞ (1940-2010)

Unul dintre cei mai importanți poeți contemporani de acolo, poate cel mai important, după multe voci critice din Ciprul de Nord, din literatura turcă cipriotă, este Fikret Demirağ. Poet, scriitor și profesor cipriot turc, s-a născut în Lefke, Cipru, a studiat limba turcă la universitatea (Institutul Pedagogic „Gazi") din Ankara. A publicat peste 20 de cărți (prima: *Tutku/ Pasiune*, 1960), după moartea sa apărîndu-i și altele. E considerat reprezentant al poeziei mediteraneene din poezia turcă/ cipriotă turcă. Poeme ale sale (unele fiind puse pe note) sînt traduse în engleză, franceză, germană, italiană, greacă, olandeză, slovacă, bulgară, maghiară, finlandeză, azeră, lituaniană și română. Unicul festival internațional de poezie din Ciprul de Nord poartă numele lui.

Timp pentru...

după Cartea Sfîntă

E timp pentru semănat seminţe
Timp pentru ploaie, timp pentru soare,
Timp pentru vînt şi pasiune,
Pentru tristeţe şi exil,
Timp pentru ceruri/
Pentru a ridica strigătele rîndunicii.
Timp pentru groapa de gunoi mirositoare a pămîntului
Timp pentru a începe să vorbeşti vîntului.

Dar nicicînd nu e tîrziu
Pentru iubire şi speranţă."

Epilog

Cu vocea vântului înăluntru
vocea sângelui, ticăind în inima me
vocea seminţelor prinzînd rădăcini, a ramurii frânte
vocea seminţei deschizîndu-se, a ramurii înflorite
vocea băiatului care, împreună cu mama lui, încă smulge
ierburi în grădina unui oraş îndepărtat,
printre legăturile înrădăcinate şi zilele palide
cu vocea cântecului meu am scris aceste poezii,
luând sămânţa zumzăitoare care şade adânc în urechea mea

și altoind-o cu speranță,
le-am dedicat Speciei Umane și Timpului.

Ultimul poem de iubire
M-ai iubit, mi-ai zîmbit,
Un avion de război se depărtează urmărind-ne din cer.
M-ai abandonat, plecînd pe o mare depărtată,
Un cer sfînt plînge înlăuntrul meu.
Un trandafir dispare în inima mea rotindu-se.

Ümit INATÇI (n. 1960)

Realitate virtuală

În Realitatea augmentată a universului virtual
Cei care cad sub vraja visului în timp ce sunt treji
Modurile în care omenirea intră într-un sicriu în timp ce trăiește...
Fără trup și inodor – atât aici, cât și nimic
Vizibil, dar de neatins – nu putem atinge
Actorii unei vieți vizibile dar lipsită de obiect...
O stare constantă de dorință
O depreciere lacomă constantă
O epuizarea perpetuă a unui corp temporar...
De la psykhe la eros – de la spirit la corp
Înfrînte de metavers
Va fi lumea lăsată în seama rasei umane?

Rana este un mormânt al durerii

Când extragi amintiri din coincidență
Orice ai gândi pentru mâine
Este o eroare a memoriei – un fetus mort...
În cazuri imprevizibile, accidentele se cumulează,
Știi că nu toate atingerile sunt blînde
Memorezi atingerile de pe mâini
În timp ce corpul tău se leagănă pe o pânză de păianjen bătrînă,
Sufletul tău pereche se va naște din urme proaspete ale pielii,
Secretele tale se acumulează în spații uitate

Ciclul etern nu se poticnește
Tot ce rămâne sunt rănile tale
Puterea ta de a trăi e-n rănile tale
Fiecare e un mormânt al durerii tale...

Viața e atât iubire, cât și trădare

Noaptea e atât distanță, cât și apropiere
Toate lucrurile neterminate
Strânse pe o distanță cît a unui somn
O parte rămâne cu ea însăși, cealaltă cade în vise
Unii își vindecă regretele,
unii revoltele în mintea lor
O parte este moartă pentru unii
Pentru alții, e-un copil nou-născut
Unii plâng pe ascuns – noaptea este o pernă
Poate, până dimineața, totul va trece
Dar dimineața nu e-o altă zi –
Pentru cei a căror zi și noapte nu se termină nicicînd
Viața este atât dragoste, cât și trădare...

Prezentări și traduceri: **Marius Chelaru**

POEZIE GERMANĂ

Hans REIMANN (1889-1969)

Despre canarul
care vroia cu capul prin perete

O poveste tristă.
Mi se rupe inima când mă gândesc la asta.
Scuteşte-mă de a ţi-o povesti.

Peter HAMMERSCHLAG (1902-1942)

Mie însumi

Eu iubesc delicale blondine
Şi stau cu multă plăcere culcat la ele.
Ele se opun. Şi brunetele
Sunt cu plăcere singure în patul lor.
Şi pe pătuţele roşiatecelor
Scrie: "Interzisă intrarea lui Hammerschlag!"
Omule, rămâi ceea ce eşti, trist-
Un onanist!

Ernst JANDEL (1925-2000)

elan
dacă vreau
să scriu
cinci poezii
pe zi
trebuie
să am
considerabil
elan

uneori
aşa
şi pare

alteori
par
poeziile
astfel.

tăietorul
el este un tăietor care
taie pâine şi dă
femeii o bucată
şi fiecărui copil o bucată
şi o bucată mănâncă el însuşi
şi apoi întreabă
cui mai îi este foame?
şi taie atunci mai departe.
un asemenea tăietor
ai întâlni tu cu plăcere vreodată.
în afară că el îţi zice:
vino încoace, tu pâine.

Traduceri din limba germană: **Mircea M. POP**

POEZIE FRANCEZĂ
și de EXPRESIE FRANCEZĂ

Victor HUGO

Cu siguranță, nu era femeie
(vol. *Toute la lyre*)

Avea ceva terestru și divin
O domnișoară încă, nicidecum femeie
Dorințele mi s-au aprins ca din senin
Un foc al dragostei iscat dintr-o scânteie.

Îmi accepta amorul plin de flame
Ea se risca un pic, ne tutuiam
Și parcă aveam totul sau n-aveam
Când mă lăsa și-o sărutam pe palme.

Având o dăruire înaltă și senină
Știa cum să rămână și sclavă și regină
Și-efortul ei părea atât de mic
Când totul îmi dădea și nu pierdea nimic.

Când era goală și culcată-n pat
În abandonul ei sublim, părea un vârf de munte
Și –așa cum cerul mângâie un pisc înalt
Lumina dragostei o mângâia pe frunte.

Și –atunci când goală se plimba
Părea că –mprăștie lumină,
Așa cum aurora răspândea
La poli, lumina ei divină.

Chiar și acum, când înceta de-a fi virgină
Îi rămânea întreaga ei candoare,
Din ochii mari, albaștri, izvora lumină
Deși pășea, eu cred c-ar fi putut să zboare.

Contemplațiile
(vol. 1, *Altădată*, cartea 1, *Sufletul în floare)*

VIII
Atunci când vrei, tu mă faci tânăr sau bătrân –
Ești precum soarele ce pleacă și preface

Superba boltă într-o tristă carapace
Pe care numai norii grei rămân.

Sunt clipe când splendorii tale se cuvin
Elogii: ai puritatea florilor de crin !
Şi-apoi sunt altele când văzul meu nu ştie
Dac-a zărit un crin sau o fiinţă vie;

Când îmi surâzi tot eul meu tresare
Şi-atunci când în mulţime zici "bonjour", cu voce tare
Şi numai mie, la ureche-un: "Te iubesc!"
Mă simt deodată mai înalt şi mă mândresc.

Frumoşii ochi ai tăi îmi dau reflexe şi mă schimbă
Cuvintele pe buze mi se plimbă
În ritmuri noi şi dintr-o dată cânt !
Sunt oare tânăr iar ? Cu siguranţă sunt !

Dar iată vine-o zi când mâna ta din mâna mea retrasă
Mă chinuie ca o enigmă şi m-apasă,
Când mă întreb ce rău am săvârşit – ce s-a ales cu armonia noastră
Când în rumoarea din salon îmi spui un rece dumneavoastră
Şi mă priveşti cu aer trist şi supărat –
În acea zi am sufletul diminuat.

Mă simt atunci bătrân şi aplecat de spate
Şi aud la uşă iarna cum îmi bate
Şi ca un lup ce intră-n vizuină
Eu mă retrag în camera vecină
Mâhnit, de parc-aş fi în doliu;
Lumina lui decembrie ca un linţoliu
Mi-aşează peste faţă riduri mari – poteci;
Ieri, fericit, aveam treizeci de ani –azi... am şaizeci...

Émile VERHAEREN

(Poet belgian de expresie franceză)

Pe ţărm (*Sur les grèves*)

Pe-aceste plaje cu miros amar de sare,
În preajma unei aspre mări,
Inspir, trăgând adânc pe nări
Odorul iodului de mare.

La ora când trăirea e enormă,
Mai totul se-ntrețese, se transformă:
Vânturi și ceruri, ape, munți !
Aceste forțe goale se resping sau leagă punți
Cu lovituri puternice, cu salturi,
La malul mării, în înalturi.

În eul meu acum e sărbătoare:
Simt universu-acesta mare,
Ardoarea lui cum mă pătrunde –
Chiar dacă inima ascunde
Răni ale chinului uman,
Tot răul e acum în van –
Văzând aceste stihii cum se-nfruntă,
Îmi pare suferința mea măruntă.

Imense valuri se tot sparg de stâncă,
Bucăți de piatră le tot cară marea, le aruncă
În golul ei fără sfârșit.
O insulă ce-n depărtare s-a ivit
Pare hrănită din faleză –
Distrugere, creație, sinteză
A unui veac în câteva secunde:
Moartea și viața sunt mereu fecunde.

Ce mai contează doliul peste timp...
Doar moartea aduce nou eternității
Cum omul și creează și distruge
Cu siguranță va ajunge
Să simtă bucurie-n fața morții.

Moartea și viața și a lor beție !...
Și-această mare cu a ei împărăție:
Sicrie-nchise, leagăne deschise,
Dezamăgiri, dorințe-aprinse
Aș vrea să se topească ca în vise
În mângâierea aspră a ei !

Belgiei

(*A la Belgique*)

După atâtea zile de supreme lupte,
Te însoțesc doar frica, nenorocul

Tu ţara mea cu vaste câmpuri rupte
Şi cu atâtea focuri în tot locul.

Anvers şi Gand, Liége şi Bruges, Bruxelles-ul
Ţi-au fost cu forţa, în durere smulse
Când braţele atâtor vieţi de-acuma scurse
N-au reuşit să le păstreze, cu tot zelul.

În doliul tău te însoţeşte marea
Care te-nvaţă rezistenţa la furtuni,
Şi te-ndârjesc atâtea lacrimi ce aduni
Şi te-ntăresc eşecul şi frustrarea.

Deşi învinsă, ţi-e grandoarea neştirbită,
Ai fost loială, fermă, c-altădată –
Onoarea ţi-e sub ceruri nepătată
Căci gloria e făr-de preţ când e trăită.

Un colţ din tine încă nu e luat
Şi-acolo regele încearcă să înfrunte
Urgia. Se dau lupte crunte
Chiar dacă tragicu-i predestinat...

Te-nalţi măreaţă, cu avânt
Ţi-e gloria înaltă, solitară
Eşti admirată cum n-a fost vreo ţară
Mai niciodată pe pământ.

Angoasa sorţii tale nu contează
Chiar dacă Ypres e deşert şi Dixmude ruinat,
Chiar dacă vidul peste tot s-a instalat –
Atâtea inimi pentru tine mai pulsează.

La ora când e Patria doar scrum
Noi, în genunchi, tot o iubim cu-atât elan
Şi sărutăm pământul belgian
Şi fiecare piatră arsă de pe drum.

Iar dacă mâine neamţul cel perfid, viclean,
Îţi va strivi fiinţa ta întreagă,
Tu, Belgie iubită, dragă,
Tu vei trăi în noi, an după an...

Oh! această fericire
(*Les ailes rouges de la guerre*)

Oh! această fericire,
Atât de rară, subțirică,
De care câteodată ne e frică...

Adesea-n suflet o angoasă port –
Sub părul tău, ca într-un cort,
Ne străduim să ne vorbim încet,
Să facem ascunzișul mai discret.

Amorul nostru, în genunchi precum un înger
Se roagă și imploră ca destinul
Să dea și altora veninul
Unei iubiri atât de mare,
Să nu ne iasă gelozia pe cărare.

Apoi, în zile mohorâte,
Când serile își lasă disperarea,
Noi am cerut iertare nopților urâte,
Lipsite și de lună și de astre,
Aprinse însă de lumina sufletelor noastre.

Flandra natală
Eu sunt născut acolo, în Flandra cea ceţoasă
Cu case ce-și înșiră pereții gudronați
În care marinarii săraci și obstinați
Se-adăpostesc sub bolta întunecoasă, joasă.

Învolburate toamne, cu plete lungi de ploaie
Cu aurore triste și-amurguri fumurii
Am cunoscut acolo de când eram copii
Și mlaștinile negre, cu apa lor greoaie.

Sunt alte țări cu soare ce răspândesc lumină
Și care vor adesea în visuri să mă poarte
Dar visurile acestea când mă trezesc sunt moarte
În timp ce Flandra-mi doarme în inimă, în tihnă.

Traduceri de **Nicolae Mușa**

Oscar Vladislas de LUBICZ
(1877-1939)

Poet francezo-lituanian, un simbolist nu la fel de notoriu ca alţii, dar, negreşit, un poet adevărat – Oscar Vladislas de Lubicz-Milosz, pe scurt Oscar Milosz, prea puţin cunoscut la noi, s-a născut în Lituania istorică (actualmente Belarus), tatăl fiind un nobil lituanian cu tradiţie multiseculară şi mama evreică poloneză. „Anumite fiinţe par devotate poeziei până la punctul de a subzista doar prin ea. Aşa a fost, mai mult ca oricine, Oscar Vladislas de Lubicz-Milosz. Lansat în bătălia simbolistă în adolescenţă, a fost poet toată viaţa, chiar şi atunci când s-a apropiat de teatru sau de roman. Până şi gândirea lui filosofică are ardoarea specifică lirismului, chiar şi în momentele în care îl atinge geniul abstracţiei. Pentru el, abordarea logică este doar un moment între imaginea originală şi marea dezvoltare simbolică în care toate formele de gândire sunt echilibrate. Dacă în poezia sa există o singură temă mare, arta sa se dezvoltă cu libertatea şi amploarea unui mare ritm: poemul cântă nostalgia copilăriei şi farmecul uşor bolnăvicios a tot ceea ce poartă cicatricile trecutului. S-ar părea chiar că, în acest poet predestinat memoriei, un singur lucru se cere rostit. Neobosit aceeaşi propoziţie îşi şerpuieşte vârtejele îndoliate sau febrile în căutarea punctului cel mai acut al unei suferinţe care seamănă în mod ciudat cu plăcerea. Poetul zdruncină la o vârstă foarte fragedă normele comune ale prozodiei. Ceea ce caută este o pulsaţie aproape de inimă şi de respiraţie, şi care se adaptează la toate izbucnirile emoţiei.” Florence de Lussy şi Gérard Willemetz.

Solitudine

Eu m-am trezit sub albastrul absenţei
În imensa amiază a melancoliei.
Pe zidul surpat urzica bea soarele morţilor.
Tăcere.

Unde m-ai dus, tu, Mamă oarbă, o, viaţa mea?
În iadul amintirii unde iarba gândea,
Unde oceanul vremii marginea şi-o dibuia?
Tăcere.

Ecou al prăpastiei, cheamă-mă! Tu, Nebunie,
Înmoaie-ţi florile galbene în apa din care beau,
Dar, vai, de mine se desfac trecutele zile!
Tăcere.

Tu, care m-ai creat, tu, care m-ai lovit,
Tu, acel care-ai urcat aloia-n prăpastia inimii.
Tată! La zdrobitele tale picioare, pacea îmi voi găsi-o?
Tăcere.

Iubirii
Eu printre lacrimi ți-am văzut chipul, Iubire!
Frumoasă ca o şoptire, însă şi prea frumoasă
Spre-a nu muri. Pală, mi-ai apărut în trecere
Precum un vânt alungând către mare lebede.
Fii lăudată tu, cu sufletul tău bolnav,
Tu, care m-ai părăsit şi nu ai revenit!
Lumea-i adevărată numai în amintirea
Celor ce te-au cunoscut, magician nomad.
Și mai ales, mai ales, îmi este drag Regretul!
Iar dacă ochii tăi sunt frumoşi ca marea, Iubire,
Ei au în ei şi amara sălbăticie a valurilor.
Oricine-şi întreabă ori cerul ori ceața, târziu
Ori devreme, zărește, pierzându-se-n zarea iernii
Pânza oricărei speranțe peste oceanul pustiei!

Cântarea primăverii
Primăvara s-a întors din plecările sale departe,
Pacea inimii ea ne-o aduce.
Ridică-te, cap iubit! Uită-te, chip frumos !
Muntele e o insulă între norii de abur: surâzatoare
culoarea i-a înviat.
O, tinereţe! O, călin gârbovit al casei!
O, timp al viespii risipitoare!
Nebuna fecioară a verii cântă în arşiţă.
Totu-i încredere, farmec, odihnă.
Frumoasă e lumea, iubito, frumoasă!
Vine un nour grav şi curat dintr-un obscure regat.
Tăcerea iubirii cade pe auriul miezului zilei.
Urzica somnoroasă-şi-apleacă capul ei înţelept
Sub minunata-i coroană de împărătească-a Iudeii.
Auzi? Vine ploaia.
Iat-o … venit-a.
Împărăția iubirii – toată – miroase a floare de apă.
Albina cea tânără,
Fiică a soarelui, zboară
În căutarea tainei livezii;
Aud mugetul turmelor;
Ecoul lor răspunde păstorului.
Frumoasă e lumea, iubito, frumoasă!

În ţara copilăriei
În ţara copilăriei regăsită în lacrimi,
Într-un oraş al bătăilor de inimi moarte
(Bătăi izbucnind în vacarm legănat,
Bătăi de aripi de păsare-a morţii,
Negre aripi peste apele morţii).
Într-un trecut fără timp, căzut pradă farmecului,
În doliul iubirii încă mai ard ochii dragi
Într-un foc lent de roş mineral, într-o vrajă tristă;
Într-o ţară a copilăriei în lacrime regăsită...
Dar ziua plouă pe golul a tot şi a toate.

De ce mi-ai zâmbit în lumina străveche?
De ce şi cum mă puteai recunoaşte
Fată ciudată cu pleoape de-arhanghel,
Cu viorii zâmbitoare şi suspinânde pleoape,
Iederă a nopţii de vară pe luna pietrelor?
De ce şi cum, fără să fi ştiut vreodată
Nici faţa mea nici durerea-mi nici cenuşiul
Zilelor, tu m-ai recunoscut dintr-odată,
Melodioasă, blândă, ceţoasă, palidă, scumpă,
Să pot muri-n larga noapte-a pleoapelor tale?
Dar ziua plouă pe golul a tot şi a toate.

O, ce cuvinte, ce melodie teribil de veche
Întruna freamătă-n mine-n prezenţa ta ireală,
Porumbiţă înnegurată a zilelor, îndepărtată, blândă, frumoasă,
Ce melodie în somn te însoţeşte ?
Sub ce frunziş de străveche singurătate,
În ce tăcere, în ce melodie, în glasul cărui
Copil bolnav te regăseşti, o, frumoasă,
O, castă, o, muzică-n somn ascultată?
Dar ziua plouă pe golul a tot şi a toate.

În sonuri de muzică
În sonuri de muzică lină şi somnolentă
Precum clipocitul de mlaştini pe lună,
Vino, copilă cu sânge de vară, cu gură de prună coaptă;
În sonuri de miere din versuri ce tremur
În umbra fierbinte şi veche a zidului umed
Lasă să adoarmă trândava fiară Nenorocirea.
În sunetul cântului tău de harpă-n rugină,

Fetiță călduță, ce strălucești precum mărul umed,
(Capul mi-e atâta de greu de vidă eternitate,
Muștele de-aur au un așa dulce sunet stupid
Pe care și-l iau drept fereastră ochii tăi mari de vacă),
În sonuri de generoasă, roșcată voce de vară.
La ce putea fi și n-a fost
O, fă-mă tu să visez...
Ce ochi frumoși de-animal oricare ai tu,
Albă fetiță a verii, tu, somnoroasă trândavă!
Sufletul meu, sufletul meu e de ploaie,
Eu sunt așa obosit de a fi și de a nu fi.
În vreme ce vocea de apă curge precum nisipul
Vai, adormire-aș departe de tot și departe de mine
Între cele trei sticle goale sub masă.
Un înecat voluptuos în fluviul din vocea ta...

Când ea va veni
Când ea va veni – fi-va verde ori gri-n ochii ei,
În fluviul – verde ori gri?
În atât de bătrân viitorul – ora va fi mai nouă,
Nouă, mai nouă – însă așa de puțin …
Ore bătrâne – în care am spus, am văzut, am visat atâtea!
Dacă o știți – vă deplâng …
Va fi ziua de azi, vor fi zgomotele din oraș
Toate la fel ca azi, ca mereu – încercările aspre! –
Miresmele, – după vreme – aprilie ori septembrie,
Și cerul și imitația norilor de pe fluviu;
Și cuvintele – după clipă– vesele ori sângerânde
Sub cerul bucurându-se ori care plânge,
Fiindcă vom fi trăit și vom fi simulat, vai! atât de mult
Când cu ochii-i de ploaie veni-va ea pe râu.
Vor fi (glasul plictisului și râsul neputinței)
Vechiul, sterilul, secul moment de acum,
Zbaterea veșniciei – soră a liniștii;
Momentul de-acum, exact cum cel de acum.
Ieri, acum zece ani, ori azi, într-o lună.
Cuvinte oribile și moarte gânduri, dar ce contează?
Că bei, că dormi, că mori, doar să scăpam de noi înșine
Într-un fel ori într-altul …

Traducere de **Cătălina Frâncu**

POEZIE ITALIANĂ

Francesco PETRARCA

Scrisoare către poetul Vergilius

Citindu-i încă din adolescenţă pe autorii clasici greci şi latini, Francesco Petrarca va iniţia la maturitate o corespondenţă cu unii dintre ei, constând în zece scrisori în limba lainã, reunite sub titlul *Antiquis illustrioribus* („Către mai vestiţii înaintaşi"), redactate între anii 1345-1360, din care face parte şi scrisoarea în versuri hexametrice adresată poetului Publius Vergilius Maro, pe care-l considera a doua sa călăuză în deprinderea subtilităţilor limbii latine, cea dintâi fiind Marcus Tullius Cicero.

Francesco Petrarca
îi trimite multe salutări lui Publius Vergilius Maro

Splendoare-a elocinţei şi-a doua speranţă a limbii latine[1],
Vestite Maro, pe care Mantua ferice de-aşa mare odraslă[2],
Se bucură că l-a adus pe lume, ca fală a Romei prin veacuri.
Ce tărâm de pe lume, al câtelea cerc din Avern te ţine departe?[3]
Oare-un sumbru Apollo îţi înstrunează acum răguşita liră
Şi de rău prevestitoarele surori cuvintele-ţi ţes?
Sau pios, tu, farmeci prin cânt Elizeea pădure
Şi-mpodobeşti Heliconul din Tartar, preastrălucite poet,
Şi-alături de tine-n deplină armonie se plimbă Homer?
Şi solitarii poeţi, Orfeu şi ceilalţi îl cântă pe pajişti
Pe Phoebus[4], afară de-aceia pe care de-acolo-i goneşte

[1] Numindu-l aici pe Vergilius „a doua speranţă a limbii latine" (*Latinae spes altera linguae*), Petrarca îl parafrazează pe Cicero, care, după mărturia gramaticilor Donatus (*Vita Vergilii*, XI, 41) şi Servius (*Ad Eclogam*, VI, 11), comentatorii lui Vergilius, ascultând *Bucolica* a VI-a recitată în public, a cerut să fie recitată din nou şi, la sfârşit, a exclamat „A doua mare speranţă a Romei!"; prin această exclamaţie, Cicero se revendica implicit ca cea dintâi speranţă a Romei în domeniul literar.

[2] *Mantua* (azi Mantova), cetate în Gallia Transpadană (ţinut din nordul Italiei, dincolo de fluviul Pad) e considerată locul de baştină al poetului, născut pe 15 octombrie 70 a.C., la Andes, foarte aproape de Mantua.

[3] Avernul (*Avernus*) era un mic lac vulcanic din Campania, lângă Cumae, unde anticii plasau una dintre intrările în Infern; de aceea, Avernul devine sinonimul poetic al Infernului.

[4] Întrebându-se unde s-ar putea afla sufletul lui Vergilius după moarte, Petrarca, îndatorat deopotrivă tradiţiei livreşti, păgâne şi creştine, sugerează alternativ două posibile locaţii, una infernală şi una celestă. Configurând un Helicon infernal (*Tar-*

O moarte cumplită, decisă de propria mână precum şi de zelul
Unui crud slujitor, ca acela care l-a îndemnat pe Lucan
Să-şi curme de voie destinul; el venele şi-a-ncredinţat
Unui medic lacom de sânge, de teama şi mai cumplită
A pedepsirii şi-a unei morţi de care s-ar ruşina.
Tot aşa moartea, ce singur şi-a dat, l-a luat pe Lucreţiu
Şi-o aprigă patimă, cum umblă zvonul, l-a-mpins
Să locuiască departe, pe-alte tărâmuri[1].
Mult mi-ar fi drag să aflu cine acuma ţi-s soţii,
Care ţi-e viaţa, cât de departe ţi-s visele de realitate,
Căci şi pribeagul Eneas a fost scos pe poarta de fildeş[2].
Poate că, mai curând, pe cei fericiţi îi primeşte
O paşnică zonă din cer şi aştrii surâd unor genii senine[3],
După ce Styxul a fost jefuit şi Tartarul prădat la venirea
Supremului rege, victorios după o mare-nfruntare,
El ce-a călcat păgânele praguri cu tălpi ce purtau însemnul torturii
Şi-atotputernic a frânt cu mâini la fel însemnate înveşnicite zăvoare
Şi-a smuls din ţâţâna scrâşnindă dublele porţi. [4]

---

tareus Helicon), ca antinomie a celui terestru, solar, Petrarca imită maniera vergiliană de a sugera obscuritatea lumii infernale şi prin transferul epitetelor acesteia (prin figura de stil *hypallage*) asupra fiinţelor care o populau. Cea de-a doua ipostază a locaţiei infernale a lui Vergilius e una luminoasă, plasată în *Elysium* (Câmpiile Elizee), lăcaşul sufletelor fericite, binemeritat după moarte de poetul latin în virtutea pioşeniei sale, cu care-l înveşnicise, de fapt, pe eroul Aeneas (*pius Aeneas*).

[1] Respectând topografia axiologică a Infernului vergilian, bazată pe raportul între faptă şi răsplată, Petrarca îi exclude din Câmpiile Elizee pe poeţii Lucanus şi Lucretius, întrucât aceştia erau, cum spune Vergilius, dintre cei „Care cu mâna-şi dădură pieire şi-n ura luminii/ seama-şi făcură" (*Eneida*, VI,435-436), umbrele lor triste sălăşluind în *campi lugentes* („câmpiile plângătoare").

[2] „Poarta de fildeş" (*porta eburna*) apare la Vergilius, conform tradiţiei homerice (*Odiseea*, XIX, 562), ca fiind una dintre porţile Somnului, ca ieşire din lumea viselor amăgitoare, cu alte cuvinte a întâmplărilor ce nu s-au petrecut aievea în lumea fizică. Una dintre posibilele explicaţii ale metaforei porţii de fildeş ar fi şi apropierea etimologică presupusă de greci între cuvintele *eléphas* („elefant, fildeş") şi *elephaíromai* („a înşela cu vane speranţe").

[3] O a doua locaţie după moarte a lui Vergilius ar putea fi, în opinia creştinului Petrarca, „o paşnică zonă din cer" (*caeli regio tranquilla*), acel rai celest hărăzit celor „fericiţi" (*beati*) după victoria repurtată de Iisus Christos asupra Infernului păgân.

[4] În această imagine soteriologică a lui Iisus Christos, Petrarca îmbină, în manieră proprie, termeni şi expresii preluate din tradiţia vetero şi neotestamentară cu cele

Eu astea aș vrea să le știu. Iară tu, dacă-n lumea-ți tăcută,
Veni-va la tine-n curând din lumea noastră o umbră
Află odată cu vorbele mele, ce soartă-au-acum
Acele trei locuri dragi ție și cărțile-ți tot atâtea la număr[1].
Biata Parthenope jelește orfană de Roberto luat de la ea[2]

---

provenind din literatura clasică latină. În *Vulgata* se întâlnesc profeții despre scoaterea oamenilor de către Dumnezeu din tenebre și din întunericul morții, în urma distrugerii porților de aramă ale Infernului și a frângerii zăvoarelor de fier (*Psalmul* 106, 16). Pentru a sugera puternicul efect acustic produs la deschiderea porților Infernului, Petrarca preia de la Vergilius expresia *horrisono cardine* („din țâțâna scrâșnindă").

[1] Fără îndoială, Petrarca cunoștea celebrul epitaf de pe mormântul lui Vergilius, dictat, susțin biografii acestuia (Servius, Donatus), de poetul însuși pe patul de moarte: *Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc/ Parthenope; cecini pascua, rura, duces* („Mantua viață mi-a dat, calabrii mi-au luat-o și-acum/ Parthenope mă ține; pășuni, ogoare și căpetenii eu am cântat"). Prima parte a epitafului conține trei detalii toponimice, referitoare la nașterea și moartea poetului: 1.*Mantua* este locul său de baștină, unde văzuse lumina zilei pe 15 octombrie 70 a.C. la Andes (azi Pietole), o mică localitate învecinată; 2. în ținutul *Calabrilor*, în portul Brundisium din sudul Italiei, Vergilius moare pe 21 septembrie 19 a.C., după o istovitoare călătorie întreprinsă în Orient și în Grecia pentru a cunoaște mai bine locurile descrise în *Eneida*; 3. *Parthenope* este vechiul nume al orașului, care, după ce a fost re-construit, se va numi Neapolis (Orașul nou); în împrejurimile acestui încântător oraș (*dulcis Parthenope*), în care poetul a petrecut 7 ani (37-30 a.C.), scriindu-și *Bucolicele*, se afla mormântul său, devenit de-a lungul secolelor loc de veneraţie și de pelerinaj. Conform unei legende de mare circulație în Evul Mediu, mormântul lui Vergilius ar fi fost vizitat și de Sfântul Pavel care ar fi lăcrimat, regretând că poetul nu a trăit în vremea sa, pentru a-l converti la religia creștină. În a doua parte a acestui epitaf, sunt enumerate, cu laconismul propriu stilului epigrafic, cele trei genuri literare, bucolic, didactic și epic,care configurează opera vergiliană: 1. *pascua* („pășunile") simbolizează *Bucolicele* (*Bucolica – Poezii păstorești*); 2. *rura* („ogoarele") simbolizează *Georgicele* (*Georgica – Poezii rustice*), cele patru mari poeme didactice dedicate ocupațiilor agrare; 3. *duces* („căpeteniile") simbolizează opera fundamentală a lui Vergilius, epopeea națională *Eneida* (*Aeneis*), în 12 cărți, compusă la dorința expresă a lui Octavianus Augustus.

[2] *Parthenope* (Napoli) era nefericită atunci prin pierderea regelui său *Roberto d'Angiò* (Robert d'Anjou), a cărui moarte (survenită în anul 1343) punea capăt unei îndelungate perioade de prosperitate și efervescență culturală. Petrarca a beneficiat de protecția acestui ilustru maecena napolitan, un principe înțelept, cu un pasionat interes pentru litere, care a prezidat în 1341 comisia erudiților examinatori ai lui Petrarca, declarându-l, în urma unui minuțios examen public, care a durat trei zile, demn să primească acel *privilegium laureae ad honorem* („privilegiul cununei de laur spre cinstire"), importantă distincție care-l destina învățământului universitar și-i conferea un prestigiu neegalat până atunci. Deși Roberto d'Angiò dorise să-l

Și-o singură zi i-a răpit izbânzile unor ani numeroși;
Acuma poporul așteaptă cu teamă ce sorții-or decide,
Și vinile câtorva apasă mulțimea cea fără de vină.
Mantua, preabună, e hărțuită de nesfârșitul asalt din vecini[1],
Dar, pe nobili duci bizuită, respinge ea jugul
De pe neînvinsu-i grumaz și-având parte doar de stăpâni dinăuntru,
Nu știe ce-nseamnă-o domnie străină.
De-aicea ți-am scris cele ce-acuma citești, aflând eu
Prielnica tihnă a țarinei tale și tot întrebându-mă-n cuget
Încotro purtându-te pașii, aveai obiceiu-a urma
Un drum lăturalnic umbrit, pe ce pajiști umblai, pe ce maluri de râu
Prin ce locuri de taină de pe lacul adânc, la ce umbre de arbori
Ori desișuri de codri și-așezări de pe mica colină
Dădeai înconjur, pe ce te-ntindeai ostenit, pe iarba din brazdă,
Ori pe malul plăcutului râu; și-aceste priveliști
Aievea mi te aduc sub privire, ca pe unul în viață.
Care-i soarta patriei tale, câtă tihnă are mormântu-ți o știi.
Ce face mama Romă, nu căuta să afli și socoate
Că-i mult mai bine să nu știi; urechea dar ți-o pleacă
La mai bune vestiri și află reușitele faptelor tale:
Cum Tityr, ceva mai bătrân, tot mai suflă-n subțirele fluier"[2],

---

încununeze el însuși în public cu laurul delfic pe poet, Petrarca a preferat să primească nu la Napoli, ci la Roma, pe Capitoliu, cununa de lauri și, pentru că regele napolitan, din cauza vârstei înaintate, nu l-a putut însoți, a fost încoronat, în același an, de senatorul roman Orso dell'Anguillara. După moartea lui Roberto, venise la tron nepoata acestuia, tânăra regină Giovanna I (în vârstă de 16 ani), și Petrarca a fost trimis de papa Clemens al VI-lea, din Avignon, unde se afla atunci reședința papală, la Napoli pentru a susține drepturile Sfântului Scaun pe lângă noua regină; domnia acesteia (1343-1371) nu va fi la fel de favorabilă unei activități culturale umaniste, ca pe vremea lui Roberto, cel mai luminat dintre suveranii angevini.

[1] La fel ca alte cetăți din partea nordică a Italiei, care doreau să-și păstreze independența, *Mantua* (Mantova), era hărțuită în vremea lui Petrarca de pretențiile hegemonice ale principilor Visconti din Milano, inițiatori ai unei îngrijorătoare politici de expansiune teritorială; nădejdea Mantovei de a rezista acestui „nesfârșit asalt din vecini" era familia principilor mantovani Gonzaga, aflată la conducerea ei, care încerca, împreună cu familia principilor Este din Parma, să opună rezistență Viscontilor; o altă speranță a acestor cetăți erau regii și împărații străini, sub protecția cărora se declarau pentru a descuraja inițiativele ostile învecinate (apud *Storia d'Italia*, vol. II, Torino, Ed. Einaudi, 1974, p. 261-278).

[2] Urmând a-i relata lui Vergilius, „reușitele" (*successus*) în posteritate ale operelor sale, Petrarca respectă cronologia redactării lor și a înserierii în epitaf, începând cu *Bucolicele*, simbolizate, prin sinecdocă, de păstorul *Tityrus*, protagonistul primei

Cum peticul tău de ogor străluceşte iar de-o-mpătrită-ngrijire[1],
Cum Aeneas al tău e în viaţă şi-n lume-i iubit şi cântat,
Cu toate că moartea, geloasă pe mari începuturi,
L-a-mpiedicat pe cel ce-ncerca cu atâta efort să-l ridice la stele.
Pe bietul Aeneas deja-l apăsa mâna sorţii din urmă,
Şi pleca condamnat la pieire de propria-ţi voce
Când, pe punctul de-a arde din nou, de pe rugul al doilea
L-a smuls pietatea lui Caesar Augustus, pe care
Nu l-au mişcat abătutele gânduri de prieten pe moarte[2].

Bucolice; fericitul păstrător al ogorului străbun, care îşi vedea tihnit de ocupaţiile-i străvechi, inclusiv cântatul din „subţirele fluier" (*tenuis avena*), în opoziţie cu vecinul său Meliboeus, silit să plece în pribegie după ce a fost deposedat de proprietate (aluzie la exproprierea dictată de triumvirii Octavianus, Antonius, Lepidus, care l-a privat şi pe Vergilius de domeniul patern mantovan, fapt resimţit de poet ca o dureroasă frustrare).

[1] „Peticul de ogor" (*agellus*) reprezintă aici, în aceeaşi figurare sinecdotică, *Georgicele*, iar expresia „cu-mpătrită-ngrijire" (*quadrifido cultu*) se referă la cele patru părţi ale acestei opere didactice, prima dedicată cultivării pământului, a doua, creşterii pomilor fructiferi şi viţei de vie, a treia, creşterii vitelor, iar a patra, creşterii albinelor.

[2] Redactarea *Eneidei* a durat aproape 11 ani, fiind iniţiată după lupta de la Actium (31 a.C.), soldată cu biruinţa lui Octavianus asupra lui Marcus Antonius şi a Cleopatrei. Se ştia de la primele fragmente citite în public că poemul epic vergilian urma să simbolizeze întreaga măreţie a spiritului roman, devenind un autentic suport pentru politica iniţiată de Augustus, care-l îndemnase stăruitor pe poet să-l scrie. Vergilius a scris cu trudă *Eneida*, înspăimântat el însuşi, după cum îi mărturisea lui Augustus într-o scrisoare (Macrobius, *Saturnalia*, I, 24, 11), de cutezanţa aproape nebunească cu care-şi asumase o atât de mare lucrare. După informaţia lui Macrobius (*ibidem*), „Vergilius a compus iniţial *Eneida* în proză, în 12 cărţi, pe care le-a versificat apoi treptat, nu într-o ordine anume şi, atunci când nu găsea cea mai potrivită formă poetică pentru un anume pasaj, îl lăsa, continuându-şi lucrul, urmând a reveni ulterior asupra lui." La Aulus Gellius (*Noctes Atticae*, XVII, 10, 2-3) este menţionată afirmaţia poetului însuşi că îşi crea versurile „după obiceiul şi felul urşilor", fapt explicat astfel: „Căci, după cum ursoaica naşte puiul fără formă şi chip şi lingând masa informă pe care a născut-o îi dă după aceea figură şi înfăţişare de pui de urs, la fel şi creaţiile spiritului său erau la început cu o formă neşlefuită şi imperfectă, iar după aceea corectându-le şi modelându-le le dădea trăsături şi înfăţişare." (trad. David Popescu). În anul 20 a.C. epopeea era aproape terminată, când Vergilius hotărăşte să plece într-o călătorie în Orient şi în Grecia pentru a cunoaşte de aproape locurile descrise de el. Biografii săi, Servius şi Donatus, afirmă că înainte de a pleca, poetul le-ar fi cerut prietenilor săi Lucius Varius şi Plotius Tucca ca, în cazul în care i s-ar întâmpla ceva, să ardă *Eneida* „pe care n-o lustruise îndeajuns" (apud Aulus Gellius, *op. cit.*, XVII, 10, 7). După

Și pe drept lăudat va fi în tot veacul că rugile tale din urmă a nesocotit.
Pe veci, cu bine rămâi, preaiubite, și ruga-mi primește
De-ai saluta pe bătrânii poeți meonian și ascreic[1].

Prezentare, traducere și note: **Mihaela Paraschiv**

moartea poetului, survenită la întoarcerea din obositoarea călătorie, pe 21 septembrie anul 19 a.C., la Brundisium, în Calabria, aceiași biografi ne informează că Augustus le-a cerut lui Varius și Tucca să nu respecte dorința defunctului poet de a distruge *Eneida*, ci să o editeze fără a adăuga nimic. Astfel, cum remarcă Petrarca, pietatea lui Augustus față de strămoșul neamului roman, Aeneas, l-a salvat pe acesta de o a doua incinerare, prima fiind cea a Troiei. Augustus i-a asigurat astfel *Eneidei* o glorioasă dăinuire în posteritate, pe care cele 58 de versuri rămase nefinisate ale epopeii nu au putut-o umbri (număr insignifiant în ansamblul celor 9896 de versuri care alcătuiesc *Eneida*).

[1] E vorba de *Homer* și de *Hesiod*, principalele modele ale lui Vergilius în compunerea *Eneidei* și a *Georgicelor*. Homer este numit de poeții latini *Maeonius*, în virtutea pretinsei sale obârșii din *Maeonia*, vechiul nume al Lidiei, al cărei oraș, Smyrna, își revendica în antichitate, alături de alte ținuturi, cinstea de a fi locul de baștină al lui Homer (Horatius, *Carmina*, IV, 9, 5-6: *Maeonius Homerus*). Apelativul *Ascraeus* îl desemnează pe Hesiod, născut la Ascra, în Beoția.

POEZIE GREACĂ

Odisseas ELITIS
(1911-1996)

„Omule, în afară de rău"

Omule, în afară de
Rău – soarta ta nu e chiar diferită.
Dacă măcar în faţa unei flori ai şti
Cum să te comporţi, atunci
Pe bună dreptate, ai avea totul.
Deoarece din puţine,
Chiar, uneori, de la unul – ca în iubire –
Cunoaştem restul. Însă mulţimea rămâne
Numai la aparenţe.
Vrea şi ia totul şi nu mai are nimic.
După-amiaza sosise deja
Limpede ca la Mitilene ori ca-ntr-un tablou
De Theofilos, acolo sus, în Eze, în Cap-Estel,
În golfuri unde vântul loveşte
Într-o asemenea transparenţă
Încât atinge munţii lăsând să se vadă omul
Care, indiferent, trecuse ceva mai devreme
Cu câteva ore şi care până acum trebuise să fi ajuns –
Îmi spun: da, trebuie să fi ajuns
La capăt războiul şi, în căderea-i, Tiranul
Şi frica de iubire în faţa femeii goale.
Sosit-au, sosit-au şi numai noi nu vedem
Necontenit, noi ne ciocnim bâjbâind cu fantomele noastre.
Îngere, tu, care zbori pe aici
Invizibil şi suferind, ia-mă, te rog, de mână
Capcanele oamenilor sunt de aur
Iar eu nu pot să stau decât cu cei din afară.
Deoarece eu chiar şi Invizibilul îl simt aici prezent
Singurul pe care eu îl chem Prinţ, în vreme ce
Casa liniştită
Ancorată-n apusul soarelui
Trimite fulgerări
Şi ca într-un asalt
se impune deodată un gând pe când ne ducem în altă parte.

traducere de **Cătălina Frâncu**

POEZIE BRAZILIANĂ

Aleilton FONSECA

Aleilton Fonseca (1959) este originar din Statul Bahia, Brazilia. A scris ficțiune, poezie și eseuri. A fost coeditor la *Iararana* – Revistă de arte, critică și literatură (Salvador, 1998-2007). Doctor în Litere (Universitatea din São Paulo), a fost profesor la Universitatea de Stat din Feira de Santana. A publicat peste 30 de cărți, cele mai recente fiind: *O desterro dos mortos* (povestiri), *A terra em pandemia* (poem) și *Sonhos de viver* (povestiri). Din 2005, este membru al Academiei de Litere din Bahia.

DRESORUL DE LICURICI

Nu uit licuricii nicicând
Ce-mi luminau copilăria cu a lor sclipire.
Scântei de lumină pe câmpuri arzând
Și sunt clipiri de lumină în amintire.

Admirând, eu număram fiecare
Clipire clară de strălucire în aer,/ departe
Ritmul de aprindere și stingere care
Imaginația încă mi-o arde

Destinul răzuiește îndurerat
Trecutul care va fi viitor
Gheara sa pulverizează ne'ncetat
Visuri ce strălucesc biruitor.

Lumina licuricilor clipind
Care mi-a luminat copilăria
Mă încântă mereu strălucind
Speranței aducând bucuria.

CÂNTEC DE DUMINICĂ

De dimineață, un sunet mă trezește
în această zi ce răspândește mult soare
și mă atinge cu un cuvânt ce vorbește,
despre liniștea. Din această lungă sărbătoare
Mă trezește la viață un sunet elevat,
nu e uruit de mașină nici avion ce zboară.
Eu mă ridic, deschid fereastra, aud cântecul delicat
ce din pământ spre mine se strecoară.
Nu mă încântă aceste ferestre-închise
la clădiri ce mi se par pustii și mute,
nici liniștea fațadelor prea triste,

nici solitudinea caselor tăcute,

nici urmele străzilor goale sub stele,
ci doar concertul unei păsărele.

FANTEZIE DE CARNAVAL
Inventez carnavaluri amintind
de micile mele colombine
pe străzi, în grupuri defilând
şi erau fetiţele cele mai fine.

Eu, copil încă, viitor arlechin,
căutam deja surâsul ce combină
un mugure din florile de crin
cu un pierrot care curta o colombină.

Siluetele lor au urmele lăsate
în sufletu-mi neliniştit ce tot mai crede
în soarta prinsă de firele colorate
ce cu ochii săi căile vieţii nu le vede.

Şi an de an când străluceşte februarie
eu adun lumina ce mi-a revelat
a colombinelor colorată magie,
deşi nu le-am fost pierrot niciodat'.

În timp am păstrat flacăra aprinsă
pentru fiece colombină ce am admirat
în fantezia ce o transforma în prinţesă
eu fiind viitorul său rege adorat.

Vladimir QUEIROZ

Vladimir Queiroz (1962) provine din Feira de Santana (BA), Brazilia. A publicat numeroase cărţi de poezie, începând cu anul1996 şi până azi, multe fiind traduse în alte limbi. *Nuances* (*Nuanţe*) a fost publicată în Portugalia (Chiado Books/2015), în România (Editura Timpul, 2015), în Columbia (UNIEDICIONES, 2019) şi în Italia (Chiado Books/2019). Cartea sa *Luminescência* a fost publicată în Italia (Chiado Books/2018). Este prezent în antologii şi a participat la evenimente literare internaţionale în Portugalia, Columbia şi Mozambic. Este membru corespondent al Academiei de Litere şi Arte din Feira de Santana (BA), membru al Centrului de Literaturi şi Culturi Lusofone şi Europene (CLEPUL) – Facultatea de Litere a

Universităţii Lisabona, membru al AIP – Asociaţia Internaţională de Paremiologie – Tavira (Portugalia).

VÂNTURI BUNE
Dacă te joci la mare în calmul zilelor uscate
este pentru a te bucura după amiezile de vântul bun şi de
delicatesele unei comuniuni fecunde, odihnindu-ţi răsuflarea.

Dacă te joci la mare scufundându-te la o întâlnire profundă
pentru a grava o saga eliptică de sunete, imagini şi vieţi,
construind trecuturi regenerate dintr-o memorie străină, de aiurea.

Dacă te joci la mare cu cititul în palmă de pe buzele ţigane
este ca prin intuiţie să afli destinul pe care îl vor aduce tălpile tale
prin paşii înnoroiaţi permiţând cuvintelor ictusurile

grave, ascuţite, cu tot curajul fecund care dispersează
ciorchinii în teasc pentru a transforma fructul şi a-l scurge în cupă
binecuvântat ca pe un sânge regenerat de dor în imensitate

Suflaţi oh! vânturi rapide binefăcătoare pe mare, Ob portus!

NODURI
Iar marea continua, agitată, să distrugă navele fără amare ;
fără ca nodurile de pe catarg să se slăbească iar din drize
să se ridice pânzele în vânt spre a naviga la derută.

Legăturile sunt cele ce asigură toată măiestria puterii
căci dacă te joci din start de-a provocarea uzanţelor feroce,
vei cunoaşte forţa nodului dat, ce te avertizează să ai grijă la fiecare pas.

Dacă pentru călătorii e deplină certitudinea că prin intenţii
nu vei fi singur niciodată, legăturile dinspre seară
garantează bogăţia schimburilor ce împărtăşesc vorbăria drumurilor,

vei detrona nodurile care stânjenesc truda şi vei continua să te joci “de-a prinsa” peste bolovani pentru a-ţi prelungi viaţa...

Traducere şi prezentări de **Ana Vrăjitoru**

POEZIE SÎRBĂ

Danilo KIŠ (Subotica, 1935 – 1989, Paris)

Romancier, eseist, poet şi traducător, Danilo Kiš este unul dintre cei mai reputaţi scriitori aparţinând literaturii sârbe şi iugoslave din secolul trecut. Greu de raportat la o formulă rigid definită, proza lui Danilo Kiš conţine un amestec inextricabil de evocări realiste şi lirice, de contextualizări erudite, mitice şi folclorice, de sublinieri ironice şi, în mod plauzibil, de un patetism reţinut. Traduse în mai toate limbile de circulaţie, cărţile sale – *Criptă pentru Boris Davidovici, Enciclopedia morţilor, Lecţia de anatomie, Grădină, cenuşă, Mansarda, Clepsidra* – i-au adus, odată cu numeroase premii naţionale şi străine, o rapidă notorietate internaţională. Narative, sarcastic-evocatoare – *Poetul revoluţiei pe nava prezidenţială* etc. – însumând referinţe livreşti după cum, adesea, la evenimente şi actanţi ai istoriei trăite, versurile Danilo Kiš, adunate în 1992 în culegerea *Poeme şi prelucrări*, pot trimite, la rigoare, la experienţe poetice ale modernismului veacului al XX-lea. (Lucian ALEXIU)

DEASUPRA LONDREI NU VA PLOUA

Lumea s-a schimbat foarte mult
deasupra Londrei nu va ploua
ceaţa se va ridica
de deasupra capitalelor
întunericului

Se aşteaptă ameliorarea
sănătăţii
ofensiva generală
împotriva
cancerului

Balenele vor deveni
animale domestice
cei aleşi şi-nsemnaţi
se vor apăra-n
turme

Vor dispare 90%
din vicii
concediul anual
pe o lună
în hoteluri
adânci

Oamenii vor fi stăpâni suverani
peste propriile nopţi

Cetăţenii sovietici vor primi
toate materiile prime
din mare

Roboţii vor sta
în fotolii
ministeriale

TRANDAFIRUL: SAINT-EXUPÉRY
Trandafir răsărit printre stele
trandafir din curentul golfului ceresc
trandafir din lună
frumos ca explozia oţelului în aer

Trandafir de culoarea aluminiului
trandafir de culoarea cerului plumburiu
trandafir de culoarea norului de ploaie privit de sus
trandafir de-un albastru plumburiu

trandafir cu petale de-arătătoare de ceas
trandafir răsărit în nisipul deşertului
trandafir cu inimă de copil
trandafir-om

trandafir-visător
trandafir-poet
trandafir-pasăre

trandafir ţintuit cu alice în mijlocul frunţii
trandafir trufaş
trandafir cu tulpină din ţeavă de mitralieră
trandafir de flacără
trandafir de vânt

trandafir cu miros de ozon
trandafir cu roua sudorii
trandafir din vis
trandafir din miezul de noapte

trandafir cu ochii albaştri

trandafir născocit
trandafir cu miros de benzină
trandafir de culoarea oțelului
trandafir pierdut

trandafir găsit de-un copil
trandafir în propria-i inimă

trandafir enorm care la târgul de flori de la Hamburg
din 1961 a primit cupa de aur
și-aplauze

trandafir desenat cu mâna copilului
trandafir cu capul sus
trandafir copt
trandafir-țintă din poligoanele soldaților
trandafir ciuruit
trandafir bărbat

trandafir asemenea unei elice de avion pornită cu mâna
care se pregătește de zbor
trandafir cu stamine din șuruburi

trandafir din papirus
trandafir-titirez din mâna copilului cu sufletul la gură
trandafir-răsărit din capul lui Henri Rousseau
trandafir de pe mormântul poetului
trandafir scăldat de lumina lunii
trandafir udat de ploaia de plumb
trandafir rănit

trandafir cu plete în vânt
trandafir pus de-a curmezișul vântului
trandafir-pasăre rănită

trandafir dus de vânt
trandafir fugit printre stele

de-a curmezișul vânturilor
trandafir

Traducere de Lucian ALEXIU, Slavomir GVOZDENOVICI

P O E Z I E SLOVACĂ

Miroslav BIELIK

Poet şi prozator, manager cultural, Miroslav Bielik (1949–2021) a făcut studii de biblioteconomie, pedagogie şi economie. A funcţionat ca bibliograf, la Martin, în cadrul instituţiei Matica slovenská. A fost director al Bibliotecii Naţionale Slovace, administrator al Maticei slovenská, iar din 2011 director al Institutului pentru Literatură al Maticei slovenská. În 2013 a fost ales preşedinte al Societăţii Scriitorilor Slovaci. A publicat mai multe volume de poeme, între care *Melancolie*, 2018 (versiune în limba română de Dagmar Mária Anoca şi Lucian Alexiu), 2018 şi *Čas večne prítomný*. Verše („Timpul veşnic prezent". Versuri, 2019; versiunea în limba română de Dagmar Mária Anoca şi Lucian Alexiu), 2021. Un succes răsunător a înregistrat romanul său *Benátsky diptych* (*Skutočnosť*, 2007, *Neskutočnosti*, 2010) – „Diptic veneţian": („Realitatea", 2007; „Irealităţi", 2010). Miroslav Bielik a îngrijit şi editat versiunea în limba slovacă a antologiei *Veľký pán Dunaj.* Antológia poézie klasikov („Marea doamnă Dunărea". Antologie de poezie clasică), ce include lirici reprezentativi pentru literaturile naţionale din ţările dunărene: Germania, Austria, Slovacia, Ungaria, Croaţia, Serbia, România – traducerea în slovacă a poemelor: D.M. Anoca, antologie şi prezentări critice pentru secţiunea românească: Lucian Alexiu –, Bulgaria şi Ucraina). Fiecare secţiune a cărţii conţine note introductive, studii ce-şi propun să documenteze asupra unei tematici specifice, respectiv ilustrarea spaţiului danubian în literaturile naţionale ale ţărilor străbătute de marele fluviu european, după cum şi medalioane dedicate autorilor selectaţi. Poezia lui Miroslav Bielik a fost tradusă în mai multe limbi de circulaţie internaţională. A fost distins cu Premiul Fondului Literar pentru Literatură, secţiunea proză, 2013; Premiul revistei Slovenské pohľady pentru volumul *Kaleidoskop – Záplava* („Caleidoscop" – „Inundaţia"), 2013; Premiul Moravei al Uniunii Scriitorilor din Serbia şi al oraşului Mrčajevci, 2015 ş.a.

REVĂRSARE

Doamne, s-a împlinit timpul
Lasă fluviul să se-adâncească în rugăciune
Despre izvor am aflat cu bucurie în îndepărtata-mi copilărie
Despre pârâu, râu îmi grăiesc viersuri trăite
Prea târziu pentru bucurie
Prea mult pentru melancolie
Prea puţin pentru tristeţe
Despre gura de revărsare care e pasămite tocmai la capăt
până la aceste stihuri tardive
doar ideea cuiva se furişează pe limbă
o fi gura de revărsare în clopoţelul din basm?
Gura probabil nu e Cuvântul, acela e de fapt la-nceput
Şi-atunci ce-i anume: ecou, tăcere, linişte...?

Cineva de pe malul efemer mă întreabă
Ce eşti?
Dumnezeu ştie…
O fi gura de revărsare fără nume? De neschimbat?
Om fi noi altfel? În faţa morţii?
Precum cei sărmani? Necăjiţi? Suntem altfel...
Cine e azi preocupat de asta, a cui e tristeţea,
când viaţa e atât de uşor repetabilă, virtual…
Deci râule, repetă-ţi cursul
Prelinge-te de la izvor într-un ceasornic de apă,
în cercurile lui Arhimede
şi cufundă-te în reîntoarcerea ploilor de primăvară
Deci bănuieşti de-acum că revărsarea nu cunoaşte pe nimeni
după nume sau preţ
Doar durează nemodificată
Iar în delta sa viaţa se preschimbă în mărunţiş
Şi se depune mâlul, nisipul din clepsidră
şi bolovanii apăsători

MERSUL
Mersul,
mersul în spaţiu curbat
sau mersul pe funie
Încotro şi unde? Până când, până unde?
De ce, pentru ce? Pe cine să întrebi despre drumul spre depărtare?
Ce spui, poete ortac, Ján Ondruš?
Întrebătorule, rătăceşte-te
Aşa deci, mai întâi rătăceşte-te
şi pe urmă pune întrebări...
Doar că, fiind pe funie, ce mă fac?
Direcţia mi-e dată dinainte
Întreabă despre drum şi trage
troliul pe cursul îmbătrânirii
Cursul îmbâtrânirii – spui
În el nu te poţi rătăci
Aşa, deci, trage troliul şi nu pune întrebări,
ce aştepţi!
Trage troliul fără ocolişuri
iar acesta mână
mişcarea de gură şi clănţănitul de dinţi
Însă eu, frăţioare, mai bine umblu, merg mai departe,

deși cu pas obosit
întrebătorule, rătăcește cu troliul
pe căi și pe hârtoape, caută o direcție

Aleargă, fugi...

BĂTRÂNII
Gâștele cenușii ciugulesc cerul,
Din cer cade lut,
Un lut reavăn

Nici fumul nu trece prin el

Până la genunchi în pământ
Ni se scurtează aripile

RĂSCRUCE DE DRUMURI
Răscrucea
ca un ceas atomic
Crucea are patru trandafiri cu spini
ai timpului torționar
În ce direcție s-o iei?
În locul soarelui bănuiesc un alt fel de frumos
și zăresc stele necunoscute
Atunci întoarce-te
și caută traseul cunoscut
înapoi, în leagănul tău

Traducere și prezentare de **Dagmar Mária ANOCA, Lucian ALEXIU**

P O E Z I E și L I M B Ă

Radu ȘERBAN

Haiku și limbă. Trăiri transpuse în cuvinte ca florile în eternele

„Vorbește ca să te cunosc!"
Socrate

Din puținul pe care l-am învățat în ultimii vreo 15 ani despre vasta cultură niponă, încerc să-mi „dau părerea" despre importanța limbii în haiku.

Proto-traducerea

Receptarea unui haiku dincolo de limba în care e scris presupune înțelegerea lui ca trăire, înainte de a-l privi ca text. Vehicul de comunicare eliptic de cuvinte în stadiul embrionar, un haiku autentic sfidează limba. Se pare că posedă un limbaj al lui propriu, unul al emoțiilor, diferit de limbile scrise și vorbite. Cu riscul redundanței, afirm că haikuul ideal eludează vorbele, așa cum pictura ideală pentru Katsushika Hokusai era punctul, un punct esențial. Înainte de a se scrie, haikuul se întâmplă, ca moment de revelație. Abia ulterior, în scopul comunicării se transformă în cuvinte. Aici întâlnim prima traducere: din limba sentimentelor, în limba scrisă. Proto-traducător al propriului poem, autorul își preface trăirile în vorbe, ca florile în eternele.

În primul moment al tâlcuirii apare bariera limitării numărului de cuvinte la silabele unui haiku, 5-7-5, într-o sintaxă eliptică, directă și concentrată. Asemănătoare unui interviu contra cronometru, asamblarea cuvintelor într-un haiku testează abilitatea de a stăpâni limba, ca precondiție a poemului. Dacă n-am intenționa să comunicăm, n-am avea nevoie de turnarea haikuului fluid în cochilia cuvintelor, ci l-am păstra ca atare în memoria sentimentelor. Omenească, tentația de împărtășire a propriilor impresii ne încurajează să scriem, totuși. Este și cazul meu. În criză de timp, impresionat de abundența revelațiilor din Japonia, am căutat să-i comunic fratelui momentele de profundă trăire, în modul cel mai rapid posibil.

Dacă haikuul ar trebui să aibă o limbă maternă, aceea ar fi japoneza. În celelalte limbi a primit conotații specifice de-a lungul timpului, franceza distingându-se, de exemplu, prin tenta meditativă, spre profunzimile gândirii, cu denumirea inițială de „epigrame japoneze[1]".

[1] A se vedea Albert de Neuville (1864-1924): „*Épigrammes à la japonaise*", 1921, Hachette Bnf

Nuanţe specifice fiecărei limbi

Spaţiul liric de tip haiku primeşte un şarm specific în fiecare limbă. Pe bună dreptate, distincţia între un haiku în japoneză şi altul în engleză sau franceză reflectă trăsăturile unui anumit areal lingvistic, fără prejudicierea unei axiome: veritabilul haiku se modelează maiestuos numai şi numai în creuzetul indigen, limba japoneză.

Şabloanele formale nu pot migra cu acurateţe din japoneză spre alte limbi. În primul rând dimensiunea versului, respectiv numărul de silabe (în japoneză, s-ar numi corect – „sunete", respectiv unităţi fonetice similare silabelor) diferă semnificativ. Un exemplu banal: Tokyo! În engleză, ca şi în română, denumirea capitalei nipone conţine două silabe: To-kyo. În japoneză în schimb, cuvântul se compune din nu mai puţin de 5 silabe (sunete): To-o-ky-o-o. Cum să mai traduci un vers de haiku în japoneză, din engleză sau română, respectând numărul de silabe, fidel conţinutului? Ar fi ca şi cum am încerca să turnăm 5 litri de apă într-un vas de doi litri. În sens invers, la o traducere din japoneză în română, ar fi nevoie de încă trei silabe „balast", ca să umplem versul de 5 silabe (To-o-ky-o-o). Am putea spune o-ra-şul-To-kyo, dar cu preţul brevitaţii.

Majoritatea autorilor englezi reduc numărul silabelor încălcând şablonul silabelor, pentru a se adapta conţinutului din japoneză.

Rămâne, deci, la opţiunea fiecăruia să adopte metrica dorită, să sacrifice eventuale şabloane pentru o exprimare confortabilă în propria limbă, ştiind că regulile formale sunt doar „ţinte" facultative.

Eu respect, în mare, limitele dimensionale de 5-7-5 silabe (go-shichi-go în japoneză), constatat un număr mai mic de silabe în engleză faţă de limba română, adică „vasul" englez nu se umple cu vorbele traduse din română. De exemplu: primăvara, de trei silabe, se traduce printr-o singură silabă, spring; căldura (3 silabe) devine heat sau warmth (o silabă); tinereţea (4) se traduce prin youth (1) etc. În japoneză, cuvântul „haru", care înseamnă primăvară, are două silabe, jumătate cât în română.

Cutume şi conţinut

Conţinutul, la rândul său, nu poate rămâne o simplă multiplicare a poemelor lui Basho sau Shiki, nici măcar a haikuurilor nipone moderne.

Disonanţele temporale devin tot mai relevante, pe măsură ce haiku prinde rădăcini în alte limbi, dar chiar în aceeaşi limbă timpul îşi lasă amprenta pe conţinutul haikuului. Dacă cel clasic eludează metafora, în schimb cel modern o acceptă tot mai mult ca expresie a juxtapunerii a două idei, separate prin cuvântul cheie. În fond, juxtapunerea însăşi compară două elemente.

Regula lui „kireji", a cuvântului care separă (cutting word – în engleză) nu este nici ea respectată cu strictețe. Acest „kireji" poate fi uneori doar un semn de punctuație, o cratimă sau o virgulă, iar în românește, ca și în engleză, devine difuz cu timpul. El se poate disimula într-o metaforă. La fel și cele două componente de bază, juxtapuse într-un haiku.

Nu se face farmacie sau contabilitate. Cititorul nu caută acurateţe formală, ci efectul artistic de moment. Nici autorul nu pleacă de la două lumi pe care să le juxtapună, despărţindu-le mecanic printr-un cuvânt cheie, ci se lasă purtat spre cuvintele care aşază versurile, pe cât posibil, într-o formă „ortodoxă", fără însă a face din aceasta un tabu.

Altfel, paradoxal, tocmai poemul cel mai scurt din lume ar ajunge să se supună celor mai multe reguli, atenţia excesivă pentru stil estompând sentimentul dominant. Ar fi ca și cum în Muzeul Luvru am admira perdelele de la ferestre.

În acelaşi timp, dimensiunea liliputană încurajează exprimarea aluzivă, lăsând cititorului plăcerea de a intui sau imagina cealaltă jumătate. Evident ca oul lui Columb, haikuul amprentează meditaţia cu pecetea liniştii interioare.

Eludarea figurilor de stil nu-l poate reduce la o simplă propoziţie, cu subiect şi predicat. Fără cele două componente, măcar sugerate, haiku îşi pierde şarmul şi elementul de revelaţie, de surpriză.

Uneori, deviez involuntar spre aforism, abatere potenţială de la simplitatea haiku-ului. Dacă optez pentru puţin mister, cu subînţelesuri mai puţin caracteristice haiku-ului clasic, nu uit un fapt definitoriu: „non multa sed multum"! Nimic de prisos! Matematic, ar însemna o poezie tinzând asimptotic spre zero, precum pictura lui Hokusai.

Selecţia cuvintelor

Pătimaşi ai limbajului, rătăcim în căutarea cuvântului potrivit revelaţiei şi a numărului de silabe prestabilit şi poate chiar a notei de muzicalitate dezirabilă. La traducerea unui haiku din trăire în limbaj, selecţia cuvintelor dă strălucire poemului final. Un cuvânt prea elevat poate trimite cititorul la dicţionar, întrerupând fluxul comunicării şi anulând efectul spontan. Pe de altă parte, un cuvânt prea anost poate banaliza impresia.

Traducătorul de haiku, acel „traduttore traditore" mai mult ca imperfectul, înţelege cât de diabolic e să transpui subtilitatea poemului dintr-o limbă în alta. Dincolo de schematizarea haikuului, subtilitatea unui cuvânt rămâne uneori intraductibilă. Nuanţele se rătăcesc în traducere, ca să parafrazăm faimosul film "Lost in translation", regizat de fiica lui

Francis Coppola. Specificul artistic al unei limbi joacă rol covârşitor, reprezentând mijlocul de comunicare a sentimentelor mai mult decât a ideilor. Dacă în subtext se strecoară şi subiectul liric, atunci inimile şi minţile destinatarului vibrează împreună. Un haiku te poate înveseli, te poate întrista, îţi poate insufla optimism sau o stare de melancolie. El surprinde cititorul, solicitând o judecată de calitate în receptarea sentimentului subsumat...

Bogăția limbii române oferă un amplu potenţial haikuului. Noi avem, de exemplu, două cuvinte distincte, limbă şi limbaj, în timp ce în engleză echivalentul amândurora este „language".

Fiecare cuvânt poate avea o umbră disipată în ceaţa unei expresii clarobscure. Vorba se scindează precum celula: genericul devine specific, floarea devine lalea, pasărea – rândunică, iar omul – poet. Alegerea unui singur cuvânt poate da cheia haikuului, aşa cum un moment poate marca o viaţă în infinitatea timpului. Prin acel cuvânt, autorul comunică trăirea de o clipă.

Limitarea cantitativă se impune nu doar prin numărul de silabe, dar şi prin dezirabilul cuvânt esenţial care defineşte anotimpul, ca regulă de bază mai ales la japonezi.

Grafie şi ortografie

Regulile de grafie şi ortografie se mulează după autor nu numai în limba română. Fiecare vers poate începe cu majusculă, sau numai primul, sau majuscula poate lipsi total. Haikuul nu se supune regulilor gramaticale, nefiind o propoziţie sau o frază în mod obligatoriu. Multe poeme au structura unei propoziţii, dar adesea omit semnele de punctuaţie. Cratima, punctul, virgula etc. apar doar pentru a suplini „cuvântul de separare", numit în japoneză kireji (în engleză cutting word), între cele două elemente ale juxtapunerii uzuale.

Semnul exclamării fusese la modă la începuturile traducerilor din japoneză, în scopul surprinderii sau atragerii atenţiei asupra unui cuvânt. Azi s-a renunţat la acest semn, pentru a surprinde cititorul numai prin text, nu prin punctuaţie.

Proaspăt, ca floarea de cireş

Frumuseţea unui haiku constă în unicitatea lui şi în elementul de noutate, atât în raport cu persoana care l-a creat, cât şi cu cei care-l citesc. Ca să închid cercul revenind la Socrate, un haiku trebuie să fie proaspăt, autentic şi irepetabil ca floarea de cireş, trecut prin testul celor trei site ale înţelepciunii: adevărat, frumos, necesar.

Mi-am „dat şi eu părerea” despre haiku şi limbă, fără pretenţia de a fi corect sau nici măcar poetic.

Acum peste 50 de ani nu exista expresia „a-şi da cu părerea”, ci doar „a-şi da părerea”. Apoi, când cineva enunţa o părere eronată ca să se afle în treabă, era ironizat: „şi-a dat cu părerea... în gard”, adică „a vorbit şi Ion, că şi el e domn”. Tot ironizând, în cele din urmă expresia a intrat în limbajul obişnuit, înlocuind-o pe cea corectă, originală, aşa cum de la „blue jeans” s-a ajuns la românescul „blugi”.

Aşa o fi? Cei de vârsta mea mă pot corecta, eventual cu o remarcă grobiană: „hai, nu fi poet!”.

Sper că nu am dat şi eu „cu oiştea în gard”!

Maria TRANDAFIR

Limba poetică argheziană

Oricine ar deschide Dicţionarul explicativ al limbii române (în care cuvântul„limbă” apare cu trei diviziuni, dintre care importantă pentru demersul nostru este cea dea doua care numără şase subdiviziuni), Dicţionarul de expresii şi locuţiuni româneşti (care a înregistrat 23 de expresii), Dicţionarul de maxime comentat şi Cuvinte, expresii sau citate celebre (ca acele ale lui Esop) ar rămâne surprins de multitudinea semnificaţiilor cuvântului„limbă”. Dintre toate acestea m-am orientat spre aceea care se potriveşte intenţiei de a discuta despre limbă ca sistem de comunicare între oameni (ca limbă literară – cel mai îngrijit aspect al limbii – şi ca limbă populară, de circulaţie) şi, mai ales, ca fel de exprimare propriu unei persoane, în special a unui scriitor, când vorbim despre limbă artistică (aceea a operelor literare); dacă avem în atenţie poezia, ne referim la limba poetică. Discuţia despre aceasta poate fi abordată în sensul căutării, în operele poeţilor, creaţii închinate limbii române („Văd poeţi ce-au scris o limbă ca un fagure de miere” – Mihai Eminescu;„grai tămâiat, căţuie de petale”– Vasile Voiculescu;„Limba nu e vorba ce-o faci/ Singura limbă, limba ta deplină,/ stăpână peste taine şi lumină,/ e aceea-n care ştii să taci” – Lucian Blaga;„alcătuire de cuvinte româneşti” – Victor Eftimiu;„limba românească este totul de cuvânt al ei”– Nichita Stănescu). Un alt sens are în vedere modul propriu de exprimare a poeţilor, care asigură originalitatea acestora, poet cu adevărat mare fiind acela ale cărui versuri sunt recunoscute cu uşurinţă, chiar şi atunci când autorul nu este precizat. În această categorie se încadrează Mihai Eminescu, Octavian Goga şi George Coşbuc, Lucian Blaga şi Tudor Arghezi, Ion Barbu şi Nichita Stănescu sau Marin Sorescu. Trebuie amintiţi şi poeţii basarabeni Alexei

Mateevici, pentru care limba este o comoară, foc, cântec, roi de fulgere, graiul pâinii, frunză verde, vechi izvoade, este sfântă) şi Grigore Vieru („În aceeaşi limbă/ toată lumea plânge/ în aceeaşi limbă/ râde un pământ").

Cel care a săvârşit o reformă a graiului„cu – îndemnuri pentru vite" pe care l-a transformat în„cuvinte potrivite şi leagăne urmaşilor stăpâni" este Tudor Arghezi, unul dintre marii stihuitori ai neamului, căruia Ion Barbu i-a refuzat calitatea de poet, considerându-l un simplu„meşteşugar" de cuvinte, după opinia acestuia poezia argheziană fiind„aşezare mozaicală de cuvinte, după o foarte primitivă preocupare de culoare, niciodată ridicată la vibrarea şi incandescenţa modului interior. Ne găsim în prezenţa banală a unui poet fără mesagiu, respins de idee". A fost singura părere defavorabilă. Critici de prestigiu au demonstrat că Arghezi a ocupat (şi ocupă) un loc esenţial în literatura română, datorită valorii poeziei sale, scrise într-o limbă poetică unică, printre aceştia numărându-se Pompiliu Constantinescu, Eugen Simion, Constantin Ciopraga, Ov. Crohmălniceanu, Tudor Vianu. Acesta din urmă, de exemplu, scria:„Impresia generală lăsată de lirica lui Arghezi este cea a unei mari tensiuni interne, a unui dramatism esenţial ce laudă graiul, ridicarea omului pe verticală, descoperirea cerului şi a nemărginirii, a focului şi a uneltelor, descifrarea tainelor atomului. Omul e conceput ca făuritor al propriului destin. Importantă şi surprinzătoare este modalitatea prin care poetul a transformat limba comună în limbaj poetic". Convingătoare este şi opinia lui Eugen Lovinescu, criticul care a formulat un adevăr indiscutabil despre creaţia argheziană:„S-a spus că Tudor Arghezi aduce o limbă nouă; în realitate, limba lui este cea obişnuită devenită însă limbă poetică prin putinţa scriitorului de a da o funcţie expresivă unor cuvinte considerate până la dânsul nepoetice. Meritul nu este de a fi îndrăznit, ci de a fi realizat, prin prezenţa unei temperaturi suficiente, o conversiune de valori". Pe aceeaşi linie sunt aprecierile despre limba poetică specifică lui Arghezi aparţinând lui Şerban Cioculescu ce observă„alchimia" verbală argheziană, poetul distingându-se prin stăpânirea unui secret al împrospătării cuvintelor, arta lui poetică necunoscând„repetiţia şi seria", verbul arghezian fiind echivalentul stării sufleteşti ce l-a stârnit, căreia îi urmăreşte„reliefurile şi accidentele"; sigur, nu poate lipsi opinia lui George Călinescu, marele critic care preciza că„limbajul poetic arghezian, în funcţie de tema abordată, nu poate fi comparat cu al niciunuia dintre poeţi, căpătând noi valenţe, ca în volumul *Flori de mucigai*, în care se simte un puternic accent argotic", atunci când se referă, de pildă, la viaţa puşcăriaşilor". Universul poetic a fost îmbogăţit cu această inedită temă, surprinzătoare, printr-un limbaj frust, necizelat, care atrage atenţia cititorului aflat în faţa„unei noutăţi" categorice:„În frig şi noroi/trec hoţii-n

convoi câte doi/cu lanţuri târâş de picioare/,muncindu-se în mocirli de sudoare/ Livizi ca strigoii şi şui/ strâmbaţi de la umeri, din şold şi picior/ în blidul fierbinte cu aburi gălbui/ îşi duc parcă sângele lor"/ câţiva au ucis/ câţiva ispăşesc ori un furt, ori un vis"/. Poetul a decantat esenţa urâtului pentru a ajunge la„frumos", având îndrăzneala de a„lucra" pe un material neartistic (realitate brută) pe care l-a transformat, stăpânit de o pasiune transfiguratoare:„din bube mucigaiuri şi noroi/ iscat-am frumuseţi şi preţuri noi". În volumul amintit, Arghezi şi-a dezvăluit capacitatea de a înnoi limbajul poetic pe care l-a îmbogăţit cu multe cuvinte aparţinând argoului, pe care le-a înnobilat şi le-a asociat, şocant, în sintagme neaşteptate şi sugestive:„ai picioare domnişoare/ coapsa lată/ adâncată/ ca-n zuvelci,/ urechile ca doi melci,/ doi zulufi/ ca doi cârcei,/ două boabe de cercei/dezlipite,/de muiere./ Şi-al dracului!– a miere/ şi a tiparoase/ hoitul tău/ miroase/ (...) O fi fost măta vioară/ trestie sau căprioară?/Şi-o fi prins în pântec plod/ de strigoi/ de voievod?/ Că din oamenii de rând/ nu te-ai zămislit nicicând". (*Fătălăul*)

Cert este că universul lui liric se risipeşte şi se adună în ceea ce poate fi numit„patrie interioară" (sintagmă aparţinând lui Albert Beguin) alcătuită din„orizonturi, mări, fluvii, arbori, animale, feţele oamenilor, spaţii închise". Aşa se poate defini unicitatea creaţiei argheziene caracterizată printr-un lirism nu edulcorat, ci voluntar, ce explică poetica lui viguroasă. Conştient de poligeneza poeziei sale, Arghezi devine„constructor de cuvinte", ce alcătuiesc universuri poetice noi, căci în viziunea sa scriitorul trebuie să fie„un artist răzvrătit împotriva monotoniei şi însetat de lucrul nerostit şi nou". Structura poeziilor este fundamental dramatică, precum în Psalmi, tonul îndârjit şi aspru al poeziilor transformându-se în umilinţă, poetul avântându-se în sfere divine sau coborând în ratări:„Cercat-am eu cu arcul meu/ să te răstorn pe tine Dumnezeu/ Tâlhar de ceruri îmi făcui solia/ să-ţi jefuiesc cu vulturii tăria./ Dar eu râvnind în taină la bunurile toate/ ţi-am auzit cuvântul/zicând că nu se poate". Homo interrogator, Arghezi îşi devoalează dorinţa: de a cunoaşte lumea, natura, Divinitatea, pe care o exprimă printr-un limbaj poetic a cărui substanţă este profund religioasă:„nalt candelabru, strajă la hotare/stelele vin şi se ascund pe rând/în ramurile întinse pe altare/şi te slujesc, dar, Doamne, până când?". Un evident lirism transpare într-o încercare aprigă de a-l găsi pe Dumnezeu, dar spiritul său se dovedeşte incapabil de această cunoaştere:„Ard către tine-ncet, ca un tăciune/ te caut mut, te-nchipui, te gândesc"/. Îndoiala„ca-n oglindirea unui drum de apă, pari când a fi/ pari când că nu mai eşti", este ilustrată prin mijloace poetice specifice, dintre care G.I. Tohăneanu menţionează coordonarea„unor unităţi sintactice

identice ca valoare, dar întruchipate diferit, procedeul fiind familiar poetului". Se desprinde din Psalmi o neobosită sete de Absolut, marcată de pândă, de drămuire, de cercetare:„Te drămuiesc în zgomot şi-n tăcere/ Şi te pândesc în timp, ca pe vânat/ Să văd: eşti şoimul meu cel căutat?/Să te ucid sau să-ngenunchi a cere?/ Pentru credinţă sau pentru tăgadă/te caut dârz şi fără de folos"/. Poezii religioase au scris şi Vasile Voiculescu şi Nechifor Crainic şi Radu Gyr, dar niciunul nu a creat o limbă poetică originală ca Tudor Arghezi, cu tonalităţi unice trecute prin asprimi de limbaj sau prin blândeţe supusă:„Eşti visul meu, din toate, cel frumos/Şi nu-ndrăznesc să te dobor din cer grămadă". Poetul era conştient de ontologia fiinţei sale şi de sacrul divin pe care încearcă să-l descopere, fără să reuşească. Scrisul său a corespuns întotdeauna viziunii despre viaţa observată sub toate aspectele, dar şi tematicii alese, devoalând o expresivitate specifică.„Făurar al unei noi gramatici poetice", (Ioan Apetroaie), poetul a reuşit să creeze alt fel de poezie, în care cuvintele să fie deşteptate dintr-un„somn secular", limba creaţiilor argheziene dobândind noi configuraţii prin care se acordă poeziilor virtualităţi expresive susţinute de topica nouă ce presupune numeroase inversiuni şi ruperi sintactice:„Nepreţuind granitul, o, fecioară!/din care-aş fi putut să ţi-l cioplesc,/ am căutat în lutul românesc/ trupul tău zvelt şi cu miros de ceară". Inedită este şi poezia de dragoste, căci îndrăgostitul oscilează dramatic între dragostea care îl ia prin surprindere:„Tu ţi-ai strecurat cântecul în mine/într-o dup-amiază, când/fereastra sufletului zăvorâtă bine/se deschisese –n vânt/fără să ştiu că te aud cântând./Cântecul tău a umplut clădirea toată/sertarele cutiile, covoarele/ca o lavandă sonoră. Iată/au sărit zăvoarele/ şi mănăstirea mi-a rămas descuiată" (*Morgenstimmung*); care îl contrariază:„Da, te-aş iubi cum mă iubeşti şi tu/inima-mi spune da, cugetul nu./ Te-ai aşteptat vâltoarea să mă ia/ şi să mă ardă în dogoarea ta". (*Dragoste târzie*); care îl supune prin puterea magică a vindecării:„de când mi-ai pus capul pe genunchi, mi-e bine/ nu ştiam că mă voi vindeca de mine prin tine/ mi-am simţit coapsele, gleznele, spinarea, tari ca un luptător/ m-am vindecat şi m-am născut sărutându-ţi talpa unui picior". (*Înviere*); care îl face să se înalţe, să se depăşească pe sine, oscilând între aspiraţia spre împlinirea iubirii şi teama de posibile deziluzii, provocate de neputinţa femeii de a-şi împlini menirea. Concepţia sa despre iubire ascunde aceeaşi dualitate prezentă în multe dintre poeziile sale, pentru el iubirea fiind„otrava gândirii şi-a vegherii", dar şi„adoraţie şi mângâiere tăcută". Priveşte femeia cu admiraţie, acordându-i virtuţi„strict pământene", făcând-o stăpână a universului casnic, după ce va fi mireasă. Frumuseţea limbajului poetic, bogat în admirabile metafore, este vizibilă în Psalmul de taină, în care

iubirea unică și pătimașă („tu ce scrutezi, scoțându-ți sânii pe jumătate din veșminte/ ca să-i sărute focul gurii, cuprinși de mâini cu luare aminte") cotropitoare, îl arată pe Arghezi ca pe un îndrăgostit„absolut" de femeia devenită soție (iubirea maritală este preferată de poet); aceasta este răspândită în bărbat„ca o mireasmă într-o pădure,/scrisă-n visare ca o slovă, înfiptă-n trunchiul meu secure"/; nevrând să se depărteze de făptura ei, o poartă„brățară, la mâna casnică a gândirii/cu care-am năzuit alături să leagăn pruncul omenirii"; altă serie de metafore, ce dezvăluie adorația și suferința:„pur trandafir, bătut în cuie de diamant pe crucea mea"„cămin al dorurilor mele, fântâna setii-nverșunate" se alătură celor care sugerează mitologia erotică și continua ispită a femeii, poetul socotind-o„pământ făgăduit de ceruri cu turme, umbră și bucate". În prezența ei se înfioară până și plopii, ființa acesteia cuprinzând tot ce o înconjoară într-o„plasă caldă de răcoare" (unul dintre cele mai reușite oximorone argheziene, ce acordă originalitate limbii poetice). În felul acesta, Arghezi își exprimă credința că femeia este întruparea tentațiilor pământești pe care nu vrea, totuși, să le biruie.

Pentru poetul *Cuvintelor potrivite*, transfigurarea estetică a cuvintelor este dorință și preocupare, acesta mărturisind intenția sa de a scrie într-o limbă poetică neobișnuită:„am căutat cuvinte fulgi, cuvinte aer, cuvinte metal, cuvinte întunecate ca grotele și cuvinte limpezi ca izvoarele ce pornesc din ele; într-un cuvânt se face ziuă și alte cuvinte amurgesc; cuvintele scapără ca pietrele sau sunt moi ca melcii; ele te asaltează ca viespile sau te liniștesc ca răcoarea; te otrăvesc ca bureții sau adapă ca roua trandafirul" (*Scrisoare cu tibișirul*). Vitalitatea arghezian reiese și din munca de supunere a cuvintelor obraznice, pe care le pune în slujba ideii poetice, o mărturisire concludentă fiind:„Toate cuvintele mele sunt întortocheate/ și s-au îmbătat/ Le vezi?/ Au căzut, s-au sculat/ Au vrut să alerge și să se joace,/ dar beția le-a prăvălit încoace/ Nu mai știu ce spun și îs/ bolnave de râs/ s-au stricat cuvintele mele/ umblă prin mocirle cu stele". (*Cuvinte stricate*). Așa se explică realitatea biografică și sufletească surprinsă cu o cuceritoare candoare, în poeziile despre copilărie. Adaptează limbajul artistic vorbirii familiare a copiilor„se încurcă, se bâlbâie cu grație, își imaginează o școală joc, prin intermediul unor imagini ce amintesc de pictura naivă", dar surprinde cu un cald lirism și„universul boabei și al fărâmii" dominat de gingășie și de inocență:„Fetele, albinele/ au furat sulfinele,/ țărâna de soare/ de pe flori ușoare,/ pulbere de lună/ de pe mătrăgună, drumul de șofran,/ nea de măghiran/ de pe izma creață/ broboane de ceață/ lână de tămâie/ și smirnă molâie/ soiuri de lumină/ făcute făină". (*Miere și ceară*)

Altele sunt tonalităţile poeziei despre senectute şi despre moarte, care exteriorizează trăirile poetului, împăcat cu ideea bătrâneţii şi a singurătăţii pe care o acceptă cu regret:„De ce-aş fi trist că toamna târzie mi-e frumoasă/pridvoarele-mi sunt coşuri cu flori ca de mireasă/ (...) Singurătatea-mi doarme culcată-n somn alături, de-a lungul, între păturI./Nu mi-e clădită casa de şiţă peste Trotuş?/de ce-aş fi trist? Şi totuşi...” Pentru a depăşi gravitatea morţii care îl neliniştește şi îl tulbură, o concepe ca pe un joc, apelând la mistificare pentru a ascunde regretul după viaţă:„Aşa este jocul/ îl joci în doi, în trei/în câte câţi vrei/Arde-l ar focul”. (*De-a v-aţi ascuns*) O neliniște tulburătoare este resimţită de cititorul ce descoperă teroarea morţii dezvăluite –printr-un limbaj poetic adecvat– şi insinuarea acesteia, fără veste, peste tot, în viaţa oamenilor, a plantelor, a animalelor, a pietrei, a lemnului, a sfinţilor. Neliniștea devine frică, subliniind tragismul morţii şi zbuciumul terifiant al fiinţei, care simte, fără să vadă, ameninţarea:„Ce noapte groasă, ce noapte grea!/A bătut în fundul lumii cineva./ E cineva ori, poate, mi se pare./Cine umblă fără lumină,/fără lună, fără lumânare/Şi s-a lovit de plopii din grădină?/Cine calcă fără somn, fără zgomot, fără pas/ca un suflet de pripas?/ Cine-i acolo/Răspunde!/De unde vii şi ai intrat pe unde?/Tu eşti, mamă?/Mi-e frică/Mamă bună, mamă mică”. Suita de interogaţii retorice este un semn al terorii cosmice sau dovada„unui sentiment de năucire, surprins trupeşte în mişcările de evaporare şi de topire ale organismului”. (George Călinescu).

Toată creaţia poetică arghezianăs-a supus concepţiei sale despre poezie şi despre scris. Nu şi-a pus problema talentului, pe care E. Lovinescu îl considera esenţial („singura pornografie în artă e lipsa de talent”), căci poetul„Cântării omului” mărturiseşte că talentul lui este o boală, fiindcă simte că e bolnav de ceva, bolnav de nedesluşit, iar ceea ce scrie îl doare, îl„sângeră”; scrisul nu este o simplă copilărie, ci o tragedie grea, cu cât simţea mai mult plăcerea de a compune, căci poezia presupunea un drum cu piedici şi prăpăstii, în care se putea prăbuşi, pe care l-a străbătut, târându-se pe coate, pe coaste (asemenea lui Iov), pe brânci sau în cârje. A ştiut să adapteze limba scrierilor sale la conţinutul de idei atât de diferite şi de numeroase. Cel mai mare adevăr despre creaţia poetică a lui Arghezi l-a formulat Tudor Vianu care considera că o primă caracteristică a limbii şi artei lui Arghezi este atitudinea lui faţă de convenţia literară, de locul comun, de asocierile prestabilite de cuvinte:„Rolul lui Arghezi în dezvoltarea limbii şi artei noastre literare a fost acela de a fi anexat poeziei un sector lexical, pe care convenţia literară îl respingea mai înainte, de a ne fi dat, prin contrastele vocabularului o limbă plină de dramatism, sporită în vigoarea ei; de a fi înzestrat cuvântul

cu o mare concretitudine, de a fi sporit supleţea şi conciziunea construcţiilor; de a fi dezvoltat metaforismul; de a fi stabilit mijloacele proprii ale gândirii poetice". (Tudor Arghezi).

Fiului său, poetul i-a lăsat prin testament„un nume adunat pe-o carte", iar nouă, cititorilor, ne-a lăsat acelaşi nume, dar adunat pe o sumedenie de cărţi. Stând la marginea livezii, a semnat Tudor Arghezi.

Daniela ANDRONACHE

Despre limbă, patria poeziei şi a poeţilor

Poezia este arta cuvintelor unei limbi. Ea nu poate exista decât în cuprinsul acelei limbi, deoarece cuvintele sunt unicele instrumente de lucru ale unui poet. Între acesta şi limba în care scrie se creează o conexiune puternică al cărui fundament îl reprezintă cunoaşterea în profunzime a bogăţiei lexicale, a rafinamentului, a subtilităţilor şi a puterii acelei limbi de a exprima idei, sentimente, mesaje, concepte, sensuri sau simbolistici nuanţate, stilizate, inedite sau reinterpretate.

Nichita Stănescu îi îndeamnă pe scriitori să îşi iubească limba în care scriu: „Să ne iubim limba în care vorbim şi scriem. După pământul pe care locuim şi care ne constituie ţara, limba, ea însăşi, ne este patrie. Cei care o scriu sunt slujitorii ei, iar cei care încearcă să o arate în deplina ei frumuseţe, scriitorii, sunt păstrătorii ei şi nu numai păstrătorii ei, ci şi educatorii ei. În afară de comunicarea frumosului, în afară de comunicarea revelaţiilor, în afară de comunicarea viziunilor, în afară de comunicarea sentimentelor, ideilor, a sufletului şi a inimii, a sufletului istoriei şi a inimii prezentului sensibil, scriitorul este un îndrăgostit de vehiculul principal, de targa sublimă care-i transportă mesajul, docilă sau nu, de limba în care scrie."[1] În virtutea acestei „îndrăgostiri", numeroşi poeţi români au închinat ode exprimându-şi dragostea faţă de limba română (Alexei Mateevici, Victor Eftimiu, Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc) şi numeroşi alţii au fost persecutaţi sau chiar trimişi la închisoare pentru delictul de a scrie şi de a publica poeme în limba română în ţinutul de peste Prut. Din fericire, în Republica Moldova limba română şi-a reintrat în drepturi când, în data de 16 martie 2023, a fost promulgată legea prin care aceasta devine limba oficială a statului.

Fiecare popor îşi scrie poezia în propria limbă care devine astfel marca lui identitară şi fiecare popor are propriul său poet naţional. În

[1] Nichita Stănescu, *Fiziologia poeziei*, Editura Eminescu, 1990, p. 30-31

perioadele de dominație străină, luptătorii pentru independența neamului au luptat în egală măsură și pentru păstrarea limbii naționale ca element definitoriu al națiunii. Același Nichita Stănescu remarcă fără urmă de echivoc caracterul național al poeziei scrisă în limba națională: „Dar dintre arte, niciuna poate nu are un caracter atît de nuanțat național cum are poezia. În primul rînd, pentru că ea este exprimată într-o limbă *anumită,* de o generalitate și de o specificitate istorică anumită."[1]

Nu de puține ori, relația dintre poet și limba în care scrie este una extrem de anevoioasă care pune la încercare atât răbdarea, voința cât și determinarea acestuia. Limba nu se lasă „prinsă" în versuri atât de ușor precum ar putea crede cititorii. Poetul nostru național, citit și recitit de milioane de români, a cărui operă a constituit obiectul exegezei multor critici literari redutabili, căruia mulți poeți de după el i-au dedicat versuri pline de admirație, dă mărturie în poemul *Criticilor mei* despre dificultatea procesului de creație: „Dar cînd inima-ți frămîntă/ Doruri vii și patimi multe/ Ș-a lor glasuri a ta minte/ Stă pe toate să le-asculte,// Ca și flori în poarta vieții/ Bat la porțile gîndirii,/ Toate cer intrarea-n lume,/ Cer veșmintele vorbirii."[2] Chiar și pentru un poet de geniu găsirea cuvântului potrivit pentru exprimarea tumultului de idei și sentimente reprezintă o adevărată încercare: „Ah! Atuncea ți se pare/ Că pe cap îți cade cerul:/ Unde vei găsi cuvîntul ce exprimă adevărul?"[3]

Conceptul de *limbă* comportă abordări variate și uneori contrastante. Există așadar limbă maternă și limbă străină, limbă moartă și limbă vie, limbă oficială și limbă vernaculară, limbă țintă și limbă bază (pentru traducători). Există și limbile revelate de către Duhul Sfânt apostolilor lui Iisus la sărbătoarea Cinzecimii cu scopul ca ei să propovăduiască Evanghelia la toate neamurile pământului.

Pentru vorbitorii aceleiași comunități etnice, limba este un mijloc de comunicare verbală, în timp ce pentru necunoscători aceeași limbă este o barieră lingvistică. În acest sens, un exemplu relevant îl găsim în Biblie, în capitolul 11 din *Facerea* intitulat *Turnul Babel. Amestecarea limbilor. Semința lui Sem,* versetele 1-9*.* Acțiunea se petrece în orașul Babilon, primul oraș construit după Potop în care toți oamenii vorbeau o singură limbă: „În vremea aceea era în tot pământul o singură limbă și un singur grai la toți./ Purcezând de la răsărit, oamenii au găsit în țara Senaar un șes și au descălecat acolo./ (…)/ Și au zis iarăși: «Haidem să facem un oraș și

[1] Ibidem, p. 59
[2] Mihai Eminescu, *Poezii*, Editura Facla, Timișoara, p.131
[3] Ibidem

un turn al cărui vîrf să ajungă la cer şi să ne facem faimă înainte de a ne împrăştia pe faţa a tot pămîntul!»”[1]

Auzind despre aceste vise de mărire, Dumnezeu decide să îi pedepsească pentru mândria lor: „Şi a zis Domnul: «Iată, toţi sînt de un neam şi o limbă au şi iată ce s-au apucat să facă şi nu se vor opri de la ceea ce şi-au pus în gînd să facă.// Haidem, dar, să Ne pogorîm şi să amestecăm limbile lor, ca să nu se mai înţeleagă unul cu altul.” [2] Urmarea acestui fapt este uşor previzibilă – oamenii s-au trezit în imposibilitatea de a termina construcţia deoarece nu s-au mai înţeles între ei: „Şi i-a împrăştiat Domnul de acolo în tot pămîntul şi au încetat de a mai zidi cetatea şi turnul.// De aceea s-a numit cetatea aceea Babilon, pentru că acolo a amestecat Domnul limbile a tot pămîntul şi de acolo i-a împrăştiat Domnul pe toată faţa pămîntului.”[3]

Tot în Sfânta Scriptură, în *Ieşirea*, capitolul 3 intitulat *Chemarea lui Moise*, versetele 1-8, aflăm despre limba rugului aprins – vorbirea minunată dintre Dumnezeu şi Moise de pe muntele Horeb: „În vremea aceea, Moise păştea oile lui Ietro, preotul din Madian, socrul său. Şi depărtîndu-se odată cu turma în pustie, a ajuns pînă la muntele Horeb;// Iar acolo i s-a arătat îngerul Domnului într-o pară de foc, ce ieşea dintr-un rug; şi a văzut că rugul ardea şi nu se mistuia.// Atunci Moise a zis: «Mă duc să văd această arătare minunată: că rugul nu se mistuieşte.»// Iar dacă a văzut Domnul că se apropie să privească, a strigat la el Domnul din rug şi a zis: «Moise! Moise!». Şi el a răspuns: «Iată-mă, Doamne!»// Şi Domnul i-a zis: «Nu te apropia aici! Ci scoate-ţi încălţămintea din picioarele tale, că locul pe care calci este pămînt sfînt!»[4]

După această avertizare, Dumnezeu îi dezvăluie lui Moise identitatea şi scopul acestei convorbiri, făcându-i totodată şi o promisiune de izbăvire: „Apoi i-a zis iarăşi: «Eu sînt Dumnezeul tatălui tău, Dumnezeul lui Avraam şi Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacov!» Şi şi-a acoperit Moise faţa sa, că se temea să privească pe Dumnezeu.// Zis-a Domnul către Moise: «Am văzut necazul poporului meu în Egipt şi strigarea lui de sub apăsători am auzit şi durerea lui o ştiu.// M-am pogorît dar să-l izbăvesc din mîna Egiptenilor, să-l scot din ţara aceasta şi să-l duc într-un pămînt roditor şi larg, în ţara unde curge miere şi lapte, în ţinutul Canaaneilor, al

[1] *Biblia sau Sfînta Scriptură*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994, p. 20-21
[2] Ibidem
[3] Ibidem
[4] Ibidem, p. 69-70

Heteilor, al Amoreilor, al Ferezeilor, al Ghergheseilor, al Heveilor şi al Iebuseilor."[1]

În volumul *Fluxul memoriei*, Anatol E. Baconsky, poet, prozator, eseist, traducător român născut în Basarabia, de factură expresionistă, se lasă cucerit de nostalgia limbii primordiale şi de dorinţa de armonie între oameni şi adresează un sublim îndemn poetic „fiilor ziditorilor Turnului Babel": „Eu însumi uneori fugind de mine/ Ridic spre ceruri braţul drept şi spun:/ – Cîntaţi şi trăiţi-vă viaţa,/ Voi fii ai ziditorilor Turnului Babel./ Înălţaţi pereţi, araţi pământul, culcaţi-vă lin/ Cu iubitele voastre sub arcul de taină/ Al nopţii-/ Şi mai cu seamă căutaţi mereu/ Fermecătorul grai de-odinioară/ Prin care-nainte de-a vă fi amestecat Domnul limbile/ Vă-nţelegeaţi cu toţii atît de bine."[2] (*Divagaţie nocturnă*)

În poemul *Imn către neliniște,* spiritul poetului se dorește a fi cuprins de o neliniște fecundă, creatoare sub acțiunea căreia să dobândească noi valențe și potențe: „Prea liniştit nu mi-ar plăcea să fiu/ Decît în ceasuri de restriște neagră –/ Astfel, întotdeauna să-mi fie dor de ceva,/ Să aştept, să caut, să umblu, să am frământări,/ Să regret rătăcirile singure– volutele lor/ Asemenea şerpilor să se-ntoarcă mereu după mine –/ Şi fiece gînd împlinit/ Totdeauna să lase deschisă o poartă/ Spre alte şi alte ţinuturi./ Să fiu bolnav de boala fiecăruia/ Ca să ştiu ce înseamnă o floare, un îndemn,/ Un nou anotimp sau o veste –/ Cîteodată şi ceaţa să-mi pună mîna pe umăr,/ Ca să mă-ntorc privind-o-nfiorat,/ Şi chiar să plec o dată într-o seară/ Cu un bătrîn adormit,/ Ca să revin în zori de zi cu pruncii."[3]

În urma acestei serii de experienţe complexe, transformatoare, poetul devine un alter ego al naturii, capabil să înţeleagă graiul pădurii, al cocorilor şi al mării şi să comunice cu natura în limba ei: „O, leagănul acestor încercări/ După care te învăluie liniştea/ Niciodată prea lungă;/ Vor spune poate unii că e un fel/ De-a mă-ncînta de propria mea soartă-/ Nu ştiu. Ştiu doar că nu sunt singurul:/ Aşa vorbesc şi pădurile toamna,/ Cînd au gură de aur,/ Aşa strigă cocorii cînd văd iarba căruntă,/ Şi marea spune la fel în septembrie,/ Cînd delirează cu aripi albe."[4] Simbioza om-natură, comuniunea şi armonia dintre elementele universului poetic care sunt facilitate şi de existenţa unei limbi unice pentru toţi şi pentru toate, sensibilizează profund sufletul poetului care amuţeşte lăsându-se stăpânit

[1] Ibidem, p. 70
[2] A.E. Baconsky, *Fluxul memoriei*, Editura pentru literatură universală, Bucureşti, p. 153
[3] Ibidem, p. 84
[4] Ibidem, p.84-85

de frumusețe și de bucuria contemplației: „Toți și toate gîndesc, toți și toate spun, toți și toate cîntă/ Legănîndu-se-n timp./ Oprește doar o clipă și ascultă."[1]

Ploaia și vântul sunt personajele poemului *Glasul războinicului de pe Rin.* De data aceasta, nu omul este cel care învață limba naturii, ci natura personificată vorbește cu soldatul neamț ucis în luptă și abandonat în pământul Transilvaniei: „Zac rătăcit aici în cîmp străin,/ Fără mormînt, fără somn, fără pace-/ Apăsat de întunecata mareea a țărînii, / Zac rătăcit aici în Transilvania.// N-am auzit niciodată pe nimeni plîngînd/ La căpătîiul meu – n-am auzit decît ploaia,/ Ploaia umblînd cu picioarele goale prin iarbă,/ Ploaia șoptindu-mi blestemele acestui pămînt.// N-am auzit niciodată pe nimeni cîntînd/ La căpătîiul meu, n-am auzit decît vîntul,/ Vîntul gonind împletit laolaltă cu drumul,/ Vîntul purtînd vocile celor de mine uciși."[2]

Natura se substituie rudelor și prietenilor decedatului, fiind singura care îi poate aduce puțină mângâiere soldatului rămas pe pământ străin, motiv pentru care acesta se adresează celor care l-au iubit: „Voi, cei ce m-ați iubit, nu mai veniți,/ Rămîneți acasă singuri cu lumina-/ O, voi ce vă nașteți și creșteți în brațele Rinului,/ Uitați pentru totdeauna drumul meu."[3]

Volumul *Cantos* al poetului american Ezra Pound, deși scris în limba engleză, reunește între copertele sale mai multe limbi străine. Versurile în limba engleză alternează cu versuri în latină, italiană, franceză, greacă, provensală, germană, spaniolă și ebraică: „Cidul meu a pornit călare la Burgos,/ Sus, sub pilaștri, la poarta dintre cele două turnuri,/ A bătut cu vîrful lancei și copila s-a arătat,/ Una niña de nueves años,/ În balconul de deasupra porții dintre cele două turnuri."[4]

Deși este un poet controversat, criticii afirmă că Ezra Pound, născut în 1885 în statul Idaho din SUA, a revoluționat poezia de limbă engleză de la începutul secolului XX. Profesor de spaniolă și franceză, acesta a locuit mulți ani în țări din Europa, a avut o viață tumultoasă (a fost arestat și apoi internat într-un ospiciu la revenirea în SUA), dar și un imens apetit pentru explorare, cunoaștere și pentru traducerea poeziei din numeroase limbi: „Ignoranța este inamicul nostru"[5] sunt cuvintele spuse de poet care

[1] Ibidem
[2] Ibidem, p. 95
[3] Ibidem
[4] Ezra Pound, *Cantos*, Editura Junimea 1983, p. 158, traducerea Virgil Teodorescu și Petronela Negoșanu, p.25
[5] Ibidem

considera „că un scriitor se poate considera mort dacă îşi pierde curiozitatea."[1]

Opera lui Ezra Pound a prilejuit discuţii aprinse între criticii literari. Poemele lui se sustrag logicii obişnuite, iar unii exegeţi le consideră chiar „obscure". Totuşi pentru *Cantos Pisans*, poetul a primit Premiul Bollingen, marele premiu al Bibliotecii Congresului American. Folosirea de către poet a mai multor limbi străine în acelaşi poem îndeamnă cititorul la anularea barierelor lingvistice prin studierea chiar şi parţială a acestor limbi: „Ouan Jin vorbi şi astfel fură create lucrurile mai sus pomenite/ (...). şi îl veţi vedea astfel reprezentat/ in principio verbum/ paraclet sau verbum perfectum: sinceritas/ celulele morţii de unde se vede m-tele Taishan la Pisa/ ca Fujiyama la Gardone/ (...)/ în acea linişte care supravieţuieşte tuturor războaielor/ «La Donna» zice Nicoletti/ «La Donna, la Donna!»/ «Cosa deve continuare?»/ «Se casco» zice Bianca Capello/ «non casco in gennocchion»/(...)/ şi o pasăre cu pete albe, un cal de trap/ sub *les six potences*/ *Absouldre que tous nous veuil absoudre*." (Canto LXXIV)

Poemele lui Ezra Pound ce conţin numeroase referinţe culturale, nume de scriitori şi filosofi, denumiri mitologice, trimiteri la epoci istorice diverse îndeamnă cititorii să fie curioşi şi îmbrăţişeze cunoaşterea. Aceasta rămâne un deziderat al generaţiilor din toate timpurile care îi înlesneşte individului accesul la o înţelegere profundă a lumii, a istoriei şi a prezentului continuu în care trăieşte.

Marin Sorescu, născut în 1936 în satul Bulzeşti, judeţul Dolj, reconstituie în volumul *La Lilieci* universul satului natal cu toate caracteristicile existenţei sale oltenești. Într-un interviu pe care autorul i l-a acordat lui Dinu Flămând şi care a fost publicat în „Viaţa românească" în februarie 1978, acesta afirma următoarele: „Am scris *Liliecii* din două motive. Nu voiam să se piardă două secole de sat românesc – tradiţie, limbaj, mituri etc. (...) Poezia se face şi din amănunte nesemnificative, sau nepoetice, iar aceste amănunte pot înviora versul."[2]

În ansamblul operei soresciene, *La Lilieci* reprezintă o carte unică cu o pregnantă notă de pitoresc conferită de modul magistral în care sunt reînviate tradiţiile, obiceiurile, superstiţiile, felul de a trăi şi de a gândi al oamenilor locului care se exprimă într-un limbaj specific zonei Olteniei cu numeroase regionalisme, imprecaţii, cuvinte „bășcălioase" folosite pentru discuţiile în dodii, cuvinte din vocabularul ţărănesc pe care nu toţi cei din sat le cunosc. Personajele cărţii sunt construite veridic, sunt pline de viaţă şi cu o debordantă plăcere de a vorbi cu semenii lor atât în serios cât mai

[1] Ibidem

[2] Text preluat de pe website-ul *omiedesemne.ro*

ales în glumă. Toate au nume stranii, cu tentă hilară – Ion Țuruc, Trică-a lui Gogu, Ciupag, Chilijean, Ciula, Roncioaica, Mitru Ceapă, Chișu– și o manieră personală de a se raporta la întâmplările din viața satului sau din viața lor.

Poemul *Datu-n jujeu* – o mostră de limbaj colocvial autentic oltenesc, are caracter de oralitate dat fiind faptul că se bazează pe dialogul dintre doi săteni dintre care unul are o problemă, iar celălalt este sfătuitorul lui: „– Uite, că nu-mi latră căţelul ăsta neam!/ Nu latră neam Lulu. Şi am şi eu aici în curte,/ Ce am. Am nevoie să-mi păzească leaurile/ Şi el, mâlc…/ Iorgu al Babii fusese după grâu, spre Dunăre/ La vale, tocmai pe la Rast./ Şi văzuse multe pe-acolo./ –Păi l-ai dat în jujeu? Îi spune Mandei lui Chilijean/ Nu. Ce e aia?/ Păi, uite cum se făcea înainte la noi,/ Şi s-a uitat obiceiul şi noroc de mine/ că l-am mai/ Apucat pe la Rast./ Ei căţelul cu binişorul,/ Îl prinzi şi-i legi jujeul de gât./Şi cînd nu bagă de seamă, odată cu seara,/ Numai ce îl ridici repede, îl apuci de jujeu/ Şi-l vîjâi deasupra capului,/ De câteva ori./ Dacă nu latră, iar îl mai iei, după o zi./ Îi mai faci aşa un perdaf – şi să vezi/ C-o să latre şi singur, o să latre/ şi la lună/ O să schelălăie ca la eclipsă.”[1]

Sfatul nu are efectul scontat, dar omul nu se dă bătut și întreprinde o cercetare minuțioasă pe teren pentru a afla cauza pentru care practica „datului în jujeu” nu a fost eficientă. În urma acesteia, Manda a aflat că: „Asta se făcea într-o anumită zi,/ Cred că la echinocţiul de primăvară”.[2]Poemul narativ-descriptiv continuă alternând naratorul de persoana întâi cu naratorul de persoana a treia. Limbajul savuros este pe alocuri ocultat de utilizarea unor expresii şi cuvinte cu frecvenţă extrem de redusă în limba română, necunoscute publicului larg: „Manda aşa a făcut, dar câinele nu s-a-nvăţat/ Să latre/ A chemat pe unul de i l-a-nvârtit aşa / peste cap,/ Într-o seară şi când s-a văzut jos,/ A fugit Lulu ca din puşcă./ Că e şi aici o socoteală/ Mi-a spus mie unul de la Rast/ (Că m-am dus să mă interesez)/ Asta se făcea într-o anumită zi,/ Cred că la echinocţiul de primăvară,/ Că mulţi care nu ştiu – zicea ăla de la Rast,/ Care nu se gândesc, că s-ar putea să fie/ şi aici o/ Regulă, şi-i dădeau în jujeu aşa de-a fie cum,/ De-a moaca-n jujeu, în altă seară,/ Nu se făceau răi./ (…)/ Dar câte vreunei potăi îi plăcea/ Să se dea în jujeu./ (În alte părţi se zicea în *ileu* sau *jujinci*.)/ Jujincile sunt hăţurile vacii./ Că e şi un cântec:/ «Şi o vacă pe jujinci,/ Şi nevasta pe opinci.»[3] Finalul poemului aduce resemnarea în sufletul lui Manda cu privire la caracterul implacabil de blând al câinelui său: „A mai încercat el o dată, dar n-a avut efect/ Pentru că nu s-a nimerit

[1] Marin Sorescu, *La Lilieci*, Cartea a cincea, Editura Creuzet, București, 1995, p. 18
[2] Ibidem, p.19
[3] Ibidem, p.19-20

în seara de echinox./ Câinele ştia obiceiul, dar oamenii nu./ A rămas Manda cu Lulu prost de bun ce era./ Era blând ca o căprioară,/ Chiar şi după atâtea exerciţii de răutate."[1]

Cu un limbaj la fel de pitoresc, poemul *La-ncărcat de mărăcini* are un mai puternic caracter de oralitate. Dialogul este mult mai alert, alternând cu momente de povestire cu accente comice, replicile sunt scurte şi la obiect, vocile narative se întrepătrund, iar personajele sunt atât de viu conturate încât cititorul pare că le vede în faţa ochilor: „Îi zic lui Sender (povestea mama):/ –Nea Dumitre, mergi să-mi ajuţi să-ncarc /şi eu/ Nişte mărăcini?/ –Merg. Vin eu să-njung boii./ Eu n-am mai ieşit, cînd a potrivit el carul/ Şi el a uitat să-şi ia blanele, ca să stea/ pe ele,/ Când încărca. Ajungem la loc. Mărăcinii erau tăiaţi./ –Acum ce facem?/ – Păi, eu mă sui în car…/ – Suie-te./ Se căţără-n car şi eu îi dam mărăcinii de jos./ Când îi dam mărăcinii cu furca şi să pună/ piciorul pe ei/ Să-i aşeze – aoleu! Cădea cu furca-n ei./ Of, fir-aţi ai dracului, că mă topiraţi!/ –Bine, că trebuia să fi luat şi noi ceva./-Păi, eu crezui că luaşi dumneata nişte blane,/ ceva./ Şi bătea un vânt să-l dea peste cap/ în mărăcini,/ Când ridica piciorul să pună piciorul pe ei./ (…)/ Eu nu puteam să-mi ţin râsul, de câte ori/ se dădea peste cap./ Dumitru Sender era şi geambaş şi când/ te duceai pe la el povestea:/ «Când am cumpărat eu boul ăla breaz…»/ Şi Anica, nevastă-sa: «Mai taci deavu,/ Că numai de boi îmi vorbeşti toată ziua./ De boi şi de vaci.»/ Iarna se-mbrăca într-un şpenţer,/ Rupea dintr-un şoltai de oaie şi-o lua/ ba la Bălceşti,/ Ba la Picături. Zicea: «Lupul de unde aleargă/ De-acolo mănâncă.»"[2]

Poeta contemporană Mihaela Cristescu, născută în Bucureşti, dar stabilită în Australia din 2009, autoare a unor remarcabile volume de poezie şi proză şi editoare a nouă antologii de poezie şi proză româno-australiană, provoacă cititorul oferindu-i spre lectură poeme în care versurile în limba română alternează cu cele în limba engleză: „Aşa ziceam/ câteodată,/ în jurul însetării,/ să construim/ o fântână din cărămidă,/ cu apă curată,/ pentru îngrijirea/ unor răni mitice,/ să înălţăm/ în adânc/ ziua ce curge/ agăţată vital/ de cumpănă,/ în bătaia vântului:// the water/ telling the truth/ to the new born/ house/ in the summer time."[3] (*Fântâna*)

Acest experiment lingvistic postmodernist poate fi asociat cu conceptul ştiinţific de neuroplasticitate în sensul că lectura unui text scris

[1] Ibidem, p. 20
[2] Ibidem, p. 25-26
[3] Mihaela Cristescu, *Archetypes in Code-Mixing Poetry*, Editura eLiteratura, Bucureşti, 2019, p.25

în două sau mai multe limbi provoacă creierul să își adapteze funcția cognitivă la noua experiență intelectuală, cititorul fiind îndemnat să ajungă la semnificație dincolo de conceptul de limbă.

Poemul *Unfinished wrist verse* reprezintă o altă provocare insolită pentru cititor: „Mă gândeam să întorc privirea/ on that particular day,/ să dovedesc/ momentul de început/ ca nimeni înainte/ by recovering lexemes on paper.// Dating the weather/ credeam că pot prinde/ această discutabilă instanță/ a versului neterminat.// The proof – atât cât am contat pe ea-/ ne permitea acest imens priveghi/ aceeași depărtare uitată de vers.// No search for extremity/ on that wrist,/ no version/ to be spoken/ by your fountain pen." [1]

Poeta, jurnalista și traducătoarea contemporană Victoria Milescu, membră a Uniunii Scriitorilor din România și deținătoare a numeroase premii și distincții literare prestigioase, folosește, în poemul *Jocul de-a războiul*, o formulă ingenioasă, surprinzătoare, dar plauzibilă de a prezenta războiul sub forma unui poem tradus în limbi internaționale: „Mai în glumă, mai în serios/ au început să se bată/ râzând au început să fabrice/ mitraliere, tancuri, muniții/ la o masă de joc,/ au inventat războiul/ ca pe un poem/ pe care îl recitau de pe o scenă pe alta/ dintr-un teatru în altul/ dintr-o țară în alta/ perfecționând pe rând ritmul, rimele/ cu timpul a devenit un poem clasic, rafinat/ tradus în limbi de circulație internațională/ dar care nu voia să intre în nicio carte, ci doar în trup…"[2]

Poemul care „nu voia să intre în nicio carte, ci doar în trup" este unul care nu necesită traducere. Indiferent de teatrul de război în care el ar fi recitat, oamenii i-ar înțelege sensul amar pentru că este scris într-o limbă universală care înseamnă doar moarte, suferință și distrugere.

În poemul *O cauză pierdută,* poeta prezintă efectul paradoxal pe care o limbă necunoscută îl exercită asupra ei. Aceasta nu acționează ca o barieră lingvistică ce produce teamă, neînțelegere și izolare, ci dimpotrivă, reprezintă un element de atracție și un motiv de a-i fi dor: „Afară se moare/ eu scriu poezii/ se moare sub gloanțe, grenade/ eu scriu poezii/ cifra morților urcă vertiginos/ eu fredonez pe străzi un cântec romantic/ tu ești soldatul unei cauze pierdute/ pe un front nevăzut/ vorbești o limbă necunoscută/ poate că nu ești ceea ce ești/ poate că mâine mă vei împușca/ la ordin sau din greșeală/și totuși de ce în astă seară când/ colind străzile cu primejdii/ îmi este așa de dor/ de îmbrățișarea ta, ultima."[3]

---

[1] Ibidem, p. 26
[2] Victoria Milescu, *nu stârniți câinii*, Editura Bifrost, București, 2024, p. 48
[3] Ibidem, p. 27

Comunicarea prin limbaj articulat este un atribut exclusiv uman ce operează o distincție netă între oameni și celelalte ființe de pe planetă. Ca și țările, limbile au granițele lor ce nu pot fi trecute decât prin studiul acelor limbi. Capacitatea de a învăța și de a vorbi mai multe limbi străine este atributul celor cu abilități lingvistice deosebite și cu o largă deschidere către diversitatea culturală a lumii.

În schimb, limba cea mai îndrăgită de pe pământ care nu are granițe, capcane sau ascunzișuri este limba maternă, parte a identității noastre, pe care o iubim poate fără să știm, în care suntem noi înșine/ cu adevărat,/ fericiți până la Dumnezeu: Suntem alții/ când vorbim o altă limbă./ Cuvintele sunt altele/ și vibrația lor/ ne prinde sufletul/ în corzi./ Devenim/ de ne-nțeles/ pentru semeni.// Limba cea nouă/ ridică ziduri între noi.// Doar în limba mamei/ zidurile se năruie.// Doar în limba mamei/ suntem noi înșine/ cu adevărat,/ fericiți până la Dumnezeu[1]. (*Doar în limba mamei*)

Diana Dobrița BÎLEA

Mărturisiri

Limba română mi-e mamă și mai tandră de cînd dragostea care m-a născut nu mai este. Limba română mi-e tată și mai bun de cînd părintele meu, care știa a mă privi direct cu inima, s-a dus să citească îngerilor, seara, cum îmi citea mie.

Cînd, într-o duminică, de ziua *Schimbării la față*, am deschis ochii pe pămînt, a fost limba română cea care mi-a vorbit prima dată. A început numaidecît, cu grijă și pricepere, să-mi deslușească taina venirii pe lume, apoi mi-a cîntat o doină și m-a chemat *Dor* înainte de a-mi zice Dobrița. Mai tîrziu, m-a îmbrățișat povestindu-mi despre neam și despre iubirea de frate, a rîs plîngînd și a plîns rîzînd în timp ce, necurmat, Dumnezeu plîngea și rîdea ținîndu-ne în brațe pe amîndouă, fiicele sale. Azi, limba română are foarte multe de făcut. Îi șiroiește iubirea pe obraji ori de cîte ori se face dimineață în casa ei atît de curată, pregătită cu pîine și sare pentru toți cei care intră într-însa pentru a căuta noime și mîngîiere. Dă o mînă de ajutor, în cuvinte frumoase și puternice, fraților care se roagă în graiul măicuței lor pentru lumină în cuget și-n simțire, celor care trudesc din greu să avem pîine pe masă, celor ce luptă să păstreze pacea pe glia „urmașilor urmașilor" noștri „în veacul vecilor". Ține de mînă pe fiecare vorbitor al ei, îl încurajează, îi întărește visul de a deveni mai bun, îi dă

[1] Daniela Andronache, *Sfânta Sofia*, Editura Timpul, Iași, 2024, p. 38

aripi, îl poartă peste mări şi ţări, să vadă lumea şi s-o înţelagă, pentru a şti mai bine cine e şi de ce l-a vrut Dumnzeu aici, la noi, şi nu în altă parte.

Limba română nu dojeneşte, nu ţipă dacă o dor nedreptăţile noastre, nu dispreţuieşte şi nu jigneşte pe nimeni cu gura ei şi cu inima ei. Limba română iartă oricît şi fără să pregete. Ba mai mult decît atît, în zorii fiecărui început şi cînd e cel mai greu şi mai greu, nu uită să-i împărtăşească pe toţi din neam cu sîngele şi trupul ei. Limba română e înaltă şi de nestrămutat. E credincioasă şi stă la numai un cuvînt distanţă de cer, aşa că ajunge să-l rosteşti: *mamă, tată, frate, patrie, carte* şi aşa mai departe. E devotată fără de asemănare. Nu se pune mai presus pe sine, ci pe omul vorbitor îl aşază pe dealuri de inimă şi de conştiinţă, ca acesta să urce şi să crească. Mă întîlnesc cu limba română şi pe străzile altor ţări, prin muzeele, bisericile sau tîrgurile de cărţi ale acestora. Şi mă cuprind mari şi grele emoţii. Mi se năzar Ilene Cosînzene şi feţi-frumoşi, sfinţi şi martiri români, cronicari şi cazanii şi, în loc să mă întreb de ce văd toate acestea acolo, plîng de o bucurie indescriptibilă.

Mărturisesc că nu ştiu să iubesc decît în limba maicii mele, că nu mi-e dor decît în graiul fratelui meu, că nu pot să mă rog, să sper, să scriu, să văd, să miros, să aud, să pipăi, să mă mir, să visez decît în limba tatălui, a bunului şi a străbunului meu pînă în vechimea cea mai adîncă. Mărturisesc că nu trebuie să explorez o literatură vastă – lingvistică, antropologie, neuroştiinţă, genetică, biologia evoluţionistă şi altele asemenea – ca să simt de unde-mi vine limba în care m-am ivit pe lume. Graiul românesc a ieşit din magma iubirii într-o clipă mare şi chiar atunci pămîntul nostru a numit cerul cer, iar pe Dumnezeu, Cuvîntul. Şi s-a apucat dumnezeul lăuntric al poporului acestuia să izvodească, din complexitatea viziunilor, a trăirilor şi a uriaşei lui sensibilităţi, cele mai dulci sonuri. Le-a îmbrăcat în mătăsuri ţesute cu fir de aur şi i-a făcut pe poporeni să audă în inima lor îndemnul de a le transmite, din gură în gură şi mai apoi scriindu-le, pînă în ziua de astăzi.

Îmi „saltă inima-n plăcere" (Gheorghe Sion) ascultînd şi reascultînd din memoria afectivă vorbele pe care nici o miere nu le poate întrece în dulceaţă: limba română este „o altă dimensiune a sinelui" (Herta Müller), o „expresie integrală a sufletului românesc" (Iorga), „tezaurul sufletesc" şi „reazemul moral" al neamului (Eminescu), „patrie minunată" (Nichita Stănescu), „o comoară", „foc ce arde într-un neam", „graiul pâinii" (Alexei Mateevici), „îţi arată drumul, şi apoi îţi dă drumul, te eliberează pînă şi de ea însăşi, către isprăvile pe care veacul îţi cere să le faci" (Constantin Noica), „are virtuţi complete, adică poate fi vehicul a tot ce se întîmplă spiritual în om. E foarte greu de mînuit. Prin ea poţi deveni vultur sau cîntăreţ de strană" (Petre Ţuţea). Înţelegînd importanţa limbii române ca

simbol al identităţii noastre naţionale, spirituale şi culturale, Ienăchiţă Văcărescu spune în *Testament literar*: „Urmaşilor mei Văcăreşti!/ Las vouă moştenire:/ Creşterea limbei româneşti/ Şi-a patriei cinstire". Cînd, din motive de ordin istoric, dar şi dintr-o prea mare laşitate/indolenţă, se rupe definitiv spirala aceasta a iubirii de limbă a unora prin venele cărora curge tot sînge românesc, durerea celorlaţi români capătă dimensiunile unui coşmar, aşa cum arată poetul moldovean Nicolae Dabija într-o poezie care se numeşte chiar aşa, *Coşmar*: „În Taimâr, cu-o sanie cu reni –/ colo pîn' şi vara viscolește –/ dat-am de un sat de moldoveni/ ce uitaseră – săracii! – românește.// I-a adus colo tătuca Ţarul/ şi le-a dat pământ, cît vezi în jur,/ numai că nu-ntra în el brăzdarul –/ cică e bocnă anul împrejur.// Şi-au rămas: să crească urşi în stînă/ şi la sănii să înhame reni,/ numai c-au uitat limba română,/ dar în buletine-s «moldoveni.»// M-au cinstit cu ţuică din licheni/ m-au servit cu colţunaşi din peşte,/ şi mi se jurau că-s moldoveni,/ doar că – nu pot să vorbească românește.// Şi-amintiră, după lungi torturi, –/ of, şi eu mă bucuram ca prostul! –/ numai colo nişte-njurături/ şi-ncă un fragment din «Tatăl nostru».// Şi-am bocit cu ei la despărţire,/ şi mi-au dat şi-un colte de mamut,/ şi le-am dat volumul meu subţire/ pe care-l tot răsfoiau, pierdut.../ (...)/ Se dezice, fiu al nimănui,/ în discuţii şi – afişat – în presă,/ de strămoşii şi de limba lui,/ Iar Moldova i-i – doar o adresă".

Limba română are cea mai mare putere de ne uni. Eu ştiu. Am trăit o vreme într-o ţară străină şi, cînd mă simţeam pustiită, arsă de dorul de acasă, ieşeam să întîlnesc surori-fraţi români fie şi numai pentru a-i asculta. Mărturisesc că vorbele lor îmi ţineau şi de foame, şi de sete, şi de dragoste. Mai ales de dragoste îmi ţineau, căci reuşeam să mă întorc în *ne-acasă*, unde inima mea dădea drumul, ca unei benzi înregistrate, acelor neasemuit de frumoase cuvinte româneşti. Şi ce bine îmi era pînă la urmă, Doamne, Cuvîntule!

Cristina RUSU

Interpretări comparative teologico-lingvistice ale strigătului mesianic de pe cruce

În hermeneutica ortodoxă, acest strigăt al Mîntuitorului pe cruce constituie una dintre cele mai enigmatice şi profunde afirmaţii ale lui Iisus Hristos, fiind obiectul unei vaste analize teologice şi exegetice. În context biblic, aceste cuvinte sunt interpretate nu doar ca o manifestare a suferinţei Sale umane, ci şi ca o mărturisire teologică, a asumării depline şi a condiţiei căzute a omului, fără însă a implica o despărţire reală între Persoanele Sfintei Treimi.

Aceste cuvinte, pe care Iisus Hristos le-a rostit pe cruce, le regăsim şi în Noul Testament (Matei 27, 46, Marcu 15, 34).

David psalmistul cîntă în versurile sale acest strigăt de disperare. Psalmul 21 este un psalm profund, cu o puternică încărcătură emoţională dar şi o profeţie mesianică despre suferinţele lui Hristos.

Această transpunere a Mîntuitorului, face ca acest psalm să fie considerat profetic, prevestind suferinţele lui Mesia.

Psalmistul începe cu un strigăt de durere:

„Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?"

David descrie starea de abandon şi lipsa unui răspuns imediat din partea lui Dumnezeu, dar îşi aminteşte de calea durerii transformate în slavă, ilustrînd calea Crucii către Înviere.

Expresia învăţăturilor creştine rămîne puternic marcată de semnificaţia profundă a cuvintelor rostite de Iisus Hristos pe cruce. Hristos exprimă iubirea Sa faţă de omul aflat în exil spiritual. În contextul răscumpărării, acest strigăt devine o jertfă a pătimirii mîntuitoare, în care Hristos, Fiul lui Dumnezeu, îmbrăţişează abandonul resimţit de omenirea rămasă în păcat. Astfel, cuvintele rostite nu arată o reală separare între Tată şi Fiu, ci reprezintă o asumare totală a consecinţelor greşelilor oamenilor.

Teologia ortodoxă afirmă unitatea ipostatică dintre natura divină şi cea umană în persoana lui Hristos. Suferinţa experimentată pe cruce este reală în dimensiunea interpretării lui Hristos ca om. Aceasta, reflectă învăţătura despre kenoză, în care Fiul se goleşte pe Sine pentru a ridica întreaga creaţie la comuniunea originară cu Dumnezeu. Dumnezeirea ca Trinitate nu L-a părăsit niciodată pe Fiul, dar natura umană a lui Hristos a experimentat durerea şi goliciunea spirituală.

Traducerea şi interpretarea acestor cuvinte rostite de Hristos au fost considerate provocatoare pentru teologi, tocmai pentru că se poate înţelege aici, o separare temporară între Tatăl şi Fiul, ceea ce contrazice dogma ortodoxă despre unitatea Sfintei Treimi. Totuşi, părinţii Bisericii au clarificat că aceasta este o exprimare simbolică a condiţiei umane păcătoase asumate de Hristos, fără ca unitatea trinitară să fie vreodată compromisă.

În interpretarea patristică a Sfîntului Ioan Gură de Aur; el explică aceste cuvinte ca pe un mijloc pedagogic prin care Hristos ne arată cît de mare era greşeala omenească. El a ales să sufere voluntar această părăsire aparentă pentru a reda omenirii dialogul esenţial al omului cu Dumnezeu. Teologii ortodocşi insistă asupra faptului că aceasta este o formă supremă de iubire divină, în care Dumnezeu acceptă pînă şi condiţia morţii pentru a aduce viaţă veşnică oamenilor.

Sfinții părinți și teologii au desluşit întrebările de interpretare lingvistică şi teologică a cuvintelor Mîntuitorului, în funcție de limba în care au fost redate.

În textul original aramaic, versetul a fost tradus astfel: „Eli, Eli, lama sabachthani?" (Matei 27, 46) sau „Eloi, Eloi, lama sabachthani?" (Marcu 15, 34). *Semnificații în aramaică*: „Eli" / „Eloi" – „Dumnezeul meu" (Eli este forma ebraică, iar Eloi este o variantă aramaică), „Lama" – „De ce?" sau „Pentru ce?", „Sabachthani" – verbul „sabach" (שָׁבַק) este aramaic şi înseamnă „a părăsi" sau „a lăsa".

Unii lingviști sugerează că sabachthani ar putea avea și sensul de „m-ai lăsat (în această stare)", ceea ce ar putea schimba uşor înțelegerea versetului. Ceea ce explică: *împlinirea profeției*, pentru că Iisus foloseşte cuvintele din psalmul lui Davis, unde descrie suferințele unui om drept şi care se încheie cu triumful şi justificarea lui. Aceasta sugerează că suferința lui Iisus era parte din planul divin. *Experiența umană a abandonului* arată suferința profundă a lui Iisus în momentul răstignirii, cînd poartă păcatele lumii şi resimte o aparentă separare de Tatăl. De aceea sensul interpretat este, *nu un strigăt de disperare, ci de încredere*. Deşi începe cu o notă de suferință, psalmistul încheie cu o declarație de încredere în Dumnezeu, ceea ce indică faptul că Iisus nu se îndoia de Tatăl, ci sublinia scopul răstignirii.

Textul în aramaică, „שבקתני למא אלי אלי?" (Eli, Eli, lama sabachthani?), tradus în greacă şi ulterior în limbile moderne, a suscitat numeroase discuții teologice şi filologice, mai ales că rădăcina termenului „sabachthani" implică sensuri precum „părăsire" sau „încredințare", oferind un cîmp semantic complex. Părinții Bisericii Ortodoxe, cum ar fi Sfîntul Chiril al Alexandriei, interpretează strigătul ca un simbol al identificării lui Hristos cu păcatul, dar fără ca aceasta să afecteze ontologic relația Sa cu Tatăl.

Textul grecesc al Noului Testament redă contextul cuvintelor într-o formă mult mai poetică, unde se pune accent pe expresivitatea poetică ca nuanță a trăirii intense, a lui Hristos, din ultimele clipe: „Θεέ μου, Θεέ μου, ἱνατί με ἐγκατέλιπες;" *(Theé mou, Theé mou, hinatí me enkatélipes?) Semnificațiile şi forma cuvintelor, curge metaforic spre poezie cu subînțeles: „ἱνατί" (hinatí)* – întrebare adverbială care înseamnă „pentru ce?" sau „de ce?". Este o formă poetică, mai rar folosită în greaca comună, iar „ἐγκατέλιπες" (enkatélipes) – derivă din verbul „ἐγκαταλείπω" (enkataléipō), care înseamnă „a părăsi", „a abandona" sau „a lăsa singur". Are o nuanță puternică de abandon emoțional şi fizic. Aici este interpretat ca o subtilitate de profunzime emoțională.

În Evanghelia după Matei (27, 46), versetul apare într-o formă foarte apropiată de ebraică: *„Eli, Eli, lama azavtani?"* (עֲזַבְתַּנִי לָמָה אֵלִי אֵלִי). *Azavtani* (עזבתני) este echivalentul ebraic al lui *sabachthani* şi înseamnă tot „m-ai părăsit". În timp ce *sabachthani* este un cuvînt mai specific aramaic, *azavtani* provine din rădăcina ebraică *azav* (עזב), care are un sens similar.

Acest detaliu a dus la speculaţii privind limba exactă în care Iisus a rostit cuvintele, deoarece forma din Marcu este aramaică, iar cea din Matei pare mai apropiată de ebraică.

În manuscrisele copte (Sahidic şi Bohairic), expresia apare într-o formă adaptată din greacă, deoarece copta a preluat multe influenţe din limba greacă. Versiunea coptă a Noului Testament redă o interpretare similară.

Ⲡⲉⲛⲛⲁⲩ, Ⲡⲉⲛⲛⲁⲩ, ⲛⲉⲙⲁⲩⲛⲉ ⲥⲁⲃⲁⲭⲧⲁⲛⲓ? (Pennau, Pennau, nemavne sabakhtani?). Aceasta reflectă apropierea de forma greacă „Θεέ μου, Θεέ μου, ìνατί με έγκατέλιπες;" (Theé mou, Theé mou, hinatí me enkatélipes?). În manuscrisele Sahidic şi Bohairic, este tradus cuvîntul Dumnezeu ca Tatăl: *„Peniôt, Peniôt, henos te met nan?". Peniôt, Peniôt* – „Tatăl meu, Tatăl meu" (interesant, copta foloseşte „Tatăl" în loc de „Dumnezeu"), *henos te met nan* – echivalentul lui „de ce ne-ai părăsit?". Apare pluralul ca formă a lui Hristos umană dar şi spirituală, ca Fiu al lui Dumnezeu pe pămînt dar şi în cer. Acest detaliu reflectă o posibilă influenţă teologică diferită, deoarece „Tatăl", la copţi subliniază o relaţie filială mai clară decît „Dumnezeu".

Posibilele interpretări în tradiţia coptă sunt exprimate tot prin formă poetică. Strigătul de suferinţă umană poate fi înţeles ca un moment în care Iisus, în trup omenesc, exprimă suferinţa profundă şi sentimentul de abandon. *Împlinirea profeţiei* duce către psalmul 21, ce este considerat o profeţie mesianică. Copţii văd aceste cuvinte *„profeţia însăşi"*, ca referire directă la profeţie, nu ca o reală separare de Dumnezeu-Tatăl. *Legătura cu Jertfa lui Hristos* apare în teologia coptă ca suferinţă a lui Hristos şi este privită ca un act suprem de iubire şi sacrificiu, iar aceste cuvinte subliniază asumarea deplină a condiţiei umane.

În Vulgata, Sfîntul Ieronim a tradus expresia astfel: *„Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Traducerea aici a Vulgatei este cea clasică şi se referă doar la versiunea latină a Bibliei realizată de Sfîntul Ieronim. *„Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti?*. O altă variantă latină a expresiei, mai apropiată de sensul direct al textului grecesc original (*Ελωΐ, Ελωΐ, λιμά σαβαχθανί?* – transliterat: *Eloí, Eloí, limá sabachtháni?*). *Deus meus, Deus meus*/ „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu", *ut quid* – „pentru ce" (similar cu *hina tí* din greacă), *dereliquisti me*/ „m-ai părăsit" (*derelinquere*

= „a abandona"). Sfîntul Ieronim aduce traducerea în latină foarte aproape de cea greacă, dar fără o nuanță exclusiv poetică.

Concluziile și diferențe lingvistice cheie dau sensuri diferite. Astfel, deși mesajul rămâne fundamental același, nuanțele lingvistice pot oferi perspective diferite asupra emoției și semnificației cuvintelor lui Iisus pe cruce. *Aramaică, (Marcu 15, 34)*, *Sabachthani* poate avea și sensul de „m-ai lăsat în această situație", ceea ce poate implica nu doar abandon, ci și o anumită împlinire profetică; *ebraică (Matei 27, 46),* folosește *azavtani*, ceea ce ar putea indica o versiune mai apropiată de Psalmul 21*; greacă,* traduce expresia poetică cu subînțeles al traducerii Septuagintei*; în coptă*, – se schimbă „Dumnezeu" cu „Tatăl", ceea ce poate sugera o interpretare diferită a relației lui Iisus cu Dumnezeu; iar în *latină* se diferențiază doar nuanțele într-un stil specific Vulgatei.

Strigătul lui Hristos pe cruce, „Dumnezeule, Dumnezeule, pentru ce m-ai părăsit?", reprezintă una dintre cele mai frumoase expresii ale tainelor mîntuirii, iubirii, iertării în teologia ortodoxă, ale iubirii divine care biruie moartea prin acceptarea ei. Privită prin lentila dogmelor trinitare, expresia înțelege suferința ca o cale spre înnoirea comuniunii în iubire, a omului cu Dumnezeu.

Note:

Psaltirea în versuri, Mitropolitul Dosoftei, Editura Gramar, 2016

Cuvânt împotriva elinilor. Tratat despre întruparea cuvântului. Trei cuvinte împotriva arienilor, Sfântul Atanasie cel Mare, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010

Omilii la Psalmi, Ioan Gura de Aur, Editura Doxologia, 2014

Cele șapte cuvinte ale lui Iisus pe Cruce. Tratat de pietate și tâlcuire biblică – Arhimandrit Iuliu Scriban, Editura Reîntregirea, Alba Iulia,

Sfântul Chiril, Arhiepiscopul Alexandriei – Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan, vol. IV, tomul 3, Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Basilica, 2015

Strigăte de pe cruce, Erwin W. Lutzer, traducere Florin Moțiu, Editura Casa Cărții, Oradea, 2011

Tîlcuire a celor 150 de psalmi ai proorocului David, Fericitul Theodoret al Kirului, Editura Doxologia, 2018

Comentarii la Psalmi I-XXI, Fericitul Augustin, Editura Oastea Domnului, 2011

Biblia, Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Renașterea, 2009

Teologia Dogmatică Ortodoxă, Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010

Emilia STAJILA

Grigore Vieru: de la *poesis* – la *revenirea acasă* a limbii române

Din mila, dragostea şi dărnicia Limbii Române am răsărit ca poet. Limba română este destinul meu agitat. Poate şi osteneala mea este o parte din norocul ei în Basarabia.

(Grigore Vieru)

În vistieria spirituală a unei naţiuni, anume limba este cea mai de preţ şi se află în loc de frunte atunci când e vorba de evidenţiat identitatea unui neam. Fiinţa umană poate fi lipsită de suflet nu doar prin măsuri radicale, de privare de elementele ce nutresc spiritul de lumină şi speranţă, cum ar fi: stingherirea libertăţii, umilirea valorilor autentice moştenite, neantizarea culturii şi mutilarea limbii materne. Un popor este binecuvântat de Dumnezeu prin tradiţii, dar şi printr-o limbă ce se cere a fi o revelaţie continuă, o taină păstrată cu devoţiune şi neînfricare. La straja limbii şi a culturii stau de veghe poeţii autentici, lipsiţi de propria viaţă, ei dau suflet cuvintelor.„Poetul ca şi soldatul/ nu are viaţă personală...", el mai şi îmbracă inima în veşmânt preoţesc pentru a predica adevărul. Iar poeţii români iniţiază un pelerinaj pe urmele lui Eminescu, fiindcă anume„Eminescu este cel ce şi-a tăiat din cuvânt Catedrală ca să oficieze veşnic în ea liturghia Limbii Române" [6, p. 6]. În spaţiul românesc dintre Nistru şi Prut limba română a avut şi are nevoie de o protecţie mai deosebită şi mai riguroasă. Aici, pe lângă bătăliile de amploare„lirica esenţelor" se află şi într-o veşnică ambuscadă, *discipolii lui Orfeu*, în numele culturii şi a limbii, luptă pentru a schimba chiar şi ceea ce nu se poate schimba.

Un *discipol al lui Orfeu* a fost poetul Grigore Vieru – luptător tenace pentru libertatea şi nemurirea limbii române şi a tot ce ţine de cultura românească. Poetul *osteneşte în ocna cuvintelor*, se frământă pe sine însuşi, pentru ca mai apoi *să plămădească aluatul* ce se va transforma în *poezia-pâin*e hrănitoare de suflet ostenit al poporului condamnat la secole de înstrăinare.

Academicianul Mihai Cimpoi, în studiul său *Limbajul natural ca„aluat"*, evidenţiază faptul că Grigore Vieru întrevede„o lucrare naturală în cuvânt asemenea lucrării de frământare a aluatului la fel de naturală, după Bachelard. E o lucrare de-a valma de frământare şi legare, de transportare firească a gândurilor de la om la lucruri, de la lucrător la lucrare; *mutatis mutandis*: de la poet la lucruri, de la poetul-lucrător la lucrarea lui poetică propriu-zisă. Fiinţa lui se *frământă*, *frământând* şi apoi *legând* cuvintele. Gândirea sa mitopo(i)etică e o gândire proiectantă naturală; deci presupune şi„trudă" [4, p. 269]. Criticul literar conchide că

limbajul vierean„se vrea originar, se vrea lucrare naturală, substanţializată într-un efect pozitiv, într-o *realizare*. El se vrea, în fond, *iluminare* a Fiinţei în sens heideggerian" [4, p. 269]. În *Limbajul natural ca„aluatul"* e profilată *Scrisoarea despre umanism* unde se vorbeşte despre poet„că este veghetorul„locului de adăpost", al Fiinţei, care este limba", (după Eminescu„„sanctuar al fiinţei"). În alt studiu *Poetul reabilitărilor*, academicianul Mihai Cimpoi, vorbind despre Grigore Vieru, distinge:„Unitatea periclitată a omului şi naturii este refăcută într-o viziune panteistă, însufleţită, o viziune a arhetipurilor. Poetul ni-l readuce în actualitate, constant, pe Eminescu, poetul axial, care ne dă identitate şi ne pune în dialogul valoric cu lumea. Limba română apare, la Vieru, cu sunetele ei„vechi", înmuiate în rouă şi lacrimă. În sfârşit, reface întregul fiinţei româneşti" [3, p. 55]. Astfel, distingem veridicitatea expresiei: *acasă şi pereţii te ajută*.„Sunetele înmuiate în rouă şi lacrimă" (pereţii pătrunşi de ruga profundă până la lacrimi) ale limbii române (casa părintească) ajută la *tămăduirea* fiinţei româneşti în spaţiul basarabean.

În această ordine de idei, punctăm şi un considerent al academicianului Theodor Codreanu în articolul *Zece argumente pentru intrarea în canonul literar a lui Grigore Vieru* (ne vom referi la cel de-al doilea argument). Criticul literar huşean demonstrează într-un mod exhaustiv perceperea postulatului heideggerian (*limba este Casa Fiinţei*) de către Grigore Vieru. Desigur toate drumurile gândirii şi ale creaţiei duc la Eminescu:„Când Titu Maiorescu a intuit centralitatea canonică a lui Eminescu, proclamând-o în celebrul său studiu *Eminescu şi poeziile lui*, publicat la scurt timp după moartea poetului, în 1889, argumentul esenţial era limba română devenită acum modelul arhetipal nu doar al poeziei, ci şi al cugetării româneşti. Simţul limbii ca logos, iar nu ca beţie de cuvinte era văzut de Maiorescu drept semnul celor aleşi. Să nu uităm că limba română din Basarabia a stat sub cnutul deznaţionalizării ruseşti timp de aproape două secole, cu strădania de a face din ea o altă limbă, numită„moldovenească", ramură a slavismului iar nu a latinităţii. Ceea ce Grigore Vieru a făcut pentru renaşterea limbii române în Basarabia este echivalentul modelului eminescian de limbă română semnalat de Titu Maiorescu" [2, p. 516]. Exegetul continuă semnalând gradul de importanţă, monumentalitatea pe care o are poetul Grigore Vieru în Basarabia şi în *Lumea Limbii Române*:„De aceea, cultura românească dintre Prut şi Nistru îl percepe pe Grigore Vieru ca poet naţional, aşa cum la numit Maiorescu pe Eminescu înaintea lui G. Călinescu, pentru că astăzi Şcoala Resentimentului, recte a„corectitudinii politice" (vezi Harold Bloom) să-i conteste şi lui Eminescu acest titlu de glorie a canonicităţii literare. Grigore Vieru s-a simţit poet în măsura celebrului său *Legământ* din 1964 faţă de

cartea canonică a lui Eminescu, un testament spiritual de forţa celui arghezian. Un legământ deopotrivă faţă de limba română..." [2, p. 516].

În final, Theodor Codreanu constată, făcând trimitere la conceptul lui Heidegger şi la estetica lui Shakespeare:„Geniul limbii române l-a posedat într-atât pe Grigore Vieru, încât el a ajuns la intuiţia heideggeriană că Limba este Casa Fiinţei, că te poţi numi poet în măsura în care eşti păzitor al limbii ca şi al Casei Părinteşti. Ce vers uluitor în simplitatea lui este acesta: *Casa părintească nu se vinde*. Ca într-o fulgerătură, Vieru se apropie de estetica tăcerii shakespeariene cu acel enigmatic *Şi restul e tăcere*, o tăcere, zice Vieru, *Tot în limba ta*" [2, p. 516].

Grigore Vieru este un *poet al arhetipurilor*, al valorilor, al *casei părinteşti* (= *al limbii române*), al ierbii, mângâietoare de călcâie şi suflete, al patriei sale biciuită de istorie şi mai este şi un poet al *asumării*. În acest sens, Fănuş Băileşteanu remarcă:„Poezia este, cum se ştie, întruparea sublimă a limbii. Fără asumarea destinului limbii natale, nu există nici poezie. Grigore Vieru are, şi în această privinţă, câteva gânduri memorabile: *Limba unui popor este istoria lui*..." [1, p. 60].

Poetul şi-a asumat şi *ars poetica* sa. În vremuri de cumpănă (din cele vechi şi din cele noi) lirica viereană a trezit inimi şi conştiinţe. Abordând constant teme care dor (mama, patria, graiul, iubirea, războiul, copilăria, artistul şi creaţia), Grigore Vieru a căutat o metaforă ca o pâine, scriind mai multe poezii dedicate limbii române: *Templul*; *Pentru ea*; *În limba ta*; *Limpede ca lacrima*; *Salvaţi-vă prin limbă*; *Graiul*; *Frumoasă-i limba noastră*; *Fiinţa dorului*; *Graiul meu*; *Limba Noastră cea Română*; *Limba română*; *Logosul şi muzica*; *O mie de clopote*; *Răsai*; *Cântare scrisului nostru*; *Roua dorului* etc. Precum Eminescu„şi-a tăiat din cuvânt Catedrală ca să oficieze veşnic în ea liturghia Limbii Române", Grigore Vieru a ridicat un templu care a cerut jertfă, aidoma mănăstirii lui Manole. Poetul basarabean s-a sacrificat pe sine însuşi pentru ca temelia să fie trainică şi pe ea să se poată reconstrui cultura românească. În poezia *Templul* (dedicată lui Ioan Alexandru, patriot şi scriitor român), Vieru îşi exprimă iubirea sa supremă faţă de limba română şi acţiunile la care a recurs pentru ea:„Preţuiesc deopotrivă pe sfântul/ Cu mâna dusă spre inimă,/ La fel şi pe sfântul sprijinit/ În sabie./ Doamne, poate că/ N-am fost nici sfânt, nici oştean./ Pur şi simplu, ziditu-m-am de viu/ În templul Limbii Române./ Iar în biserică/ N-ai cum să fii curajos./ În biserică să fii/ Drept şi cinstit" [8, p. 220].

Grigore Vieru, în creaţiile sale, exprimă ideea de sacralitate a limbii materne şi datoria poetului de a fi un confident adevărat al ei, fiindcă limba, deopotrivă cu duhovnicul, participă la actul de mărturisire pentru ca mai apoi să se transforme în„lacrima lui Dumnezeu":„Pentru ea la Putna

clopot bate,/ Pentru ea mi-i teamă de păcate,/ Pentru ea e bolta mai albastră –/ Pentru limba, pentru limba noastră./ Dumnezeu prima oară/ Când a plâns printre astre,/ El a plâns peste Țară/ Cu lacrima limbii noastre!/ Pentru ea ninsori se cern din spații,/ Pentru ea puternici sunt Carpații,/ Pentru ea e caldă vatra poamei –/ Pentru limba, pentru limba mamei./ Pentru ea noi văruim pereții,/ Pentru ea mai sunt răniți poeții,/ Pentru ea cresc florile visării –/ Pentru limba, pentru limba Țării..." (*Pentru ea*) [7, p. 119]. Simbolul *lacrimii* este atestat frecvent în creația lirică a lui Grigore Vieru, mai ales în poeziile în care predomină motivul *limbii*. Una dintre ele este *Limpede ca lacrima* (dedicată lui Mihai Cimpoi):„...În privirea Ei întâia oară/ Am văzut c-avem şi noi o Țară./ Şi în cântul Ei urcând Parnasul/ Auzirăm Țării noastre glasul/ *În Limba Română*./ Dacă hoarde ne-au prădat păgâne,/ Am găsit în ea şi foc şi pâine./ De-ar seca şi Mureşul şi Prutul,/ Tot în ea ne-am dibui-nceputul –/ *În Limba Română*./ Câini de gheață şi dulăi de piatră/ De din zări spurcate o mai latră./ Ci din zarea ei cea rourată/ Mari oştiri de lumânări s-arată –/ *În Limba Română*!/ Privegherea – Ea. Tot Ea – şi somnul./ În cuprinsul ei cântăm pe Domnul,/ Umplem vremii cu luceferi hăul/ Şi iubim şi ne-nfruntăm cu zmăul./ *În Limba Română*... /...Niciodată! Ştim că niciodată/ Steaua ei de aur n-o să cadă,/ Peste românime-o să lucească/ *Limba Română*!" [8, p. 224]. Versurile ne conving că Limba Română poate atinge nemurirea, iar personalitățile care contribuie la promovarea românismului sunt cei care se sacrifică Valorilor şi Cuvântului. *Salvați-vă prin limbă* (*Lui Ion Hadârcă*) îndeamnă la eliberarea limbii române de sub jug străin, la *revenirea acasă*:„S-au otrăvit pe văi izvoare/ Şi mierea adunată-n floare./ S-a otrăvit barbar văzduhul/ De ce s-a otrăvit şi duhul,/ De ce şi graiul?!/ Sculați-vă, sculați-vă, sculați-vă/ Din somnul cel de moarte!/ Salvați-vă, salvați-vă, salvați-vă/ Prin limbă şi prin carte!..." [7, p. 131].

Poezia viereană prezintă revenirea la graiul matern aidoma întoarcerii lui Ulise la Itaca, după ce parcursese un itinerar anevoios. Condeiul poetului decelează râvnirea unei îndatoriri ancestrale de re-stabilire a adevărului. Anume *revenirea* acasă a limbii (graiului) devine aceeaşi cu *regăsirea* propriei identități a poporului basarabean.

Poezia *Pentru ea* (şi alte poezii patriotice), pusă pe muzică şi cântată de Ion şi Doina Aldea-Teodorovici, a devenit un adevărat imn al renaşterii naționale întâmplate pe teritoriul românesc dintre Nistru şi Prut, s-a transformat într-un izvor de sentimente ce eliberează şi astăzi poporul nostru de deznădejde, de amintirile dureroase de până la Independență. Doina şi Ion Aldea Teodorovici au devenit martiri ai neamului nostru, iar la scurt timp după moartea lor prematură, Grigore Vieru le-a dedicat câteva versuri în care se constată adevărata, nemăsurata plată pe care a trebuit s-

o dea poporul nostru pentru a reveni la Casa Părintească – la Limba Română:„Pe sângele nostru,/ Pe sângele nostru/ De soare văzut/ Curg florile/ Alfabetului latin./ Curajul de-a trăi/ Curajul de-a muri –/ Iată cele două aripi/ Care pot/ În ceruri să te ridice" (*În memoria Doinei și a lui Ion Aldea-Teodorovici*) [7, p. 142].

În poezia *În limba ta* reia tema rolului esențial al Limbii materne în destinul uman:„În aceeași limbă/ Toată lumea plânge,/ În aceeași limbă/ Râde un pământ,/ Ci doar în limba ta/ Durerea poți s-o mângâi,/ Iar bucuria/ S-o preschimbi în cânt./ În limba ta/ Ți-e dor de mama,/ Și vinul e mai vin,/ Și prânzul e mai prânz./ Și doar în limba ta/ Poți râde singur,/ Și doar în limba ta/ Te poți opri din plâns./ Iar când nu poți/ Nici plânge și nici râde,/ Când nu poți mângâia/ Și nici cânta,/ Cu-al tău pământ,/ Cu cerul tău în față,/ Tu taci atunce/ Tot în limba ta" [8, p. 52]. Antiteza accentuează menirea limbii de a fi stăpâna emoțiilor omenești. Versurile nasc trăiri ce pot exista doar sub semnul adevărului, al dragostei față de patrie și neam. Această constatare duce la ideea heideggeriană că„arta este deci păstrarea și adeverirea adevărului în operă" [6, p. 99], iar *ars poetica* viereană reprezintă un exemplu de autenticitate și excepționalitate.

Râvnirea ontică de *revenire acasă* coagulează *poesis*-ul și îl angajează, împreună cu Limba și Ființa într-un circuit sacru dăruitor de speranță și viitor pentru generațiile care urmează. Creația lui Grigore Vieru recuperează un *veritas veritatum* al provenienței neamului său și contribuie la multașteptata fuziune a sufletului înlăcrimat cu valorile originare.

Bibliografie

Băileșteanu, Fănuș. *Grigore Vieru. Omul și poetul*. București: Editura Iriana, 1995.

Codreanu, Theodor. *Zece argumente pentru intrarea în canonul literar a lui Grigore Vieru*. În: *Omul duminicii*. Chișinău: Prut Internațional, 2014.

Cimpoi, Mihai. *Poetul reabilitărilor*. În: *Omul duminicii*. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2014.

Cimpoi, Mihai. *Grigore Vieru poetul arhetipurilor*. Iași: Editura Princeps Multimedia, 2021.

Hadârcă, Ion. *Despre limbă, poezie, literatură*. În revista *Limba română*, nr. 9-10, anul XIX. Chișinău, 2009.

Heidegger, Martin. *Originea operei de artă*. București: Humanitas, 1995.

Vieru, Grigore. *Acum și în veac*. București: Litera Internațional, 1997.

Vieru, Grigore. *Cele mai frumoase poezii*. București: Editura Litera Internațional, 2009.

Mihaela I. RĂDULESCU

Poezie şi limbă

Afirmaţia poetului St. Mallarmé aşază creaţia lirică în spaţiul transcendentalului: „limbile imperfecte, prin aceea că sunt mai multe, lipsind cea supremă: diversitatea, pe pământ, a idiomurilor, împiedică pe oricine să spună cuvintele care altfel ar fi, dintr-o matrice unică, adevărul însuşi materializat… Mintea mea regretă că discursul nu reuşeşte să exprime obiectele prin tuşe corespunzătoare, prin culoare sau aspect, care există în instrumentul vocii, în limbaje şi câteodată în unul singur. Versul, el, filozofic, răscumpără defectul limbilor“[1]. Viziunea poetului francez asupra versului implică o filozofie interesantă asupra rolului cuvântului în creaţia lirică; limba poetică încearcă să recupereze primordialul, starea originară a semnificantului, poezia fiind calea de restituire a formelor absolute pentru semnul lingvistic. Realitatea şi cuvântul sunt două dimensiuni complementare, două forme de manifestare simultană, cuvântul desemnând realitatea; limba poetică este modalitatea prin care obiectul se naşte, raportul dintre lume şi limbă instituindu-se la nivel creator, sub prerogativele consecinţei: cuvântul naşte elementul, semantica naşte lumea. Imaginarul poetic distribuie la nivelul limbajului, formele realităţii, doar că fiecare distribuire semantică are corespondenţe subiective. Semnul lingvistic se află sub valorile relativităţii, fiind condiţionat de timp. Mutaţiile semantice ale unui semnificat apar în contexte sociale, politice sau istorice, pentru că valorile semnului lingvistic dobândesc înţelesuri diferite, în funcţie de un anumit context cultural.

Mikel Dufrenne afirma „desigur, poezia nu este filozofie: ea nu meditează asupra limbajului, ea îl produce; dar nu-l inventează: ea transfigurează numai limbajul comun. Cum se operează această triumfătoare metamorfoză a limbajului? În chipul cel mai simplu din lume: poezia îl restituie primei sale stări, îi redă vigoarea şi prospeţimea originară, îl readuce la natură“.[2] Creaţia poetică este opera artistului, creatorul dând limbii, valori subiective, fără să se abată de la realitatea existentă. Vorbim despre o semantică a conotaţiei, cuvântul transfigurând realitatea comună, expunând o legătură intrinsecă între lumea interioară a creatorului şi cea exterioară. Denotaţia şi conotaţia sunt două moduri de manifestare ale semnului lingvistic, iar acesta naşte semantica sub legităţile subiective ale operei artistice, creatorul impunând o anumită

[1] St. Mallarmé, *Oeuvres completes*, Pléiade, pag. 364.
[2] Mikel Dufrenne, *Poeticul*, tradus de Ion Pascadi, Univers, Bucureşti, 1971, p. 59.

reprezentare simbolică şi imaginară. Din această perspectivă, poetul este legiuitor în lumea făurită de el, limba fiind modelată în funcţie de viziune. Realitatea este reinterpretată simbolic printr-un cod lingvistic propriu, fără să nege însă, funcţiile esenţiale ale limbajului. Codul lingvistic ales mizează pe simbolic, pe conotativ, pe o semantică ce îşi mută valorile, în funcţie de universul imaginar propriu. Reprezentarea lumii se face astfel, într-o limbă în care cuvintele dobândesc calităţi noi, fără să contrazică realitatea primă; vorbim de o reaşezare expresivă, de o renaştere a semnificaţiilor. De aici se naşte limba poetică şi stilul poetic, fiecare creator ordonând universul şi lumea, în moduri expresive care să-l individualizeze. Limbajul comun are în esenţa sa, reducerea semnificaţiei la denotaţie, pe când limba poetică are în structura sa, întreaga funcţionalitate. Poezia duce limbajul spre posibilităţile infinite de realizare, poetul fiind capabil să dea cuvintelor, cele mai cuprinzătoare manifestări semantice. Versul devine modul prin care i se redă limbii, funcţionalitatea completă, codul lingvistic fiind mereu coroborat cu simbolicul transferat în diverse planuri de manifestare. Limbajul, potrivit lui Coşeriu,[1] este parte componentă a culturii şi a libertăţii, ceea ce determină posibilităţi infinite de creaţie ale limbii. Poezia aparţine spaţiului cultural, iar limbajul poetic devine fenomenul care exprimă la un moment dat, o anumită perioadă culturală. Producţiile poetice sunt extensii ale culturii unei epoci, limba fiind rezultatul cultural al unui anumit secol. Limba este într-un raport direct cu fenomenul cultural al unei epoci, poezia dintr-o anumită perioadă istorică reflectând mentalitatea, viziunea, idealurile. Plecând de la această premisă, fiecare secol are propriile forme de exprimare, limba suferind transformări, mutaţii semantice în funcţie de schimbările culturale. Transformarea limbii ţine aşadar de istorie, fiecare perioadă având o dimensiune culturală specifică, dată de felul în care se intersectează cu spiritualitatea altor lumi. Toate prefacerile sociale au contribuit la anumite forme culturale, forme care au proiectat semnele lingvistice într-o evoluţie constantă. De aceea vorbim de stiluri literare diferite, de epoci literare sau de orientări literare diverse. Stilul expresiv al unui poet din perioada iluministă va fi analizat în funcţie de cadrul lingvistic al acelei epoci; stilul expresiv al unui poet clasic va fi interpretat în funcţie de trăsăturile ideologice ale secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea. Este evident că limba poetică este determinată de factorii ideologici şi istorici, iar ea este într-o continuă renaştere, fiindcă societatea îşi schimbă permanent viziunea. Literatura este parte fundamentală a

[1] Eugeniu Coşeriu, *Limbaje şi comunicare*, volumul X, *Creativitate, semanticitate, alteritate,* Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2009.

culturii, iar prin limbă, o societate se defineşte. Poezia ilustrează cel mai bine această relaţie imuabilă dintre cultură şi limbă, fiindcă versurile transferă limbajului, cele mai variate formule de realizare semantică a realităţilor sociale şi conceptuale. Lumea poate fi înţeleasă prin proiecţia poetică, o anumită perioadă istorică poate fi analizată şi interpretată prin poezia creată în acea epocă, fiindcă limbajul este un fenomen cultural care adună codurile ideologice ale secolului respectiv.

Spiritualitatea românească este bine definită de literatura populară, limba găsindu-şi edificiul identitar în poezia folclorică. Acest tip de creaţie adăposteşte arhetipul spiritual şi conceptual al poporului, iar poezia folclorică românească este expresia autentică a felului de a fi al poporului român. Fie că vorbim de poezia obiceiurilor, a ceremonialurilor de trecere sau de descântece, fie că vorbim de creaţiile lirice libere (doine sau strigături), se observă cu uşurinţă modul de raportare al oamenilor la viaţă, la realitate. Fiorul metafizic a fost element esenţial în mentalitatea arhetipală a românilor, legătura dintre umanitate şi divinitate fiind una intrinsecă; poezia populară românească exprimă încrederea în forţa transcendentală a rostirii, a cuvântului. Desigur că această structură imaginară s-a păstrat, metamorfozându-se de-a lungul vremii, prin recuzita variabilă a semnului lingvistic. Oglindirea lumii, a vieţii în poezie este dintotdeauna un rezultat al limbii, ca parte componentă a culturii. De pildă, în perioada paşoptistă, idealurile şi viziunea specifică perioadei se oglindesc în poezii cu temă istorică şi socială. Limbajul poetic specific perioadei paşoptiste defineşte o anumită morfologie şi sintaxă. Mai mult de atât, lexicul denotă specificul lingvistic al începutului de secol XIX. Alecsandri, Ion Heliade-Rădulescu, Grigore Alexandrescu, V. Cârlova, Dimitrie Bolintineanu sunt primii creatori de limbă poetică, sunt primii poeţi care au dat limbii române, caracterul melodic şi semnificaţii nebănuite cuvintelor. Poezie s-a scris şi în perioadele anterioare, însă cele mai multe creaţii lirice aveau trăsături religioase. Preocupările secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea erau de natură religioasă, tălmăcirea Bibliei în limba română fiind un aspect fundamental al epocii. Desigur că tălmăcirea înseamnă şi poeticitate, deoarece traducerea implică o stare anume, un bagaj livresc şi spiritual care să facă legătura dintre două idiomuri. Iar poeticitatea e o condiţie sine qua non în actul tălmăcirii, fiindcă tranziţia proprietăţilor termenilor dintr-o limbă într-alta înseamnă păstrarea unui anumit fond spiritual şi ideologic. Putem vorbi despre o anumită poeticitate în perioada iluministă, într-un context al necesităţii traducerilor biblice din perspectiva racordării spirituale şi culturale româneşti la scena europeană. Dar despre limba română ca fapt poetic de sine stătător vorbim propriu-zis la începutul secolului al XIX-lea, începând

cu epoca paşoptistă. V. Alecsandri, creatorul pastelului în poezia românească, a surprins natura exterioară în imagini artistice uimitoare. Cuvintele creează jocuri imagistice prin funcţiile plasticizante ale semnelor lingvistice. Dând limbii funcţii noi, poetul Alecsandri mlădiază versuri ritmate şi rimate, dar antrenează şi funcţiile variate ale limbajului. Prin diferite modalităţi de extensie ale semnificaţiilor cuvintelor, poeţii paşoptişti creează un stil. Limba română este poetică prin felul în care paşoptiştii au dat semnificatului, multiple manifestări semantice. Prin acest joc lingvistic, limba atinge performanţe inimaginabile.

Emblema culturalităţii şi spiritualităţii româneşti rămâne Mihai Eminescu, conferind limbii române, canonul poeticităţii. Originalitatea poetului Eminescu se naşte din sinteza dintre fiorul spiritual autohton şi viziunea artistică asupra temelor universale ale literaturii. Fondul lingvistic românesc e punct referenţial în poezia eminesciană, iar erudiţia poetului conferă versurilor, măreţie tematică şi vizionară. Universalitatea operei eminesciene derivă din temele şi motivele lirice, iar originalitatea operei vine din măiestria cu care poetul înzestrează cuvintele cu energii noi. Poetul surprinde prin felul în care dă limbii române, toate funcţiile specifice, lucru ce duce spre înnoire şi diversificare. Fondul lexical străvechi este păstrat, însă noi flexionări sau derivări înnobilează limbajul poetic din creaţiile sale. Tributar păstrării filonului spiritual şi lingvistic străvechi, opera eminesciană dezvăluie posibilităţile infinite de a se îmbogăţi din propria zestre. Limbajul poetic insinuează adesea în economia textuală poetică, importanţa substratului lingvistic dacic, fără să anuleze desigur, rolul bine definit al fondul lexical latin. Eminescu îmbină limbajul popular cu cel cult, astfel încât lectorul descoperă deopotrivă vechiul şi noul, contopit sub acelaşi semn: savoarea rostirii poetice româneşti. Opera lui Eminescu a străbătut veacuri şi spaţii, fiind şi astăzi un reper, atât naţional, cât şi universal, pentru că temele poemelor sunt şi astăzi la fel de valoroase, iar limba versurilor este o lecţie despre poezie. Reunind limbajul popular cu cel cult, dând fondului lingvistic străvechi, noi valori, derivări şi flexionări originale anumitor semne lingvistice, alăturarea cuvintelor în virtutea dobândirii unei muzicalităţi alese, instituind limbii, funcţionalitate absolută, Mihai Eminescu rămâne cel mai mare poet al tuturor timpurilor. Limba română are statut de limbă poetică sub mânuirea genială a procedeelor artistice, Eminescu aşezând limba şi cultura românească într-un loc bine delimitat pe scena universală.

Limba este un factor cultural, care contribuie la evoluţia unei societăţi. De fapt, cultura, societatea şi limba sunt trei determinante aflate în interdependenţă. Perioada interbelică, cea mai înfloritoare la nivel artistic exprimă foarte clar această idee. Atât la nivel european, cât şi în

plan autohton, perioada interbelică a născut cele mai diverse orientări estetico-literare. O mişcare continuă a ideilor, o frământare ideologică puternică, o diversitate uluitoare a mişcărilor artistice. Acest lucru demonstrează o înflorire socială între cele două războaie mondiale, o bunăstare generală care a condus la dezvoltarea unor curente literare dintre cele mai diversificate. Pe scena lirică interbelică românească, se produc tot felul de manifestări estetice. Poeţii sunt prolifici, îmbrăţişează orientări estetice variate (de la tradiţionalism la eclectism, de la simbolism la expresionism, de la sămănătorism la avangardism). Unul dintre poeţii reprezentativi ai acestei perioade este Tudor Arghezi. Arghezi înnoieşte viziunea poetică prin uniunea contrariilor: grotescul şi sublimul sunt aduse sub aceeaşi cupolă a universului imaginar. Urâtul şi frumosul, lumea carcerală şi iluminarea spirituală, greul existenţial şi speranţa în viitor sunt note constante ale liricii argheziene. Limbajul poetic traduce întocmai aceste realităţi contradictorii: folosind registrul expresiv al naturalului, al lexicului simplu, poetul surprinde trăiri înalte, complexe. De multe ori, lexicul firesc al poemelor exprimă tumultul sufletesc. În alte poeme, prin jocuri alegorice, prin tonuri ludice, poetul surprinde marile transformări ale vieţii. În orice caz, Tudor Arghezi evocă în opera sa, toate prefacerile sociale din perioada interbelică, extinse şi la nivel artistic, în multitudinea orientărilor estetice. Perioada postbelică se caracterizează prin descătuşarea de rigori, atât la nivel social, cât şi la nivel artistic. În poezia postbelică românească, Nichita Stănescu exprimă la nivel direct, această despărţire de reguli. Nichita Stănescu dă limbajului, funcţie mitopoetică, cuvântul restabilind ordinea lumii. Fiecare poem stănescian e un cântec închinat Logosului, ca semn revelator. Raportul dintre umanitate şi divinitate este restabilit prin puterea cuvântului, a poeziei. Istoria, societate, cultura se reflectă în poezie, iar omul poate parcurge traseul cunoaşterii istoriei culturale al unui popor prin studiul poeziei din perioada respectivă. Nu întâmplător generaţia douămiistă mută linia limbajului spre o zonă de nişă, limbajul uzual intersectându-se cu cel conotativ; această linie prea puţin trasată dintre limbajul cotidian şi cel artistic defineşte creaţiile acestei perioade. E un aspect firesc în contextul în care societatea actuală e într-o schimbare accelerată, iar poezia exprimă tocmai această viteză în continuă creştere. Poezia douămiistă este despre jocul de limbaj, dar şi despre criza de identitate. O astfel de poezie este un discurs despre necesitatea redescoperii sinelui.

A R H I T E C T U R A I D E I L O R
Inspirație și filosofie în spatele unor opere literare celebre

Christian Wilhelm SCHENK

Filosofia şi inspiraţia în proza lui Rainer Maria Rilke

Rainer Maria Rilke, unul dintre cei mai proeminenți reprezentanți ai modernității literare, este cunoscut nu doar pentru lirica sa profundă, ci și pentru proza sa, caracterizată de o viziune filosofică și poetică unică. Proza sa, cum ar fi „Însemnările lui Malte Laurids Brigge" și „Scrisori către un tânăr poet", propune o reflecție asupra existenței umane, timpului, morții și sinelui, îmbinând simbolismul literar cu introspecţia.

Proza lui Rilke este mai mult decât o formă de exprimare narativă; este o călătorie filosofică și spirituală în esența umană. În „Scrisori către un tânăr poet", Rilke sfătuiește: *„Intrați în voi. Cercetați motivul care vă îndeamnă să scrieți; verificați dacă își are rădăcinile în cel mai profund loc al inimii voastre."* Acest citat subliniază convingerea sa că adevărata creativitate și împlinire artistică provin din confruntarea sinceră cu sinele.

Rilke nu vede moartea ca o ruptură, ci ca pe o componentă intrinsecă a vieții. În „Însemnările lui Malte Laurids Brigge", moartea este explorată ca o experiență personală inevitabilă și unică: *„Trebuie să ai propria ta moarte."* Prin aceasta, Rilke sugerează că moartea este o expresie finală a individualității, o concluzie naturală a existenței umane.

Abordarea lui Rilke asupra morții amintește de filosofia existențialistă a lui *Martin Heidegger*, care în „Ființă și timp" consideră moartea drept un eveniment personalizat, fundamental pentru autentica înțelegere a vieții.

Rilke sfidează percepția liniară a timpului. În proza sa, trecutul, prezentul și viitorul se întrepătrund. Amintirile copilăriei lui Malte și poveștile de familie devin puncte de ancorare pentru înțelegerea prezentului. Această abordare a timpului ca o dimensiune fluidă rezonează cu ideile simbolismului, care favorizează explorarea subiectivității.

„*Privirea înapoi*" din roman arată cum trecutul rămâne o parte vie a prezentului, oferind cititorului o perspectivă metafizică asupra timpului.

Pentru Rilke, singurătatea nu este o stare negativă, ci o condiție esențială pentru introspecție și creație. În „Însemnările lui Malte Laurids Brigge", singurătatea devine cadrul în care protagonistul își descoperă propria identitate:

„Căci singurătatea este ca o ploaie..." – Această imagine lirică accentuează caracterul inevitabil și natural al singurătății, conferindu-i o dimensiune purificatoare și regeneratoare.

Proza lui Rilke se apropie adesea de poezie prin stilul său liric și prin utilizarea metaforelor și a simbolurilor. În descrierea Parisului din „Însemnările lui Malte Laurids Brigge", orașul devine mai mult decât un decor; este un simbol al alienării și al anonimatului modern. Casele, spitalul și cerșetorii devin expresii ale fragilității umane: *„Trebuie să închizi ochii și să aștepți ca imaginea să iasă din întuneric."* Acest fragment arată că adevărata percepție necesită o introspecție profundă, dincolo de suprafață.

În opera sa, Rilke folosește frecvent simboluri precum lumină, umbră, spațiu și timp. Aceste elemente creează o atmosferă metafizică și poetică, invitând cititorul să exploreze sensuri mai profunde. Lumina și umbra devin metafore ale cunoașterii și necunoașterii, ale clarității și misterului.

Atât în „Însemnările lui Malte Laurids Brigge", cât și în „Cântecul iubirii și al morții stegarului Christoph Rilke", Rilke explorează efemeritatea vieții. În cel de-al doilea text, povestea tânărului Cornet Christoph reflectă intensitatea momentelor trăite înainte de moarte. Moartea sa nu este un sfârșit, ci un act de desăvârșire: *„Viața nu este o devenire eternă, ci o ființare care cuprinde întotdeauna moartea."* Această idee centrală reunește temele celor două opere și arată perspectiva holistică a lui Rilke asupra existenței.

În timp ce Cornet Christoph își îndeplinește datoria militară purtând un steag, Malte își poartă „steagul" introspecției și al scrisului. Ambele personaje caută un sens mai profund în existența lor, fie prin sacrificiu, fie prin reflecție.

Rilke critică societatea modernă pentru superficialitatea sa și pentru pierderea conexiunii cu valorile spirituale. Aceste teme rămân relevante și astăzi, într-o lume în care anonimatul urban și alienarea sunt experiențe comune. Prin opera sa, Rilke oferă o contra-narativă, îndemnând cititorii să caute autenticitatea și introspecția.

Proza lui este influențată de o varietate de surse literare, filosofice și culturale. Lucrările lui, reflectă sensibilitatea și dorul caracteristice romantismului, combinate cu tendințele estetice și metafizice ale simbolismului. Autori precum *Novalis, Friedrich Hölderlin* sau *Stéphane Mallarmé* i-au marcat profund universul de gândire. Ideile lui *Friedrich Nietzsche* mai ales cele despre depășirea gândirii convenționale și viziunea estetică asupra vieții se regăsesc în modul în care Rilke abordează arta, existența și creația, în special în Însemnările lui Malte Laurids Brigge, în

schimb relaţia lui Rilke cu *Auguste Rodin* şi interesul intens pentru artele plastice au influenţat profund proza sa. Studiul formei plastice şi căutarea unui „*caracter obiectual*" în reprezentare străbat textele sale.

Tradiţiile mistice, atât din creştinism, cât şi din alte tradiţii orientale, influenţează pasajele introspective şi meditative ale lui Rilke. Aceasta se reflectă în căutarea transcendenţei şi în redarea unui sentiment metafizic al existenţei. Parisul, unde Rilke a locuit, izolarea şi sentimentul de alienare trăit acolo, au marcat profund Însemnările lui Malte Laurids Brigge. De asemenea, călătoriile, cum ar fi cele în Rusia, unde l-a întâlnit pe *Tolstoi*, i-au modelat perspectiva asupra omului şi a lumii.

Deşi Rilke nu a studiat direct lucrările lui *Sigmund Freud*, preocuparea pentru conflictele interioare, traume şi inconştient străbate multe dintre operele sale în proză.

Proza lui Rilke reprezintă o sinteză remarcabilă între poezie, filosofie şi reflecţie asupra existenţei. Prin explorarea temelor universale precum moartea, timpul, singurătatea şi creativitatea, Rilke reuşeşte să creeze o operă de o profunzime rar întâlnită. Stilul său liric, bogăţia simbolurilor şi curajul de a aborda subiecte dificile fac din opera sa nu doar o capodoperă literară, ci şi o sursă continuă de inspiraţie pentru cititorii din toate timpurile.

E S E U

Teodor MUTESCU

TRĂIREA VIEȚII
O seamă de cuvinte dintr-o perspectivă creştină

Această scriere nu este o creație literară care să te încânte cu inspirate figuri de stil și imagini artistice, ci este mai degrabă o înșiruire de opinii ce exprimă propria mea credință despre ce este viața și ce înseamnă trăirea ei.

Introducere

Scrisul reprezintă un mod de exprimare a libertății, o formă de eliberare și de a aduce la lumină o parte din lumea nevăzută a sufletului.

O poetă americancă a spus cândva: *„Nu există mai mare agonie decât cea de a purta cu tine o poveste nespusă”*.

Cât de adevărată este această afirmație!

Un suflet viu va dori întotdeauna să se exprime; el va căuta continuu noi mijloace de exprimare, iar în ceea ce mă privește, fiindcă în aceste zile scrisul îmi este mai la îndemână, mi-am dăruit această lucrare, scriind cuvinte și învățându-mă să le ordonez, pentru ca să înțeleg mai bine ce mi se întâmplă în viața de zi cu zi pe care o trăiesc, și de ce. Parafrazându-l pe cunoscutul filozof roman Seneca, care spunea că învață, învățând pe alții – aș spune și eu că învăț, învățând de la rândurile pe care le scriu zilnic și care îmi spun apoi unde greșesc, pentru că eu cred că scrisul reprezintă un mijloc prin care putem învăța să devenim mai buni.

Căutând răspunsuri

Felul în care gândim o anumită formă de început atunci când dorim să ne scriem gândurile este întotdeauna dificil și asta, pentru că începutul oricărei scrieri reprezintă o barieră pe care trebuie s-o depășim, un prag între albul foii de hârtie și frământările noastre sufletești.

Prin depășirea acestei bariere, lumea nevăzută a sufletului intră în lumea văzută, foaia de hârtie reprezintă, de fapt, poarta de intrare.

Nu vreau altceva decât să aflu și eu răspunsuri la o serie de întrebări la care oamenii din toate timpurile au încercat să răspundă; caut să descopăr ceea ce cred că-mi poate fi folositor; vreau să pot răspunde celor care cred că uneori nu fac bine ceea ce fac; vreau să mă împrietenesc cu Cel care mă poate ajuta atunci când sunt singur; vreau să aflu, în cele din urmă, ce este viața și ce înseamnă să trăiești, pentru că trăirea vieții naște mereu întrebări ce-și caută cu ardoare răspunsuri.

Creația nu a apărut prin magie

Tot ceea ce există este atât de bine făcut de Dumnezeu, încât sunt unii oameni care cred că toate lucrurile „s-au făcut” singure.

Eu cred că tot ceea ce există este rezultatul creației lui Dumnezeu, iar pentru a aduce la existență totul, Dumnezeu a creat condiții potrivite și a stabilit Legi pentru ca toate componentele Creației să apară la momentul potrivit, ca și cum ele „s-ar face" singure.

Dar cum trebuie să înțelegem această expresie: *„s-ar face singure"*?

Dumnezeu nu a creat, ca prin magie, întreaga Creație; nu a pocnit din degete și lucruri noi au apărut dintr-o dată, în univers.

Cred că Dumnezeu a gândit actul de creație ca pe un proces prin care Creația este adusă la existență element cu element, și asta nu pentru că El nu ar fi putut crea într-o clipă, totul, sau ar fi îngrădită puterea creatoare a Lui de forțe de care nu ar putea trece, ci pentru ca toate componentele Creației să aibă o poveste ce poate fi spusă și înțeleasă de noi și astfel, omul să aibă șansa de se întâlni cu El pe calea cunoașterii, prin cugetarea la măreția întregii Sale Creații.

Prin felul în care a adus la existență totul, Dumnezeu ne spune că actul de creație presupune ordine și rațiune. Ordinea asigură stabilitate și coerență, iar rațiunea se descoperă prin aceea că toate au un rost pe lumea asta, un loc bine stabilit, pe care noi, oamenii, îl putem descoperi la timpul potrivit.

Descoperind măreția Creației cu ajutorul propriei sale rațiuni, omul Îl află pe Însuși Autorul Creației, prin urmare, chiar și pentru o minte stăpânită de rațiune poate fi cu putință, în felul acesta, a vedea pe Creatorul ei.

Viața nu este rodul întâmplării

Toate câte sunt spun o poveste, iar omul este chemat să o descopere

Unii spun că viața, ca și întreg Universul, a apărut la întâmplare din ceva ce încă nu este clar ce ar fi putut să fie.

Cum s-ar fi putut întâmpla ca viața să apară întâmplător? Eu știu că așa ceva este imposibil, dar nu pot să nu observ cât de multe discuții există pe tema apariției vieții pe pământ.

Orice răspuns am da acestei întrebări, el până la urmă va produce conflicte. Lupta se va da între cei a căror cunoaștere se bazează numai pe interpretarea informațiilor pe care le pot accesa prin intermediul simțurilor trupești și cei[1] care dispun și de cunoașterea prin credința în Dumnezeu.

De ce?

Orice argument care sprijină un anumit răspuns ajunge în cele din urmă la porțile cunoașterii. Aceasta poate lua în considerare argumentul, dacă-i va înțelege mesajul, iar dacă nu este capabilă să-l înțeleagă, îl va respinge, cu siguranță.

Un răspuns care include și elemente ce se bazează pe credință, va fi respins întotdeauna de cei a căror cunoaștere nu se bazează și pe credință – pe

[1] Este vorba de omul, care, pentru a dobândi cunoașterea, pune ca început al lucrărilor sale credința în Dumnezeu.

aceştia Andrei Pleşu îi numeşte *„oameni care suferă de nesimţire metafizică”*. Aceştia sunt incapabili să recunoască în tot ceea ce există coordonarea lui Dumnezeu, existenţa Lui, pentru că Dumnezeu nu poate fi cunoscut decât numai prin credinţă, deoarece El nu aparţine acestei lumi, iar fără credinţă, tot cel ce este pământesc nu poate cunoaşte ceea ce este ceresc. Un răspuns care nu ia în considerare şi informaţiile obţinute şi cu ajutorul credinţei, nu va satisface cerinţele unui om care are acces la cunoaşterea prin credinţă. Prin urmare, răspunsul la întrebarea cum a apărut viaţa pe pământ va rămâne mereu un subiect de dispută între oameni, din cauza modului diferit în care ei se raportează la viaţă.

După părerea mea, nu se poate vorbi despre viaţă, fără a vorbi despre Dumnezeu, pentru că tot ceea ce există nu este un rezultat al întâmplării, ci este rezultatul unui act de creaţie al unei fiinţe raţionale, pe care o numim Dumnezeu, iar acest lucru devine evident dacă vom observa că toate componentele creaţiei au un rost, au o raţiune de a exista, şi dacă în acest moment, mai există încă lucruri pe care omul nu le poate desluşi scopul pentru care ele există, asta nu înseamnă că raţiunea lor de a fi nu există, ci înseamnă că ea nu a fost descoperită, încă.

Aşadar, viaţa, în creaţie, nu a apărut ca un rezultat al unor procese chimice aleatorii petrecute în natură, prin care s-a creat un mecanism ce asigură organismelor materiale existenţa prin procese biologice, ci este o taină ce asigură condiţiile necesare fiinţelor libere ca să poată realiza o evoluţie pozitivă, spre ceva mai bun. Prin urmare, putem vorbi despre o evoluţie, dar nu o evoluţie întâmplătoare a materiei din univers, pe baza selecţiei naturale, care să reprezinte cauza apariţiei vieţii, ci o evoluţie a persoanei create, ca mijloc de a trăi, de a exista în viaţă.

Ar putea oare fi altfel? S-ar putea întâmpla ca viaţa să apară întâmplător şi să permită materiei (a Creaţiei, spun eu) doar o evoluţie ce se bazează pe hazard, o evoluţie care începe cu o uriaşă explozie şi tinde către ceva nedefinit şi care se hrăneşte singură din propriile mici evoluţii pe care le-ar realiza la întâmplare şi pas cu pas, aşa cum susţin cu atâta convingere adepţii Teoriei Evoluţioniste?

Să presupunem că viaţa nu are nicio legătură cu Dumnezeu şi că ea ar fi apărut întâmplător. Cumva, la un moment dat, s-ar fi întrunit toate condiţiile necesare şi materia (apărută printr-o explozie de energie a cărei cauză nu se cunoaşte, încă) a „născut” Viaţa, printr-un miraculos proces care a beneficiat de acest rezultat neaşteptat, proces apărut prin combinarea unui număr uriaş de elemente formate întâmplător şi care aveau o infinitate de posibilităţi de evoluţie, dar cum vom putea explica existenţa raţiunii şi a înţelepciunii ce există în Creaţie? De unde au apărut ele? Cum se poate ca o alcătuire, în totalitate materială, aşa cum s-ar presupune că este omul, să aibă principii de morală sau de etică?

La şirul acestor întrebări despre univers şi despre viaţă aş mai adăuga şi alte câteva pe care şi le punea şi *N. Steinhardt* – desigur, formulându-le într-un fel unic şi fermecător prin conţinutul lor – legat tot de rolul întâmplării în apariţia vieţii. Aşadar, N. Steinhardt se întreba: *„Dacă lumea n-ar fi decât întâmplare – ba întâmplare întâmplătoare – dacă homo sapiens n-ar fi decât un produs datorat unui hazard cu totul şi cu totul improbabil, de ce există talente înnăscute? Cum de ştie natura să confecţioneze prunci anume pregătiţi pentru anumite îndeletniciri sau instrumente făurite de societatea omenească? De unde ştiau celulele (şi, tot atât de bine, neuronii) fătului Mozart că există pian şi clavecin şi cum de erau programate pentru o treabă despre care nu aveau cum să deţină informaţii?"* (Jurnalul Fericirii, ediţia 1998, p. 182-183).

Iată, o mulţime de întrebări la care oamenii, de-a lungul timpului, în funcţie de credinţa lor, au oferit diverse răspunsuri.

Unii au spus că viaţa se hrăneşte şi creşte doar cu propriile ei realizări născute prin întâmplări succesive. Alţii nu sunt de acord, şi spun că *viaţa nu poate exista şi nu se poate susţine fără a exista o coordonare foarte strictă a unei mulţimi aproape infinite de factori, fără ca Cineva să se ocupe de naşterea, creşterea şi rodirea tuturor lucrurilor.*

Ştiinţa celor ce cred în evoluţionism ne spune că înainte de a exista ceva, nu era nimic, apoi apariţia a tot ceea ce există a fost posibilă printr-o uriaşă descătuşare de energie, iar logica unui om de rând, dispus să creadă că pot exista lucruri ce nu pot fi văzute, ne spune că aşa ceva nu este posibil.

Un lucru e sigur!

Dacă viaţa apare ca urmare a unei evoluţii întâmplătoare a materiei, înseamnă că nu are nici sens, iar dacă nu are sens, înseamnă că nu are nici o ţintă de atins, un scop.

Noi descoperim la tot pasul că nimic din ceea ce există nu este lipsit de un scop bine determinat, fără un sens care duce spre o ţintă care poate fi atinsă. Dacă am fi atenţi, am vedea că toate lucrurile conlucrează pentru ca tot ceea ce vedem să poată exista şi să formeze ceea ce cu toţii numim: lumea înconjurătoare[1]. Cum putem explica acest lucru? Într-un singur fel. *Tot ceea ce există este rezultatul unei gândiri şi a unei voinţe unice; toate se adapă dintr-un unic izvor pe care unii îl numim Dumnezeu, Creatorul a tot şi a toate şi a tuturor Legilor, pentru că aceste legi nu sunt o expresie a unei evoluţii întâmplătoare, ci a unei gândiri raţionale, ce are în vedere să susţină lumea pe care a adus-o la existenţă. Nu este posibil altfel!*

Pe baza acestui adevăr fundamental, voi căuta răspunsuri la întrebările care mă frământă.

[1] „Creaţia nu este un joc sau un fleac pentru Creator …. E ceva teribil de serios" spunea N. Steinhardt în Jurnalul fericirii, iar A. Einstein spunea şi el, legat tot de acest lucru, că atunci când e vorba de Univers, Dumnezeu nu dă cu zarul.

Viaţa

Viaţa. Un cuvânt dintre acele multe cuvinte care există, dar care exprimă ceva foarte complex!

Aşadar, ce este viaţa, de unde vine şi pentru ce ne-a fost oferită?

Eu cred că viaţa este un dar special ce vine de la Dumnezeu. De ce este special acest dar? Este special pentru că viaţa nu poate exista decât numai împreună cu Dăruitorul ei, cu Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este Cel ce este. Viaţa este şi o taină, pentru că îşi are izvorul în sânul Sfintei Treimi, şi numai Sfânta Treime poate face ca viaţa să existe, deoarece viaţa se întemeiază pe iubirea perfectă a persoanelor care alcătuiesc Sfânta Treime. De fapt, eu cred că nici nu ar putea exista viaţă, dacă Dumnezeu nu are fi o Treime de Persoane, pentru că nu ar putea exista iubirea.

Pentru ce i-a fost oferită viaţa omului? Omul a primit în dar viaţa, pentru ca prin trăire (adică prin lucrarea sa de zi cu zi), să aibă şansa de a evolua continuu spre ceva mai bun şi de a deveni asemenea cu Creatorul său.

Hei FENG

REFLECŢII思想随笔.

FOTOTROPISMUL UMAN人的趋光性

Heifeng黑丰, poet, scriitor postmodern. Principalele sale lucrări includ colecţii de poezie „Sarcina goală", „Deasupra cenuşii", „Două nopţi de pisică", „Timp adânc", colecţii de romane experimentale „Fluturele este jumătate din această după-amiază" şi „Oameni pe tărâmul Mi", şi colecţii de eseuri sub genericul *Reflecţii* –– „Baza a orice" şi „Existenţă intermitentă" etc. Premii: A câştigat Premiul Special de Onoare la Festivalul Internaţional de Poezie Argeş, Premiul „Poetul Capitalei Istorice" la Festivalul Internaţional de Poezie de la Iaşi, România, Premiul pentru Contribuţie Remarcabilă la Festivalul Internaţional de Cultură şi Artă al Universităţii ASA din New York şi Premiul de Traducere a Poeziei Chineze la cel de-al 4-lea Festival de Poezie Flushing din New York, SUA. S-a alăturat revistei *Literaturii de la Beijing* în 2006 (editor timp de 16 ani) şi a fost membru şi preşedinte de jurii pentru premii importante, cea de-a patra ediţii Premiul Tinerilor Scriitori Chinezi, Premiul Beijing White Sparrow, Festivalul de poezie Sun şi „Premiul pentru creaţie poezie Du Fu" de la Chengdu. Este cercetător la Institutul de Drept şi Literatură al Universităţii de Economie şi Drept Zhongnan, profesor invitat la Universitatea Yangtze şi la Academia de Literatură şi Artă din Hong Kong, scriitor cu contract pentru Hong Kong Literature and Art Magazine, editor pentru o editură americană. În prezent locuieşte la New York.

O lumină necunoscută există, misterioasă, constantă, totuşi omniprezentă, chiar şi în cea mai adâncă noapte sau pe cel mai adânc pământ. Nimic nu este ceea ce nu este. O poţi vedea şi simţi, dar nu o poţi descifra.

Chiar dacă o descifrezi, nu o poți înțelege; Pentru că este preexistentă, necunoscută, misterioasă (sacră) și constantă, este existența tuturor lucrurilor. Deși fluctuează și se schimbă la nesfârșit, când departe, când caldă, când rece, când uscată, când inundată, oamenii nu o urăsc, în schimb, ea le stârnește dragostea și recunoștința profundă, ca un izvor. Pentru că toate acestea nu sunt problemele sale, nu a fost niciodată anormală. Ea este constantă. Ea dă naștere la toată lumina lumii și este baza tuturor, este cea mai perfectă și cea mai completă, lumina dintre lumini, cea mai bună. Pentru că este ca apa care se revarsă pe pământ în mod gratuit, fără nicio privire în urmă, feedback sau reciclare, ci doar producție și este nesfârșită, inepuizabilă. Lumina conține chemarea, mila și trezirea tuturor lucrurilor, ea îi cheamă și-i mângâie pe cei vii, morții și ființele potențiale, zi și noapte. Simbolizează prezența Tatălui Suprem.

Toate lucrurile se întorc la ea, este sursa, este lumina cerului.

Oamenii sunt creaturi inteligente care sunt deosebit de fototrope și sunt cele mai sensibile la lumină (în special la lumina zilei, la fel ca o insectă de noapte. Singuri în noaptea lungă, oamenii au nevoie de lumină). Prefer să mor decât să trăiesc fără lumină.

Ce este lumina?

Lumina este libertate, lumina este spirit, lumina este strigătul de raliu, lumina este drumul.

Lumina poate fi semănată în solul cel mai adânc și în cea mai întunecată noapte.

În fiecare noapte, insecta se mișcă spre lumină (fototaxis negativ sau scotaxis există, dar este rar; într-o oarecare măsură, fototaxis negativ sau scotaxis este încă fototaxis; lumina dă naștere tuturor lucrurilor, astfel încât toate lucrurile se deplasează spre lumină). Prin urmare, fiecare insectă de noapte poartă felinarul său (luminos sau slab) și un mic fitil (inima) pentru a împrumuta focul de la alții și, de asemenea, să împrumute focul unii de la alții; Fiecare insectă de noapte caută din greu, caută o sursă de lumină, caută o altă insectă de noapte, o altă lampă sau un alt felinar mic. Strălucește și se luminează reciproc (intertextualitate), toată lumea luminează și petrece noaptea rece împreună. Tatăl Preaînalt este mulțumit. Dar lumina omului nu poate dura pentru totdeauna, este doar o copie a luminii cerului. Ea poate persista doar dacă este îndreptată spre, fuzionată și conectată la marea lumină a Tatălui Suprem al tuturor lucrurilor și hrănită de lumina cerului. Omul are rațiunea și capacitatea de a obține lumină veșnică și durabilă, așa cum a sugerat deja Tatăl Preaînalt.

Crucea a arătat calea. Semnificația crucii este că harul și Evanghelia Tatălui Preaînalt sunt pretutindeni, ne înconjoară mereu și se revarsă pentru totdeauna. Altfel nu-l pot înțelege pe poetul și pictorul chinez Wei Ke. El pare să fi primit o revelație din ceruri, deoarece scrisul său inițial arăta deja anumite indicii și tendințe (fototropism) și finalizase tranziția de la

„fototropism” inconştient la conştient. Ca şi cum ar urma un fel de voinţă divină. Sufletul său eclozat era albastru, emiţând o lumină albastră profundă şi de durată. Aşadar, mă simt foarte aproape şi fericit să mă apropii şi să intru în poeziile lui, „castelul” lui (holul lui), şi sunt fascinat de „nordul” lui „strălucitor”, „soarele strălucitor” şi „Castelul Weik” construit pe o platformă înaltă.

——Pentru că sunt o insectă nocturnă care este atrasă de lumină.

Wei Ke are această energie ciudată. Este un poet cu gânduri deosebite şi un artist cu spirit dedicat. Ca un vultur, străpunge straturile de nori întunecaţi şi ajunge la cer ca un cavaler, se încarcă la ultimul „deal înalt” dar, mai mult ca un Sisif, el a împins de n ori bolovanul în vârful muntelui; S-a mişcat, mereu pe drum, a scris, mereu a pictat...

Acţiunea infinită este viaţa lui, iar viaţa lui este acţiune infinită...

Multe dintre poeziile sale sunt înalte şi pline de energie, atât de puternice încât pot fi „electrizate” la prima atingere şi sunt greu de oprit din citit. Foarte şocant! În poeziile şi arta lui, am văzut un far luminos şi strălucitor, care nu putea fi stins nici măcar de ploaia abundentă. Mă identific foarte mult cu lumina lui. Oricât de puternic ar fi „vântul” din lume, focul lui Wei Ke nu se va stinge niciodată. Weike este Weike. Wei Ke a fost acolo. Un nonconformist, un om care îndrăzneşte să lupte împotriva „vântului puternic”, un om care este „anxios şi neliniştit... galopând călare” tot drumul spre nord, un om care a mobilizat „mulţi oameni (chiar vieţi de mai multe generaţii) şi multe pietre uriaşe” pentru a construit un „Castel Weik”, un om care este „mort de multă vreme” şi care nu mai este îngrijorat „de mai mulţi ani” şi care nu mai poate fi salvat”, un om care continuă să călătorească înainte şi înapoi spre casa lui în adâncul timpului.

——Acesta este Wei Ke.

Pare foarte contradictoriu. El a „călărit spre nord” şi s-a întors spre sud, a mers spre lumină şi şi-a urmărit visurile, cu natura paternă a unui munte (în bazinul fluviului Yangtze) şi tandreţea mamei (Fluviul Galben), avea spiritul unui cavaler sau mai degrabă Sisif, care ataca mereu şi nu renunţa niciodată;

Sudul şi nordul sunt două direcţii şi căi de bază nu numai pentru el, ci pentru toată lumea.

Sudul şi nordul nu pot fi concretizate. La sud, ar putea fi oraşul său natal Anhui (Satul Xiaowei, oraşul Chenji, judeţul Feidong), dar Anhui este departe de a fi un adevărat simbol al oraşului natal spiritual, la sud este doar o altă postură, o dimensiune spirituală; Nu poţi merge „la nord” fără să mergi spre sud, nu poţi merge spre sud fără să mergi la „nord”. La fel ca emisfera stângă şi dreaptă a creierului uman. Deplasarea către lumină este în concordanţă cu visarea. Mişcarea către lumină poate să nu fie întregul său vis, dar mişcarea către lumină îl va conduce către visul său etern, iar visul său etern se va îndrepta cu siguranţă către lumină. Cele două sunt unificate, dar au diferenţe subtile. „Lumina” lui are o puternică componentă ideologică, iar

visele sale au o foarte puternică aromă utopică. Numai când nordul şi sudul vor fi desfăşurate, visul lui, aripile păsării măiestre din poveste Kunpeng vor fi complete, numai atunci când emisfera stângă şi emisfera dreaptă vor lucra împreună, gândurile sale de vis şi poemele gândurilor se vor întregi; Altfel, nu este în conformitate cu principiile bunătăţii şi înţelepciunii.

Acesta este nordul şi sudul Wei Ke.

Ce este „Castelul Weik"? De ce să construieşti un „Castel Weik" cu un asemenea cost?

Pe scurt: nevoia.

Am nevoie de ea, sufletul meu are nevoie de ea, Wake şi toate fiinţele umane au nevoie de ea (un astfel de refugiu sigur).

Wake este pentru „The Castle" ceea ce Stevens este pentru „The Jar", ceea ce Valery este pentru „Cimitirul de lângă mare", ceea ce este Eliot pentru „The Waste Land". „Vântul e prea puternic". Altfel, o persoană va muri cu adevărat, până la punctul în care nu mai poate muri.

Wei Ke este un om care preferă să „scape de trup" (pentru ca trupul să piară) decât să-şi lase sufletul să piară.

Wei Ke este o persoană care crede în nemurirea sufletului.

Wei Ke este o persoană care crede în eternitate, nemurire şi existenţa eternă a sufletului uman.

Aşa că a creat „Castelul Weik". El a creat castelul tatălui său Du Fu (Du a oftat odată: aş vrea să am mii de conace...), a creat castelul pe care Liu Zongyuan, Li Shangyin şi chiar Rimbaud nu l-au creat şi a creat un castel pentru sufletele tuturor rătăcitorilor care nu şi-au găsit o casă.

Castelul aduce bucurie tuturor oamenilor săraci din lume.
Toate furtunile şi sunetele vor înceta şi se vor risipi în depărtare
Toate amintirile, conceptele, valorile, semnificaţiile,
viaţa şi moartea trecutului şi a vieţii următoare
şi poverile mentale nesemnificative ale oamenilor
vor pierde posibilitatea de măsurare în castelul însuşi.

„Toate amintirile, conceptele, valorile, semnificaţiile, viaţa şi moartea trecutului şi a vieţii următoare" şi „povara sufletului/va pierde posibilitatea de măsurare" în castelul însuşi – atunci, ce fel de castel este acesta? Există un singur răspuns: Castelul Etern. Pentru că timpul se opreşte acolo sau, cu alte cuvinte, timpul nu există. Aceasta înseamnă nemurirea sufletului uman şi viaţa veşnică a fiinţelor umane. Este ca „Grădina Edenului" a Celui Preaînalt. —— Acesta este „Castelul Weik".

Poeziile sale de mai târziu pot fi privite ca o prelungire a acestui gând etern.

(Fragment din cartea mea „Saint Wei Ke". Creat în august 2016.
Revizuit la 5 martie 2019)

Traducere şi prezentare: **Constantin Lupeanu**

Victoria FONARI

Libertatea – o coordonată în poezia Leonidei Lari

Pe data de 26 octombrie a.c. poeta Leonida Lari ar fi împlinit 75 de ani. Este o toamnă care ne oferă șansa să-i revigorăm poezia. În cadrul Cenaclului Literar „Magia cuvântului" am organizat o conferință dedicată creației Leonidei Lari, care a avut loc la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu". La eveniment unde au participat studenții din Universitatea de Stat din Moldova, or. Chișinău, Colegiul Național „Mihai Eminescu" din Suceava, Colegiul Pedagogic „Al. Mateeivici" din Chișinău, elevii Liceului Teoretic „M. Marinciuc" din Chișinău. În această toamnă a amintirii propun o interpretare a poeziei celei care a pledat cu vehemență pentru valorile naționale.

În volumul de versuri *Anul 1989* Leonida Lari o finalizează cu *Patru imnuri orfice*. De ce, oare, poeta, în volumul în care își fructifică poezia inspirată din Marea Adunare Națională, din emoțiile pe care le-a trăit atunci când s-a adresat mulțimii, din trăirea amplificată a realizării unei idei, a considerat necesar să trăiască empatic destinul lui Orfeu? Un răspuns ar putea fi: revolta la adresa timpului imnurilor, în care orice volum tipărit trecea conjuncturа partinică, iar cărțile ce conțineau osanale pentru părintele poporului sovietic erau înalt apreciate imediat. Specia imnului în perioada sovietică nu este interesată de personalizare, vocea partidului trebuia să fie vocea comună. Există și o mare diferență față de imnurile scrise în perioada antică: Pindar elogiază zeii, imnul este deschiderea jocurilor consacrate, ca o binecuvântare, unui eveniment dedicat. Dar și aici se relevă forțele zeului.

Imnurile orfice ale Leonidei Lari rescriu în versuri legenda vieții lui Orfeu. Scrisul la persoana I devine o suprapunere de destin. Suferințele poetului iau proporția mitică, dar ecoul traversează într-o altă ipostază condițiile omului creator, care par aceleași și, totodată, diferite.

Volumul *Lira și păianjenul* dezvăluie relația dintre poet și cetate (poetul). Cetatea, în sensul lui Platon din *Republica*, constituie un motiv, dar ideea nu este preluată. Pentru poeta Leonida Lari cetatea reprezintă portalul dintr-un labirint în altul: labirintul casei este unul ontologic terestru, labirintul oniric este unul ontologic spiritual. Apropierea în spirit se realizează prin micșorarea distanței de a reveni spațial la punctul de pornire terestru.

Labirintul oniric nu ține de restricție, figurează libertatea, perceperea libertății prin artă îi oferă forță. Angoasă este trăită de oamenii cetății care fie că și-ar dori să se izoleze, fie că îl suspectează, fie că îl acceptă. Verdictul este concentrat în: „Cetatea care se ferește de poeți și-i gonește este o cetate slabă". Deși pare contemplativ, poetul nu dialoghează, el interacționează cu cetatea drept un apărător prin forța de veghe, similară cu cea de rugăciune: „Iar poetul a mers tăcut..." (*Poetul*).

Rostul scrierii constă în nemurirea pe care poetul o dăruie întru rudimentarea neamului. Melancolia este senzația care apropie cetatea de mitul

ontologic al creației, al păcii în rezistență. Libertatea este o coordonată lăuntrică, arta are forță să o exteriorizeze, dar de fiecare dată omul va trăi între două lumi, fie determinate de timp, rupt în trecut și viitor, fie condiționată de plecare în numele descoperirii și dorința revenirii.

Treptele ce duc spre neant eclipsează prezentul prin amintirea și senzația de viitor.

În textul „Un neam în pustiu" labirintul devine traseul istoriei de la robie la libertate. Este un parcurs pe care poeta Leonida Lari îl construiește împletind motivele iudaice cu cele dacice. Rescrierea mitului se face după o convenție feminine: Moise e mort, iar cea care are menirea de a duce poporul spre codri (vectorul – pământului promis vine să centreze ținuturile autoarei) este dansatoarea. Motivele orientale, focul, nisipul ce dezmembrează orice respirație, se opune vieții. Imaginea dansatoarei mirifice ce are scop de a salva un popor vine să demitizeze mitul bacantelor. Ea devine orfică, păstrează ritualic scopul: „Misiunea mea era de a duce oamenii, prin cântec, spre codri, pajiști verzi și ape cristaline. Știam că am o povară mai mult decât dublă. Să merge eu însămi prin nisipurile interminabile, într-o sete și o foame continuă, și totodată, să dansez atât de frumos și de cumplit în durerea noastră…" (L. Lari). Durerea și voința de a depăși „râsul pustiului" pentru a nu uita arhetipul de casă, libertate, frumos. Aspectul orfic se combină cu durerea care trebuie să nu implice indiferență, lașitate, dar să motiveze prin artă să înaintezi. Artistul vine să cheme destinul unui popor. Și în acest sens, căderea dansatoarei pe nisip din cauza secetei aduce prin rugăciune ascetul dac, ce le arată drumul spre codri. În acest cadru pustiul este labirintul din care se iese pentru a fi în spațiul propice – codri. Codri, în acest context nu constituie formațiunea labirintică, codri sunt o parte component a libertății. Labirintul-pustiu este un dat colectiv în mai multe texte ale Leonidei Lari. Iar poetul este cel care se află într-o altă stare, ce știe ce este sacrificiul, moartea, dar și eternitatea. Poetul apare în diferite imagini: apărător al cetății, profetul, deosebit de rezistent și sensibil concomitent: „Când se arată fulgerul, numai poetul rămânea precum a fost, pentru că, oriunde ar cădea, totuna va trece printr-însul" (L. Lari).

Axa libertății este sugerată de foc: „Mută-acest foc, venit din înălțime / În pieptul lui, de demoni răscolit. / Eu am murit, ca să înviu pe-o stea" (*Mutare*). Dinamica cosmică este una transferabilă de la Castor la Polux, de la cel care a murit la cel care trăiește, într-o echivalență ar fi Leonard, fratele ce a părăsit lumea terestră, și Leonida (prenumele poetei ales drept pseudonim relevă această apropiere) care își asumă *existența* dublă de a percepe moartea și viața. Imaginea de transcendere în acest context amintește de eseul lui Gabriel Liiceanu „Heraclit: fabula focului". Analizând cum explică Nietzsche filosofia lui Heraclit, G. Liiceanu valorifică jocul lui Zeus, cu alte cuvinte cosmosul, ordinea universului se explică prin focul care sfidează unul în multiplu. La întrebarea „Cum trebuie înțeleasă această lume? Dacă ar fi vorbit în limbajul cărții despre tragedie, Nietzsche ar fi vorbit că natura a pus în joc

instinctul artistic al apolinicului şi a dat naştere fenomenului ca formă a esenţei transfigurate de bucuria aparenţei".

În poezia Leondei Lari avem această transfigurare ce ţine nu atât de jocul cosmic, cât de zbuciumul interior. Respectiv scenariul lui Nietzsche se răsfrânge în perceperea creaţiei în raport cu creatorul: „cum se plasează artistul deasupra operei sale când meditează şi înlăuntrul ei când lucrează, cum necesitatea şi jocul, conflictul şi armonia se însoţesc reciproc în mod necesar pentru a da naştere operei de artă". Jocul nu este o trăsătură a creaţiei Leonidei Lari, jocul ar fi simulat de ritualicul prin rugăciune, evocare, repetiţie, antiteză. Cooptarea eului liric în imagine de vrăjitoare şi a unui tărâm miraculos al artei. Conflictul şi armonia rămân verigi care se împletesc continuu. Starea socio-politică vine în antiteză cu idealul unirii. Distrugerea marelui păianjen (imaginea imperiului URSS) vine în antiteză cu construirea / reconstruirea ideii de neam. Poeta se află într-o componentă a creaţiei unde îşi destăinuie emoţiile ca o ardere ce nu vine numai cu scopul cathartic, dar şi cu cel de prorocire. Poate în acest sens apare idea de o depăşire a omului mediocru prin capacitatea de a vedea dincolo de imadiat. Această Cassandră vine să sufere de conştientizarea de a nu fi înţeleasă şi percepe acut sentimentul poetului izgonit / neînţeles din cetate.

În interpretarea lui Fr. Nietzsche există o alternanţă similară dintre „sufletul umed" şi ardere. Timpul din optica procesului creativ este perceput intrinsec. Condensarea timpului duce la o metamorfoză în zona creaţiei care se răsfrânge şi asupra eului liric: „Ci va veni o clipă, da, o clipă / Când tot ce sunt va semăna cu-o strună / De care s-ar atinge cu-o aripă / Un cântăreţ ciudat, orbit de lună". Aedul rămâne sigilat într-o constelaţie a lirei. Eternitatea pulsează în creaţia sa ca o convenţie de a trece dincolo de materie. Struna ar fi firul tăiat al parcelor care se perindă prin univers graţie melosului. Angelicul rămâne determinat de cunoaşterea luciferică blagiană. Orbirea de lună anunţă un alt tip de interiorizare, de clarviziune. Înţelegerea textului Leonidei Lari se vrea ghidată anume de a cest tip de comprehensiune.

Elementul acvatic alterează cu elementul focului. În ţesutul versurilor Leonidei Lari imaginea focului explică cosmogonia interioară. Eul liric îşi confirmă talentul în stilul ontologic al artistului „iubită de muze" (*Pedeapsa*)

Pledarea pentru un dialog dintre daimon şi eul liric nu este o consecinţă a unui eu scindat. Leonida Lari trăieşte durerea de a-şi pierde fratele – Leonard Tuchilatu. În unele versuri poeta pare să *rescrie* mitul Castor şi Polux (eul liric împărţind moartea şi viaţa cu fratele său), sau o variantă a mitului Narcis, care şi-ar fi văzut în apă sora geamănă pe care îşi doreşte să o revendice. Această opţiune creează un eu liric care cunoaşte viaţa şi moartea concomitent: „Pentru că nimeni sub soare nu are / Suflet geamăn cu-al tău" (*Numai în ceruri*). Îngemănarea întru idee se resimte şi în alte texte. Precizăm că numele Castor şi Polux nu le atestăm în poezie, totuşi referinţele la mit au argumente. Pentru a explica versurile în acest mod se pretează o trecere în

revistă succintă a mitului antic din zona polisului Sparta. Fiind fiii Ledei şi al lui Zeus, primesc următoarele proprietăţi: Castor este muritor, iar Pollux este etern. Discrepanţa aceasta îl face ca, după moartea fratelui său geamăn Castor, să se simtă nefericit. În consecinţă Pollux decide să se dezică de nemurire şi şi-a asumat condiţia de a fi lângă fratele său. După o variantă a mitului o zi se aflau în Olimp, iar alta – în Hades. În oglinda textului artistic Leonida Lari trăieşte / simte moartea fratelui său, iar similitudinea lor se exlică prin talentul poetic cu care au fost hărăziţi. Moartea prematură o face să sufere şi să conştientizeze altfel eternitatea în amploarea sufletului. Caracterul combativ de o voinţă spartană se relevă în următoarele secvenţe: „Însingurarea vine şi n-am scut". Aspectele de luptători se remarcă şi printr-o pliere a mitului pe cultura dacică: „Pentru un om ce-stat-a şi-n sicriu, / Cu zâmbetul de dor încercănat, / Dar eu venii pe lume prea târziu, / Dar el din ea devreme a plecat" (*E-adevărat*). Idealul unei vieţi ce înalţă, ce luminează omul, este construit pe o antiteză dintre plecarea cu zâmbet şi tristeţea eului liric. Zâmbetul dacic denotă verticalitatea, care trezeşte varii emoţii: de a continua lupta, de a încheia ce nu s-a reuşit, încrederea şi pacea, puritatea şi seninătatea.

Fiind ambii visători, având credinţa în miracolul cuvântului artistic, Leonida Lari exclamă pe fundalul mitului spartan: „Dintr-o armată de dureri / Sunt ultimul oştean ce mor" (*Prezent*). Sacrificiul în numele adevărului istoric, în numele limbii române, în numele credinţei fiind în opoziţie cu timpul ateu, în numele libertăţii, relevă o verticalitate şi demnitate trăită prin rezistenţă, demnitate, suferinţă. Plânsul nu mai are forţe şi eul liric trăieşte empatic dorinţa celui plecat: „Mai mult n-am să-ţi spun nici un gând / De-alin sau de jale, / Dar cadă lumina visând / Pe pânzele tale" (*De târzie vedere*). Dezicerea de a comunica de fapt constituie o altă etapă în existenţa eului liric – de a construi un alt tip de legătură nu bazată pe privire, dar pe amintire, nu axată pe auzul vocii aievea, dar pe ascultarea vocii interioare.

Vocativul din unele versuri explică această lipsă şi similitudinile dintre frate şi soră: „Cântă cocoşii, Leonard, şi cântatul frumos al lor / Apropie uşor două lumi – morţii şi viii. / De dor aprig de tine, îmi vine uneori să mor. / Dar mă opresc nepoţii şi copiii!" (*Cântă cocoşii*...). Tragismul se relevă prin antiteza a două lumi, care este o condiţie irevocabilă. Moartea nu trezeşte sentimente de frică, ea devine o componentă a eternităţii, fiind în opoziţie cu „În lumea aceasta oamenii sunt / De azi pe mâine" (*Dar este ceva*....)

Pe undele spiritualului, dar şi cu asumări de a renaşte spiritul dragostei pentru neam, în acest dialog fratern, scindat între două lumi, comportă şi sentimente de regrete: „Cânt vinovată, frate, că grijă n-am avut / Şi am lăsat uitării aceste bunuri toate / Mai dă-mi o viaţă, Doamne, s-o iau de la-nceput / Să-mi ispăşesc lumina şi faţa de păcate" (*Cânt vinovată*...). În aceste versuri se trăieşte responsabilitatea de a înfăptui şi ceea ce nu a reuşit din cauza vieţii scurte. Timpul are capacitatea memoriei şi a uitării. Contribuind la renaşterea

națională, poeta atestă reversul – uitarea, migrația, dezicerea benevolă de național. În cazul dat, o a doua viață îi este necesară eului liric pentru a lupta cu uitarea care contribuie la degradare și indiferență.

Pierderea fratelui îi destăinuie dimensiunea durerii și a unui dialog continuu fie cu daimonul, fie cu fratele său. Totuși această distanțare care explică dorința de apropiere își găsește și o altă interpretare. În spațiul poetic, care după Eugen Coșeriu se deosebește de intenția altor limbaje: „În sfârșit, obiectele naturale pot fi percepute ca obiecte culturale dacă li se atribuie o componentă intenționalã. Acesta este și cazul mitologiei, unde obiecte naturale ca râuri, arbori sau stele sunt percepute și interpretate ca obiecte intenționale”.

Obiectele intenționat apar în peisaju-i liric la Leonida Lari, acestea insistă la o altă percepere a vieții, nu pe cale vizuală, dar pe cea auditivă. Dialogul pare să fie realizat prin unde, ține de un interlocutor ce ar fi orb, ce are posibilitatea de a percepe schimbările prin senzațiile interioare: „Auzi cum cade vinul peste pâine / Și se preface-n sânge creștinesc, / Auzi cum trec în ieri și trec în mâine, / Iar ieri cu mâine nu se întâlnesc” (*Auzi*). Deși imaginile cheie insistă la o gândire în culori (vin, pâine, sânge) componenta intenționalã constituie temporalitatea și imposibilitatea. Elementul de ritual se certifică în transformare, dar nici de cum în revenirea la ceea ce a fost până. Ireversibilitatea este imposibilă. Aceasta condiționează mutații în sentimele eului liric, care numai au opțiunea de a uita. Memoria devine o verigă de a purta această inițiere.

Raportul mitic dintre Castor și Pollux, unde se pierde identificarea celui etern și celui muritor, contribuie la o dorință de recuperare. Această recuperare își găsește *îndreptățirea* în explicația în relația Om-Ființă al lui Heidegger „Omul, definindu-se prin raportarea la Ființă, trăiește astfel o relație extatică fără el însuși. Heidegger numește acest raport care se caracterizează omul în esența sa „eksistența”. Valorifică ideea: „omul rămâne în afara lui însuși, prin raportarea la Ființă. Astfel, omul nu mai este supremul punct de referință, ci unul care se definește în raport cu punctul de referință care este Ființa”.

Valorificând raportul dintre mit-ritual-mister prerogativa va fi misterul care se bazează pe dinamica „dulcelui foc”. Ritualul din creația artistică poartă o condiție dintr-o altă lume: „Mă va fi blestemat vreo zână / Când m-am născut pe-acest pământ / Ca drumul meu înspre lumină / Să fie plâns, să fie cânt” (*Zile trăite*). Vectorul spre lumină este de a un strigăt de a nu accepta un traseu al involuției. Viața își desemnează treptele creației ce își prind stativele pe durere și cânt. Se recunoaște și traseul orfic trecut printr-o perspectivă feminină de a-și deplânge continuu fratele, de a empatiza cu durerile neamului și de a-și asuma menirea apostolică de eliberarea poporului de preconcepte, de îndobitocire și josnicie.

Imaginile „arşiţa din sânge", „gheaţa din priviri" sugerează un contrast termic, un disconfort lăuntric care par elemente ale unei de senzaţii de ritualizare a creaţiei artistică. Edificarea în subtexte a secvenţelor mitice ţine de apropiere omului Leonida Lari de Fiinţă. Această apropiere destăinuie o mare durere care se întrevede în dialogul cu fratele său, cu *Daimonul meu*, cu mama, cu Dumnezeu, cu „*Prietena mea, ideea*". Este sincronizată de elementul focului: „Dar sufletul intră în soarte / Aşa, precum este a fi, / Datori fiind toţi cu o moarte – / El, totuşi, nu poate muri!". Eternitatea ţine de acea gândire primordială la care apelează poeta. Valorifică motivul eternităţii care cel mai vehiculat în gândirea mitică prin antiteza: efemeritate – eternitate.

CRONICI ŞI RECENZII

Marius CHELARU

Biblioteca de poezie

Primim la redacţie multe cărţi de poezie de diverse facturi. Şi, cum de multe ori fie timpul, fie spaţiul alocat ori specificul rubricilor nu ne permite să facem acest lucru aşa cum s-ar cuveni nici în „Convorbiri literare", nici în „Poezia", ne dorim ca în *Biblioteca de poezie* să semnalăm, pe scurt, cât mai multe dintre acestea se va putea. La unele vom reveni, poate, fie aici, fie în „Convorbiri". Pe unele le vom menţiona doar, eventual cu o scurtă remarcă, din respect pentru autorii care le-au trimis, şi pentru a sublinia că sunt în atenţia noastră.

Menachem M. Falek, *O uncie de emoţii. Poemă aprinsă*, ediţia a treia, prefaţă de Ada Stuparu, coperta: Tatiana Carapostol, Editura Fundaţiei Culturale „Ion D. Sârbu", Petroşani, 2024, 84 p.

Despre Menachem M. Falek, născut în România, dar vieţuind de ani buni în Israel, am scris de mai multe ori, atît aici, cît şi în alte reviste. Am colaborat la mai multe proiecte. Am avut şi o convorbire cu el, publicată în revista „Poezia", în care, de altfel, i-au apărut, în timp, şi poeme, dar şi semnalări ale cărţilor sale, cum este şi aceasta „poemă aprinsă", dedicată „Paulei, cu dragoste". Poemele din volum sînt (după prefaţă) împărţite în trei secţiuni: *Servieta cu sentimente: Variaţii* (A. Strofe şi Adrese, B. Plutirea mărgelelor de poeme, C. Să nu spună), *O uncie de emoţii, Ochii ciobanului,* şi, în final, volumul cuprinde şi două pagini despre activitatea de poet şi traducător a lui Menachem.

Deşi am putea crede, şi datorită titlului, dar, poate, mai ales dedicaţiei, că volum este dedicat exclusiv iubirii, sînt poeme şi de introspecţie, în care regăsim şi „felii de poezie" fie ele în „servieta cu amintiri" („trec prin faţa ochilor închişi scene, amintiri"), nu doar cu sentimente, chiar şi în poemele de dragoste. Sau secvenţe despre locuri, tradiţii, întîmplări de suflet (deşi, scrie autorul, „nu am găsit nici o şcoală pentru a învăţa sufletul") ori despre curgerea timpului, meditaţii pe teme care ţin de viaţă, de condiţia umană, despre familie, îngeri care „nu au timp/ pentru salvarea visului", despre ziua de acum şi cea „de apoi", despre trecut şi prezent, despre singurătate. De altfel, deloc întîmplător, acest volum deschis de acea dedicaţie se termină cu un poem despre singurătate. Dar pînă la urmă, dincolo de toate acestea, volumul este poate mai ales despre „greutatea traducerii sentimentelor" pentru ca să poată fi înţelese de persoana căreia îi sunt menite. Încheiem cu un fragment din *Ochii ciobanului*: „Şi greutatea traducerii sentimentelor,/ Cuvintelor mi-a golit/ Căptuşeala fiinţei mele/ A transformat-o dură/ Şi zgrunţuroasă/

Întrunită cu tatăl meu/ Cel bun/ Care mă va primi/ În ziua de apoi/ Între largile sale aripi/ De acelea pe care nimeni nu le are."

Nimicit de marele nimic, prefață de Anica Luncanu, postfață: Eugen Cojocaru, Editura C.M. Imago, Piatra Neamț, 2024, 102 p.

Un volumaș (format mic, A6, 10,5 – 14, 8 cm) mai... aparte, semnat: „anonim (sfârșitul mileniului 2, începutul mileniului 3) –astfel că, deși știm autorul, facem după dorința lui și nu îl numim explicit, și îl semnalăm în cîteva cuvinte, menționînd și că „dese(m)nele" din carte îi aparțin și ele.

Succint spus, fără alte analize de orice fel, sînt, în fapt, cincisprezece texte și de introspecție și de privire a supra temelor majore ale existenței/ condiției umane: originile (apar în textele sale și „adam și eva") timp, moarte, dragoste (apar și „romeo și julieta"), „bîlciul lumii" (în care apa și „farsa/ și miracolul/ cu vasilache și mărioara/ care și-au greșit/ veacul și țara"), ființă-neființă/ a fi sau a nu (mai) fi, și nimic/ nimicnicie, anomizare/ anonimizare. Uneori frizînd jocul de cuvinte, alteori jucînd între derizoriu și tinzînd spre grav, alteori căutînd mai degrabă să spună ce are de spus, dar și o ritmică, o muzicalitate internă. Un volum de format mic în care autorul a dorit să abordeze teme mari.

ed: **Mihaela Cristescu, S.E. Crawford**, *Seasons. Romanian and Australian Anthology. Contemporary Poetry & Prose*, Illustrations: Luminița Șerbănescu, vol. 9, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2024, 158 p.

De mai mulți ani de zile semnalăm o antologie mai aparte, care apare la antipozi, grație eforturilor Mihaelei Cristescu, care a susținut și o rubrică despre poezia autorilor români care au ajuns să trăiască în acea parte a lumii.

Și aceasta, a noua din „seria" cu apariții anuale, publicată în 2025, tot în colaborare cu în colaborare cu New Writers' Group Inc. (remarcăm, în acest sens, și paginile semnate de Sue Crawford, co-editor, și Carol Amos, președintele acestei asociații australiene) și care are ca „Guest Writer" pe colaboratoarea constantă a revistei noastre, Daniela Andronache, reunește în paginile sale autori români, de pe diverse meleaguri, și australieni. Astfel, sunt texte semnate de autori australieni (Paris Rosemont, Jane Downing, Norm Fairbairn, Peter Cartwright, Daniela Vierra, Trish Jean, C. A. Boadribb, Marie Dustmann, Neil Collis, Ilona Krueger, Ana Radovich, Robyne Young, Augusta Supple, Victoria Cartwright, Bill Collis, Michaela Simoni, Belinda Curby). Sunt și mulți autori români, în afară de Mihaela Cristescu și Daniela Andronache, parte dintre ei din Iași sau din filiala noastră (Luminița Potîrniche, Caliopia Tocală și subsemnatul). Cei antologați au ales să ofere pentru antologie diverse tipuri de creații, proză (de ficțiune, note de călătorie ș.a.), versuri ori lirică de sorginte niponă, în speță haiku (Florin Golban).

Este un mozaic literar interesant din mai multe puncte de vedere: al autorilor antologaţi, modalităţilor în care scriu aceştia, felului în care scriu australienii şi românii, temele abordate ş.a.

Încheiem semnalarea, nu înainte de a sublinia, din nou, faptul că este o iniţiativă personală a Mihaelei Cristescu (acolo, din ce mi-a spus, problema publicării/ reproducerii unor fragmente, a traducerii lor este tratată cu totul altfel decît la noi), de a remarca ilustraţiile Luminiţei Şerbănescu, şi de a nota că a ales şi să tipărească, în condiţii grafice deosebite, din nou, cartea la aceeaşi editură din România.

Fikret Demirağ, *Tanrı Müziği Bir Sessizlikte/ In a Silence That Is God's Music*, English version: Hasan Kahya, Introduction: Tamer Öncül, Khora Yaınları, Lefkoşa, Cipru, 2015, 144 p.

Cu literatura Ciprului de Nord deja cititorii revistelor „Convorbiri literare" şi „Poezia" au avut ocazia să ia contact prin grupaje de versuri, interviul cu unul din poeţii de acolo, Tamer Öncül (care semnează prefaţa acestei antologii tradusă în engleză de un prieten al lui, Hasan Kahya, el însuşi un nume cunoscut în zonă) ş.a.

Unul dintre cei mai importanţi poeţi din literatura turcă cipriotă, este Fikret Demirağ (1940-2010). Poet, scriitor şi profesor cipriot turc, s-a născut în Lefke, Cipru, a studiat în Turcia. Revenit în Cipru, a lucrat ca profesor (1961-1989), din 1989 a lucrat pentru ziarul cu cea mai largă circulaţie în zona sa, „Kybris" (Cipru), a colaborat la diverse publicaţii/ reviste din/ şi din afara insulei. A murit la Istanbul. A început să scrie poezie de la 11 ani, impresionat de un curent din Turcia anilor 1950 (poezia lui avînd, spun cei e acolo, influenţe din dadaism, letrism ş.a.), İkinci Yeni (după unii poate ultima/ cea mai originală descoperire a poeziei turce, după alţii un scandal). De pildă adepţii spuneau că nu e necesar dicţionarul să înţelegi poezia, trebuie evitată politica, metrica poetică/ armonia trebuie înlocuite cu bogăţia de expresie, muzicalitatea, se cere un limbaj original ş.a... Însă Fikret Demirağ, a cărui poezie a evoluat în timp, experimentînd diverse stiluri, a publicat peste 20 de cărţi, după moartea sa apărînd şi alte volume, e considerat şi un reprezentant al poeziei mediteraneene din cea turcă/ a ciprioţilor turci. Tamer Öncül notează în prefaţă că, deşi s-a scris mult despre poezia sa, de multe ori „au fost evaluări generale şi superficiale".

Poeme ale Demirağ (unele fiind puse pe note) au fost traduse în engleză, franceză, germană, italiană, greacă, olandeză, slovacă, bulgară, maghiară, finlandeză, azeră, lituaniană şi română. Azi, singurul festival internaţional de poezie din Ciprul de Nord poartă numele lui. În antologie sunt unele dintre cele mai cunoscute poeme ale lui, unele vorbind despre conflictul din insulă (*Vânturile acelea mai strigă înlăuntru*, din 1975, în care scrie despre „vara însîngerată"), altele despre situaţia de acolo după conflict (*Chipul tău e ca ţipetele amânate*, 1977, „deşi răniţi încă/ oamenii au început să

zâmbească"), altele întrunind caracteristici ale acelui stil mediteraneean amintit. Dar, speranţa trebuie cultivată („nicicînd nu e tîrziu/ Pentru iubire şi speranţă" – *Timp pentru...*), trebuie să sperăm, crede poetul. Ca atare, încheiem semnalarea acestei antologii din poezia unui important poet cipriot turc, cu poemul *Epilog*: „Cu vocea vântului înăluntru/ vocea sângelui, ticăind în inima mea/ vocea seminţelor prinzînd rădăcini, a ramurii frânte/ vocea seminţei deschizîndu-se, a ramurii înflorite/ vocea băiatului care, împreună cu mama lui, încă smulge/ ierburi în grădina unui oraş îndepărtat,/ printre legăturile înrădăcinate şi zilele palide/ cu vocea cântecului meu am scris aceste poezii,/ luând sămânţa zumzăitoare care şade adânc în urechea mea// şi altoind-o cu speranţă,/ le-am dedicat Speciei Umane şi Timpului."

Contemporary Turkish Cypriot Poetry, introduced by Fikret Demirağ, Edited by Ayten Sururi, Coordinator Ümit İnatçi, Turkish Cypriot Artist & Writer's Union, Nicosia, Cipru, printed by: Kurtiş Matbaacılı, Istanbul, 2008, 80 p.

După ce am publicat în iarna lui 2024 un grupaj de poezie a autorilor ciprioţi turci şi un interviu cu un poet de acolo, Tamer Öncül, semnalăm acum, succint (pe larg în „Convorbiri literare"), o antologie de poezie cipriotă turcă. Poezia, am constatat şi la faţa locului, e cea mai publicată specie literară în această regiune a Ciprului. Cei de acolo spun că dialectul turc cipriot este una dintre „limbile materne din Cipru", şi că vorbitorii ei „împărtăşesc o moştenire comună cu toate celelalte comunităţi de pe insulă, ciprioţi greci, armeni, maroniţi şi de origine latină, din 1570" (F. Demirağ). Însă, scrie prefaţatorul, ciprioţii turci au scris propria lor literatură. „Se acceptă", adaugă el, că poezia cipriotă turcă, scrisă în acest „dialect", ar avea o vechime de cca.150-200 de ani, avîndu-şi originile în poezia otomană, din care a evoluat, şi dincolo de scrierile naţionaliste, a început un proces de modernizare de prin anii 1960. Antologia, prefaţată de Fikret Demirağ, cuprinde poeme semnate de: Neriman Cahit, Mehmet Kansu, Mustafa Gökçeoğlu, Feriha Altıok, Zeki Ali, Filiz Naldöven, Raşit Pertev, Neşe Yaşin, Ümit İnatçı, Faize Özdemirciler, Gür Genç şi Jenan Selçuk. Întrucît am semnalat un volum al lui Fikret Demirağ, vom semnala altul al lui Neşe Yaşin, ne vom referi acum, succint, la Zeki Ali, unul dintre cei mai importanţi poeţi de acolo, cu care am discutat la Lefke şi în amfiteatrul de la Soli despre poezia cipriotă. S-a născut în 1951, în Larnaca, în Cipru Primul său volum, *Bayan Mavi*, l-a publicat în ultimul an de liceu, în 1970. A apărut în diverse antologii, publicaţii, fiind tradus în multe limbi străine, între care greacă, engleză, germană, spaniolă, portugheză, persană etc., şi, acum, în revista „Poezia", în română. Exemplificăm cu un fragment din *Thalassa*, din 2003: „Sînt aici/ Albastru ca Thalassa/ la reflux./ Ştiu că nu m-ai uitat,/ Dar ai obligaţii/ în bucuria altor oameni.// Aici, în întunecimea nisipului,/ urmele paşilor timpului/ nu sînt pentru a fi văzute./ mai bine să fie

strînse./ Sub picioarele mele goale, peisajul/ se conturează el însuşi în amintire/ În mii de eclipse de lună."

Încheiem cu scriitorul şi criticul Ümit Inatçi (n. 1960), cel care a şi coordonat această antologie, născut în Limassol, Cipru. A absolvit „Academia de Arte frumoase Pietro Vannuci", din Perugia, Italia, ca bursier. Din 1993 a lucrat la diverse universităţi. A publicat volume de diverse facturi (eseuri, critică, analiză politică etc.), a coordonat/ editat antologii, cum este aceasta ş.a., şi este o voce cu autoritate în ce priveşte arta, poezia şi critica din Ciprul de Nord. Poemele antologate sunt alcătuite primul din strofe de 3-5 versuri, cumva ca o alăturare de idei, iar celălalt, conceput cam la fel, dar din distihuri. Exemplificăm cu un fragment din primul, *Aici de democraţie*!: „1. Aici e democraţie,/ Ţi-au curbat libertatea,/ Eşti doar rumeguşul rămas.// 2. Exişti, zic ei./ eşti/ dar doar cu permisiunea celor de sus.// Ajustează-te/ Corect/ Retuşat/ Leagă-te singur/ Strînge-te/ Ca să treci prin urechile acului./ Eşti aşa de pitic – / mai bine să nu fii prins."

Este, aşadar, „o colecţie de poezie turcă", scrie Fikret Demirağ, „care contribuie la literatura lumii cu această insula unică din Mediterana Estică." O semnalăm şi cititorilor revistei „Poezia"

Marcel Miron, *Semne* contemporane, ediţie bilingvă română spaniolă, traducere de Carmen Bulzan, cuvînt de deschidere de Marius Chelaru, Editura Kult, Drobeta Turnu-Severin, 2024, 108 p.

În numărul din toamna lui 2024 am prezentat cititorilor revistei noastre aceeaşi carte, dar în română-germană, apărută la editura ieşeană timpul, versiunea germană fiind semnată de Mircea M. Pop şi Joachim Schwietzke.

Astfel că scopul, de data aceasta, este de a semnala că există o versiune în limba spaniolă a poeziilor lui Marcel Miron, semnată de o promotoare a literaturii române, traducătoare cunoscută, despre care ştiu că a lucrat la transpunerea în limba lui Cervantes fie în volume personale ale unor autori, fie în antologii. De altfel, i-am mai amintit numele în revista noastră legat exact despre această latură a activităţii sale.

Încheiem, subliniind că, în acest fel, poetul moldav arată că ştie şi să îşi promoveze opera şi să caute căile necesare pentru a fi cunoscut nu doar pe meleagurile natale, fiind, în acelaşi timp, atent şi a maniera în care se fac aceste traduceri şi de către cine.

Elena Milea, *Ilustrate în alb-negru*, cuvinte de deschidere: Anca Ghiciuc, Florentin Dumitrache, Panfilius, Iaşi, 2024, 144 p.

Este volumul de debut al autoarei, în care pare că a dorit „mărturisească" dintr-o răsuflare tot ce are în suflet: amintiri, visuri, gînduri, poveşti de viaţă, doruri, despre ţară, despre părinţi, datinile strămoşeşti, curgerea implacabilă a timpului (cu nostalgia dar şi bucuria care vine odată

sosirea unui nou anotimp, a unei noi zile ș.a.) mirarea față de fenomenele din jur, bucuria că simte lumina soarelui, iubirii foste poate și fiorii prezentului sau visate ș.a. ș.a. Într-un cuvînt, spune, punînd mult suflet, a scris despre tot ce poți avea parte pe drumul/ „pe peronul vieții".

Așadar, dată fiind aria de cuprindere tematică a rezultat un volum compozit despre toate acestea și încă altele pe care a vrut să le îmbrace în haină de vers Elena Milea. Fără a practica vreo formă de poezie fixă consacrată, autoarea a urmărit, pe cît posibil, să obțină muzicalitatea folosind rima/ versuri rimate, fără însă ca asta să fie regula generală, multe dintre texte avînd aceste caracteristici fragmentar, unele secvențe fiind în vers alb. Altele tind a fi poezii scrise pentru cititorii mai mici, pentru bucuria lor.

Sunt și texte „ocazionale" – cum ar fi cel dedicat unui prieten actor dispărut, Teodor Corban, sau care se referă la cutremurul din Turcia, la cataclism în sine dar și la solidaritatea umană („Se-aude un scâncet... Și toți se îndreaptă/ În fuga cea mare spre locul cel sfânt,/ Frenetic, cu mâinile goale, toți cată,/ Și pruncu-i salvat, și-i scos din Pământ!")

Luăm acest volum ca pe un prim elan, un prim pas în dorința de a pătrunde pe drumul poeziei, în maniera în care se poate vedea din scurtele citate, ca o mărturisire în vers, plină de sensibilitate, relevînd buna folosire a vocabularului, în care autoarea și-a dorit transpunerea, bizuindu-se și pe experiența sa de viață, a cît mai multor sentimente și gînduri au putut încape în aceste texte. Drept pentru care așteptăm să vedem viitorul său pas în ce manieră va fi făcut. Poate că totul e așa cum spune în strofa: „E timpul să privesc în ochii mei/ Și să-nțeleg ce doruri mă apasă/ Ce-am învățat din anii-aceștia grei,/ Ce am pierdut pe drumul înspre casă".

Panait Cerna, *Tăcere și lumină*, poezii, ediție critică, Notă asupra ediției, studiu introductiv, Tabel cronologic și note de Dumitru Cerna, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2023, 336 p.

Acest volum, citim în „nota asupra ediției", „reproduce toate poeziile lui Panait Cerna descoperite pînă acum", preluate astfel: 1. Cuprinsul, „în amănunt, în ordinea stabilită de autor, al volumului de debut", care este totodată și singurul antum, 2. Poeme care nu sînt în volumul de debut, dar au fost publicate în diverse periodice, antologii, monografi ori alte volume colective. Dumitru Cerna, fratele poetului, oferă detalii despre de unde au fost preluate poemele, oferind la final și bibliografia de care s-a folosit.

În studiul introductiv, Panait Cerna este numit „scepticul luminos", sintagmă lansată de Petru Poantă, atribuită lui Dumitru Cerna, „transferată" de acesta, cum explică el însuși într-o notă de subsol cuprinzătoare, poetului. Și, scrie autorul studiului, „Panait Cerna este, nu încape îndoială, un sceptic bine temperat, cu un destin tragic, a cărui suferință va crea o relație evidentă între versurile sale și puseurile maladiei". Studiul introductiv face referire atît la viața, la poezia lui Panait Cerna, cît și la felul în care a fost caracterizat, în timp,

de la „eminescian optimist”, „poet de idei”, la avînd „influenţe eminesciene” ori (Lucian Predescu) versuri chinuite ş.a. Nu în ultimul rînd, sunt analizate temele din poezia sa, în prim plan fiind iubirea (Dumnitru Cerna scrie că preferă, în loc de „poezie de dragoste”, în cazul fratelui său, sintagma de „poezie a iubirii”), „care se petrece în departe”, şi, subiacent, tema religioasă ş.a.

Este, aşadar, un studiu amplu, cuprinzător (cca. 60 de pagini), care, împreună cu tabloul cronologic (cca. 20 de pagini), referinţele critice (peste 30 de pagini) şi bibliografie (8 pagini) contribuie la conturarea de către cititor a unei imagini cît mai coerente a felului în care a trăit, a scris şi a fost receptat în epocă şi ulterior Panait Cerna, pe care Dumitru Cerna îl caracterizează drept „un vitalist temperat, cu accente doar colerice, căci rămîne în profunzimea sa un sceptic luminos”, iar, „prin concepţie”, „un umanist mesianic”, şi, argumentînd asta, şi „un eminescian”.

O ediţie critică bine alcătuită, documentată obiectiv şi atent, şi care cred că va rămîne de referinţă în ce priveşte opera lui Panait Cerna.

Încheiem succinta semnalare cu un fragment dintr-un poem, din partea a II-a, datat de poet 1896 (Dumitru Cerna oferă, şi în acest caz, informaţii diverse), *La mormântul unei mamei*: „Nemângâiată fost-ai, mamă, departe fui de tine,/ Departe rătăcit-am de glasu-ţi dulce, sfânt;/ (De)Şi-n trista-ţi chinuire, de dorul pentru mine/ Te-ai dus în neagra noapte, în tainicul mormânt. (...)// Zadarnic plâng acuma, scumpă mămuşoară/ Zadarnic blestem soarta crudă-neîmpăcată;/ Fie-ţi deci, înger, ţărâna uşoară,/ Ah, inima-mi suspină, plânge sfâşiată.”

Ion Bunescu, *Picuri pe gânduri*, prefaţă de Maria Matei, 2023, 138 p.; *Lacrimi de rouă*, prefaţă de Marian Nencescu, 2024, 142 p.; *Chemarea lui Darie. Antologia „Zaharia Stancu”*. Scriitori şi publicişti din Salcia, Băneasa şi Tudor Vladimirescu, judeţul Teleorman, prefaţă de Firiţă Carp, cuvînt de deschidere şi pe coperta a patra: Ştefan Mitroi, Iaşi, 2023, 294 p., toate la Editura Pim, Iaşi

Semnalăm cele două volume de autor ale lui Ion Bunescu (născut în ziua de 8 aprilie 1950, în comuna Salcia, judeţul Teleorman, absolvent de şcoală militară, apoi al facultăţii de drept, fost ofiţer, apoi avocat ş.a.), care reunesc diverse „picuri de gînduri” – tipuri de poeme, majoritatea rimate, multe despre lumea satului, a copilăriei ş.a., pentru a ne opri mai pe îndelete asupra antologiei. Asta şi pentru că, recent, am ajuns cu revista „Poezia” pe meleagurile teleormănene, la Alexandria, dar şi în Salcia, satul lui Zaharia Stancu (pe numele de naştere Mitroi, „botezat”, însă, la starea civilă, Stancu...), în care am văzut, ca în multe locuri din ţara noastră, mai multe case părăsite decît poate duce sufletul nostru. Şi, chiar şi aşa fiind, cu tinerii plecaţi aproape în masă din satele amintite spre oraşe sau spre alte zări, Ion Bunescu a adunat în această „foarte de acasă carte” (Ştefan Mitroi) 25 de autori, mai mult sau mai puţin vizibili/ cunoscuţi, la care se adaugă Ştefan Mitroi, copilărit nu

departe de aceste meleaguri, pe unde este acum, în părăsire şi paragină, conacul familiei Noica. Nouăsprezece – între care şi antologatorul – sunt din Salcia! Nici eu, după cum nici Ştefan Mitroi, nu aveam idee că în acest sat s-au născut atâtea condeie.

În totul, antologia cuprinde autori din satele acestea de pe Valea Călmăţuiului sau a căror viaţă a fost legată de aceste locuri. E şi un alt fel de istorie literară şi chiar istorie a satelor acestea de cîmpie, datele biografice ale autorilor (de la medicul de plasă, publicistul Melchior Hârsu, născut n 1867, soţia sa, Li(n) Hârsu, n. 1875, care a scris literatură pentru copii şi a tradus, între altele, remarcată fiind de critica de atunci pentru asta, din *Fraţii Grimm*, pînă la Ion Bunescu şi ceilalţi autori din zilele noastre, unii semnînd în publicaţii locale sau naţionale – nu-i putem aminti pe toţi), fiind e ajutor cititorului să înţeleagă ce şi cum a făcut fiecare.

O antologie frumoasă şi prin ceea ce înseamnă pentru locuitorii acelor meleaguri. Încheiem (cu titlu exemplificator şi pentru cele două cărţi de autor), cu un fragment din *Tristeţea casei*, din volumul *Veriga de rod*: „Din poartă-n lungul uliţei priveşte,/ De pe băncuţa cioplită-n lemn cândva,/ O mamă. Tristă, dorul îşi topeşte/ Şi cere ajutor la Milostiva//(...) Cu amintiri ce îi animă gândul,/ Se roagă cu ultime puteri, timid,/ Apoi cuminte îşi aşteaptă rândul,/ Când porţile din ceruri se deschid"; apoi cu două tristihuri (dintr-un grupaj intitulat „Hayku") ale lui George Iancu: „Să igienizăm/ memoria,/ primăvara, uitând..."; „Am trezit roua:/ trec prin zorii de/ zi, întunecându-mă..."; şi, în final, trei strofe din două poeme ale lui Zaharia Stancu – *Maria:* „Te caut, Maria, te caut,/ În Grădinile Ierusalimului pierdut./ În icoanele roase de ani,/ În obrazul ciuntit al lumii.// Te caut, Maria, te caut,/ Lângă zidurile fără cuvinte,/ Lângă copacii muţi şi pletoşi,/ Lângă pietrele vechi din Magdala"; *Când ai trecut*: „Poate-am sorbit amândoi din vinul iubirii,/ Poarte dragostei i-am sorbit mătrăguna./ Galbenă se furişează-ntre noi,/ Ca o vulpe de aur, luna".

Rita Petro, *Originea lumii*, traducere din albaneză: Marius Dobrescu şi Luan Topciu, prefaţă de L. Topciu, Corint books, Bucureşti, 2017, 120 p.

Rita Petro, aflată de o vreme în atenţia publicului/ criticilor din Albania prin activitatea sa editorială dar şi prin poezia considerată în ţara sa „excentrică şi originală" (L. Topciu), a fost tradusă limbile germană, franceză, engleză, şi, acum, în română. *Originea lumii* a fost comentat la ea în ţară (unde i-a adus două premii prestigioase), în varii feluri, stârnind şi controverse. Discuţiile au plecat de la faptul că abordează şi teme care, în genere, sunt considerate dificil de discutat/ tabu în Albania şi azi, ca sexualitate, eros, iubire, despre care scrie tranşant, direct/ explicit.

Cartea e alcătuită din două „poeme" din mai multe secvenţe/ poezii mai scurte, fiecare de o pagină sau mai mult. Poemul I – *Ultimul poem despre dragoste,* Poemul II – *Legenda surorii şi a fratelui. De pildă,* poemul I este, în fapt, povestea femeii, de la naştere, descrisă cu accente aproape clinice, primul

„păcat”, în viziunea autoarei (cum suge pruncul), drumul prin viață, momentul cînd împlinești 18 ani și „te atinge cineva acolo jos” ș.a., limbajul fiind tot mai explicit. Dincolo de modul de exprimare, de viața „nudă”, dragoste/ sex, fundalul „întregului” pare a pluti într-un ocean de singurătate (enunțat, de altfel, metaforic, din start). Calea de a trece prin acest ocean e, în viziunea autoarei, cea a iubirii, (și/ sau mai ales?) carnale, sexuale, pe care, din dorința de a-i dezvălui esența primordială, o integrează într-un „joc” al naturii, chiar dincolo de teluric, în cosmic.

Cartea nu a avut la noi același impact ca în Albania, cum spera L. Topciu în cuvîntul de deschidere. Motivele pot fi diverse, parte pentru că e o autoare din alt spațiu cultural/ de mentalitate, parte ținînd și de modurile diferite în care au evoluat lucrurile în literaturile română și albaneză. Dar, cel puțin la ea acasă, nu „trece” neobservată. Închei cu două fragmente din carte: „Copiii se nasc din cupa florilor/ Doar că viața nu-i poveste/ Urâtă la-nceput și cu final fericit/ Cum de nu-nțelegi?”; și: „În liniștea sumbră/ În întuneric/ Mă-ncearcă un gând:/ Oare cine sunt eu?”.

Radu ŞERBAN

O carte de paremii împerecheate

O meticuloasă descindere în universul înţelepciunii, împletind ca ca într-un mărţişor două culturi, limbi şi tradiţii populare – aceasta este cartea Angelei Hondru „Proverbe şi vorbe înţelepte din bătrâni. Dicţionar român-japonez şi japonez-român[1].” O lucrare inedită, nu doar prin vidul în care apare ca dicţionar de proverbe român – japonez, ci chiar prin absenţa în limba română, până în prezent, a unei culegeri de proverbe japoneze, aşa cum am găsit în limba franceză, de exemplu[2].

Cartea doamnei profesor reprezintă mai mult decât o simplă culegere de proverbe japoneze, asociind paremii din ambele culturi într-o remarcabilă binaritate. Acest ambiţios proiect reprezintă o combinaţie de zicători din ambele limbi, traduse literal şi explicate literar. De regulă, la un asemenea demers participă nativi din ambele limbi, aşa cum este cazul culegerii (engleză – japoneză) de proverbe a japonezei Naomi Arimura[3], scrisă împreună cu patru coautori englezi. Prin comparaţie, fără a hiperboliza, doamna Hondru a muncit cât cinci autori, chiar dacă, pe alocuri, a beneficiat puţin de expertiza profesorului Shunsuke Okunishi şi a doamnei Mayo Nishiike, fost ataşat cultural al Ambasadei Japoniei în Bucureşti. Pentru o paralelă cu traduceri din alte limbi, am identificat un dicţionar de proverbe englez român[4] şi o traducere de proverbe din franceză în română[5]. Rezultat al unei minuţioase preselecţii din circa 19.000 de proverbe japoneze, aşa cum însăşi autoarea recunoaşte, din care a păstrat în final doar 888 (număr cu trimitere la semnul infinitului), dicţionarul oferă cititorilor o perspectivă asupra clasicei înţelepciuni româneşti în oglindă cu cea japoneză. Materie de bază pentru pasionaţii de cultură japoneză, lucrarea dă şi lecţii de viaţă, la modul general, aplicabile dincolo de frontierele cultural-naţionale ale sofisticatului context global.

Punte culturală între Japonia şi România, conţinutul dicţionarului oferă conexiunea autentică între două lumi din continente diferite, prin

---

1 Angela Hondru, Editura Yume 2024, Constanţa, (362 pagini).

2 Guy Gagnon, Frédéric Girard, Emi Inoue, *Proverbes japonais, 365 proverbes pour tous les jours*, Ed. Librairie You Feng, Paris, 2000, (175 pagini).

3 Naomi Arimura, with Kevin P. Dobbyn, Leo J. Meads, Stephanie Ryan, Lora Sharnoff (editors), *Proverbs (English and Japanese Proverbs*, Ed. Asahi, Tokyo, 1995, 541 pagini.

4 Virgil Lefter, *Dicţionar de proverbe englez-român şi român englez*, Ed. Teora, Bucureşti, 2007, (248 pagini)

5 Elena Gorunescu, *Dicţionar de proverbe român-francez*, Ed. Ştiinţifică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978, (182 pagini).

instrumentul expresiilor pline de introspecţie aferente termenului japonez „kotowaza", în sensul de frază concisă pătrunsă de semnificaţii profunde.

Util chiar şi nativilor japonezi, cu explicarea în limba lor a proverbelor proprii din perspectiva unui străin, îndrăzneţul demers oferă analize şi comentarii originale, pe care şi le poate asuma doar specialistul în limba japoneză.

Titlul ne spune multe. Din perspectivă paremiologică, ales pentru a reflecta conţinutul şi nu a crea aşteptări peste măsură, evită termeni de genul „aforisme", „cugetări", „idiomuri", „locuţiuni celebre" sau „vorbe de duh", deşi prin „vorbe înţelepte din bătrâni" subsumează toate acestea. Cu modestie, cartea se numeşte simplu „dicţionar", deşi înseamnă aproape un studiu, cu profunde meditaţii asupra fiecărui proverb în parte.

Privit din perspectiva tehnologiei digitale, acest „portal" de intrare în edificiul înţelepciunii populare conţine şi embrionul unui viitor „portal informatic" viitor în care vom putea găsi soluţii instantanee la orice căutare a vorbelor de duh din diverse limbi. În acest sens, ar fi dezirabil un dicţionar interactiv poliglot de proverbe, purtător dintr-o limbă în alta spre pătrundea sensurile fundamentale ale existenţei.

Mai mult decât explicaţiile limpezi, lectura cărţii îndeamnă la contemplaţii profunde, lăsând cititorul să-şi aleagă propria interpretare a fiecărei definiţii. De exemplu, proverbul „Păcatele părinţilor, pedeapsa pruncilor" (178), tradus din limba japoneză, ignoră credinţa ortodoxă conform căreia orbul din naştere n-a păcătuit nici el, nici părinţii lui, „ci s-a născut aşa, ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu[1].

Aş mai interpreta un proverb japonez, legat de experienţa proprie. Am ajuns în Japonia imediat după marele cutremur din 2011 şi am înţeles că una din calităţile poporului japonez este tenacitatea. În mod exemplar, s-au mobilizat spre a-şi reface viaţa. Este o exemplificare a proverbului „să cazi de şapte ori, să te ridici de opt" (nana korobi ya oki), care o caracterizează bine şi pe autoarea cărţii.

Despre Angela Hondru, o traducătoare de excepţie, niponolog de clasă, etnolog, decorată de Împăratul Japoniei cu „Ordinul Soarelui Răsare", Doctor Honoris Causa al Universităţii Hirosaki din Japonia, cu caracterul ei puternic, răzbătător, se poate scrie un roman palpitant, sau poate chiar domnia sa se va învrednici să scrie o autobiografie cu titlul „Din cetatea Devei la Palatul Imperial". Primirea la Împărat constituie un eveniment care i-a marcat viaţa, pe lângă momentul primordial când a născut-o pe fiica sa, aşa cum o recunoaşte într-un interviu[2].

[1] Biblia, Ioan 9.32

[2] Interviu cu Angela Hondru: „Traducătorul se îndrăgosteşte primul de personaj" 16-dec.-2019 , Alina Vîlcan, Suplimentul de cultură, numărul 668

Impresionanta lucrare a fost prezentată în ziua de 25.I.25 la Centrul de studii româno-japoneze, de un respectabil paremiolog, profesorul universitar Nicolae Constantinescu, alături de membra Academiei Române, Sabina Ispas, și de directoarea Editurii Yume, Luiza Gâtan, profesor de limba japoneză și membru fondator al Asociației Sakuranbo din Constanța.

Îi doresc doamnei Hondru să scrie cât mai mult de acum înainte și, concret, aștept să fie inițiatorul, atrăgând și alți coautori, al unei cărți „Poezii de Mihai Eminescu traduse în japoneză", lucrare care se lasă de prea multă vreme așteptată.

Închei cu clasicele scuze japoneze, „sumimasen", pentru că v-am plictisit cu vorbele neinspirate, constatând cu regret că, dacă eram un adevărat autor de haiku, scriam totul în doar trei versuri, un heptasilab intercalat între două pentasilabe, sau chiar și mai simplu, precum Katsushika Hokusai, cu un singur punct care prinde viață, din care ați fi înțeles ce mult trebuie să o prețuim pe doamna profesor. Felicitări, Angela!

Diana Dobrița BÎLEA

O „lucrare a dragostei"

Admir capacitatea Marianei Moga de a strânge la un loc mulți români, din țară și din afara granițelor naționale, în numele literaturii. Locul la care mă refer este nu doar unul fizic, ci îmbracă și forma actului cultural, autoarea fiind inițiatoarea și coordonatoarea mai multor lucrări literare colective.

Recentul său volum de versuri, *Culori și aripi/ Ngjyra dhe flatra* (Ed. Castrum de Thimes, Timiș, 2024), este bilingv (română și albaneză) și are o prefață scrisă de Baki Ymeri, autor albanez, membru al Uniunii Scriitorilor din România, care a făcut și traducerea poeziilor. Ornamentația cărții – cu un chenar stilizat ce încadrează textul pe fiecare pagină, format din arabescuri vegetale pe cele două laturi verticale, cu o vinietă care însoțește *Prefața, Fișa de autor* și clapetele, cu o imagine a copertei realizată de Nicolae Toma după *Techniki malarskie – rozmaite sposoby artystycznego przekazu* (Tehnici picturale – diverse moduri de comunicare artistică) – ne poartă cu gândul la tipăriturile vechi românești sau la unele dintre calendarele bisericești ortodoxe, încântând astfel ochiul, bucurând sufletul și îndemnând privitorul la lectură.

Titlul sugerează lumină, optimism, libertate deplină. Parcurgând însă cartea, cititorul observă că nu este așa întru totul. Contrariază de la bun început *Apocaliptic*, poezia care deschide volumul. Aceasta descrie „o lume muribundă", un „ritm păgân" al „rămășițelor bipede", unde „îngeri se stingeau în valuri, înfășați cu plânsul meu", iar fețele bisericești, al căror cuvânt ar fi

avut greutate în faţa lui Dumnezeu şi ar fi putut salva omenirea, au murit de mult. Ce face poeta în aceste circumstanţe ale desfăşurării pierderii lumii? Viziunea sa transcende convenţionalul. Se detaşează şi îşi creează propria realitate: „Îmi culeg nemărginirea din mijloc de-apocalipsă". Reflectarea noii realităţi poate fi făcută de sinele poetic, care, după ἀποκάλυψις/apokálypsis, „ridicarea voalului" sau „revelaţie", ar sublima lumea materială în şi prin cuvânt/poezie.

Temele de bază ale cărţii, care susţin structura întregului discurs liric, sunt timpul şi poezia. Tristeţea Marianei Moga vine din trecerea, neînţeleasă şi considerată nedreaptă, a vremii: „Atunci, de unde, Doamne,-atâtea toamne?/ Nu ştii de unde-aceste lacrimi mute?" (*Nu ştiu de unde, Doamne*); „Acum este târziu şi se topeşte timpul" (*Amintiri pierdute*); „Se zbat, ca în iad, donatorii de vreme" (*Fata Morgana*); „Cât de târziu am învăţat să văd!/ Şi, fără să-i pese,/ vântul suflă pentru alt mâine" (*În acelaşi loc gol*); „Mai lasă-mă, toamnă, că vreau să iubesc,/ chiar dacă ora-i închisă-n sicrie,/ E firesc ca moartea să se prescrie/ (...) // Din inimă-mi creşte un ram de gutui" (*Mai lasă-mă, toamnă...*) etc. Variatele tablouri zugrăvite în această carte par rezultatul unui joc de lumini şi umbre, de tuşe în culori vii şi linii „cernite", ca şi când eul liric nu se hotărăşte dacă să se lase pradă deznădejdii ori să continue să vadă cu inima şi, prin aceasta, cu dreapta credinţă şi cu speranţă. În poezia *De dincolo de mine*, seara „se adânceşte" şi „în tonuri de crepuscul se-nconvoaie", un nor „curge somnambul" în braţele actantei şi totuşi „Poseidon e beat de fericire", „un fulger se aprinde-n nemurire" şi „miroase a tămâie şi în beznă/ o şoaptă şi-a semnat eliberarea", semn că există credinţă şi, astfel, nădejde. În poezia *Passione*, un muzician îşi ia „anii înapoi" cântând, învinge timpul aşadar. El se „apropie de ceruri" astfel, „îşi plânge morţii" cu muzica lui, iar „lacrimile scuturate,/ într-un ritm purtător de mânie/ se consumă în nebunia eternităţii/ al cărei sărut este otravă", ceea ce are ca „efect" îndreptarea „coloanei vertebrale" a universului „pe ritmuri appassionato". Iată, aşadar, cum se împletesc surprinzător secvenţele luminoase cu cele întunecate, apăsătoare.

Autoportretele realizate de Mariana Moga relevă stări de spirit, emoţii, ipostaze, reflecţii, conştientizări. Ea înţelege că smerenia este haina nobleţei şi nu-şi arogă dreptul la glorie, nu pentru acum cel puţin, deoarece, nu-i aşa?, *sic transit gloria mundi*: „Sunt scenă pentr-o piesă, fără de text şi nume,/ pietriş adus de apa ce printre cetini piere" (*Autobiografică*). În virtutea aceleiaşi smerenii, acceptă că nu are certitudinea sensului vieţii, a vieţii efemerului om şi, implicit, a sa, şi că aşteaptă „răspunsul" „spre asfinţit". Crede totuşi că „ecoul" versului său va „vinde" „clipe-n eternitate" (*Autobiografică*) şi face această mărturisire cu haz de necaz, pentru că, evident, are în vedere vremurile actuale nefaste poeziei. Îşi resimte misiunea de a scrie ca pe un dat al sorţii copleşitor, implacabil şi imperativ: „Cuvintele m-apasă cu ritmuri de blestem./ Iar dorul lor mă arde către dimineaţă" (*Poemul vieţii mele*); „N-am vreme, cad cuvinte peste mine" (*Cărarea viselor*). Nici nu se poate altfel, pentru

că „natura a modelat o liră în inima poetului" (*Acord fundamental*), cuvintele acestuia sunt „dumnezeiască urmă în zarea de carton" (*Boala decorului teracot*), iar „Poetul este Pământ, Cer şi Iad" (*Între Pământ, Cer şi Iad*). Este poetul un univers complet în accepţia distinsei autoare? Mariana Moga pare să se fi gândit mai curând la poetul-responsabil cu menţinerea frumuseţii sufleteşti a semenului şi a speranţei acestuia în bine, în marea lumină divină; la poetul dispus şi apt să acceseze esenţe, să dezlege tainele cele mai profunde ale lumii/ Naturii pentru a desluşi lipsa unor noime din jurul condiţiei umane. De altfel, ultimele versuri din poezia *Dincolo de cer* susţin astă idee: „Ceea ce simt/ din ceea ce sunt/ se prelinge arătând/ că această lucrare a dragostei, nu are nevoie de Iad". Cu această nouă apariţie editorială, Mariana Moga îşi continuă „lucrarea dragostei" pentru iubitorii de frumos. Mărturisirea, autobiografia, melancolia, nostalgia, pesimismul şi optimismul, chiar tragismul, credinţa şi nădejdea, ludicul, imaginarul şi observaţia onestă sunt ingredientele la care apelează pentru a-şi scrie textele lirice după reţete proprii. Nişte evanescenţe bacoviene ating arareori cu mătasea lor nu atât plămada poeziei, cât atmosfera acesteia, dar cântul final rămâne chiar şi în acest caz al său şi numai al său.

Prin tot ceea ce face pe tărâmul literaturii, deci şi prin cărţile sale, intenţia Marianei Moga este de a aduna cât mai mulţi semeni în coconul invulnerabil al cuvântului (bine) scris. Privind obiectiv o atare imagine, vedem lumina unei lumi salvate. Şi mare, mare nevoie avem de astfel de oameni dedicaţi, sensibili, pătrunşi de bunătate până în măduva fiinţei lor!

Marius MANTA

Tincuţa Horonceanu Bernevic – „Atunci nimeni nu s-a tocmit"

Mi-am asumat mai demult o cale. Îndrăznind să fiu atent la ceea ce se întâmplă în jur, aleg pe mai departe continuitatea, construcţia în detrimentul fragmentului. Îmi întorc adesea privirea către un trecut pe care îl percep consubstanţial, despre care ştiu precis că mai poate împrumuta prezentului câteva învăţăminte. La orice pas constat cum, înstrăinat de firescul propriei condiţii, omul prezentului pare a supravieţui în câmpul deschis al unui război ce nu se mai termină. Fără doar şi poate, trăim într-o lume guvernată de legi ciudate, al căror mers arată că nu au fost înţelese pe deplin de omul *din istorie*. În întregul său, societatea pare să fi adormit comod în obsedantul zgomot al „-ismelor" de tot felul, cultivând post-adevărul. Cu greu mai găsim rame potrivite pentru ceea ce e purtat către extreme; sunt atât de convins că individul pare să-şi fi ratat iremediabil ţinta – nici măcar nu mai întrevede posibilităţi de a acţiona în binele său. Sub semnul absurdului, existenţa însăşi rămâne în sfera aleatoriului, în timp ce noi, cu toţii, devenim din ce în ce mai

conştienţi că violenţa şi obscenităţile (poate în special cele din lumea artelor!) reconfortează o mare parte a semenilor.

Ne-am obişnuit, nu zic o noutate: literatura e în bună măsură reflexia societăţii iar critica e interesată îndeosebi de numele care „se poartă", implicit de topuri, reuşite de conjunctură. Dar, totuşi, aproape paradoxal, ar trebui să admit că nu totul e sortit unui mercantilism reprobabil şi că am putea număra apariţii editoriale ce surprind prin promovarea unor valori diferite, chiar printr-un soi de naturalețe aparte, evident, fără a ieşi din sfera frumosului. Nu aş vrea să fiu înţeles greşit: rămân un susţinător al autonomiei esteticului însă, cu siguranţă, am credinţa că o cultură înalt morală ar da sens plenar condiţiei creatorului de frumos, bine, adevăr. Am îndrăznit să o afirm şi cu un alt prilej, conştient fiind de posibilitatea de a fi etichetat drept un paseist, un demodat cu girofar – nu renunţ: să nu ne amăgim, uneori, îndeosebi în postmodernism, analiza şi „consolidarea" până la ultima consecinţă a categoriilor estetice au născut nu de puţine ori monştrii. Omul s-a dovedit a fi mai întâi de toate nu un purtător de logos, ci un aventurier pierdut în propriul destin.

Dar sunt aventuri şi călătorii întemeiate, sunt căderi şi izbânzi, „căi de perzanie" şi „căi de aflare", drumuri ce te înlănţuiesc păstrându-te captiv şi urcuşuri duhovniceşti. În „economia persoanei", primele ar trebui să fie accidente, celelalte Hristoitii. Hristoitia se leagă de îmbunătăţirea vieţii prin credinţă creştină, implică o transformare interioară şi o orientare continuă către valorile spirituale propovăduite de creştinism. Cartea pe care doresc să o semnalez – „Atunci nimeni nu s-a tocmit", apărută la Editura „Limes" (ediţie bilingvă, textele în engleză fiind traduse de Alexandra Avram), figurează sub forma unui crez pe deplin asumat. Autoarea, Tincuţa Horonceanu Bernevic, ne invită să luăm parte la un excurs ce are drept punct de plecare realitatea cotidiană dar, aproape fără să ne dăm seama, ajungem să ne împărtăşim de bucuria unui agape spirituale. Propunând o arhitectură deloc complicată ce este consecinţa unui pelerinaj în Ţara Sfântă, textele urmează un traseu în prealabil stabilit, de-a lungul unor spaţii pline de semnificaţii: Grădina Ghetsimani, Zidul Plângerii, Golgota, Muntele Măslinilor, Marea Galileii şi Ghenizaretul, Marea Tiberiadei, Sfântul Mormânt, Tabor, Drumul Crucii, Bethleem, Muntele Ispitirii, Valea Kidron, Mănăstirea Sfântul Sava. Fiecare „oprire" ne oferă răgaz pentru meditaţie, simbolurile, metaforele etc. conducând către o alegorie interesată de orizonturile fiinţei umane şi implicit de re-îndumnezeirea omului, în termenii Sfântului Irineu din Lyon.

Primul text ne introduce într-o atmosferă a „frumuseţilor convergente", într-o miasmă a rugăciunii şi a unei stări extatice complementare: „prin aer plutesc arome exotice/ în care rugăciunea se disipează/ ca un nor în formă de fluture/ peste Pustiul Iudeii". Textul, începând cu un soi de invocaţie în sonuri vag macedonskiene – „Tara Sfântă, Ţara Sfântă – aud în timpanele mele bubuind scurte aceste cuvinte/ repetitive/ şi peste motoarele turate ale avionului/ şi peste larma din Ben Gurion/ şi peste vocea ghidului...", constată

cum „Țara Sfântă se așterne la picioarele noastre/ noaptea cu profeţiile orașului acoperit de lumini/ macină pulberi de piatră...” Imediat suntem plasaţi în Grădina Ghetsimani, locul unde „pe scoarța unui măslin se citesc atingeri înșelătoare”, unde „pământul e roșu în amiaza răcoroasă” (gândul m-a trimis instant către `Red rain`, piesa lui Peter Gabriel), ţinut de taină situat dincolo de limitele convenționale ale spaţiului și timpului: „pelerinii trec peste paşii apostolilor/ cu liniștea înfășurată în jurul capului ca un turban nevăzut”. Adevărurile eterne deconspiră gratuităţile gestuale (și nu numai!) ale unor turişti prea împovăraţi cu târguielile de zi cu zi, interesaţi parcă doar de „un selfie cu Iisus”, transformând orice șansă de a reveni pe calea firească într-un spectacol ieftin, de o artificialitate înfiorătoare. Să privim drept: lectura poemelor autoarei nu alunecă către registrul tonurilor ultimative, nu au „haină de revoltă”; dimpotrivă, ele vor să împace, prezența perechilor antitetice auto-motivându-se în economia înțelesurilor de ordin superior. Dinspre un generos joc al apropierilor și depărtărilor/ libertăţii și claustrării/ adevărului vs. Îndepărtarea de acesta se înfiripă motivul zidului: „Păstrăm liniștea și ne strecurăm în piața largă/ la gât purtăm cruciulițe din lemn de măslin/ daruri de preț atârnând de un șnur negru/ la Zidul Plângerii e ziua de Șabat/ ni se cere să ascundem crucile/ umbrele își caută drumul/ nu știm cine este Iisus/ obosim când nu vrem să-I știm Răstignirea/ liniștea e o decorațiune purtată la vedere/ vântul se strecoară printre oameni/ și-i împacă unii cu alții/ înserarea să-i găsească purificaţi/ Legea cea nouă împlinită/ pe Poarta de Aur a Ierusalimului Iisus intră în cetate/ Templul lui Solomon rămâne în urmă nezidit/ ascuns în piatra galbenă/ Zidul Plângerii desparte acum Palestina de Israel” („Zidul Plângerii”). „INRI” e un poem „cinematografic”, imaginile vizuale, întru totul dinamice, trimiţând către viziunea atât de controversată a „Patimilor lui Iisus”, pelicula lui Mel Gibson. Și aici, așa cum se întâmpla și la Vasile Voiculescu – „În apa ei verzuie jucau sterlici de miere/ Şi sub veninul groaznic simţea că e dulceaţă” („În grădina Ghetsimani”), suferinţei îi urmează „dulceaţa”/ răsplata: „sucul de rodie se aseamănă cu sângele de pe Golgota/ nesfârșit e drumul ploii/ nesfârșiți sunt paşii/ care urcă pe Muntele Măslinilor/ Iisus Nazarineanul Regele Iudeilor merge desculţ prin ploaie/ și ne așteaptă neobosit să-i cerem pește și pâine/ nimeni nu I-a văzut însă rănile care se spălau în ploaia deasă”. Una dintre marile lecţii re-înfăţișate implicit omului contemporan este aceea că întreg cuvântul Evangheliei se împlinește sub semnul „clipei” – totul se întâmplă tainic aici și acum pentru încă și încă o dată. Experierea Duhului Sfânt conferă sentimentul prezenţei lui Dumnezeu, realitate ce animă vizita Taborului, pe aceea de la Mormântul Sfânt sau în locuri ce nu apar foarte des în poezia contemporană religioasă, precum Valea Kidronului sau chiar, focalizând, Mormântul Maicii Domnului. Minunată bijuteria ce reamintește de Învierea lui Lazăr, ca preambul pentru Parusie și Învierea de obște: „Lazăre scoală/ se aude o voce clară/ și pelerinii coboară în mormântul vechi/ să vadă istoria vie/ să-i simtă pulsul// eu nu cobor/ mă

tocmesc pentru suveniruri/ fără tact/ nu-mi place tocmeala/ ce e da e da şi ce e nu e nu/ încep să număr descrescător/ vânzătoarea scade preţul/ ne tocmim// Lazăre scoală/ se aude o voce clară/ atunci nimeni nu s-a tocmit". Realitatea Învierii e tăinuită în Chipul Asemănării pe care-l purtăm fiecare dintre noi, de aceea „omul recent" ar trebui să cunoască de unde ar trebui să vină „scăparea".

De unde ar trebui să vină Bucuria? Din gesturile fireşti, din omenie, din raţiunea de a fi împreună, în comuniune, din posibilitatea de a redescoperi libertatea deplină. Dinspre o literatură care să ţină seama de datele noastre identitare, dintr-o încredere corect echilibrată în acele coordonate ce fac cu adevărat cinste unei existenţe creatoare care nu are cum să uite de Chipurile ipostatice. Poezia – aici, poezia Tincuţei Horonceanu Bernevic –, pare să întrevadă cel mai bine urcuşul, pare să înţeleagă cel mai bine rosturile rugăciunii ca vehicul care (te) distanţează cel mai repede de efemer, banal, grotesc. Sub forma unei imagini insolite, ne-am putea reprezenta poemul-rugăciune sub ideea unui far călăuzitor, sub forma unui corpus plin de energie divină care orientează, restabileşte sensuri ori le amplifică pe cele existente.

Literatura religioasă a fost întotdeauna strâns legată de evoluţia societăţilor şi a culturilor. Ea a servit atât ca un instrument de propagare a credinţei, cât şi ca o formă de artă care explorează teme universale ale existenţei umane. Cu toate acestea, condiţia acestei literaturi s-a schimbat semnificativ de-a lungul timpului, reflectând transformările sociale, culturale şi religioase. Chiar dacă în prezent literatura religioasă se confruntă cu diferite probleme (printre care menţinerea relevanţei, dialogul interreligios, adaptarea la limbajul contemporan), ea înmagazinează forţe ce scapă raţiunii şi poate oferi soluţii „în labirint". O astfel de „soluţie" este şi călătoria livresc-interioară a Tincuţei Horonceanu Bernevic în Ţara Sfântă, acolo unde „Fumul de tămâie s-a risipit/ s-au risipit şi îndoielile/ ispita a fugit în pustiu/ e noapte în Cetatea Ierusalimului/ şi din noaptea adâncă/ se aud inimile noastre/ ca nişte clopote bătând a Înviere".

Daniel CORBU

Aura Creiţaru şi viziunile sale orfice

Poetă de mare expresivitate şi forţă ideatică, de o impresionantă sensibilitate, Aura Creiţaru se află la a treia apariţie editorială. Cartea apărută de curând, pe care scurta noastră cronică o are în vedere, *Calliope şi coloniile de fluturi* (Editura„Princeps Multimedia", 2024), urmează volumului de debut *Prezentul dintre clipe* (Ed.„Detectiv literar", 2021) şi *Zbor interzis* (Ed.„Princeps Multimedia", 2023). Aura Creiţaru este o poetă meditativă, care avansează în fiecare text întrebări şi răspunsuri relevante, conţinând adevăruri despre fiinţă şi lume. Prin urmare, nu întâmplător apare în titlul cărţii de faţă Calliope, fiica lui

Zeus şi a Mnemosynei, cea mai înţeleaptă dintre muze, considerată muza filosofiei, poeta fiind adepta călătoriei interioare, a meditaţiei şi transcendenţei ca dimensiune a interiorităţii.

Astfel, cititorul avizat îşi va da seama că textele lirice ale prezentei cărţi au şi calitatea de martori ai unui drum, ai navetei între lumea din afară şi lumea interioară, lăuntrică, fiecare cu asperităţile şi limitele sale, excelând în provocarea sinelui profund. Excelând în cercetarea lumii interioare profunde, faţă de care lumea reală pare o copie neconvingătoare. De aceea în poezia Domniei Sale te simţi ca într-un fastuos templu al meditaţiei, al reflecţiilor ornate cu imagini şi metafore benefice spiritului. Aşezată cu diplomaţie („balansând între mine şi Dumnezeu") în cucerirea Celuilalt, Aura Creiţaru reia şi adânceşte cu efecte benefice temele din primele cărţi: *visul, credinţa, zborul, cuvântul civilizator şi înălţător, iubirea, eternitatea, moartea.* Spune poeta:„nu ştiu dacă trecutul a trecut pe lângă mine" şi„de fapt, eu sunt reveria poemului". Şi mai spune, într-un sens orfic, sacrificial:„ Din visul cui nu desluşesc misterul/ cu urma lui rămasă între file –/ imaginare, semne-n calendare// Dar, tot ce simt continuu, oare/ din tot ce nu mai este şi mă doare,/ sunt amintite-n visuri netrăite?// Rămân cuvinte-n haos rătăcite,/ chemate-n taina sacră iar la mine –/ şi ştiu: n-o să se întoarcă, e târziu// Ah, genuine amintiri din textul/ venind de dincolo de textele lumii/ printre stropii luminii din lumină// Rebel, doar visul mă păstrează-n sine –/ câteva raze complice-n crepuscul/ fidel şi nostalgic în fila cu el... "(*Amintiri din vis*). Ciudată, neliniştitoare, poezia Aurei Creiţaru pare a fi ca„visul unei umbre şi umbra unui vis", cum ar spune Eminescu.

Aproape toate interogaţiile cărţii („la ce este bună lumina?"„de ce detestăm întunericul?"„risipeşti ceva ce fură sensul nepreţuitelor cuvinte?" etc.) sunt retorice. Aura Creiţaru simte„îngemănarea de curcubeie", aude„strigăte de strigoi" şi, asemenea poetului darsanic, vede cu ochiul pineal, cum„retina conturează visul". Atitudinal, este foarte aproape de zisa labişiană„trăiesc în altă lume decât voi!" Spune poeta: „Doamne, trage-mă afară din hău şi uitare,/ căci sper să ating deodată pământul şi zarea,/ să conving copilul dinlăuntrul sufletului/ că poate să-şi învingă greşeala, scăparea,/ chemând tot mai aproape curajului, iertarea...". Sau:„Am cunoscut un poem sincer îndrăgostit de o – fiinţă – / ea îl gratula, el plângea… Atunci,/ Calliope şi coloniile de fluturi/ dezlănţuiau turbioane de răspunsuri/ Odată cu muza asculţi pierdut cântecul mierlei/ pe creanga mărului din grădină/ Te captivează zumzetul albinelor –/ un proiect secret de polenizare şi/ naşterea discretă a viitorului fruct…/ Copila răspundea visătoare:/ Când iubeşti primeşti oropsiţi la masă,/ şi nu rupi flori pentru morminte/ Dar Calliope ştia că iubirea se cântă în poem,/ se îmbrăţişează şi se încolăceşte – iederă/ privind spre cerul sufletului urcă mai sus,/ mai verde visând himeric apoteoze// (Versus candela arzând întru lacrima nopţii/ îndurerată până sub pământ)// … Viaţa continuă cu poeme într-o lume/ neîncepută/ printr-un salt peste groapa de potenţial" (*Calliope şi coloniile de fluturi*).

Poetă metafizică, cu totală încredere în cuvânt şi simboluri, în efectul purificator al katharsisului orfic, cultivând un existenţialism antinomic lumii exterioare, Aura Creiţaru ne oferă prin *Calliope şi coloniile de fluturi* o carte profundă, magnetică, reverberantă, o carte întru citire şi recitire.

Lucian ALEXIU

Constantin Novăcescu sau despre decalogul poeziei

Nu mi-am explicat, ani la rând, dispariţia subită din peisajul literar, pe la începutul deceniului opt din veacul trecut, a unui liric predestinat, credeam, unei cariere de excepţie –, nu am tulburat, atunci şi nici mai târziu, cu întrebări indiscrete tăcerea unui companion de generaţie cu performanţe, spuneau ştiutorii, în domeniul cercetării şi al unor realizări tehnologice de vârf. Şi aş fi rămas, probabil, doar cu admiraţia pentru cel realizat într-un domeniu pentru mine inaccesibil – calculatoarele –, dacă Constantin Novăcescu nu ar fi decis (şi iată, s-a scurs un deceniu de atunci!) să-şi adune o seamă de poeme într-o carte care făcea lumină asupra unor întâmplări care i-au marcat biografia. Am aflat, astfel, că abandonul poetului, intempestiv şi lipsit de motiv aparent, s-a datorat vigililor lumii de-atunci, că autorul şi stanţele sale făcuseră obiectul unor investigaţii, după toate regulile, poliţieneşti; figură familiară printre fidelii lumii literare timişorene de altădată, Constantin Novăcescu citise într-un cenaclu studenţesc şi încercase să publice un ciclu de poeme străbătute de un neascuns frison religios, strecurase în sistemul de simboluri şi viziuni cosmologice ale textelor sale tâlcuiri spiritualiste socotite, după normele vremii, păgubitoare. Suspecte însă vor fi fost, bănuiesc, nu doar figurativul alegorizant şi simbolurile poemelor, captaţiile livreşti şi unele trimiteri folclorice din zona folclorului magic, cu suspiciune vor fi fost privite şi excesul de serafic şi presentimentul evanescenţei, alternanţa de peisaje edenice şi tablouri ale dezolării, de citate şi parafraze care se succed în stanţele de altădată ale lui Constantin Novăcescu –, în incantaţiile şi invocaţiile lirice, în litaniile recuperate de autor dintr-un dosar („poetul") de urmărire informativă din anii '70. Lucruri vizibile, schimbând ceea ce e de schimbat (şi nu sunt lucruri puţine), şi în versurile mai noi ale autorului. Tot incantaţii, însă poeme de dragoste, deschise celebrării celor eterne ori aparţinând clipei – grădinii şi ceremonialurilor iubirii, cosmosului mic şi mare, unei zări a începuturilor ori gestului întemeietor: „numărul/ se revarsă în lume/ prin ochiul îngerului// unul/ orizont de neguri/ săgeată de lumină arzând/ şi limpede sigiliu ascuns/ în inima golului// deasupra de timp/ unul" sau: „nu se leagă cuvintele-n lanţul de aur/ nu dezvăluie ci învăluie/ lucruri şi locuri// doar jocul rămâne/ răsplată". Prea puţin sensibil la rumoarea cotidianului, liricul *oficiază*, în stanţele din ultimele sale volume, cu trimiteri la surse rarisime (de la pitagoreici la misticii Evului de Mijloc), pornind de la care propune propriul

decalog/ propria *cosmogonie* livrescă. Citat, în motto-uri edificatoare, în *Clepsidre şi praguri*, (Editura Waldpress, 2024), volum care marchează pentru scriitor un prag biografic, este neoplatonicianul Damascius Diadohul: „Dacă unul este atât de mare, la fel trebuie să presupunem şi despre inefabil că este cuprinderea unică şi inefabilă a totului: atât de inefabil, încât nu este nici măcar unic, nici cuprinzător, nici măcar inefabil; să punem însă capăt discursului nostru temerar asupra lui, cerând iertare zeilor pentru acest zel insolent"; „Despre unu nu trebuie să afirmăm nici unul dintre predicatele pe care le spunem în distincţie, nici chiar dacă le reunim pe toate la un loc. Astfel, nu trebuie spus că este cauza totului, primul, bine, cel mai simplu, cel de dincolo de fiinţă, măsură, dezirabil, scop, principiu."

În esenţă, poetul propune o poezie a celor văzute şi nevăzute, vorbind despre un univers al visului romantic, despre un cosmos pacificat, ce se cere descifrat într-o sumă de nuclee tematice şi simboluri mari: „sub arşiţa cuvântului nerostit/ să poţi locui/ undeva-n multivers/ ca o liberă/ pasăre-albastră"; „mici descrieri/ de lucruri şi locuri aici// ochiul/ străpunge lumi în devenire/ şi-ar putea fi/ o cale de zbor spre eter"; „când izbucni/ focul cel mare din gol/ atât de departe ajunse lumina// cine-ar/ mai putea cuprinde acum/ multiversul".

Cu un traiect fracturat şi atipic (volumul de debut, *Ca o pleoapă de înger*, a apărut târziu, în urmă cu un deceniu), Constantin Novăcescu se singularizează, acum, o dată în plus, printr-un şir de opţiuni ce trimit spre un alt timp şi un alt meridian al literaturii: va fi rămas ultimul fidel al unor practici poetice posibil de asociat puseului spiritualist ce a marcat, subteran, în anii '70-'80, scrisele câtorva autori de referinţă ai momentului. Afin, până la un anumit punct, al lui Daniel Turcea, cel din *Epifania*, – el însuşi poposind, cu folos, asupra unor texte rarisime, Constantin Novăcescu şi-a construit un sistem de referinţe ce dau coerenţă propriei utopii: *lumina* care coboară, proteguitor, din intermundii, *focul*, *pneuma* („ochiul pneumatic"), *oglinda, îngerul, cuvântul, numărul*, de asociat unor vectori ascensionali: *zborul, visul* („vis cutremurat/ în somnia divină"), la care s-au adăugat *teurgul, „cel fără nume" eterul, nimicul, cercul, multiversul, golul, pustia*.

NOTA BENE: Pentru cei interesaţi, Constantin Novăcescu oferă, în cele adăugate dincolo de titlul celui mai recent volum, *Clepsidre şi praguri*, un proiect de carte/ sau un plauzibil îndreptar de lectură: (numărul, ochiul, dincolo, locul, refugiul, porţile, pragul)// (clepsidre de fum, perpetua (re)întoarcere, echinocţii stelare, porţile aşteptării, aproapele din noi).

Vasile BAGHIU

Echilibristică po(i)etică deasupra „hăului”

Cu alură de chitarist sau cântăreţ rock, aflat în permanentă mişcare, ca un veşnic adolescent, atent cu lumea din jur, prietenos şi spontan, sclipitor ca poezia pe care o scrie asemenea un magician amestecând într-un creuzet limbile pământului şi dând apoi la iveală o limbă specială, aparte, a poeziei sale, care pendulează între ludic şi tragic, Emilian Galaicu-Păun este întotdeauna o prezenţă vie, în dialogurile publice, conferinţele, intervenţiile, recitalurile şi evenimentele literare la care participă. Iar ca poet, prozator, eseist, critic literar şi editor, înscris deja în panteonul literar local-românesc, cu destule reverberaţii europene şi internaţionale, aşa cum a fost prins şi de antologiile, istoriile şi sintezele cele mai exigente, el întruchipează spiritul acestei epoci caracterizate de schimbări radicale.

Schimbări, aspiraţii şi umilinţe, traume ale unei părţi de ţară desţărate, Basarabia, Republica Moldova, partea sa de românitate pe care – prin poezie şi prin acţiuni civice – “o duce în spate”, cum sună şi titlul unui volum al său (“Cel bătut îl duce pe cel nebătut”) şi cum nu puţine alte poeme apărute în timp o spun: *„Cum ai/ liiinge/ de bună-/ voie la/ –20° C/ şinele/ de cale/ ferată/ în urma/ trenului/ care ţi-a/ deportat/ neamu-n/ Siberia –/ iată/ ce vrea/ să spună/ a vorbi/ limba/ moldovenească!”*.

De altfel, o parte importantă a poeziei lui Galaicu-Păun – aşa cum se vede şi în recenta antologie “sanG d’encre“ („sânge de cerneală”, Editura Cartier, Chişinău, 2024), cu poeme alese de Al. Cistelecan, care semnează şi o prefaţă de explorare şi descifrare a mecanismelor acestei poezii – este pusă în siajul patriotismului şi al exasperării de a-şi vedea neamul românesc încă blocat în oprimare, manipulare, separare, neaşezare. E însă o revoltă care nu se mai exprimă în strofe şi rime sonore şi sentimentaliste (eficiente altfel social şi politic), ca în poezia generaţiei poetice basarabene de dinaintea sa şi contemporană încă, ci prin volute de dezgust, manifestate chiar fiziologic, în care încape şi un pic de ironie şi ludic *(“ai ţoapa/ naţiunii ajunsă-n Senat/ ai oroare de antologii ai dureri la ficat...”*).

În totalitate, poemul „Ch-ău”, emblematic pentru întreaga sa poezie, vituperează împotriva situaţiei de marginalitate a Chişinăului şi de *„loc viran unde nu se întâmplă nimic/ ragtime/ hău...”,* dar nu în registrul clasic, ci pe multiple planuri, inclusiv himeriste, ca întreaga poezie.

Dincolo de contextualizarea geografic-istorică în care puseele de patriotism natural (lipsit adică de orice urmă de retorism) încap la grămadă cu întreaga recuzită a construcţiei textualiste, recunoaştem aici un alt plan, al erudiţiei şi intelectualităţii susbstanţializate, în care virajul spre intelectualism este domolit, totuşi (din ştiinţa şi intuiţia modului în care se poate produce efectul de poezie) de inserţiile lirice care funcţionează ca nişte nuclee de iradiere emoţională. *“termometrul sub braţ: parcă-aş face transfuzie de argint-viu/ pentru*

oglinzile/ (presupuse) din interior. febră 39° C./ trupul meu răsucindu-se de pe o coastă pe alta/ ca un caleidoscop care schimbă sticluțele roșii (de jar) pe sticluțele/ de smaragd (ale frigurilor) c-o mișcare. și invers. și-n timp ce/ crește temperatura, picioarele ies de sub plapumă țepene ies două linii paralele ca liniile de tramvai...".

În fond, are dreptate Marin Mincu – promotorul asumat teoretic al textualismului la noi și unul din exegeții operei lui Emilian Galaicu-Păun – să observe că "literatura trebuie să rămână vie, chiar dacă se face cu metoda textualistă". Aici, viabilitatea și vitalitatea poeziei se salvează tocmai prin recursul la secvențe care au de a face cu trăirea, cu filiera autenticistă și autobiografistă caracteristică poeziei de după optzeciști, a generației nouăzeciste din care Galaicu-Păun face parte, chiar dacă are destule afinități cu valul novator anterior.

Autobiografismul vine să compenseze impetuosul elan experimentalist căruia criticul Ion Pop îi atribuie, pe drept, trăsături de curaj: "...poetul s-a distanțat radical de modurile de a scrie ale înaintașilor, printr-un experimentalism curajos...". Pentru că este cu adevărat un act de temeraritate în poezie forjarea metodelor, mijloacelor, tehnicilor, perspectivelor, limbajului în condițiile în care mesajul intenționat, unul eminamente existențialist, de fapt, trebuie să fie însăși combustia poemelor.

Este adevărat că infuzia de secvențe autobiografiste și autoreferențiale sunt, alături de altele, instrumente textualiste pe care poetul le stăpânește ca un maestru, dar ceea ce îl mână în luptă – iar asta se vede în substratul fiecărui vers – nu este să-și demonstreze *skills*-urile pe această linie, ci să spună sau măcar să facă aluzie la ceva important despre viața-viață, nu despre viața-text. *„Am citit ca să scriu. Am scris ca să trăiesc. Am tradus – / printre altele,-n 2009, Jurnal-ul de doliu-al lui Barthes (drept omagiu/ prin procură-al bunicii Emilia, care ar fi împlinit în acel an 100!) – / ca să-mi plâng, cu cuvintele altora, morții familiei..."*

Punctele de reușită în acest sens văluresc pe o sinusoidală (ascendentă în ansamblu, totuși), însă aici se află întotdeauna, ca în orice experiment, punctul nevralgic, riscul major, confruntarea decisivă pentru orice poet lucid.

Noroc că autorul "Levitațiilor deasupra hăului" stă bine și la acest capitol. Este conștient, de exemplu, că toate conceptele abstracte din lume, aluziile culturale și literare, structurile complexe, poliglotismul & jocurile de limbaj (care trimit la Pound) și perspectivele interdisciplinare nu pot nicicum suplini absența strălucirilor din planul mai adânc al semnificatului, al „fondului" despre care vorbeau clasicii (care și dă substanța poeziei). Și rezolvă acest impas cu incursiuni avântate în teritoriile "trăitului", fie în ecuație erotică, fie pe filon cotidian, fie în cadre autoficționale, fie, în sfârșit, în bolgiile dantești ale morții.

Ecuația erotică pare, de altfel, dominantă – la o privire generală pe care ne-o oferă această antologie – și se înțelege că vine să potolească arsura thanatică. Adesea, chiar combinația năucitoare între ele aduce tensiuni valoroase poetic. *„cerebrală-n măsura în care, să nu facă zgomot când trece prin cap (poezia), pun tâmpla/ la bătaie pe post de surdină. se cheamă că moartea se șterge pe gură cu*

numele mici, ale noastre/ (când se întâmplă arareori să ne ciocnim – hai noroc! – / îi aud prin mătasea ciorapului clinchetul oaselor, whisky cu gheață.)..."

Filonul de *daily life*, în pură manieră optzecistă, cu inserții pe alocuri de minimalism și oralitate, dă seama de caracterul polifonic al poemului-fluviu caracteristic poeziei lui Galaicu-Păun și aspiră, cărtărescian parcă, la cuprinderea lumii.

Autoficționalul și biografismul, la fel, umanizează tehnica, ne scoate din malaxorul textualist, ne oferă o șansă de coborâre la nivelul zero al vieţuirii, unde poezia nici nu mai are nevoie să fie scrisă.

Cât privește moartea, se poate spune că Emilian Galaicu-Păun găsește în faldurile ei ontologic-livrești un punct forte al profilului său de poet. Prin recursul la Thanatos lirismul are de câștigat, se recuperează și se resetează tocmai în momentele în care învolburările tehnicist-textualiste îl aduc pe punctul de a se stinge. Intuiția sa funcționează foarte bine, îi spune că balanța între cele două tendințe, tehnicistă și existențialistă, odată pierdută, este greu de recuperat.

Întreaga poezie a lui Emilian Galaicu-Păun este, în fapt, rezultatul unei echilibristici „deasupra hăului", în care contrariile se potențează reciproc – ermtismul cu naivitățile construite, scăpărările avangardiste cu pasajele (ivănesciene) ale stărilor și sentimentelor comune, ludicul de toate felurile (inclusiv concretist-tipografic) cu solemnitățile prelucrate afectiv, explorările erotice îndrăznețe cu scufundările în apele mișcătoare ale bolii și morții, himerismele livrești filtrate prin poliglotism consubstanțial cu privirea atentă asupra poveștilor locale. Este poezia care reușește să prindă „Zeitgeist"-ul de acum, alienant, însă nu cu totul lipsit de speranță.

---

sanG d'encre de Emilian Galaicu-Păun, Editura Cartier, Chișinău, 2024, poeme alese de Al. Cistelecan

Mircea M. POP

Un volum de versuri bilingv

În *Ultimul surâs/ Das letzte Lächeln*[1] poetul Eugen D. Popin, consecvent cu sine însuși și cu cititorii săi, continuă să scrie luând atitudine față de cele văzute și înregistrate, la modul critic.

Din volumul de față se pot desprinde trei cicluri, de dimensiuni absolute diferite. În primul ciclu, cel mai amplu, *Desfrâul merelor coapte* (titlu dat de ultimul vers al unui poem de la pagina 50), în poeme, cu titlu integrat în primul vers, structurate pe câte două strofe, opt versuri, deci, poetul glosează

[1] Eugen D. Popin: *Ultimul surâs / Das letzte Lächeln*, Cappas Press, Galați, 2023.

pe tema perenă a dragostei, exprimându-şi nemulţumirea cu privire la comportarea frivolă a fiinţei iubite.

Iată ce afirmă poetul la un moment dat: „E TRIST dar atingerile noastre/ Au devenit după o vreme banale/ Căci cel mai adesea/ Lipseau din noi// Privirile noastre era decât răni/ Din care se prelingea/ Nefirescul/ Rece şi migrator" (p. 80). Sau iată un reproş şi mai categoric: „CUVINTELE MELE nu ajung la tine/ Ele nu există pentru sinele tău/ Lăuntrul lor ţi-e indiferent/ Căci tu nu simţi nici vibraţie nici mireasmă/ Sunt un nimic de care nu-ţipasă/ Existenţe peste care treci nepăsătoare/ Iar dacă vreunul scânceşte uneori/ Faptul e mult prea abstract şi indifferent" (p. 90) Reproşurile sunt învelite într-un limbaj modern, presărat cu neologisme, dar problematica abordată, privind nerecunoştinţa femeii, este aceeaşi cu cea din poemele poeţilor Văcăreşti sau a lui Costache Conachi...

Al doilea ciclu, *Ultimul surâs* e constituit din două poeme („Concentricitate"şi „Penumbre"), ambele dedicate lui Andrei Zanca. În cel de-al doilea e evocată chiar o discuţie telefonică între ce doi.

Al treilea ciclu, *Nota bene*, constă dintr-un singur, dar amplu poem, în care pornind de la afirmaţia lui Kant drept motto, *„Să ai curajul de a te folosi de propria-ţi raţiune"*, poetul ajuns la vârsta înţelepciunii, face o incursiune în viaţă şi pledează pe propria raţiune şi libertate.

Am încheia citând ceea ce regretatul Andrei Zanca afirma cu privire la un volum anterior al acestui poet, dar care se potriveşte de minune şi acum: *"Însă preponderenţa textelor poetice ale lui Eugen D. Popin sunt zguduiri atenuate de blândeţe, sunt vibraţii ale memoriei afective. Ele constituie baza acestei cărţi, baza narării poetice, fundamentul cărţii ; şi asta este victoria lui."*

Ion CODRESCU

Cealaltă libertate din spaţiul poetic

În momentul când am primit cartea *Cealaltă libertate* (Editura Princeps Multimedia, 2024), ştiam puţine lucruri despre autorul ei, Liviu Ţiplica. O documentare simplă m-a ajutat să aflu că acesta este al patrulea titlu pe care poetul l-a publicat până acum, pe lângă alte trei, la intervale diferite de timp între ele: *Poeme pentru copilăria sufletului* (Ex Ponto, 2001), *Poeme... în răcoarea serii* (Ex Ponto, 2003) şi *Scara fără îngeri* (Princeps Edit, 2010). Ritmul în care Liviu Ţiplica îşi publică versurile în reviste (*Convorbiri literare, Tomis, Euphorion, Feed Back, Ex Ponto, Ziua literară*) şi în volume ne arată rigoarea prin care *aşterne* poemele sale pe hârtie sau configurează tematic o carte.

Motivele pentru care scriem poezie sunt numeroase şi chiar diferite de la un autor la altul, de la o epocă la alta şi de la o cultură la alta. Dacă Novalis era convins că „poezia vindecă rănile create de raţiune", în timpul nostru, Jane Hirshfield, fiind întrebată de ce scrie poeme, răspunde: „Poezia scoate din desişurile adânci ale sinelui un gând, un sentiment, o înţelegere, o întrebare, o muzică, despre care nu ştiam că există în noi sau în lume". Când intrăm pe *teritoriul* poeziei, la modul general, fiinţa noastră pare că primeşte o energie *sui generis*, iar rezonanţa pe care o avem la cuvintele şi registrul stilistic dintr-un poem se apropie, într-un anumit fel, de modul cum receptăm acea muzică ce ne înalţă spiritul, nu doar ne încântă auzul. Dacă ne întrebăm de ce scrie Liviu Ţiplica poeme, la pag. 6 din această carte, ca într-o *artă poetică*, autorul mărturiseşte: „Frica teribilă că voi rămâne pentru totdeauna/ prizonierul cuvintelor limbii/ m-a făcut să scriu poezie. Poezia/ m-a scos din noapte/ şi din ţărâna cuvântului. Poezia/ mi-a arătat structura cuvintelor/ şi a lucrurilor: corpul, aureola neagră/ şi miezul supra-luminos — *dincolo/ şi dincoace de bine şi de rău*". Mai departe, în aceeaşi poezie, ca o *dezvăluire*, aflăm de la „prizonierul cuvintelor" că scrierea poemelor înseamnă să te afli în „stări diferite", să parcurgi „trepte coborâtoare şi urcătoare" spre infern sau spre paradis, că meşteşugul de a folosi „jocul metaforelor şi al celorlalte figuri de stil" îl ajută pe poet să ajungă spre acea frumuseţe a versului către care aspiră oamenii şi zeii. Spre sfârşitul acestui poem, autorul ne spune că poezia are „har profetic", deoarece prin puterea ei se arată „timpul luminii şi al tăriei", se „limpezesc apele" şi apare acel timp care curge în poet.

Structura cărţii este gândită cu multă atenţie din perspectivă tematică, iar cititorul pare că intră în *spaţiul poetic* construit de un arhitect experimentat în a proiecta o „casă-poem". *Poetul-arhitect* a fost atent la fiecare detaliu al acestui *spaţiu poetic*, iar *oaspetele-cititor* este întâmpinat de subiectele care nuanţează fiecare temă, de *luminile şi umbrele* cuvintelor, de *contrastele şi accentele versurilor* zidite în *casa-poem*. Odată pătruns în acest *spaţiu poetic*, *cititorul-oaspete* va fi răsplătit de *poetul-arhitect* cu o lectură *anagogică,* deoarece discursul liric al autorului este unul *polifonic* în care se aud câteva voci: Eul şi Celălalt, Noul Zarathustra, şarpele, câinele alb sau un avatar al lui Noe. Poeziile de întindere scurtă alternează cu cele de largă respiraţie, creând un ritm în care timpul prezent se suprapune, precede sau urmează timpului din vis. Un ecou al poeziei suprarealiste?

O idee recurentă din acest *spaţiu poetic* este aceea a raportului pe care poetul îl are cu versurile şi cuvintele poeziilor: „Versul îmi va fi lumina de seară/ şi tot el lumina fragedă a dimineţilor./ În el vor zăbovi timpul erotic al nopţilor/ şi toate mitologiile ridicate din el,/ şi toate ştiinţele prin care-am trecut/ cu deplină luciditate". În *Poemul stărilor pre-infernale* — cea mai amplă construcţie lirică din carte —, asistăm la o *mărturisire* pe care Liviu Ţiplica o face în privinţa locului pe care îl are poezia în existenţa lui: „Viaţa textului am pus-o mai presus de viaţa oamenilor,/ mai presus de edificiile noastre de

cărămidă şi piatră./ Din ea am făcut nouă taină — Cealaltă libertate./ Tot ce am adunat în cuvânt s-a păstrat".

În timpul lecturii, *spaţiul poetic* al acestei cărţi se metamorfozează într-o *structură estetică* în care timpul şi spaţiul dintre sacru şi profan coexistă, în care hotarul dintre vis şi realitate se şterge, iar spiritul poetului dialoghează natural atât cu Dumnezeu, cu ceea ce se află în exteriorul poetului, cât şi cu ceea ce se află în spiritul *cititorului-oaspete* prins între dinamica simbolurilor şi fluiditatea versurilor.

Volumul *Cealaltă libertate* cere un cititor familiarizat cu o lectură bogată şi diversificată, deoarece poemele lui Liviu Ţiplica fac trimiteri la personaje mitice (Ghilgameş, Enchidu, Orfeu, Dionysos, Zarathustra), la filosofie (Parmenide, Heraclit, Socrate), la teritoriul mistic (Cartea Sfântă a Zoharului) sau la unii mari poeţi care au trăit înaintea lui şi pe care îi admiră: Ovidiu, Dante, Eminescu, Kavafis, René Char. Foarte multe poeme sunt impregnate de un vocabular specific, de cuvinte, expresii şi termeni care aparţin universului religios (Dumnezeu, Adam, Eden, Infern, Apocalipsă, regele David, corabie, potop, înger, serafim, şarpe, arhanghel, rugăciune, psalm etc.). Prin subiectele şi temele religioase din acest volum, Liviu Ţiplica vine în siajul pe care l-au lăsat înaintaşii lui în poezia română, de la Dosoftei la Vasile Voiculescu şi de la Tudor Arghezi la Ioan Alexandru.

Volumul *Cealaltă libertate*, pe care îl recomand cititorilor cu toată convingerea, beneficiază de o remarcabilă postfaţă — scrisă de cunoscutul poet Daniel Corbu —, din care extrag un foarte scurt fragment: „Poezia lui Liviu Ţiplica, total diferită de a poeţilor generaţiei sale lirice, a căpătat în timp prestanţa şi nobilitatea unui stil original, inconfundabil".

Raluca FARAON

Dorina Vîrlan şi ipostazele lui Bendis

Dorina Vîrlan configurează în volumul său recent, *De vorbă cu Bendis, Detectiv literar,* 2024, un tărâm vulnerabil în idealitatea sa, străbătut de o forţă titanică, în acelaşi timp, prin aluziile culturale, în care transfigurează coordonatele emoţiei printr-o luciditate afectivă, de multe ori, străbătută abia perceptibil, de (auto)ironie. Timpul reprezintă un portativ al sentimentelor creionate nu numai prin valenţele memoriei afective, dar, mai ales, prin cele ale unei memorii culturale (predominant mitologice, vag, cinematografice), din care se desprind, ca un vibrato sacadat, voit distorsionat, aluzii la istoria înregistrată cu coada ochiului, aproape întotdeauna, penibilă şi patetică.

Lectura dezvăluie, gradual, trei paliere distincte ale imaginarului propus de viziunea poetică. Primul dintre ele este unul afectiv, filial, tandru, cel care dă coerenţă raportului individ-lume. Fără amintirea tatălui şi a bunei, pare că

lumea iese din ţâţâni, că deznădejdea îşi poate arăta colţii în orice clipă. Tatăl, evocat în vulnerabilitatea condiţiei umane (*tânărul vântură-lună sau învinsul de azi?*), cu toată duioşia maturului care se întoarce în timp, păstrând înţelesul grav asupra durerii nesesizabile în copilărie, este cel care o apără pe fetiţa îndrăgostită de eroii greci (nu de păpuşi) de senzaţia degradării şi finitudinii. *Moartea s-a născut odată cu mine./ Mama a văzut-o pândind după uşă/ şi de aceea nu prea mai voia/ să mă aducă pe lume./ Atunci s-a dus la tata,/ s-a îmbrăcat ca o femeie frumoasă/ şi i-a promis/ că nu o voi vedea prea des,/ că va fi blândă cu mine/ şi chiar mă va proteja./ Vedeţi bine!/ Voia să se nască şi ea!/ Tata, sensibil la frumuseţea feminină,/ a semnat repede pactul uitând s-o întrebe când/ se va plimba prin casă şi sufletul/ nou-născutului, adică eu./ Şi s-a ţinut de cuvânt/ deşi simţeam că mă urmăreşte ceva/ ca o umbră sau lumină rea.* În tot tumultul emoţiilor, al durerii dezlănţuite din cauza trupului care se degradează, al iubirilor apuse sau al singurătăţii, prezenţa spirituală a părinţilor asigură coerenţă şi stabilitate emoţională, cu atât mai mult cu cât amintirea devine fapt existenţial asumat prin trecerea de la copilul care a fost la părintele care a devenit prin mersul ciclic al vieţii: *Părinţii ştiu să-L înşele pe Dumnezeu,/ ascund chinte roiale/ în buzunarele hainelor,/ împletesc rugăciuni în formă de noroc/ şi le dau la schimb/ pe împlinirea lor.*

Buna (bunica) are un statut special, devine supraconştiinţa scrisului înţeles nu numai ca fapt al devenirii, ci şi al interpretării lumii prin avântul *respiraţiei* (evocată ca *însufleţire* de sorginte divină): *Tu să scrii, fată!/îmi spunea buna sătulă,/ poveştile să-i tot cerşesc,/ „fiecare om este o carte... alţii au căruţele pline/ dar tu ai cuvânt picurat,/ bobii mei arată durere/ aşa că/ ai de înşirat.* Ceea ce e de admirat este faptul că „scrierea" e tributară întotdeauna unui suport afectiv atât de simplu şi curat, încât variaţiunile care implică cinismul, resemnarea sau neliniştea în ce priveşte trecerea omului prin lume şi suferinţele ei inerente sunt suportabile. Femeia care scrie este, înainte de toate, femeia care are puterea trăirii, la fel ca toate înaintaşele ei, la fel ca bunica ei, evocată mai des şi mai afectuos decât mama: *Încep să semăn cu buna;/ ea nu plângea,/ frământa pământul în palmele crăpate/ şi strivea între dinţi oasele lumii,/ apoi cu ochii căuta vârfurile salcâmilor/ şi spunea:/ „nu încă!"/ Doar când se aduna prea multă ţărnă/ şi prea multe oase/ se lipea de scoarţa tăioasă/ şi urla,/ urla scoţând copacii din rădăcini,/ căscând hăuri în pământ/ chema fiarele pădurilor,/ răscolea matca apelor/ şi urla/ urla până ce Dumnezeu se cumineţea.*

Poate de aici, din încrâncenarea de bun augur a unei femei care trece prin bucurie şi durere cu forţa naturii, fără menajamente şi sentimentalism, şi configurarea „rugăciunii", dialogul omului cu Dumnezeu fiind trasat cu asprime, şi, pe alocuri, chiar cu umor: *Doamne, hai să mai vorbim!/ Duminică nu e, nici altă sărbătoare/ deci, ai timp./ Apoi, nimic eu nu voi cere,/ nu lua carnetul ăla sfânt,/ să stăm aşa,/ cum stau bărbaţii la o bere./ Cinste fac!*

Promit!/ Să râdem împreună și să povestim,/ că-n timpul meu nu Te-am văzut./ Plecat ai fost? Sau ocupat?

Dacă pe pământ, omul își simte ființa fragilă, în poezie, totul este transfigurat prin cuvânt, asemănarea dintre om și Creator devine o garanție a plăsmuirii de lume ce iese din aburul începutului care toate le face noi și curate prin iubire. Al doilea palier al imaginarului poetic este configurat de iubire. Poeziile de dragoste ale Dorinei Vîrlan nu sunt numai adresări atemporale unui dublu masculin (*iubite*), ci și femeii care triumfă în entuziasmul ei, în capacitatea veșnică de a iubi (*Și eu,/ cuibărită,/ într-un pântec de sori.*), în ciuda bătrâneții care mușcă din trup, a canonului consacrat de receptare a feminității, cu delicatețea și gingășia inerente: *Azi sunt cea mai frumoasă!/ Mi-am găsit colega de bancă, înșirăm amintiri,/ înjur tare, picant și absurd./ Cânt, desigur, fals, mănânc un ecler,/ recunosc, patru, în timp ce/ dansez deșănțat pe acordurile unui vals.”; „Eu nu-s făcută dintr-o coastă de bărbat/ deși/ mi-ar conveni ca-n stânga/ să fie-un loc pe/ unde plec dimineața/ și să revin/ vălurită într-un vis ciudat./ Sunt plămada unor mâini pricepute/ ce știu să planteze copaci mergători,/ am mintea ochilor rătăciți printre zori,/ pasu-i năuc,/ râd în culori,/ noaptea mi-e haină,/ atingerea-mi doare,/ vorba/ e joc între viață și moarte!*.

Al treilea palier ține de metatextualitate. Dorina creează o poezie care se definește prin artă poetică explicită (anumite texte trasează ironic statutul poetului, a bărbatului, mai precis). Iată: *Sunt acuzați poeții că beau/ că sunt niște beți ordinari,/ că amestecă vinul/ cu aiureala aia de har/ care la nimic nu e bună,/ nu aduce foloase, nu ține de foame/ și te face de râs/ când ți-e lumea mai dragă./ Zăpăcesc femei gospodine/ împerecheate cu rime/ și dansuri cu gândul eres,/ își uită copiii,/ rostul sau casa bătrână/ schimbate pe truda c-un vers,/ se-ndrăgostesc și uită de ce/ cu florile vorbesc într-o limbă păgână,/ își poartă anii pe umăr,/ (de asta-s mereu aplecați),/ mai rătăcesc câte unul/ într-o dimineață străină rămas.* Cu toate acestea, întreaga poezie din volum se constituie ca o artă poetică implicită, deoarece vocea textuală are un contur precis, definit, în mare, prin capacitatea extraordinară de a trece imprevizibil de la tonul amar și sever la unul tandru, cu asumarea tuturor neajunsurilor ființei umane. Rebelă și cuminte, femeia iubită, femeia copil și nepoată, femeia lucidă sau îndrăgostită de iubire, stăpânește limbajul și îl modelează ca pe un aluat în care presară semințe mitice, arhaice sau religioase, cu buna dispoziție și melancolia celei care, prin cuvânt, este în afara timpului și cu timpul în față, dar pe care îl desfide prin tinerețea spiritului.

Marina CUȘA

Ion Codrescu – *Pagini de haibun*

Recenta carte a lui Ion Codrescu, *Pagini de haibun/ Haibun Pages*, apărută la Editura Eikon, și-a epuizat deja primul tiraj, anunțându-se a fi un bestseller, ca și anterioara *Epistole către Ovidiu/ Letters to Ovid/ Lettres à Ovide*, similară din punctul de vedere al condițiilor editoriale de lux și al ilustrării după excelente lucrări de grafică ale autorului, ce le dau ambelor volume calitatea de veritabile artefacte.

Ion Codrescu, poet, grafician și editor de antologii, s-a individualizat în cultura română prin afinitatea pentru formele de artă japoneze, cât și pentru abnegația în promovarea acestora în spațiul autohton. Întemeietor al Societății de Haiku din Constanța, este laureatul multor concursuri internaționale de poezie în manieră tradițională niponă, dar și un creator și un teoretician de largă recunoaștere în pictura haiga, despre care a conferențiat la universități din America și Japonia. Tiparele estetice extrem orientale s-au potrivit perfect tipului propriu de sensibilitate și l-au făcut cunoscut în toată lumea.

În *Pagini de haibun*, Ion Codrescu își pregătește mai întâi receptorul pentru un gen de scriere foarte puțin abordat la noi. Astfel, așază ca elemente introductive o mărturisire autobiografică, *Drumul meu spre haibun*, o *Prefață* teoretică semnată de Rich Youmans și un *Cuvânt înainte* al reputatului poet și profesor Ito Isao. Cartea mai are o *Postfață* amplă a lui Liviu Franga și câteva *Note despre autor*, în care sunt menționate volumele personale și antologiile al căror editor a fost Ion Codrescu, premiile, bursele de studiu și prezența sa în galerii și muzee de artă din toată lumea.

Încercând să esențializăm ce am aflat din materialul paratextual despre problematica atât de complexă a haibunului, trebuie să arătăm că acesta este corespondentul tradițional japonez al poemului în proză. Nota particulară, într-o literatură care nu trasează granițe rigide între genuri, o dă faptul că textul în proză include câteva haikuuri. Din punct de vedere tematic, un haibun poate fi o amintire, un portret, un tablou de natură, relatarea unei întâmplări, un eseu. Atmosfera generală va fi una de calm, armonie, echilibru, ușoară melancolie, iar mijloacele artistice, derivate dintr-un principiu tipic nipon al economiei, exclud frazele ample și ornamentele stilistice, favorizând în schimb sugestia și simbolul. Esența structurii de haibun rezidă în armonizarea versurilor cu proza, primele netrebuind s-o reia literal, ci s-o adâncească dintr-un alt unghi. Relația ar fi precum cea dintre soare și lună, care-și evidențiază frumusețea reciproc sau, altfel spus, dacă proza este montura, poezia inserată este piatra prețioasă a inelului.

Respectând aceste principii estetice, dar și imperativul autoimpus al tentării inefabilului, autorul cărții compune texte de subtilitate, axate pe simboluri, corespondențe, elipse. De exemplu, în *Mesteacănul*, plimbarea

printr-o pădure din Illinois, îi evocă proustian peregrinările copilăriei în pădurea satului natal și redește în imagini senzoriale pline de prospețime percepțiile de atunci. Întâlnirea unui mesteacăn, unic în decor prin culoarea sa albă, a fost un adevărat eveniment pentru copil, care i-a învățat configurația de linii, puncte și pete din coajă și l-a inclus treptat ca o prezență puternică a universului propriu. De asemenea, apropierea de arborele din pădurea americană îi incumbă naratorului un sentiment viu al misterului, acesta întrebându-se dacă ar putea recunoaște scoarța de mesteacăn din pădurea copilăriei sale. Textul se încheie cu un haiku:„adânc în pădure-/ în golul pietrei cu mușchi/ o cochilie". Lectura haibunului declanșează întrebări profund poetice. Să fie arborele, în dubla sa apariție, axis mundi sau dublul vegetal al călătorului? Un arhetip ce-l însoțește din umbră? O posibilitate a recuperării timpului pierdut al copilăriei-cochilie, ascunse„în golul pietrei"?

Compozițiile din volum reclamă, evident, un cititor experimentat, pentru a le pune în valoare. Folosind o expresie arghezian, autorul„scrie pe dedesubt", iar concentrarea atenției asupra haikuurilor întrețesute în pagină poate fi de ajutor în perceperea mai bună a mesajului.

De pildă, *În Munții Apuseni* începe cu tristihul„aproape de cer-/ umbra unui nor/ vine și pleacă". Reținem de aici simbolurile opuse„cer"– transcendentul, imuabilul- și„nor"- schimbătorul, inconsistentul, efemerul. Haibunul se construiește prin descriere și narațiune. La început avem o imagine a unui sat anistoric, contopit cu natura, de o frumusețe aproape paradisiacă, în care poposește călătorul. Partea a doua prezintă întâlnirea cu o localnică, ce-l introduce în universul ei cotidian de viață. Privitorul e uimit de aerul de sfințenie al casei („Am impresia că pătrund într-un templu"), în care vede mobilier tradițional de lemn, lucruri țesute și un perete de icoane, în fața căruia femeia se îmbrăca în portul tradițional și se ruga singură în zilele de sărbătoare, biserica fiind prea departe. Desprinzându-se de primitoarea gazdă, drumețul și-o imaginează în„biserica" ei, peste câteva zile, celebrând Paștele. În versurile din acest haibun mai apar ca nuclee poetice„pală de vânt"„niciun zgomot"„oi nemișcate"„găleata ruginită"„apă cristalină". Observarea lor permite înțelegerea textului ca o valorizare a unei lumi arhaice, izolate de zgomotul cacofonic al modernității, pulsând în ritmurile ancestrale ale naturii, în dialog nemijlocit cu sacrul.

Viziunea filosofică din fundalul *Paginilor de haibun* consonează cu cea a budismului zen, ce a impregnat literatura Țării Soarelui-Răsare. Este vorba de acea perspectivă cosmocentrică, nu antropocentrică, premisă a respectului și a iubirii pentru orice formă de viață. Poetul mângâie scoarța mesteacănului și corola florilor, se simte vinovat față de plantele din Ermitajul salcâmilor (grădina casei părintești din satul Viișoara, Constanța), îi cere iertare grădinii pentru că nu a văzut-o prea mult timp, se teme să calce sub mărul Jonatan, pentru a nu întrerupe festinul furnicilor. Ceea ce particularizează însă puternic volumul *Pagini de haibun* este perspectiva estetică și estetizantă adoptată

permanent. Ion Codrescu este un călugăr budist dublat de un grafician şi de un specialist în domeniul artelor, de la cele vizuale la muzică, arta ceaiului şi până la cea a vieţii în genere. El ne descrie ceea ce vede în termeni de tonuri, culori, volume, perspective, cunoaşte lumea pornind de la planul artei, primul pe care l-a cercetat. De exemplu, aflat într-o piaţă,,,Privind modul cum sunt aşezate fructele şi legumele, admir formele şi culorile lor"(p.95); în Cape Cod, Massachusetts,,,Spre ocean, am impresia că văd norii pictaţi de John Constable în tabloul Weymouth Bay"(p.211); zborul unui pescăruş i se pare,,un pas de deux perfect sincronizat" (p 211).În haibunul ce închide cartea, pe un ton glumeţ, estetul rafinat şi meloman se visează la un ceai cu muzicienii săi preferaţi, prilej de a găsi corespondenţe subtile între arta muzicii şi cea a cristalinei licori. Astfel, aflăm că lui Rameau i-ar fi plăcut o tizană de verbină de Provenţa, lui Purcell– ceaiul din Extremul Orient, lui Marin Marais, mai retras şi însingurat, ceaiul de plante din Ermitajul salcâmilor, Vivaldi, care părea,,spontan, foarte direct şi capabil să facă abstracţie de protocol"(p.227), ar fi dorit să încerce arome noi. Notaţiile au pura coloratură simbolistă:„Îmi palce să asociez fiecare aromă din plantele pe care le-am uscat cu un anumit instrument. Pentru mine, tarhonul sugerează timbrul catifelat al fagotului. În parfumul petalelor de trandafir simt sunetul de oboi. Feniculul mă duce spre violoncel, iar busuiocul îmi evocă vioara. Salvia are voce de violă, iar florile de salcâm au delicateţea flautului."(p.225)

Ilustrativ în cel mai înalt grad pentru înclinaţia lui Ion Codrescu de a privi lumea din unghiul artei este superbul text *Veneţia după carnaval,* pe care l-a citit în limba franceză, ca oaspete al Festivalului Internaţional de la Nancy, în 2004, în cadrul unui spectacol.

După ce cunoscuse Veneţia, în tinereţe, prin intermediul tablourilor lui Canaletto şi Guardi, văzând-o la modul real nu poate să nu-i confrunte imaginea cu cea datorată memoriei culturale. Momentul ales este cel de după celebrul carnaval, când oraşul de denudează, putând fi mai bine cunoscut. Naratorul preferă locurile mai puţin frecventate, canalele şi podurile singuratice, dându-şi voie să contemple în linişte minunile acestui spaţiu-muzeu. Tehnica transfocatorului oferă o reprezentare aproape cinematografică, decupând imagini cum ar fi a unei măşti rătăcite pe stradă, care amplifică atmosfera de abandon şi melancolie a urbei. Nu este ocolit nici tabloul de ansamblu, de pildă cel al insulei San Giorgio Maggiore, în care,,Liniile orizontale ale clădirilor prevalează asupra celor verticale. Din întregul peisaj, clopotniţa bisericii creează totuşi un accent pe verticală, echilibrând volumele"(p. 96). Ochiul e sensibil, ca întotdeauna, la forme şi culori, în special zidurile mai vechi,,,coşcovite şi pline de igrasie ale clădirilor arată straturi de cîteva culori. Armonia lor perfecta ar trezi invidia oricărui pictor"(p. 94). Contemplatorul surprinde cu finețe aerul locului, oraşul care a cunoscut gloria secole de-a rândul fiind acum ca o femeie care,,deapănă amintiri, îşi arată <<bijuteriile>> când are musafiri, şi ar dori să fie lăsată în

pace de apele lagunei, care o amenință din când în când"(p. 94).Sfârșitul peregrinării coincide cu cel al zilei, când„acea lumină blândă, de după-amiază spre seară, pe care o întâlnești în peisajele școlii venețiene"(p.96) cedează locul ceției venite dinspre mare și întunericului ce efasează insesizabil obiectele și pulverizează formele. Contemplatorul parcă părăsește cu totul lumea reală, pentru a rămâne în cea a artei, în vedutta al cărei fragment s-a simțit mereu („vedutta" fiind echivalentul cărții poștale de azi, în secolele 17, 18). Așa încât nu miră pe nimeni afirmația întâlnită undeva în cuprinsul acestui volum, conform căreia„Am crezut că arta urmează viața, însă acum descopăr că viața urmează arta". Perspectiva estetică și estetizantă pe care am subliniat-o mai sus creează cărții lui Ion Codrescu o forță neobișnuită. Cetățean al lumii, drumeț dependent de frumos și dornic de întâlnirea cu prietenii de pe alte meridiane, scriitorul așază în fața lumii oglinda artei, prin care darurile acesteia sunt ridicate la puterea a doua. De aici, poate efectul aparte al volumului *Pagini de haibun* asupra cititorului, care-și simte ostoit, pentru un timp, dorul de frumos. Iar acestui dor i se dă răgazul să fie potolit în liniște, în muzica de surdină a unei frazări elegante, ritmate, supravegheate îndeaproape de plasticianul meloman, melodicitatea internă a volumului făcând deja, după câte știm, obiectul unei cronici.

În esență, lucrarea lui Ion Codrescu consider că nu este numai o carte extraordinară de haibun a unui autor român, ci, mai mult, o lucrare de interes pentru literatura română în genere. Marchează un moment creator de mare valoare artistică, ce probează permeabilitatea acesteia pentru tipare de creație exotice și, mai mult, consfințește haibunul drept o formă literară națională.

Vasile LEONTE

Gheorghe Bacalbașa, de data aceasta *Singur*

Evoluând încă de la naștere în tandem cu fratele său, Nicolae Bacalbașa, medicul octogenar Gheorghe Bacalbașa se prezintă **Singur**, cu ultimul volum de versuri, un excelent album liric, numai bun de așezat, întâi spre admirare, în bibliotecă. Receptăm discursul unui om ajuns la maturitate (se cheamă senectute, domnule doctor?!), atins de traume personale, de traume colective, oferite cu generozitate neroadă, de o istorie și mai neroadă. Incontestabil, ca un intelectual autentic, domnul doctor prețuiește toate artele; ipso facto, nu trebuie să primească certificat de excelență și în Poezie. Versul așternut pe coală îi dă identitate, ceea ce nu-i de lepădat: „Cum nasc încă versuri/ Mă simt încă viu/ Și nu vă pot spune/ Că aș fi singur pe lume/ Am un câine și-un fiu/ În rest doar cuvinte/ Și un pumn de morminte."(*Declarație de avere*). În chip natural, puține fericiri își flutură aripile la fereastră: „Am ajuns prea departe/ Iubitele toate mi-s moarte/ Doar moartea mi-e vie/Iubire târzie..."(*Nasc fluturi în aer*). Când ești

mandatat să gestionezi imaginea trecutului („pumnul de morminte") e nevoie să ai o percepție corectă asupra lungului șir de evenimente în care s-au angrenat conaționalii tăi, să operezi cu criterii ferme și consecvent aplicate, indiferent de fluctuații, de tribulații efemere. Solitudinea e, în bună măsură, aparentă, declarativă, un soi de pavăză pasageră. Ori poate un alint. Reţin câteva titluri urmate de dedicații (*Boce*t, se dedică Chirei, *Strigoi*i, se dedică Fulguței, *Ulița poeziei* se dedică Florinei Zaharia ș.a.), semne clare ale unor forme de comunicare, din care prezent explicit este doar emițătorul. Starea de însingurat îl ajută să se observe, să se definească în metafore: „Cocalar din gunoaiele clasicilor/ Adun din ce a aruncat fiecare/ Mi-am strâns lângă zid în parcare/ Vorbele pierdute de Eminescu/ Și ceva scăzământ de la Barbu ș.a.m.d." (*Intrarea în templu)*. Conchid, solitudinea nu-i stearpă, atâta vreme cât coboară în carte buchete de tropi și emoții.

E de semnalat și de admirat la doctorul-poet Gh. Bacalbașa vehemența împotriva impostorii, a neadevărului, a intoleranței/excesului de toleranță, a mimetismului ieftin, poate gratuit. Aceeași vehemență în denunțarea supliciilor îndurate de masa anonimă, suferințe așezate sub protecția unor deziderate sonore, parcă prea golite de esență de-a lungul istoriei (democrație, demnitate, libertate – eventual cu majuscule vizibile). Exemplificări, cam la fiecare pagină: „Sub pietre surpate/ Odihnesc soldății/ Cuminte pe spate/ Doar iarba-i mângâie/ Doar vântul îi plânge/ Aceasta-i răsplata/ Pentru jertfa de sânge.../ Ce-nseamnă Sinaia/ Ardealul, Regatul/ Mai du-te în aia/ Ne spune soldatul. (*Cimitir militar românesc la Sinaia*). Ca și în alte împrejurări (literare)/etape ale evoluției biologice, domnul doctor dă impresia că adulmecă și selectează din abundența meselor, însoțite de ceremonialuri fastuoase, doar fierea toxică, imediat de eliminat, pe orice cale. Într-un context cultural bine definit, o ședință de salon literar, fratele poetului, nu mai puțin înverșunatul Nicolae Bacalbașa, prozator și intelectual de atitudine, insista pe „barocul urii", în egală măsură dispersat în familie. Frații Bacalbașa știu (intelectual, profesional și cultural) că omul are o jumătate de aură sublimă, motiv pentru care exploziile de ură se mai cicatrizează prin unghiurile arătate public.

După puțină lectură, de antrenament, reîntâlnire confirmată cu condeiul nervos, irascibil, mereu ultragiat din proză. Nu-mi pare exagerat să notez că lirismul coboară nestingherit din epică. **Văz enorm și simț monstruos** anulează orice dulcegărie pe care ți-ar putea-o asigura universul poeziei. Gestica e provocatoare, dezarmantă: „Bătrân și sărac/ Eu sunt o paiață/ Ce te scuipă în față". Deocamdată, doar preparative tehnice, în același text: „Fac din verbe colaci/ Și-i pun la ferestre/ Fereală de draci// Las sonete la porți/ Pentru vii, pentru morți// Strecor printre versuri cuvinte sucite/ Precum în pădure ciuperci otrăvite." Umbra lui Arghezi e viguroasă și la Constanța, după o sută de ani testamentari.

Spre relaxare sau împăcare cu lumea din jur, dăm și peste procesări personale, ilustrări ale poeziei religioase sau agrare (*Buna Vestire,*

Moşupruncu, Strigoii, Bocet), scăldate într-o lumină blândă, cu ritualuri comune plugarului, ciobanului mioritic şi credinciosului creştin.

Pe altă simeză, reproduceri (unele grăbite, insuficient finisate) după Topîrceanu (*De Sfântul Dumitru se schimbă chiria*, din care scot versul suferinţei umane: „Simt că se iscă o scorbură-n mine"), imitaţii cu pretenţii laudative (*Scrisoare către Nichita, Marine, Marine* – cu un bocet copleşitor la final: „Marine, Ma...rineeee/ Ce avură cu tinee/ Ce avuşi tu cu tine,/ Marine, Marine!?!". Pictat în tuşe negative, accentuat acuzatoare, e şi T. Arghezi, acuzat de făţărnicie, de duplicitate (vezi *Tudor Olteanu*).

Consistentă, în tonul personalităţii autorului, seria demitizărilor, pe un ton acuzator, vindicativ. Exerciţiile de discurs agitatoric îl aşază pe Gh. Bacalbaşa într-o galerie onorantă din care se mai recită/citează şi astăzi, pe la întruniri electorale, reforme agrare (*Noi vrem pământ*!), revoluţii de pe stradă, urmate de împuşcături nocturne (*Deşteaptă-te, române*!), falimentări naţionale (Munţii noştri aur poartă/ Noi cerşim..."). Nu cred că domnul doctor intră în fibrilaţie când aude vorbindu-se ţanţoş românește sau se cuvântă, similar, despre România. Nu-i vorbă, nici nu-i este indiferent unde vieţuieşte. Dreapta măsură, comutabilă cu serii sinonimice, nu-l împiedică să vadă bârna din ochii semenilor săi – semnalez sugestii semnificative în *Sărut dreapta, Emilian Pugaciov*. Prezentul mai apropiat, care-l include şi pe cititor, arată apăsător în *Crucea de piatră* („E vreme de molimă/ În dicţionare/ E vreme de doliu/ Se moare, se moare// (...)Ce spectacol fantastic/ Duc cioclii la groapă/ Metafore goale/ În saci de plastic." sau în *Mărunţiş* („Aici zac morţii Revoluţiei/ Morţii de stat/ Înveliţi în cochilii de marmură/ Oferite de noua putere/ Care a fost puţin şi cea veche" ş.a.m.d.), în *Făcutnefăcutul pe lacul Snagov* („Luminile îmbogăţiţilor de pe lacul Snagov/ Fac întunericul mov/ Şi vântul se alintă prin papuri/ Pe maluri de apă precum nişte sfincşi/ Palatele învingătorilor hrăniţi cu învinşi/ Au fost ridicate să priceapă netotul/ C-a spus Ceauşescu, să facem totul." Vă previn, răfuiala nu se încheie unde s-a oprit citarea. Nici epocile mai vechi, aşezate deja în clişee, în tipare, în citate nu arată ademenitor, maiestuos la judecată. Mitul Tătucului providenţial, devorat de „grija" faţă de prostime, excelent ilustrat în *Degetul,* pe care vi-l propun in extenso: „Când un deget arată spre lună/ Prostul se uită la deget/ Grăieşte proverbul budist/ Înţelegeţi, tovarăşi, ce vrea să ne spună,/ România-i un codru de degete/ Ce trist, tovarăşi, ce trist/ Degetul Căpitanului, cel cu ţara/ Ca soarele de pe cer/ Degetul lui Rex cel cu Lupeasca/ Degetul lui Antonescu/ În mănuşa din piele de mareşal/ Degetul Lui şi degetul Ei/ Ţeavă de puşti jumelată// România se uită la deget şi întreabă/ Ce arată? Ce arată?". Acţiunile primitive ale torţionarilor s-au filtrat, macabru, prin sita timpului: „În râpa robilor/ De la Aiud/ Cresc flori cu petale de carne/ Flori fără miros/ Cu albeaţă de os// Doar iarba e verde/ Pe întinderea gropii//...Doar iarba-i mai plânge/ Pe morţii din zarcă etc."

Greu încadrabilă *Strada Armenească* (Poemă canonică în patru părţi), o veritabilă ploaie de meteoriţi, cu deplasări greu controlabile, imprevizibile.

Bolovani incandescenți, de istorie locală și universală, de morală, de aventură și dezgust se prăvălesc asupra cititorului. Transcriu didascaliile, întrucât comentariile la text secătuiesc alte pagini: I.– Cîntarea întâi – În care autorul (adică eu) voroveşte cu câinile său (adică Cane Corso Amur) să purceadă în mahalaua armenilor la hagialâc şi pomană; II.– A doua cântare. Icoane din viața armenilor/Cu asupră plecare pe mahalaua de lângă podul târgului de afară; III.– A treia cântare în care cunoaştem biserica de taină a armenilor, îl vedem pe catolicosul de sânge închegat şi ne împărtăşim cu sânge armenesc de pomana-pomenilor; IV.– A patra cântare şi ultima. Selecția lexicală se face, fără oprelişti, din toate compartimentele/registrele; poate urca în sfere academice/ universitare (după nivelul studiilor scriitorului), poate lesne coborî în lista cuvintelor aşezate la index, spre fereală de vorbitorul prea dezlegat la grăit. Repere iute identificabile, pentru cei ademeniți de pitoresc, în *Dilema, Crucea de piatră, Ulița poeziei*, *Psalm, Îngemănare*.

Cu ascensiuni şi scăderi lesne de înţeles la un poet trecut cam târziu în catalog, scriitorul – medic Gheorghe Bacalbaşa îşi consolidează atitudinea civică impetuoasă, de care ne mai înfruptăm, la nevoie, şi noi.

_____

Gheorghe Bacalbaşa, *Singur*, Editura Centrului Cultural „Dunărea de Jos", Galaţi, 2024

Toma GRIGORIE

O lirică viguroasă şi combatantă

Cunoscuta poetă şi traducătoare Niculina Oprea promovează poezia poetei italiene Claudia Piccinno prin selectarea şi întocmirea unei antologii concentrate, traducând profesionist în română din varianta franceză şi adăugând succinte note biobibliografice. Cartea rezultată, *Claudia Piccinno LECCE şi alte poeme,* a fost editată la Floreşti, Limes, 2024. Prefaţa este semnată de Dante Maffia, traducere Nicolae Păscuţ.

Claudia Piccinno este profesoară, absolventă a Facultății de Limbi şi Literaturi străine şi predă la o şcoală din regiunea italiană, *Emilia Romagna*. Poetă şi traducătoare de asemenea, cu o activitate bogată în ambele domenii. A debutat editorial cu volumul *La sfinge e il pierrot* (2011) continuând să publice mai multe volume printre care *Potando l'euforbia* (2012), *Il soffitto, cortometraggi* (2013), *Ragnatele Cremisi* (2015), *Ipotetico approdo* (2017), *Implicita missione* (2023).

A publicat 10 volume de poezie, dintre care trei bilingve (italiană – engleză) şi două cărți de eseuri. A tradus 19 cărți de poezie şi un roman. Poezia sa a fost transpusă în mai multe limbi: franceză, polonă, turcă, germană, sârbă, arabă, indiană, azeră, macedoneană ş.a. A fost Director Continental al

Festivalului Mondial de Poezie. Ca Ambasador al Asociației de Cultură și Artă din Istambul, Claudia Piccinno reprezintă Cultura Istambulului din Italia. Este redactor european pentru revistele literare: *Papirus* din Turcia și *Atunis* din Albania și a primit mai bine de 200 de premii literare naționale și internaționale. Precum aflăm din notele biobibliografice din incipitul cărții.

Antologia prezentă, *LECCE și alte poeme*, realizată și tradusă exemplar de Niculina Oprea, este configurată în trei capitole: *Misiune implicită. Fotosinteza memoriei*; *Pânze de păianjen. Amintiri concentrice*; *Marginea ipotetică*, titluri inspirate din volumele uzitate pentru selecție. Complexitatea și specificitatea poeziei poetei italiene este sesizată cu claritate de Domenico Pisana, pe coperta a IV-a: „Ceea ce caracterizează poezia Claudiei Piccinno este amprenta vitală care o leagă de fapte, amintiri, figuri, analize, peisaje, memorie, cu o prezență simultană a unor niveluri de sens care fac discursul ei polisemic, bogat în grație muzicală și modulat cu un ritm provocator al rostirii sale poetice." Într-adevăr, poezia Claudiei Piccinno se încadrează într-o mare măsură în registru biografic și moralizator, cu bune accente ideatice combatante, expuse cu limpezime, într-un cadru poetic adesea alegoric.

Prin poemul liminar al antologiei, *Mugur de opunția*, (de cactus), poeta își exprimă metaforic crezul poetic, *ars poetica,* să spunem, asemănător într-un fel cu *Testamentul* arghezian, prin care își pregătește cititorul în postura de urmaș: „Să fii aici fără pretenții/ să-ți iei soarta de la capăt/ fără altruism/ fără vanitate", prin prezența existențială cvasiubicuă în cetate, se înțelege. Adresarea profesorală se direcționează spre „foștii și viitorii învățăcei/ pentru istoricii și prietenii/ care nu cer nimic/ doar te îndeamnă să zbori". Stimulându-i să fie prezenți, pentru cei care nu cer aplauze, precum „frunza măturată de vânt" și nu ca „para căzută din ramură" (para mălăiață s-ar putea înțelege), să fie precum cel ce calcă pe întuneric negăsind podul peste râul învolburat. În final se adresează propriului *ego* pe care îl menește în rol de prototip de puritate etică: „Fără să fac slalom printre ipocrizii/ voi învăța arta târârii pe burtă,/ voi înflori la întâmplare/ asemenea mugurelui de opunția." Frumos poem care încorporează menirea educatorului și a poetului, a artistului creator de idei și sentimente trebuitoare omului social pentru accederea la stările de conviețuiri posibil ideale.

Printr-un mecanism prozodic *back and forth*, poeta colindă lumea precum un "călător nomad neliniștit" (Domenico Pisana), ca ambasador cultural, dar poartă în rucsac perpetuu *Obsesia rădăcinii* (titlu de poem), de care îi amintește scoarța noduroasă a măslinilor, ca fragmente de lumină, o carte, un bloc-notes, o cafea, ventilatorul care pune în mișcare helioterapia întoarcerii, iar în concluzie: „În obsesia rădăcinii/ nu încape un termen limită, așa cum nu încape/ nici vidul returnabil." Prin aceste versuri conclusive ne dovedește, ca și în alte texte ale antologiei, că poemele sale nu sunt o perpetuă descriere, chiar și obiectivă a lucrurilor și lucrărilor vieții, ci și o revelație filosofică a interpretării imaginative. Mereu însă metafizica exprimării poetice

se sprijină cu certitudine pe latura fizică a fiinţării gândului, în orice ipostază a *Amintirilor concentrice* acoperite de *Pânze purpurii de păianjen*. (din titlul capitolului 2 al cărţii).

Mama eterică transmite neliniştile sale poetei urmaşe care se consideră „lacrima din privirea ta/ o durere atavică mă copleşeşte." (*Deasupra apelor*). Prin periplul său poetic, Claudia Piccinno ne imprimă în gândire constatarea, dar şi un îndemn perpetuu: „Pe cerul în agonie/ găseşte pacea îngrijorării (…) în letargia simţurilor/ şi a uitării induse." (*Îngrijorare*). Şi aici şi peste tot poezia capătă, pe lângă calitatea de bună şi expresivă lucrare memorialistică cu subliniată deschidere moralizatoare, cum am mai sesizat, de manual instructiv-educativ cu substrat estetic indeniabil.

Poemele sale nu induc neapărat o bucurie, o fericire edenică, ci etalează perpetuu o îngrijorare faţă de imperfecţiunea lumii, simţind acut *Greutatea a ceea ce lipseşte* (titlu de poem), care „se află în vidul pe care îl resimt." Motivaţia derivând din asumarea dureroasă a rolului de personal pricinuitor al acestei îngrijorări, luând asupră-şi cauzele imperfecţiunii existenţiale: „Sunt muza lipsită de iubire,/ sunt cea care provoacă îndepărtarea/ cea care dă şi primeşte/ loviturile vieţii". Şi nu numai atât. Se consideră şi se substituie epocalelor motive de îngrijorare: regina abandonului, nebuna care se hrăneşte cu halucinaţii, Medusa care te pietrifică, Amelia care le ia minţile celorlalţi, stânca acoperită de muşchi. Însă, imprimându-ne în imaginaţie aceste rele ale pământului, nu ne lasă îngânduraţi şi îngrijoraţi, ci ne oferă în final speranţa necedării şi a ridicării după căderе: „Am pierdut lămpaşul dorinţelor/ prin ape tulburi/ mă ridic la fel de mândră…" (*Sunt*)

Pe un trend oarecum pesimist, Claudia Piccino îşi probează limitele umane existenţiale pregătită virtual să înfrunte legile naturii terestre şi cosmice precum Icar, ca să-şi dovedească puternica dedicare în lupta pentru eliberarea constrângerilor de orice fel. Îi aduce un elogiu înflăcărat lui Icar, în poemul *Ariplile lui Icar*, pentru sacrificiul glorios spre eliberarea din Labirint, chiar dacă ceara cu care şi-a lipit aripile s-a topit în apropierea temerară de soare, de idealul neţărmurit.

Pentru atingerea *Marginii ipotetice* (capitolul III), urmează calea dreaptă, onestă a vieţii neaşteptând recompense nemeritate, destăinuindu-se cu sinceritate: „Nu-mi plac profiturile/ nici dividendele" (aluzie la goana actuală pentru câştiguri fără muncă, pe căi misterioase) „am fost brevetată să dezvălui/ multiplele feţe ale iubirii (sentiment rar în societatea coruptă, lacomă de îmbogăţiri peste noapte), (*Moştenindu-l pe Pitagora)*. Uzitează inteligent, ca şi mai sus, referinţe culturale. Deşi nu are mari speranţe în schimbarea în bine a lucrurilor, se îndârjeşte să-l aştepte în zadar pe Godot, cu credinţa în izbândă, fiindcă „am învăţat/ să întorc loviturile/ după repetate şi inutile amnistii." (*Aşteptându-l pe Godot*). Poeta italiană, Claudia Piccinno, se dovedeşte o veridică luptătoare pentru impunerea cu orice preţ a profilului

unei societăţi umane bazate pe onestitate şi dreptate, fără să se angajeze politic, neagreând forma de conducere socială egocentrică şi profitoare.

Cu viguroasă exprimare poetică şi alegorică a pacienţei, speranţei, dar şi a voinţei: „Vreau să trăiesc un timp dincolo de inima mea/ cu frânghii pentru alpinism/ bine gândit". Nu se avântă nebunește, ci raţional: „Nu mă grăbesc/ să o găsesc pe Ariana" şi ca „să pot exista în labirintul lui/ cad la pace cu Minotaurul" (*Tezeu*). Retrăind imaginea puterii înaintaşilor. a mamei, pe a cărei imagine o absoarbe în lirica ei, nu abandonează lupta, ci se statuează „deasupra axei echilibrului" încheind ultimul poem al cărţii cu încredere: „Durere şi putere./ Putere şi renaştere." (*Durere şi putere*).

Claudia Piccinno, în antologia, *Claudia Picinno LECCE şi alte poeme,* selectate şi traduse cu atenţie şi pricepere de Niculina Oprea, dovedeşte în întregul discurs poetic al ei, combativ şi tensionat, că îşi dozează profesional memorialul biografic şi timbrul personal printr-o exprimare clară şi sugestivă, reuşind să ne inducă sentimentul de aprobare şi de apreciere a vocii unui poet veridic, dotat cu ştiinţa şi conştiinţa unui creator veritabil.

Anastasia DUMITRU

Poezia – ca umplere a golului existenţial

La târgul de carte *Gaudeamus,* care a avut loc la Bucureşti, în data de 8 decembrie 2024, s-au lansat numeroase cărţi, însă o categorie aparte a ofertei editoriale a fost literatura de inspiraţie niponă, promovată la Constanţa mai ales de Ion Codrescu, autorul volumului *Pagini de haibun/ Haibun pages* şi Laura Văceanu, o reeditare a *Poemelor târzii*, ambele apărute la Editura Eikon, în 2024.

După ce Aura Văceanu a publicat: *Memoria clipei/ Memory of the While,* Editura Ambasador, Târgu-Mureş, 1999, *Interculturalitate şi interdisciplinaritate în educaţie,* în colaborare cu mine, Editura Universitară, Bucureşti, 2010, *Antologia bilingvă, Haiku Solidarity Book,* Editura Ex Ponto, Constanţa, 2012 (carte dedicată tragicului eveniment de la Fukushima din 11 martie 2011); *Vaietele lutului/ The clay moans,* haiku, ediţie bilingvă, 2012; *Elemente mitice precreştine şi creştine în colinda românească,* 2016; *Fărâme de viaţă,* ediţia a II-a, 2018; *Cele patru anotimpuri,* antologie coautori Nicole Pottier, Alexandra Flora Munteanu, 2018; *Neliniştea râului,* poeme, 2018; *Oameni, timpuri poveşti, teatru,* 2019; monografiile *Radu Patrichi – Patriarhul Haikuului românesc,* Bucureşti, 2023; *Mesajul efemerelor. Şerban Codrin şi poezia zen,* Bucureşti, 2023; *Colinde, colindat, mituri,* 2023; în 2024 aduce la lumina tiparului două cărţi: *Haiku – Caiet de exerciţii* şi volumul bilingv *Poeme târzii.*

Cu siguranţă, Aura Văceanu nu şi-ar fi dorit să îşi asocieze cea mai recentă carte, *Poeme târzii,* cu decesul soţului, însă creaţia literară o ajută să-şi aline profunda suferinţă a pierderii fiinţei dragi. *Poemele târzii* sunt dedicate lui Corneliu Văceanu, volumul fiind rodul multor ani de încercări de cizelare a versului. Cartea restrânge în paginile sale cele mai reuşite creaţii personale, inspirate din poeziile cu formă fixă, specifice liricii japoneze. Aceste versuri sunt numite de regretatul poet şi vicepreşedinte al Societăţii de Haiku Constanţa Alexandru Pătrulescu*„preţioase risipiri".* Ele au fost scrise de-a lungul a peste 26 de ani şi publicate în diferite reviste şi antologii româneşti şi străine sau în ediţii anterioare ale cărţilor: *Memoria clipei, Vaietele lutului, Poeme târzii* (toate trei bilingv, traduse de Alexandra Flora Munteanu).

În ediţiile anterioare, au fost introduse şi haikuuri scrise de elevi, membri ai cenaclului literar „Repere lirice nipone", de la Şcoala Gimnazială nr. 12„B.P. Hasdeu", Constanţa, cerc literar pe care autoarea l-a condus în (2003-2006) şi, de asemenea, două poeme renku, dovadă că Laura Văceanu a fost un deschizător de drumuri şi un mentor deosebit în această artă novatoare în arealul românesc. Autoarea a continuat iniţierea în scrierea haikuului şi după retragerea din învăţământ, coordonând elevi de la şcolile gimnaziale din Osmancea şi Dorobanţu (judeţul Constanţa) şi în numeroase alte şcoli, colegii şi licee, mai ales la Liceul Teoretic *Lucian Blaga* din Constanţa, unde am propus şi susţinut un opţional avizat de ISJ Constanţa, la activităţile căruia Laura Văceanu a colaborat şi am editat împreună câteva antologii de haiku: *Înmuguriri. Micropoeme traduse în engleză şi în franceză,* referinţe critice de prof. univ. dr. Olga Duţu, Constanţa, 2009; *Poezia mugurilor/ La poesie des bourgeons*, 2011; *Existenţa în mister*, 2011; *Anotimpuri/ Seasons*, cu o postfaţă de Marius Chelaru, 2012; *Haiku Solidarity Book*, 2012. În cartea *Experiment – Iniţiere în haiku*, 2019, autoarea sintetizează aceste activităţi interculturale.

Deşi haikuul este cea mai scurtă poezie, această specie niponă trebuie şlefuită asemenea unui diamant, care se extrage nu numai greu, dar necesită şi prelucrare pentru a ajunge la o formă desăvârşită. Volumele Laurei Văceanu sunt dovada unei îndelungate cercetări teoretice, a unei solide informări despre zen, a exersării unor aplicaţii în sfera liricii japoneze, în paginile revistelor de haiku *Albatros / Albatross* (1992-2001, fondator Ion Codrescu, Constanţa); *Haiku* a Societăţii Române de Haiku (fondator Florin Vasiliu – Bucureşti); *Orion, Micul Orion* – 1994-1995 (fondator Şerban Codrin, din Slobozia). De asemenea, autoarea a tradus pagini din: *Manualul de renku* al lui Earl Miner; *The Haiku Handbook* de William J. Higginson şi Harter Penny; *Introduction in Renga*, de Octavio Paz; *Invitation to a Renku (Legătura & schimbarea: Ghid practic de creaţie – Renku,* autori: maestrul de renku Shokan Tadashi Kondo şi poetul american William J. Higginson). A studiat teoriile unor autori consacraţi Koko Kato, Yasuomi Koganei şi Bany'a Natsuishi, Angelee Deodhar, Jean Antonini, Isabel Asunsolo, David Cobb şi Susmu Takiguchi, Jim Kacian şi Zinovy Vayman şi mulţi alţii din cele mai îndepărtate colţuri ale lumii

(SUA, Franța, Marea Britanie, inclusiv din Japonia). După ce s-a familiarizat cu acest gen de scriere niponă, autoarea s-a hotărât să publice haiku, tanrenga, tanka, rengay, renku și haibun, specii literare pe care le-a abordat începând cu haiku din 1991, însă pe care le-a tot revizuit și îmbunătățit pentru a găsi forma și conținutul cel mai propice.

Poemele tanka sunt structurate în cele patru anotimpuri, la care a adăugat nul Nou și pe cel de-Al șaselea sezon sau Întregul an. Publicarea lor a fost o decizie extrem de dificilă din cauza originalității, a aspectului inedit al conceptelor estetice diferite de poezia clasică, modernă și postmodernă europeană. Lirica japoneză înscrie ca termeni ai esteticii: paradoxul, simbolul, elipsa, sobrietatea, simplitatea elegantă, misterul singurătății, eternul și efemerul, golul și plinul etc. pentru a capta clipa și a deschide căi misterioase spre cunoașterea esenței lumii. Capitolele cărții păstrează ordinea cronologică a apariției speciilor lirice în literatura japoneză, dar și a inițierii autoarei în acest domeniu din 1991 până în anii 2000, de la haiku, la tanka, terminând cu renga. În primul capitol, intitulat *Tanrenga,* sunt introduse peste 50 de poeme, scrise cu poeți de haiku români, membri ai SHC și colaboratori ai revistei *Albatros / Albatross,* seria a II-a: 2002-2017, reluat în 2019. În partea a doua sunt inserate poeme tanka, apoi poemele renku: junicho (12 strofe), nijuin (20 de strofe), kasen (36 de strofe). În capitolul V, Rengay, sunt texte scrise cu poetul Radu Patrichi, urmate de haiku dintre care amintim: *Bătrâna munteancă, Poveste siberiana, Pe valea antică, Legendă scoțiană, Vechea închisoare, Furtună în munți, Ochi spre Marea Neagră, Ziua memorială a bombei, Șuvoiul ploii.*

Cartea mai conține câteva poeme senryu, apoi aprecierile critice de la edițiile anterioare, la care se adaugă o listă biobibliografică. Lucrările de haiga realizate de profesoare de arte vizuale Maria Ciurea și Ina Burduță ilustrează paginile volumului. Dintre textele de tip renku fac parte *În pământul reavăn, Primii pescari, Scrutând orizontul, Furtună pe Marea Neagră, Ploaie necontenită, Cireșe de iunie, Muzeul trandafirilor, Toropeala amiezii, Dogoarea verii, Mal abrupt, Arțari desfrunziți, Mare și țărm, Timp risipit.* De exemplu, în *Mare și țărm*, autoarea descrie toamna ca un anotimp al solitudinii și al despărțirii: „Seară de toamnă/ lângă castan cade/ prima frunză/ – Am rătăcit de mult/ fotografia cu tine." Totuși, poezia devine o cale de comunicare cu persoana dorită. Cititorul va fi îndurerat să afle dorul și suferința cauzate de golul unei case părăsite, prin spărtura gardului văzându-se un câine flămând. Legătura dintre efemer și etern este sugerată în poemul *Timp irosit:* „Primul șuier/ prin coșul hornului/ raze de lună/ Picură din crengile/ lipsite de frunze." Un alt text se referă la comuniunea binevenită a generațiilor, dar și la tristețea pricinuită de regretul trecerii rapide a vieții: „Bunica povestind/ despre tinerețea ei/ trecătoare –/ Nepoții o ascultă/ cu atenție și mirare."

Notele de subsol asigură o mai bună înțelegere a mesajului versurilor sau prezintă locul și timpul unde au fost publicate inițial aceste poeme. De

exemplu, după ce este inclus haikuul„Orăcăit de broaşte –/ razele lunii unesc/ insula de ţărm", este explicat şi contextul, Insula Ovidiu amintind de Ovidius Publius Naso care a fost exilat în Dobrogea. (p. 183). Haikuul„Ploaie de vară/ o vrăbiuţă zgribulind/ Sub o maşină" este urmat de nota de subsol din care aflăm că versurile Laurei Văceanu au fost premiate şi publicate în *Mirror,* SUA, 1994. Unele versuri, cele ale iernii, descriu ţurţurii ce îmbracă stabilopozii, pustiul albului punând stăpânire pe vechiul port Tomis, aflat în capcana gheţii (imagini pe care turiştii nu le-au mai văzut la Constanţa, oraş al verii şi al soarelui răsare de la Marea Neagră). Textele din ciclul *Ochi spre Marea Neagră* sunt inspirate din călătoria autoarei la Balcic, localitate din Bulgaria, ce aparţinea României, unde Regina Maria şi-a construit un frumos castel şi a dorit să-i rămână şi inima: „Ochi spre Marea Neagră –/ ferestrele castelului/ Reginei de la Baltic". Unele haikuuri surprind frumuseţea mării şi a muntelui, îngemănate la ţărmul mirific, iar senryul, pe lângă nuanţa ironică, arată nonsensul existenţial:„Staţie goală –/ în ploaia torenţială/ soseşte autobuzul".

Abordarea acestor specii ale liricii nipone este o noutate în peisajul editorial, de aceea lectorul va fi încântat să descopere frumuseţea literaturii exotice, puţin cunoscute, care fascinează prin simplitate, dar şi prin profunzimea ei, totodată, contribuind la înţelegerea nu numai a spiritului japonez, dar şi a frumuseţii lumii, aşa cum este percepută de sufletul sensibil al doamnei Laura Văceanu. Cititorul va remarca bogăţia temelor şi a motivelor: natura, dragostea, trecerea timpului, introspecţia, meditaţia asupra destinului. Titlul *Poeme târzii* sugerează scurgerea ireversibilă a timpului, regretul de a nu-şi fi scris opera mai devreme, dar şi dificultatea de a găsi versiunea cea mai bună, munca asiduă de şlefuire a textelor timp de două decenii cât a durat acest „traseu iniţiatic în haiku şi renku, în cadrul Societăţii de Haiku Constanţa, unde a exersat poemul în lanţ sub îndrumarea maeştrilor Ion Codrescu şi Şerban Codrin", după cum bine remarca Olga Duţu. (p. 242). Parcurgerea celor 250 de pagini este o mărturie că poezia este o umplere a golului existenţial, căci„la început a fost Cuvântul", Logosul fiind cel care ne salvează mereu, dar mai ales în cele mai grele clipe ale deznădejdii şi ale singurătăţii.

ÎNSEMNĂRI

Florentina NIȚĂ

POEZIA DIASPOREI – Italia (XXXIII)

Doamna Poezie duminicile companie

Când am avut ocazia să o cunosc personal pe Daniela Mihăeș, la Roma, în vara anului 2024, am simțit de la început o afinitate, în ciuda aparențelor care păreau să ne deosebească. Cele câteva cuvinte schimbate în scurtul răgaz la dipoziție au deschis poarta unui dialog care a continuat, și îmi doresc să se intensifice, spre o mai bună cunoaștere. Aflasem puține lucruri despre ea până atunci, și nici acum prea multe nu știu, în afara unor scurte informații conținute în notele biografice publicate: este născută în anul 1968 în comuna Gioseni din județul Bacău, cu studii liceale la Hemeiuși și de chitară clasică la Casa de Cultură din Bacău, perioadă din care datează primele versuri scrise și cântece compuse. Un curs de formare profesională în anul 2004 la Deva, un salt în timp și spațiu și în 2018, la Roma, alte specializări urmate, sunt doar cele câteva repere comunicate. Mai ajung la mine, din când în când, pe calea undelor, ecouri ale unei pasiuni dublate de entuziasm pe care le depune în emisiunile „Scrisoare către tine", "Allegro" sau „Trăistuța cu povești", realizate de ea și difuzate săptămânal la Radio Vocativ. Participări de succes la concursuri literare din România și din Italia, precum și unele apariții în reviste și antologii de poezie i-au adus o afirmare în câmpul liricii contemporane. Ce se mai deapănă în paralel cu activitatea literară, pe firul vieții fiecăreia dintre noi, cum e firesc să fie, rămân legate de sfera privată.

Din anul 2016, își completează ea profilul literar, a cunoscut și a început să activeze în cadrul grupării literare numite „Cenaclul de la Roma" iar, în anul următor, încurajată și susținută de liderul acesteia, a publicat la Editura Minela volumul de debut *Trup de fum*, semnat cu pseudonimul Dany Deep. Cu acest volum a participat și s-a înscris printre câștigătorii concursului „Poezia – Oglindă a sufletului" organizat de poetul Geo Galetaru și finanțat de Primăria comunei Dudeștii Noi din Timiș, care aveau să o sprijine în publicarea în anul 2018, la Editura Eurostampa, a celui de al doilea volum de poezii intitulat *La margine de lume*, de data aceasta semnat Daniela Mihăeș.

Titlurile celor două plachete sugerează tematica lor predilectă. O fragilitate revigorată de zvâcniri de speranță, rătăcind pierdută prin locuri străine și ricoșând de obstacole ostile, se reflectă în observații dureroase concentrate în formulări metaforice triste, pe un fond elegiac:

Doar un vânt rece
Mai trece prin mine...
Un trecut ce urmează...
(Râul din palmă)

Mă dor mâinile, frământate de griji...
În regatul meu sunt leoaica:
Tandră, puternică.
(Clepsidra)

Sunt un muzeu al singurătății,
Mă legăn a durere printre gânduri
Inocente, acum...

Sunt ceaiul de vise într-o zi de luni,
Pierdută prin lume...
Mă voi regăsi

De-abia m-am născut în veşnicia sălcie
Iar gustul de ieri nu-l mai simt...

În cuvinte cu iz de mentă, din pragul casei...
(Vise cu mentă)

O parte din poemele conținute în placheta *La margine de lume* au fost reluate și incluse, împreună cu alte creații inedite, în cuprinsul volumului bilingv *Doamnă de Duminică/ Signora di Domenica*, Editura Minela 2019, autoarea semnând din nou cu pseudonimul Dany Deep. Un titlu cu o conotație amară, dacă e să ne oprim la o interpretare ad litteram, ca expresie a unei condiții umane limitate de constrângeri cotidiene, așa cum afirmă în prefață poetul Valeriu DG Barbu, cel care a tradus în limba italiană majoritatea poeziilor: „Doamna de duminică este un elogiu adus femeii care muncește în Italia, ba mai mult, al tuturor femeilor care adesea nici duminica nu și-o pot permite pentru a arăta lumii că sunt într-adevăr doamne, nu doar femei.”. Aș prefera, în alternativă la modul simplist și reductiv de catalogare, aplicabil cel mult la poemul care dă titlul volumului dar nu și la întregul sumar al cărții, să identific aici o metaforă a sărbătorii sufletești pe care poezia o poate aduce acolo unde cineva ființează, ca o aleasă companie în momentele de răgaz, un gest de nonconformism poetic sfidând aversitățile vieții și transfigurând realitatea: ”doamnă de duminică, uneori/ când port blugi rupți și-mi pun tocuri/ să par mai înaltă, în societate”.

Poate că unele subtilități sunt mai greu de descifrat de către cineva care se lansează, în aceeași prefață, în afirmații de genul: „Poetul nu este nici bărbat, nici femeie, este poet. Nu agreez cuvântul poetă sau poetesă!” O voită contrapoziție la feminitatea sorginte a filonului liric, spre a-l face să confluiască într-o matcă omogenă. Mai aproape de o percepție sensibilă mi se par a fi considerațiile exprimate de editoarea Claudia Minela, care identifică la poetă „un discurs liric motivat de resurecția unui alter-ego întâmpinat de duplicitatea femeii care încearcă, prin formule lirice inspirate, să resusciteze o dragoste utopică”.

ia loc... ți-am păstrat un balon colorat
în vise și speranțe deșarte
pe banca iubirii din sufletul meu
sunt nervurile frunzei uscate
(*ia loc*)

Puse alături de textele celorlalte volume publicate până acum, poemele ilustrează o tendință egocentristă și rezilientă în raport cu agresivitate lumii înconjurătoare, dar și o sensibilitate poetică exprimată într-un amplu registru liric, pe alocuri dramatic („undeva, între blocuri de piatră/ port tristețea rămasă, după plecarea mea”), alteori sarcastic (”sunt ca un ceasornic căruia i s-a furat ritmul/ nu-mi mai arată cât mai am/ de purtat tocuri numai și numai/ pentru ca tu să mă vezi, domnule timp!”), dar mereu semeț (”ridică-te femeie/ leapădă întunericul din tine/ sărută lacrima prin strunga buzelor sfârtecate/ arse din prea mult sau prea puțin/ e timpul/ încă n-ai apus”). Vocea narativă sună feminină fără echivoc.

Pe când încercam să aflu o explicație pentru ceea ce a deteminat-o, la un moment dat, să declare public refuzul de a mai scrie poezie, afirmație care pe

moment a stârnit umirea dar și ironia unor colegi, mi-a mărturisit că ar fi fost la mijloc mai mulți factori externi, fără însă a-i dezvălui. Și că a fost o reacție personală, de moment, de a-și îngădui un răgaz, în ideea că tot ce scria i se părea lipsit de valoare sau o repetare a ceea ce mai fusese scris de alții. De câte ori nu am avut și noi, poate, aceeași senzație?! S-au ne-a fost sugerată de comentariile altora?

Mă gândesc cum aș fi reacționat și eu la aprecierile critice exprimate de către unii din membrii Cenaclului "George Bacovia" din Filiala Bacău a Uniunii Scriitorilor, cu ocazia lansării în vara anului 2019 a cărții *Doamnă de Duminică*. În cronica întâlnirii, publicată pe pagina de net a cenaclului, se preciza că vorbitorii avuseseră ocazia să aprofundeze din timp conținutul cărții și să poată face o analiză documentată și competentă. „Atât de comentată a fost cartea lansată, că la un moment dat se risca depășirea timpului alocat de SIF Moldova, contra cost, la închirierea sălii pentru eveniment." s-a spus. Discuțiile s-au aprins căpătând chiar un ton polemic, cu aprecieri mai mult sau mai puțin blânde, privind tematica principală abordată și unele figuri de stil. Se mai remarca acolo „stilul curajos de simplu al autoarei cu un conținut sibilinic", pe alocuri câte o „metaforă frumoasă", tonul trist cu "accente bacoviene" iar în concluzie că: "*Editarea unui volum de poezie presupune selecție riguroasă și se face sub îndrumarea unor scriitori și editori cu experiență. Poezia doamnei Mihăeș relevă talent clar, dar cartea ar fi putut fi impecabilă cu un pic de îndrumare profesională făcută și acceptată de autor. Sunt poezii inegale, nici addendele la volum nu sunt prea inspirate.*" Dacă s-a dorit a fi o critică constructivă, a rezultat în orice caz prea puțin încurajatoare. Drept care, aflăm din aceeași cronică, "*autoarea, emoționată, a subliniat că nu a venit la Bacău pentru laude ci pentru o evaluare clară a scrisului său, a mulțumit pentru eveniment cu promisiunea revenirii în orașul natal, prețuindu-i scriitorii care au onorat-o, citindu-i și comentându-i scrisul*". În rest, că "niciun proroc nu este bine primit în patria lui" stă scris și în Biblie.

O astfel de opinie preconceptă, privind slaba calitate a creațiilor literare din diaspora în general și în particular a celor care activează la Roma, cauzată mai ales de lipsa unei îndrumări de specialitate, o auzisem deja exprimată de aceeași doamnă Cristina Ștefan, într-o întâlnire cu scriitori din Bacău la Târgul de carte de la Piatra Neamț. Precizarea că eu proveneam dintr-o altă zonă a Italiei nu a contat în sentința drastică exprimată atunci, așa încât m-am simțit implicit chemată în cauză. De data aceea, nici măcar cu luarea la cunoștință prealabilă a conținutului cărților pe care le prezentam la târg: o carte de poezii publicată la o editură renumită din România și o antologie curată de mine cuprinzând poezii ale unor poeți români din Italia, despre care, de altfel, organizatorul târgului, criticul literar Cristian Livescu, încă în viață atunci, avusese cuvinte de laudă.

Îmi place să cred, și sunt dovezi în acest sens, că Dany Deep nu s-a descurajat și a continuat, după pauza anunțată, să-și cultive pasiunea "de duminică", explorând resursele lirice proprii și ale altor autori, pe care îi promovează prin emisiunile redactate și difuzate de câțiva ani pe postul Radio Vocativ. Chiar în acest moment are în pregătire apariția unui nou volum de poezie, pe care o tot amână din lipsă de timp, după cum mi-a mărturisit. De fapt, o reacție la criticile primite poate fi considerată și publicarea, la puțin timp după aceea, în anul 2020, la editura PIM, a două cărți: *Acea femeie din mine*, o plachetă cu 79 de

poeme, sub redacția Mioarei Băluță și cu o prefață de Eugen Pohonțu și *Căsuța amintirilor*, dedicată nepoatelor Patricia și Clara, conținând versuri și proză scurtă ilustrate cu desene sugestive ale fiicelor autoarei, Cristina-Ioana și Maria-Cătălina.

În *Căsuța amintirilor* poeta plonjează în universul mirific al copilăriei, nu atât cel al nepoatelor cărora le este cartea dedicată, aflate departe și încă la o vârstă fragedă, cât mai cu seamă al celei proprii, spre o reapropiere de sine, prin evocări menite să-i aline sufletul și să lase celor cărora li se adresează mărturii ale unor existențe pentru mai târziu, când ar putea fi înțelese pe deplin. Aparent copilărești, imaginile destul de sofisticate pentru un cititor neadult ne îmbie să zăbovim asupra lor și să medităm cu seriozitate la conotațiile lirice. Amintirile hălăduiesc sprințar „Peste dealul plin de duzi/ explodând de muguri cruzi", ascultă o "Zarvă în poieni și lac", se joacă cu "Două mâțe șicanate" sau cu "Iepurașul Țiți", evocă "Tristețea unei nopți de vară" sau fiori reci la o "Ploaie de toamnă": "Când plouă afară, păsările tac/ iar florile iau forma unei lacrimi./ De frig, tremură frunza în copac,/ doar melcii-și fac plimbările în parcuri.".

Trecutul e învăluit în farmecul zilelor de sărbătoare când „merele se joacă, agățate-n pom" și "din cuptorul mamei ies, cu arome dulci,/ poale-n brâu, covrigi-șirag și buni cozonaci", precum și într-o duioasă aducere-aminte a bunicilor zugrăviți în icoane cu chip de sfinți: "Bunica mea părea coborâtă dintr-un tablou unde boii trăgeau din greu, le era foame și sete, unde fuiorul torcea gânduri și dureri, țesându-le în urzeala timpului. [...] Pe bunica mea o chema Maria și pe bunicul Petru, ca și pe apostolul care ține cu fermitate cheile în mâinile-i mari cu degete de scrib.". Prezentul se relevă prin prisma nostalgiei șăgalnice: "am cam trecut de vârsta-n care/ tu, moșule, deși sărac,/ treceai și pe la mine seara/ și te-așteptam cu nerăbdare/ să văd ce oare mi-ai lăsat,/ în holul casei, la intrare./ acum aștept în fiecare an;/ nici nu mă bagi în seamă!/ deși ar trebui să știi/ că am și-acum,/ fundițele ascunse-n buzunare./ și uite-așa au trecut anii/ la tâmplă, părul mi-e cărunt,/ să nu-și mai spun,/ măi, moșulică, că între timp/ am devenit și eu bunică!" (*Ce moș să vină pe la mine?*).

Să descoperim cine este *Acea femeie din mine*, duminicile și în toate zilele, ne ajută în parte poemele din volumul cu același nume, apărut în anul 2020, cele publicate în precedență și, probabil, se va mai dezvălui pe parcurs, în cele care vor urma să apară, atât cât va voi să se lase citită. Reiterând tematica dominantă din aparițiile precedente, cu accent pe explorarea universului interior, versurile alternează monologuri lirice și momente de reflecție, ecouri ale unor aspecte relevate din cotidian sau experiențe personale, observate cu o sensibilă degajare.

pe femeia aceasta nu o cunosc,
de alta îmi aduc aminte
una care nu scria versuri,
nimeni nu o numea poet
și nu-i era teamă să-și spună numele
avea o sclipire jucăușă în ochi
trăia intens, vibra, iubea și-avea vise.
nu e de vină nimeni
doar ea.
locul ei nu era acolo,
nici aici...
și nu va mai ști niciodată
unde l-ar putea găsi.
(renegare)

Poezia sa evoluează spre o continuă căutare de sine, în lupta cu timpul neiertător și ostile pricine, cu accente meditative și limpede curs: ”tâmpla/ se sprijină de gând./ inima/ se odihnește în palmă./ sub umbra genelor/ privirea se apleacă./ buzele tac/ sub cerdacul obrajilor. (meditație)”. Cercetând realitatea cu o curiozitate nedisimulată (”viața e ca un bulevard”), își decantează trăirile prin prisma propriei percepții: ”lumea vine și pleacă,/ doar urmele rămân/ ca o brazdă uriașă/ care îngroașă gândurile” și arde pasiunile în creuzete lăuntrice (”m-am trezit cu sufletul în cuvinte”).

Fuga din arealul circumscris existenței cotidiene și refugiul în imaginar este o cerință a supraviețuirii, mai cu seamă în condiții ostile, fără însă a pierde simțul orientării: ”să nu mă pierd/ printre alții,/ precum un vis/ de care am uitat/ dimineața”. La fel cum este de folos invocarea originilor, cu gesturi simbolice ca într-un scenariu dramatic cu o desfășurare panoramică, ca în poezia ”și mă cuprinse frigul”, republicată recent într-o revistă cu titlul mai elocvent ”fiindcă m-au numit diaspora și mă cuprinse frigul”:

am luat flaneaua mamei
ziua de duminică
poza tatei
și binecuvântarea de la botez.
[...]

gândul mi-a fugit la ai mei cei duși pe deal
le-am îmbrățișat crucile
i-am întrebat dacă mă recunosc
dacă mă mai țin minte
și de-a cui sunt...

Un voalat mesaj testamentar strecurat, de pură inspirație eminesciană, este oricând o lectură plăcută de aflat într-o poezie de factură modernistă:

vreau să rămân o amintire blândă,
o adiere caldă
ca un vânt de mai,
prin freamătul de frunze ce îngână...
n-am să aud
când îmi strigați ”mai stai!”

arcușul unei violine
o să cânte trist
plutind în aer ca o rapsodie
cu toate poeziile pe care vi le-am scris.
știu că într-o zi n-o să mai fiu
(neființei mele)

Versuri mai noi, publicate pe bloguri, în antologii și în reviste, cu semnătura Daniela Mihăeș Deep, par să se îndrepte tot mai mult spre o limpezire a gândirii și o puritate de stil. Conștientizarea necesității de afirmare a unei identități proprii se resimte în textele elaborate. Dacă aceasta cristalizare a exprimării dirijată cu luciditate spre atingerea sublimului nu este un episod trecător, ci preanunță tendințe ce se vor și concretiza în aparițiile editoriale viitoare, atunci cu certitudine căutările sale se află pe drumul cel bun.

PAGINILE AFORISMULUI

Vasile GHICA

Surâsuri migdalate

De multe ori,istoria a salutat popoarele mici cu... spatele.

*

În politică, mascota haitei este ciolanul.

*

Orice chestiune politică are trei soluţii: cea a puterii, a opoziţiei şi cea raţională.

*

Politicienii sunt asemenea crocodililor. Când cască gura, nu ştii niciodată dacă le este somn, ori vor să te înghită.

*

Mulţi tirani moderni au venit la putere, călare pe calul democraţiei.

*

În politică,cel mai râvnit este fotoliul lui Iuda.

*

Multe popoare s-au urinat în faţa tiranilor. Dar fără să-şi descheie şliţul pantalonilor.

*

Ne plângem mereu de cruzimea destinului nostru. Chiar şi când ducem în spate o cruce de carton.

*

Oamenirea continuă să-şi uite martirii şi să-şi umilească profeţii.

*

Indiferenţa rămâne marea„preoteasă" a întunericului din noi.

*

Lumea de astăzi nu mai simte nici incultura ca pe o surpare.

*

Numai imbecilii transformă dialogul în pamflet vulgar.

*

Asemenea trecutului, prezentului şi viitorului, vieţile noastre contemplă la nesfârşit asupra morţii mântuitoare, precum tainele tăcute ale poemelor desfrunzite.

*

Oricât am încerca să rescriem paginile tăcutei istorii, ea ne învaţă că, în faţa acesteia, noi suntem doar câteva talere de cenuşă potihnită.

*

Dragostea, asemenea prieteniei, poate fi spovedania sufletului cu diavolul.

*

Trăim cu toţii în colivii precum papagalii, dar coliviile noastre ne oferă cel mai de preţ dar, moartea.

*

Testamentele poetice se scriu prin prisma hemografiei.

*

Nu este de condamnat să iubeşti sincer, ci este de condamnat faptul că iubeşti tăcut sau timid

*

De obicei, viaţa ne pune în postura în care credem că suntem ai tuturor, însă moartea ne arată că, de fapt, suntem ai nimănui

*

Să întindem mâinile spre fericire şi să fim pocniţi cu ură peste degete.

*

România e aur crucificat.

*

Din chipul nostru înfloresc mai mereu trei sentimente netrebnice: iubire, ură, fericire.

PRIMA VERBA

Cristina CHIPRIAN

Dalia-Maria RĂDAC

Poezia te-a atras, din anii de şcoală şi ai urmat modele remarcabile, care ţi-au conturat un univers ficţional bine articulat. Pot afirma că poezia ta este deschisă către spirit şi materie, către imediat şi etern, către tradiţie şi inovaţie.

Primul text (fără titlu, ca şi celelalte) reuneşte tragicul cu ironia, descriind imaginea banală a spaţiului limitat, casnic, betonat, în care respiră cu dificultate indivizi autentici. Crengile, iarba, florile estompează imaginea unei tencuieli de bloc scorojite, în care comunicarea tinde către esenţă. Astfel se identifică „metabolismul dezarticulat al fiinţei", al copilului care încă nu a preluat normele comune şi caută o religie a valorilor umane, a simţurilor care activează percepţia originară – eventual prin reiterarea iubirii.

Al doilea text menţine antinomia esenţă-aparenţă, în contextul unui spaţiu fără deschidere, unde viaţa reală pare oprită. Străzile traversate fără scop par necunoscute, simţurile se reduc la văzul, auzul şi mirosul distorsionate, impresia de lacunar ţine în alertă instinctul de conservare. Fiinţa intuieşte o stingere prematură, specifică (oameni care se sinucid în cercuri de umbră). Imersia în actualitate relevă ideea de corupţie: scârţâitul cauciucurilor, graffitiul, tina de pe haine. Imaginea finală aparţine selecţiei: să pătez cearşaful cu sânge.

Al treilea text relaţionează punctul iniţial şi evoluţia nefinalizată (naşterea, ca manifestare fenomenală şi naivitatea, ca manifestare nonconformistă). Existenţa eliberată de convenţii îşi afirmă substanţa: îmi măsor modificările tonusului muscular/ predispoziţia către violenţă. Obiectul de schimb, între esenţial şi aparent, este „ultimul borcan cu gem de gutui", care ar putea fi reevaluat prin dioptriile aşa-zis inadecvate (dioptriile-mi sunt prea mari).

Al patrulea text dezvoltă dualitatea suav-dur, copil-adult, creştere-descreştere. Un nou-născut de dimensiune cosmică se înghite pe sine şi se naşte, apoi, pe sine – într-un univers pascal dedicat gândului în proces: se ţine strâns de vorbă cu o primăvară/ împodobită de Hristos şi măr.
Voi reproduce primul text.

1.
Sunetul paşilor prevesteşte violenţa,
tencuiala cojită a etajului 7 e amestecată
cu crengi şi flori.
iarba înălţată pe mochetă predică
autentic
discursul religios, iar Tu
obsedat de Apă
stai în cap ca să prinzi rădăcini
te chinui să prinzi lumina.

Ai fost intrat în metabolismul dezarticulat
al fiinţei
te ţineam de mână în timp ce plângeam
mirosul de pisică de pe scara blocului e
lipit pe cortex.
Copil de asfalt crescut cu atitudinea
vegetală
strigă dizgraţios din cele două camere reci.

ne luăm în braţe, m-ai şoptit în Tine,
mişcă lumea.
Durerea a intrat în interior
e o religie a simţurilor în care suntem surzi.

Se bate miezul nopţii...

Se bate miezul nopţii în clopotul de-aramă,
Şi somnul, vameş vieţii, nu vrea să-mi ieie vamă.
Pe căi bătute-adesea vrea mintea să mă poarte,
S-asamăn între-olaltă viaţă şi cu moarte;
Ci cumpăna gândirii-mi şi azi nu se mai schimbă,
Căci între amândouă stă neclintita limbă.

M. Eminescu, *Poezii,* Editura pentru literatură, 1965